EROL CİHANGİR

Papa Eftim'in Muhtıraları ve BAĞIMSIZ TÜRK ORTODOKS PATRİKHANESİ

TURAN YAYINCILIK
İSTANBUL 1996

HAZIRLAYAN
EROL CİHANGİR

Papa Eftim'in Muhtıraları Ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi

Turan Yayıncılık

Paşalimanı Cad. Nu: 22/2
Üsküdar - İstanbul
Tlf: (0 216) 310 89 05

Bu kitap hakkında

"Papa Eftim'in Muhtıraları ve Türk Ortodoks Patrikhanesi" adını taşıyan bu çalışma 1970'li yılların ortalarında tanışıp, vefatına kadar çevresinde bulunduğumuz **"Türk Ortodoks Patrikhanesi, Papa II. Eftim" Turgut Erenerol Bey** tarafından anlatıldı ve tarafımızdan kaleme alındı. Bunların bir kısmı dönemin süreli yayınlarında neşredildi. Daha sonra **"Turgut Erenerol Bey'in** vefatı üzerine patriklik makamına geçen **III. Eftim Selçuk Erenerol Bey'in** kontroluyla geçmiş yıllarda **İstiklal Harbinde Türk Ortodoksları** ve konu hakkında diğer çalışmalar taranıp, konunun ruhuna uygun gerekli tadilat ve ilaveler yapılarak **Erol Cihangir** tarafından neşre hazırlandı.

Kitabın kapak, iç baskısı ve cilt işleri **Kaptan Ofset**'te yapıldı.

Kapaktaki resim, **Papa I. Eftim Erenerol Bey**'in Milli Mücadele esnasında Ankara'da TBMM önünde halka verdiği konuşmayı göstermektedir.

Papa Eftim'in Muhtıraları ve Türk Ortodoks Patrikhanesi adlı bu eser, **Turan Yayıncılık** tarafından 1997'de neşredildi.

Kitabın Milletlerarası Seri Numarası

ISBN

975-7171-16-6

TURAN YAYINCILIK

BAĞIMSIZ TÜRK ORTODOKS PATRİKANESİ

İÇİNDEKİLER

I - XII

GİRİŞ YERİNE ÖNSÖZ

Hristiyan Türklerden, Anadolu Türk Ortodoksluğuna

VII - XIII

İBRET-İ ALEM İÇİN

Doktor Kozmo

XII - XIX

İLK MUHTIRA

XX - XXII

Ben Türkoğlu Türk Eftim

I. BÖLÜM

SONUN BAŞLANGICI

1 - 26

Sonun Başlangıcında Fener Rum Patrikanesi

Nasıl Bir Türk Dostluğu ve Meletios

Athenagoros ve Heybeliada Ruhban Okulu

DP Dönemi Türkiye Patrikane İlişkileri

ABD ve Rusya Arasında Patrikhane

Şemsettin Günaltay'ın Minnet Borcu

II. BÖLÜM

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARI

27 - 92

Fener Patrikhanesi

Milli Mücadele, Papa Eftim ve Yüzbaşı Üzeyir Bey

Papa Eftim'in Millet Meclisi Önündeki Nutku

Papa Eftim'in Milli Mücadele İçindeki Çalışmaları

Ürgüp'ten İncesu'ya

Kayseri

Patrikane Ne Yapıyor?

Kayseri Beyannamesi ve Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesine

Giden Yol

Keskin'den Ankara'ya

Türk Usulü Komitacılık

III. BÖLÜM
FENER RUM PATRİKANESİYLE YENİDEN RANDEVU
93 - 242
Lozan Sonrası
Yeni Bir Savaşın Başlangıcı
Batı Trakya Meselesi ve İnönü'yle Görüşme
Yeni Patrik Seçimi ve Fener Papazları
Papa Eftim'in Patrikaneye El Koyması
Hükümetin Tavrı ve Sönen Ümitler
Başları Sıkışan Fenerliler
Her Mesele Biter, Fener Entrikası Bitmez
Dava
Müdafaa ve Açık Mektubun Sonuçları
Muhtıra
IV. BÖLÜM
BAĞIMSIZ TÜRK ORTODOKS PATRİKANESİNİN
İSTANBUL'DA AÇILMASI
243 - 308
Milli Kilisenin Kuruluşu Yönünden
Kilise'de Dil Reformu
Papa Eftim ve Fener Papazları
Bir Ziyaretin Ardından
Eski Dost'a, İstimat'ın İhaneti
Sona Doğru
V. BÖLÜM
BİTMEYEN SENFONİ VE 2. TURGUT ERENEROL
309 - 320
1960 İhtilali ve Alpaslan Türkeş
14'lerin Sürgünü ve Sonrası
Ne Kalsın Ne Ölsün Politikası
Türk'ün Makus Talihi ve Demirel
Üçüncü Zamanının Başlangıcı ve Selçuk Erenerol Bey

HRİSTİYAN TÜRKLERDEN ANADOLU TÜRK ORTODOKSLUĞUNA GİRİŞ YERİNE ÖNSÖZ

Türk tarihi içinde varlıkları uzun zaman bilinmeyen veya bilinmediği halde gün yüzüne çıkarılmayan, dolayısıyla yabancı oryantalistlere (1) malzeme olduğu kadar, ülkemizin politik ve toplumsal yapısı içinde spekülasyonlar yaratmaya sebeb olabilecek İslam dışı Türk topluluklar vardır. Geçmişten günümüze kadar kimi erimiş, kimi halen varlığını sürdüren bu topluluklardan günümüze ulaşanlar, hristiyan Gagauzlar, Çuvaşlar, Mişer Tatarları, Şaman Altaylılar ve Yakutlar, Budist Tuvalar, Musevi Karaimler ve az da olda Anadolu Karaman Hristiyan Türkleri bunlardan bazılarıdır. İslam dışı (gayr-i müslim) olarak müteala edilen bu Türk unsurların pek tabi belirleyici vasıfları, onların din olarak değişik dinlere mensup oldukları halde, soy olarak Türk olmalarıdır. Burada sözkonusu Anadolu'da yaşamış ve Karaman olarak tabir edilen ortodoks Türkler olduğu için diğer topluluklar daha geniş bir etüdün konusudur.

Ancak sözkonusu olan Anadolu hristiyan (Karamanlı) Türklerine ait bilgi ve değerlendirmeler çoğu zaman İslam'a olan saygı ve bağlılıktan, kimi zaman mutassıp çevrelerin müslim, gayr-i müslim biçiminde ilim disiplini dışında değerlendirmelerinden dolayı, adeta yok sayılırken, konu hakkında daha ziyade Batı kaynaklı araştırmacılar ise bu unsurları, Yunaniliğe dayandırdıkları görülür. Pek tabiki burada özellikle Batılı oryantalistlerin Anadolu Türk hristiyanlarını Yunanlılığa dayandırmaları, Anadolu Türklerini tarihi omurgadan mahrum bırakma maksadına matuftur. İlmi olmaktan ziyade siyasi duruma yönelik bu tür çalışmaların nihai noktada yine siyasal

bir inşa ile somut hal aldığını yakın çağ tarihi bize göstermiştir. Nitekim pek çok kadim halklar, kültür, din, dil ve benzeri iptidai miraslardan yola çıkıp, mücadele ederek günümüz dünyasında devlet veya devletçilik olarak yerlerini almış bulunuyorlar. Mesela, Eski Ahiddcn yola çıkan Yahudilerin 3000 yıl sonra bugünkü İsrail'i kurmaları eski Kemanilerden Filistinlilerin şu anda kurmaya çalıştıkları Filistin devleti, eski Yunan'la ilgileri hayli su götürür olmasına rağmen bugünkü Yunanistan ve yüzyılımızın sonlarında modern devletler ve millet yapısına kavuşmak için çaba harcayan Uzak-Doğu kabilelerinden, modern Batı devletleri içinde olup da, ayrı bir devletçik kurmak isteyen bölge halkları bu çabaların örneklerindendir. Böylesi bir ortamda Anadolu gibi hayli karışık bir bölgede (sözkonusu din ayrı, soy bir) Türkiye'nin istikbali sözkonusunu olduğunda durum daha da bir önem kazanmaktadır. Bu önem bu kadarla da kalmayıp, Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren Balkanlara ve Orta Avrupa içlerine kadar uzatmaktadır. Bu sebeble ele aldığımız hristiyan ve ortodoks Karaman Türklerine yaklaşım tarzımızda bir dizi maksat taşıdığımızı belirtmek gerekiyor. Bunlar ana hatlarıyla,

1- Akademik saha araştırmalarını harekete geçirmek.
2- Akademik araştırma sonuçlarını kullanarak
a) Ülke içi tarih ve toplum meselelerini aydınlığa kavuşturmak,
b) Tarihten gelen milletlerarası meseleler karşısında ilmi gerçeklere dayanan çözümlemelere gidebilmek.

Bu konuyla ilgili olarak şu dış mihraklı çalışmalar ve sonuçlarını bir yana bırakırsak, Türkiye'de konuya yaklaşım tarzında iki yönlü bir yanlış içinde oldukları görülür. Bunlardan biri yukarıda da işaret edildiği gibi doğrudan kendi dini inancımızdan kaynaklanan, müslim-gayr-i müslim biçiminde hristiyan Türkleri doğrudan redde dayanan anlayıştır. Bu anlayışın temel sebebi, uzun Osmanlı asırları boyunca hatta sonrasını takibeden yıllarda bile, milliyet, millet, soy kavramlarının din çerçevesi içinde müteala edilmiş olmasıdır. İkincisi ise, iyi niyetli veya kasıtlı konu üzerinde araştırmacıların vardıkla-

rı araştırma sonuçlarıdır. Bu tür çalışma ve araştırmaların sonucu ise, özellikle Anadolu'da meskun olan hristiyan etnik unsurlarla (Rum, Ermeni, Nasturi, Asuri v.b.) Anadolu Türk Tarihinin açıklanmasında düşülen açık zorluklar ve zorlamalardır. Bundan hareketle bu tür araştırmacılar, Anadolu'da meskun bulunan hristiyan unsurları herhangi bir din, soy tasnifine tabi tutmadan, topyekun Rum veya Ermeni'ye teşmil edip, Anadolu Türk tarihini Asya menşeli Oğuz ve Kuman-Kıpçak geleneğinden koparmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmalara son yıllarda zaman zaman bazı devlet adamlarının şahsi görüşleriyle popülize edilerek (2) Anadolu'da daha önce yaşamış kaim kavimlerle (Etiler, Frigler, Urartular, Asuriler, Rumlar, Ermeniler v.b.) harmanlanmasından meydana gelmiş köksüz ve melez bir Türkiye halkı yaratılma çabasına girişilmiştir. Sonuçta bu anlayış, kendini sadece tarih araştırmalarında göstermekle kalmamış, metotdan ve muhtevadan yoksun bir politik ve toplum anlayışının da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Oysa, ciddi saha ve tarih araştırmalarının sonuçları göstermiştir ki, ne Anadolu'da hristiyan unsurların tamamı Ermeni veya Rum'dur, ne de Anadolu Türklüğü Oğuz, Kuman-Kıpçak geleneğinden kopmuş mozaik bir kavimdir. Bu hususta varılabilecek en ileri nokta, baskın kültürlerin gücü, siyasi hareketlerin sonucunda asimilasyona uğrama, din değiştirme, kültürlerarası etkilenme (3) cinsinden belki kısmi karışımların olabileceğidir.

Çalışmamızın esas konusu Anadolu'daki ortodoks Karaman Türkleri olduğu için, sözü geçen tartışmaları ve genel olarak hristiyan Türkleri müstakil bir çalışma konusunun içine bırakarak asıl konuya geçelim. (4)

Ele aldığımız "Anadolu'daki ortodoks hristiyan Türkler" kimlerdir, nereden gelmişler, nereye gitmişlerdir, hali hazırdaki durumları nedir? Böylesi bir çaba en azından ilmi çalışma alanlarının dikkatini çekeceği gibi, şu anda ülkemiz siyasi mahfilleri yakından ilgilendiren başta Yunanistan, Fener Patrikanesi ve Türkiye politik üçgenin-

deki tarihi meselelere katkı niteliği taşımaktadır. Tarih boyunca Anadolu'da yaşamış ve çoğu zaman hristiyan olmaları sebebiyle genellikle Rum olarak tanıtılmış, daha sonra Türk-Yunan harbi sonunda aynı tanımlama ile Yunanistan'a göçe zorlanan hristiyan Türkler 5.yy.'dan itibaren Balkanlar ve Kafkasya üzerinden Anadolu'ya göç eden Türk uruk ve boylarındandır. Genel olarak **"Karamanlı", "Karaman Türkü", "Ortodoks Türkler"** diye tabir edilen bu ortodoks Türklerin durumlarını açıklayabilmek için hiç kuşkusuz Türk boylarının Anadolu'ya geliş maceralarıyla. geçirmiş oldukları sosyal ve kültürel değişimi takip etmek gerekmektedir. Çünkü, sözü edilen Anadolu'daki Türk ortodokslarının (Karaman Türklerinin) köklerinin oraya dayanmasıdır. (5)

Tarihin bilinen en eski zamanlarından itibaren geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan Türk boy ve uruklarının özellikle Rusya, Orta Avrupa platolarıyla, Anadolu yarımadasına doğru uzanan göç maceralarının tarihi kesin olmamakla beraber, bu göç yollarının belli başlı üç kol üzerinde yer aldığı görülür. Bunlardan birincisi, Asya'dan doğrudan Maveraünehiri geçip Anadolu'ya gelenler. İkincisi, Kafkasları aşıp Anadolu'ya gelenler, üçüncüsü Kuzey Karadenizi takiple Balkanlardan Boğazları geçip Anadolu'ya gelenler.

Bu konuda Anadolu ortodoks Türklerinin Anadolu'ya iskanlarına ilişkin iki tez öne sürülmektedir. Birincisi, doğrudan Asya'dan, Anadolu'ya gelen Oğuzlar olmalarıdır ki; bu tez'e göre bunların hristiyanlaşmaları ya geldikten sonra veya oradan hristiyan gelmiş olmalarıdır. Fakat, geldikten sonra hristiyanlaşma ihtimalleri oldukça zayıf görünmektedir. Öte yandan, Şark Hristiyan Kilisesi kaynaklarında (Nasturiler, Süryaniler) Orta Asya Türklerine Gog ve Mogog adını verip, bunları Tevrat ve İncil'e dayandırarak Şark Kilisesi kanalıyla 5. ve 6. yy.'larda hristiyanlaştırmak için misyoner faaliyetlerinde bulunduklarını ve bunun sonucunda hristiyanlığın Orta Asya'da güçlendiğini belirtilmektedir. (6) Buna bağlı olarak keza, Hun Türklerinin çok daha önceden Anadolu'ya gelmiş oldukları bi-

linmekte, yine hristiyan misyonerlerin, Orta Asya, Rusya, Kuzey Kafkasya, Hazar ülkesindeki çalışmalarının sonuç verdiği, bunların da önemli kısmının Kafkasya üzerinden Anadolu'ya gelip, Trabzon'dan Kapadokya havalisinde kaldıkları, dolayısıyla ortodoks Türklerinin köklerinin bu tez'e dayanmaktadır. Değişik pek çok verilerle desteklenebilecek bu tez'in de geçerli ve tutarlı olabileceğinin yanısıra, elde olan daha yakın zaman saha araştırma bulguları ise, Anadolu hristiyan Türklerinin bundan ziyade aşağıda arz edeceğimiz ikinci tez'in daha akla yatkın olabileceğini göstermektedir.

Bu tez'e göre, Anadolu'daki hristiyan Türkler, Balkanlar üzerinden Anadolu'ya geçen Uz (Oğuz), Peçenek, Kuman-Kıpçak menşelidirler. Bilindiği gibi Kuzey Karadeniz hattını takipederek Balkanlara ve Macaristan ovalarına yerleşen Türk Uruk boylarından Uzlar (Oğuzlar), Peçenekler, Kuman-Kıpçaklar bazen kendi iktidar, bazen de Bizans ile mücadele ediyorlardı. Bu mücadelede Bizans politikasının rolü önemli bir yer tutmaktadır. Peçeneklere karşı Kumanları ustalıkla kullanan Bizans bir müddet sonra Kumanlarla arası açıldığında, onlara karşı da Peçeneklerle Uzlarla (Oğuzlar) ittifak yapar. (7) Bu tür ittifaklarla birdenbire karşı pek çok savaş veren Türk boyları arasındaki savaşlardan mesela ilginç olanlardan biri 1091'de cereyan eder.

"1091 Nisan'ında Peçenekler, karadan Bizans üzerine yürürken, onlarla anlaşan İzmir Bey'i Çaka Bey'de donanması ile Çanakkale Boğazını geçip, İstanbul'u muhasara altına alır. Bizanslılar Kumanları yardıma çağırarak, 29 Nisan 1091'de Peçenekleri büyük bir yenilgiye uğratırlar. Geride kalan ve esir alınan Peçenekler Bizans'a, Bosna dağlarına, Balkanlara ve Anadolu'ya iskan edilirler. (8) Bu savaşta katliama varan bir kıyımla Peçenekler imha edildikten sonra 1094'te Kumanlar Edirne'ye kadar uzanan geniş bir alanı işgal etmeleri üzerine Bizansla araları açılır. Daha sonraki yıllarda,Bizans politikası onları ya askeri hizmete alarak yahut Rumeli ve Anadolu'ya yerleştirerek yıpratır. (9)

Balkanlarda başta Hristiyan kilisesinin faaliyetleri sonucunda Avar, Bulgar, Peçenek, Kuman-Kıpçak Türklerinin hristiyanlaşması da yine Bizans eliyle olur. Takriben 1051-1053 yılları arasında Peçenekler bizzat Bizans İmparatoru tarafından vaftiz babalığı yapar ve keşiş **Eftim** (10) adında bir papazda Tuna suyunda onları vaftiz eder. 1065'te Uz'larla Tuna boyunda, Peçeneklerin şiddetli mücadelesi sonunda Uz'lar Tuna'yı geçip Balkan yarımadasına geçerler ve bugün Gagauz adı verilen topluluğu oluştururlar ve bunlardan bir kısmı Anadolu'ya yerleştirilir. (11)

Yine bunlardan başka olmak üzere, Türklerin Anadolu'ya adım atışı, **Sultan Alpaslan**'dan 5,5 asır önce olmuştur. İlk gelenlerde Bulgar Türkleridir. 530 senesinde Bizans orduları tarafından bozguna uğratılan Bulgar Türklerinin bir kısmı Anadolu'ya getirilmişler ve Trabzon havalisi ile Çoruh ve yukarı Fırat bölgelerine yerleştirilmişlerdir. İki asır sonra ikinci bir Bulgar Türk'ü iskanı olmuştur. 755'de Bizans İmparatorluğu, Bulgarlardan bir kısmını Anadolu'ya geçirmiş ve müslümanlar ile savaştırmak üzere Torma ve Ceyhan havzalarına yerleştirilmişti. Bu tarihten gene 2.yy. sonra gene Bulgar Türkleri ile ilgili bir kayıt görülür. 947'de **Sayf al-Davla** ile **Bardas** arasında vuku bulan muharebede, Rum generallerinin yanında mühim miktarda ücretli Bulgar askerleri bulmuştur ki bunlar, Kapadokya bölgesine nakledilen Bulgarlardır. (12)

Anlaşılacağı üzere Balkanlarda çeşitli tesirler altında hristiyanlaşan Bulgar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak Türkleri, Bizans ve diğer devletlerin ordularında önemli görevler üstlenmeye başlarlar. Özellikle Bizans tarafından, İranlılara, Ermeni ve Araplara karşı Bizans topraklarını korumak üzere Anadolu'ya geçirilip çeşitli yerlere iskan edilen bu hristiyan Türkler, Anadolu'nun iskan tarihinde de önemli rol üstlenmişlerdir. Bunlar Oğuz Türklerinin Anadolu'yu fethinden dört, beş asır önce buralara gelip yurt tutmuşlardır. Atlı göçebe kavimden, yerleşik toprak düzenine geçişle zaman içinde uruk ve boy şuurlarını da kaybeden (13) bu Türklerin zaman içinde milli şuur

yerine dini şuurun yer alması da normaldir.
Selçuklular Anadolu'ya geldiklerinde buraları, hristiyan Türklerle meskûn olmuş bulurlar. (13) Bizans tarafından daha önceden asker, hudut muhafaza veya kolonizatör olarak Anadolu'ya yerleştirilen bu Türk unsular, daha sonraki yıllarda İslam'a karşı hudut koruma maksadıyla Karaman ve Kayseri bölgelerine yerleştirmişlerdir. (14) Nitekim, Anadolu'dan Bizans'a doğru akın etmeye başlayan Türk birliklerine karşı yine aynı manevra kabiliyetine sahip Türkler karşı koyabilirdi ki; bu sebeble 1049'da Selçukluların Doğu Anadolu'ya yaptıkları akınlara karşı, Bizans İmparatoru **Konstantin Monamach**, Peçeneklerden müteşekkil 15 bin kişilik bir atlı birlik kurdurup, başlarına o sıralarda Konstantinopol'de bulunan dört Peçenek beyini (Sülçe, Selte, Karaman ve Katüleyn) getirir. (15) Keza, 1071 Malazgirt Meydan muharebesinde Sultan Alpaslan'ın ordusunun Romen Diyojen karşısında zafer kazanmasını sağlayan sebeblerden biri de Bizans ordusunda bulunan hristiyan Türklerin, Selçuklu Türk ordu saflarına katılarak Bizans ordusuna karşı savaşmış olmasıdır.
Ancak daha önce hristiyanlığı kabul etmiş pek çok Türk boyu Anadolu'ya yerleştikten sonra kendilerini (din itibariyle) müslüman Türklerden ziyade, hristiyan Rum ve Ermenilere daha yakın hissetmiş olmalıdır. Balkanlardan getirilen Bulgar, Avar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak urukları 11 ve 12. asırda oldukça kalabalık guruplar halinde gelirken hemen aynı dönem içinde yine oldukça kalabalık bir hristiyan-Kuman (Kıpçak) kitlesinin Kuzey Kafkasya, Gürcistan ve Doğu Karadenizle, Doğu Anadolu'ya yerleştikleri görülür. Demek ki; Anadolu'ya hem Kafkasya'dan hem de Rumeli'den hristiyan Türk nüfusu gelip yerleşiyordu. (16)
Diğer taraftan Rum patrikanesinin yüzyıllarca devam eden misyoner faaliyetleri çerçevesinde, Anadolu'da iskan edilen Türklere bir yandan grekçe öğretilirken, bir yandan da hristiyanlıkları pekiştirilmeye çalışıldığını tahmin etmek zor olmasa gerek. Bazı kaynaklar-

da bu Türklerin hristiyan olmalarının şekil ve zahiri olduğu onların aslında **Kamlık** (Şamanlık) dininin inançlarına bağlı olduklarını bildiriliyorsa da, (17) hristiyan dinine böylesi bir şekli bağlanış bile, Türklerin zamanla Rum ve Ermeni kiliselerinin tesiri altında kaldıklarını ve bu cemaat içinde eridiklerini ortaya koyar.

Din'de ve milli şuurda erime olmasına karşılık, hristiyanlaşan bu Türkler, eski Türk kültür unsurlarıyla, dillerini korurlar. Türkçe konuşan ve başka dil bilmeyen bu ortooks Türklere **"Karamanlı"** denilmektedir. Bu adın (Karamanlı) yerleştikleri bölge ile mi. yoksa bir boy veya Uruk adından mı geldiği tespit edilmemesine karşılık, sık sık görüştüğümüz ve halen Türk Ortodoks kilisesi Episkoposu olan sayın **Selçuk Eren Erol** bey ve yine daha önce görüştüğümüz mütevvefa **Patrik Dr. Turgut Eren Erol** Bey'in üstüne basarak kendilerinin **"Oğuz"** lardan olduklarını bildirmeleri olduğudur. Dil yadigarlarına ve kültürlerine bakılacak olursa **"Oğuz"** olmaları muhtemelen kuvvetlidir. 1553'te İstanbul'u ve Anadolu'yu dolaşan **Hans Dernschwam** adında bir Alman seyyah, İstanbul, Yedikule yakınlarında bir mahallede oturan ve **Caramanos** adında bir toplulukla karşılaşır. Bunların Karaman'dan geldiğini, dinlerinin hristiyan ortodoks olduğunu belirten seyyah, kiliselerindeki ayinlerini Yunan dilinde yapmayıp, Türkçe konuşurlar demektedir. (18)

Nitekim, 1958'de Atina'da yayımlanan **"Karamanlıdıka"** (19) adlı eserin tanıtımı yapılan Karamanlıca eserlerde, Karamanlı Türklerin, Türkçe'den başka dil bilmediklerini yazar. Bu atıfta bulunan rahmetli **Mehmet Eröz** hoca, sözkonusu Karamanlıca eserlerde yoğun bir misyoner ruhu ve hristiyanlaştırma ve Rumlaştırma gayretine işaret ettikten sonra, Şeriye sicillerinden, saha araştırmalarından mukayeseli örnekler vererek, Anadolu'nun mahalli ağızlarıyla yazılan bu kitaplarda, dini terimlerin karşılığının çoğu zaman İslami terimlerle karşılandığını söyler. Bu kaynaklarda dikkat çekici husus, kullanılan dini üslûbda hristiyan Türklerden bahsedilirken **"Hristiyan karıntaşlarımız"** diye hitap edilir. Ve hiç bir yerde **"Rum"** keli-

mesi teleffuz edilmez.

Meselâ, 1844'te **"Asitaney aliete"** (asitane-i Aliyede) patrikane pasmahanesinde tab olunduğu söylenen **"ipatet Name"** adlı eser de, İslami terimler (farz, vacip gibi) ihtiva etmektedir. **"Her ortodoks hristiyan olan kimselerin üzerine vacip ve farz olan, ahsam sapah okunacak tespinat"** denmektedir. Yine **Avram Galanti,** Anadolu'daki ortodoksların Türkçe konuşan Selçukluların 12.yy.'dan itibaren bulundukları yerlerde ve bilahare Osmanlı Türklerine geçen yerlerde yaşamış ortodoks Rumların lisanları Türkçe idi. Bunlar Yunanca bilmediklerinden, dini eserlerini Yunan alfabesiyle yazarlar ve dolayısıyla dini ayinlerini Türkçe yaparlardı" demektedir. Anadolu hristiyanları, esas itibariyle iki gruba ayrılıyorlardı. Rum ve Ermeni cemaatleri. Rum cemaati içinde Rumca ve Türkçe konuşan hristiyan olduğu gibi, Ermeni cemaati içinde de, Ermenice konuşanlardan başka, Türkçe konuşan hristiyanlar da vardı. Türkçe konuşan bu hristiyanlar, bazı araştırmacılar tarafından uzun zaman Türkçe'nin tesiri altında kalan Rum ve Ermeniler oldukları iddia edilmiştir. (21)

Bu noktadan hareketle **Erõz hoca,** haklı olarak şu soruyu sormaktadır: **"Niçin bu toplulukların bir bõlümü Türkçe konuşuyor da, diğer bõlümü Rumca veya Ermenice konuşuyor? Eğer Türklere hayranlık ve sevgi sõzkonusu ise, bu hristiyan cemaatlerin tamamı üzerinde bir kültür değişmesi yaratması gerekirdi. Üstelik Bizans ve Ermeni kiliselerinin Türklere karşı duydukları tarihi kin bõyle bir kültür değişmesine fırsat vermeyecek bir engel teşkil ediyordu. Bu bakımdan Rum ve Ermeni cemaatleri içindeki Türkçe konuşan hristiyanların Türk asıllı olduklarını kabul etmek gerekir" (22)**

Hristiyan olmaları sebebiyle, kendilerini Rumlara yakın gören, fakat dilleri, isimleri, örf ve adetleriyle Türk olan bu insanlar, iki arada kalmışlığın çaresizliğini de şöyle dile getirirler.

Kerci Rum isek de rumca pilmez Turkce soyleriz
Ne Turkce yazar dururuz, ne de Rumca soleriz

Oyle pir mahludu hatt-ı tarikatımız vardır
Hurufumuz Yunanica Turkce meram eyleriz.(23)

Dil araştırmalarının ışığı altında da görüleceği üzere, Anadolu (Karaman) ortodokslarının başka dil bilmedikleri ortaya çıkmaktadır. Şivelerinin değişik olmasının sebeblerinden birisi Grek alfabesinde, Türkçe sesleri karşılayacak harflerin olmaması, ikincisi Bulgar-Avar, Peçenek, Kuman-Kıpçak Türkçesinin, Oğuz Türkçesiyle aralarında olan tabi ağız farklılıklarıdır.

Sonuç olarak, hristiyan olduklarından dolayı, müslüman Türkler, Türk oldukları içinse hristiyan Rumlar ve Ermeniler arasında kalan fakat, kilisenin ve Rum mekteplerinin telkini altına da aitlik duygularını (Türklük şuurunu) bastırmak zorunda kalan bu hristiyan Türklerin kendilerini Türklükle ifadelendirebilmeleri için, Türk milli istiklal harbini beklemeleri gerekmiştir ki; bunu da öz bir Karaman Türk'ü olan **I.Eftim Eren Erol** bey başlatmıştır.

I.Eftim Eren Erol'un başlangıçta (Milli Mücadele Hareketi İçinde) Anadolu Türkiye'sine yönelik Batılı emperyalist saldırı ile bu saldırıda işbirliğine giren dini ve milli azınlık işbirlikçilerinin önünü kesmek, bir anlamda Anadolu'da yeni Türk devletinin inşası için başlatmış olduğu mücadele, kısa bir süre sonra da Şark Ortodoks Kilisesi (Fener Patrikhanesi) içinde bir çekişmeye, en sonunda da tarihin değişmez yasası olan (Türk-Yunan) milletler ve milliyetler meselesine gelip takılmıştır.

Yunanistan'ın Helen emelleriyle, Fener Rum Patrikanesinin Bizans-Ortodoks emellerinin belli bir nokta da örtüşmesi artık sözkonusu olan, ayrı soydan, ayrı kandan da olsa **"din kardeşliği, hristiyan kardeşliği"** değil, aşikar biçimde ortodoks inancının millileşmiş Yunan idealiyle ortaya çıkan Türk ve Yunan **milli** meselesidir.

Evet, Papa Eftim, samimi bir din adamıdır. İnanmış hristiyan bir mümindir lakin, Rumların ve Yunan'ın nazarında o, bir din adamı olmanın ötesinde Türk olması önemlidir. Nitekim, Papa Eftim ve onun ardılları olan Turgut Eren Erol beylerle, Selçuk Eren Erol

beylerde bunun idrakine vararak varlıklarını devam ettirirler.
Her millet mensubu olduğu dini, kendi milli karakter süzgecinden geçirdikten sonra, adete dinine milli bir nitelik kazandırır. Bu durum aşağı yukarı bütün milletler için geçerlidir. Papa I.Eftim Eren Erol beyin başlattığı ve Şark Kiliseleri içinde başlı başına **"Eftimizm"** adıyla anılan cereyan, milli karakterin **"Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi"** adıyla müşahhaslaşmış biçimidir. Bu hususta bizim söyleyeceğimiz son söz, evet biz müslümanız ama, Türk müslümanıyız. Tıpkı Karamanların, Gagauzların ve Mişer Tatarlarının hristiyan, Karaimlerin musevi fakat, Türk oldukları gibi. Bu gerçeği de değiştirmek mümkün değildir.
Bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen başta Selçuk Eren Erol bey, Turan Kültür Vakfı başkanı Rasim Ekşi ve kitabın tahsihlerini üstelenen Metin Özaslan beylere hassaden teşekkür ederim.

Erol Cihangir

DİP NOTLAR:

1- *Oryantalist tanımını rahmetli Cemil Meriç hocamızın "Sömürgeciliğin Keşif Kolları" manasında kullanılmıştır.*
2- *Bu siyasi tema resmi biçimde ilk defa Başbakan Turgut Özal tarafından dile getirilmiştir ve "Mavi Tarih" adıyla bir tarih tez'i hazırlanmıştır. Özal'ın bu tez'ine karşılık en ciddi çıkışı Prof. Dr. Sacit Adalı bey yapmıştır. 1987*
3- *Daha geniş malumat için, Bkz. Ord. Prof. M. Fuat Köprülü, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseseleri Üzerine Tesiri, Aynı konuda yine M. Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu.*
4- *Hristiyan Türkler konusunda daha geniş kapsamlı müstakil bir çalışma tarafımızdan halen yapılmaktadır.*
5- *Barthold, Türkiyat Mec. C.I. ve Moğol İstilasına Kadar Türkistan, sh.323, 617, 618.*
6- *Prof. Dr. Osman Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri", Belleten, XII/45, Sh.69.*
7- *Anna Cemnana, The Alexiad of the Princess, 1967 (Trans, by. E.A.S. Daves) London, sh.246-247. Zikreden, Prof. Dr. Mehmet Eröz, Hristiyanlaşan Türkler, Ankara, 1982*

8- Ostorogosky, Bizans Devleti Tarihi, sh. 309-310-317-318 ve A. Bailly, Bizans Tarihi, C.2 - sh.314-316, Zikreden M. Eröz, A.G.E.

9- Ostrogorsky, A.G.E.

10- Anadolu hristiyan Türklerindeki "Eftim" adı bu keşişe izafe edilse gerektir.

11- Prof. Dr. Mehmet Eröz, A.G.E., sh.11-12

12- A.G.Y., A.G.E, sh.3

13- H. Fehmi Turgal, Mülga Şeriye Mahkemeleri Sicilleri, Zikreden, M. Eröz

14- Prof. Dr. Osman Turan, A.G.M., Belleten, XII, 45, sh.65

15- Prof. Dr. M. Eröz, A.G.E., sh.11

16- A.G.Y., A.G.E., sh.4

17- Prof. Dr. A. Nimet Kurat, Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri

18- Demschwam Schneider, R. Ekrem Koçu ve Çelibi Kömürcüyan'a tarafından yapılan atıf.

19- Karamanlıdıka Ans., 1958, Atina

20- Prof. Dr. Avram Galanti, Ankara Tarihi, İst., 1950, sh.116-117

21- Konu hakkında araştırma yaptığımız yıllarda (And Gazetesi, İst. 1983) Papa Turgut Eren Erol bey ile yaptığımız bir mülakat üzerine, o yıllarda "Tarih ve Toplum Dergisi" nde "Tarih Boyunca Türklerin kullandıkları Alfabeler Üzerine" yazılar yayımlayan Prof. Dr. Talat Tekin mülakattaki fikirlere atıfta bulunarak, sözkonusu Türkçe konuşan hristiyan toplulukların aslında Türk olmayıp, Türk kültürü içinde nisbeten Türkleşmiş eski Anadolu halk (Rum, Ermeni, v.b) kalıntıları olduğunu öne sürmüştür.

22- Burada araştırmaya muhtaç olan fakat ilgilenenlerin dikkatini çekeceği başımızdan geçen bir hadiseyi de zikretmek isteriz. 1992'de Rusya'da görevli bulunduğumuz da yolumuz Bakü'ye düştü. Bakü'de Kazan Türklerinden Rifkat beni, Türk olduğunu söyleyen Ermeni bir doktorla tanıştırdı. Doktora ilk anda hayli mesafeli davrandım. Daha sonra konuşmamız uzadığında, doktor benim ihtiyatımı anladığını ancak, kendilerinin esasında Sivas'lı hristiyan bir aile olduklarını, Milli Mücadele yıllarında Erivan'a göçmek zorunda kaldıklarını, ailesinin bütün isimlerinin Türkçe olduğu gibi, son zamanlara kadar Ermenice dahi bilmediklerini ifade etmişti. Y.N.

23- Mahmut Şakiroğlu, Belleten, 152, sh.760

İBRET-İ ALEM İÇİN DOKTOR KOZMO

Burdurun en güzel yeri Oluklar altıdır. Müslüman evleriyle hristiyan evlerinin bitiştiği, garpla, şarkın birleştiği, güzelliklerin, çirkinliklerin bağdaştığı yerdir burası.

Şarlakların, suların, sesi burada birbirine karışır. Avrupamsı Asyamsı kahveler buradadır. Her geçmişe rağmen müslümanla hristiyanların sevişdiği yer de burasıdır.

Antalya Afyon yolu buradan geçer. Eski, yeni su yolları da ya kemerlerden veyahut şose kenarlarındaki büyük arıklardan buraya akıp giderler. Eski Selçuk kitaplığı buraya yakındır. Yanında hamamı da vardır. Cami ile kilise burada öpüşür bu çevrede sular okka ile satılacakmış gibi teraziye biner. Buradan kısaca çaya ve konağa inilir.

Biz buraya oynamağa değil, insan, çeşitleri görmeye giderdik. Kostantinin ergenli kahvesinde birer mangıra Atinadan gelmiş kıllı insanlar gösterilirdi. Mahalle doktorunu da tuluatçıları da ilk olarak bu civarda gördüm. Dinleri ayrı

ama dilleri hep bir. Herkes güzelim Türkçeyi konuşuyordu. Rumca bilen hemen yok gibiydi. Ermenice de öyle.

Evlerin pencereleri ancak burada sokağa yöneltilmiştir. Sokaklar geniş herkes evinin önünü güzel sulamış toprak kokusu serinlikle birlikte insanlara taze hayat vermekte. Ehli küffar kapılarının önünde oturacaklar da zevk duymaktadır. Oturak denilen iskemlesi yetişmiyenler, çok çocuklu çok kalabalık aileler olduklarından serilmiş hasırlar üzerinde keçe kilim konmuş ve üzerine öbeklenmişlerdir. İşte ben bunlara hayrandım. Ekseriya mahallemizden kaçarak bu nefis yere dalardım. Orada kadın açıktı. Yüzünde peçe yoktu. Bizim mahallemizin kadınları da öyle peçe meçe bilmezlerdi. Amma çalışma düzenlenmemiş olduğundan, tertemiz giyinmiş eli yüzü yunmuş halde çoluk çocuk, ihtiyar genç, kadın erkek, zengin yoksul hepsi bu akşam zevk ve istirahatını duymak saadetinden mahrum değillerdi. İşte bu her çeşit insanın bir birine bitişik bulunduğu bir yerden sallana sallana etrafa bakarak bir geçiş dahi insana yaşamak hırs ve zevkini veren bir hava teneffüs ettiriyordu. Ben okulda coğrafyaya çok çalışıyordum. Yeni yeni memleket adlarını duymak bana hoş gelirdi. Pelerinli uzun boylu tarih ve coğrafya hocamız Emin Çelebinin çok sevdiği bir öğrencisi idim. Sahibim olmadığı için beni çok sevdiğini duyardım. Bir defasında hastalanmıştım, beni Rum mahallesindeki eczaneye götürmüş hekim Kozma'ya göstermişti. Kozma Türkçeden başka bir dil bilmeyen ve Türkten başka birşey düşünmeyen bu hristiyan halkı Yunanlaştırmak için gelmiş Yunanlılardan biriydi. Papazlar ve Rum okullunun öğretmenleri eczacı ile birlikte bir Etniki Eterya kurulunun faal üyeleri idiler. İşte

ben bu doktor Kozma'yı böyle tanımıştım. Bu adam da benim ruhumu o zamanlar çok zabdetti. Kendisine hayrandım. Cengaver Türke kuzu gemi vuran Buda rahibinin ruhuna taşıyan bir adam olsa gerekti. Habasetlerini bile yılanı delikten çıkaran ve tuzaklarına düşüren bir eda ile yapardı. Git gide bunların telkinleriyle hristiyan Türk, müslüman Türke düşman oldu. Bir birini çok seven bu insanlar artık bir birinin cenaze merasimine, elem ve kederlerine iştirak etmemeye başladılar. Sempatileri yıkıldı. Yapma düşmanlıklar doğdu. Hristiyan kadının çelebiağa diyerek müslüman Türk erkeğini evine kabullenmesi efsaneleşti. Ne yazık ki, ben tam kırkbeş yıl evvel tanıdığım bu doktor Kozma'ya çocuk ruhumun bütün saflığıyle bağlanmıştım. Bana kuvvet şurubu verirdi. Soğulcan ilacı sağlamıştı. Sıtmadan kurtardı. Böylece kendine bağlanmıştım. Beş yıllık idadiyi bitiriyordum, sınıf arkadaşlarımdan Paskal Dammon ile birlikte birgün onu ziyarete gittim. Kilisede isli idare altında ruhları zehirlenmiş olan sınıf arkadaşlarım ve Kozma tarihten, coğrafyadan konuştuk. O vakit ilim ve fen adamları biraz ansiklopedik insanlardı. Her taşın altından çıkar her soruyu karşılardı. Osmanlı tarihine ait münakaşalarında Dammon ile fikir ayrılığına düştük. İşi azıttık. Orada eczahane odasında bayağı döğüştük. Sol bileğimde Dammon'un sapladığı kurşun kalem ucunun döğmesini hala taşırım. Bütün bu temiz insanları zehirleyen Yunan ideoloğu Kozma bu savaşta sanki beni destekler davranmayı ihmal etmemişti. Ben o doktor kılıklı komitecinin sinsi oyununu şimdi daha iyi anlıyorum. Bir gün iki müslüman Türk kadınını muayene ediyordu. Sesi hala kulağımdadır:

"Her doğum duvardan kopan bir kerpiç çekmektir" diye bağırmıştı. Halbuki Kozmanın tek karısından on iki çocuğu vardı. Ve karısı da sapa sağlamdı.

Kozma her fırsatta tekerrür eden bu teklinleri ile Türk müslüman kadının iliklerine işlemiştir. Elenik olan rakının aparatif olarak kullanılması telkininin ırkımızı, yozlaştırmak için, Türk erkeklerinin iliklerine işlediği gibi.

Kozma tarihe karıştı. Fakat ektiği tohum hala zehirli sürgünlerini salmakta ve bu suretle rakı köye kadar gitmekte ve kadın çok çocuk yapmaktan imtina eylemektedir.

Uzun yıllar mesleki tecrübelerim, yaptığım türlü kadın ameliyatları sinsi komitecinin bu hususta da fen adına işlediği habaseti bana isbat etmiş bulunuyor. Fakat yurtta bilhassa Burdurda kaç kadın benim mesleki tecrübelerime ihtisas bilgilerime malik olabilir.?.

Bilgi ve tecrübelerimle takdir ediyordum ki doğum İç ifraz işlemini çoğaltır ve kadında daima bir sıhhat ve kuvvet kefaletidir.

Hadiseler yılları kovdu yıllar hadiseleri kovaladı. Ben de kurtuluş savaşından sonra Almanya'ya gittim. Tübingende doktor Damyonos ile karşılaştım. Zihniyetler değişmiş sanki Anadoluyu terk eden hristiyan Türklerde istiklal savaşınının sonunda, istiklâl savaşına kadar süregelen azami düşmanlık zihniyetinin aksine olarak azami dostluk belirmişti. Beni Pire'ye misafir götürdü. Daha doğrusu zorladı. Odamdaki Türk bayrağını öpüyor ve bana benim öz dilimle Türkçe konuş diye yalvarıyordu. Bavulundan Rumca harflerle yazılmış Türkçe İncil çıkardı, okudu ve gözlerinden alabildiğine yaş boşanıyordu. Oluklar altından

bahsettik. Artık hatırlatmağa hacet yokki bu doktor Damyonos vaktiyle Kozma'nın odasında elime kurşun kalemi saplayan çocukluk arkadaşım Dommondan başkası değildi.

Burdur'u kucaklayan gölün arkasında ve söğüt dalgalarının önünde Senir köyündeki köy düğünlerinde klarnet çalan klarnetçi İstavri Pire'de beni kucakladı ve öptü. Hocanın oğlu diyor, gözlerinden yaşlar fışkırıyordu. Pire'de onlara Türk diyorlardı. Yalan da değil, mahalleleri ayrı, adetleri ayrı, yemekleri ayrı, giyinişleri ayrı, iç hayatları ayrı idi. Ve onlar inançları ile hristiyan idiler. Fakat zevkleri kültürleri ve ruhlarıyla Türk kalmışlardı. Türk oldukları halde Türk düşmanlığı yapmış olanlarının sebebini içlerinde 110 yaşındaki bir ihtiyardan dinledim. Bu ihtiyar Niğdenin büyük bir hristiyan köyündendi. Uzun boylu bir Karamanlı "Türk tarihi, dedi" Layisizme baştan sona kadar parlak misaldir. Cengizin Türk nazırlarından bazıları Nasturi hristiyandır. Bazıları eşine dünya tarihinden tesadüf edilmiyen Türk Hazarlardan Karayit dedikleri kanı Türk dini İsrailittir. Budist olan Türkler vardır. Her izmde kahraman olan bu kanın çocukları o izmin emsalsiz müdafileri olmuşlardır. Sınır tanımamışlar, canlarını kanlarını ve mallarını harcamışlardır. Haçlı harplerinde müslümanları kurtaran Türklerdir.

Fakat müslüman Türkler din gayretiyle Bizans papazlarının hristiyanlaştırdığı kan kardeşlerini benimsemediler kendi hallerine bıraktılar. Sürülerinden kurtların kaptıkları koyunları tekrar baba ağılına sokmayı düşünmediler. Din gayretiyle milli Layisizm burda birbirini destekledi ve Bizans rüyası gören hekim kılıklı hoca ve papaz kıyafetli komiteciler de onları zehirlediler. Tarih boyunca diğer türlü

temaslarda olduğu gibi nihayet biz de size yani kanımızla canımızla, ruhumuzla kardeşimiz olan sizlere ihanet ettik, başımıza bu netice geldi. Müslümanlığa sevginiz, milli layisizminizi değiştirmedi. Fakat müslümanlık gayretleriyle kardeşlerinizin mükadderatını gözetmediniz. Layisizminiz milli birliğinizi yıktı. Ve din gayretinize hizmet etmiş oldu. Bizi ağıldan kapanlara mani olsaydınız bu sokaklarda, hristiyanlıktan başka hiçbir yakınlığımız olmayan yabancılar elinde sürünmezdik"

İhtiyar Karamanlının bu şikayeti beni acı acı düşündürdü. Tarihin hazin cilvesine karşı koyduracak çaremiz kalmamıştı.

Bu gün Tübingen'de tesadüf ettiğim Rektör Profesör ve şarkiyat alimi Liebman'dan öğrendiklerim bu maceranın koskoca dünya tarihine ait bir cephesini bana anlattı. Almanyada bir çok köy adlarının Türk yurdu, aşağı Türk yurdu, yukarı Türk yurdu olmasına hayret ediyordum. Buraların Türk yurdu olmasını gerektirecek ırkî bazı özelliklere Prusyalılardan görülen (Gen) ler gibi gelenlere tesadüf etmekle beraber hiçbir lisan, tarih izine rastlamamıştım. Profesör Liebman'a merakımı açtım. Gülümseyerek şu cevabı verdi, "Cerrahi atlas sahibi profesör Von Sultan'dan haberiniz yok mu?" Bu isim apaçık bir Türk hatırası değil midir? O, onun gibiler, hatta köyler; haçlı savaşlarında mübadelesine imkan olmayan elimize esir düşmüş olan bir çok Türklerin aramızdaki nesilleridir. Bu muharip ve kahraman Türk unsurları iade edilmediği için Avrupalı kadınlarla evlendirildiler. Ama yetişen çocuk ve torunlarının babalarıyle münasabetleri kesildi. Ve hepsi

hristiyan alemine mal oldu. Şimdi siz onlara mazilerindeki Türklüklerinden bahsederseniz güleceklerdir.

Biz sizin sağlam dedelerinizden gürbüz çocuklar almayı bildik. Siz ise esirleri hallerine bırakdınız. Dinlerine karışmadınız. Fakat onlar geniş müsamahakarlığınızın cezasını size çektirdiler. Hristiyan Türklerinizi din ayrığıyle bağrınızdan çözdüler.

Karamanlı hristiyan Türkten sonra Rektör Profesör Oriyantalist Liebman'ın izahları hayalimde büyük Türk tarihinin alevli bir tablosunu çizmişti. Cihanda Türk davasının ne geniş sınırlar içinde yayılmış olduğunu daha doğrusu sınırlar ötesi bir azamete malik bulunduğunu uzun müddet düşündüm. Bu gün en ateşli dileğim her Türkün bu tarih ve kültür faciasından çıkan dersi en az benim kadar candan takdir etmiş olmasıdır.

İLK MUHTIRA "BEN TÜRKOĞLU TÜRK EFTİM"

Papa Eftim, Türk dostu Eftim değil, Türkoğlu Türk Eftim'di. Nitekim, bunun böyle olduğunu da Papa Eftim daha yolun başlangıcında herkese haykırmıştı.

Bu haykırış aynı zamanda Papa Eftim'in ve Türk ortodoks Kilisesini ilk tarihi muhtırasıdır. Eftim tarihi muhtırasında bu durumu şöyle açıklıyordu:

Sayın Basın mensupları, Sayın muharrirler:

Kendimden bu kadarlık bahsettikten sonra, asıl meseleye geçiyorum. Yaptığım mücadeleleri tam kavrayamamış veya bunları olduğu gibi göstermekten kaçınmış olan dostalar ve bana doğrudan doğruya husumet besleyenlere bazı sitemlerde bulunmak isterim:

1- Ben Türk dostu Eftim değil, Türk oğlu Türk Eftim'im

Bazı Türk gazetecileri beni, Türk dostu Papa Eftim diye tanımak ve tanıtmak istediler. Kendilerine bir çok defalar bunun yanlışlığını izaha çalışım ve bu tabirden duyduğum üzüntüyü açıkladım. Bu arada çok iptidai bir tassuptan doğduğuna şüphe etmediğim imzasız mektuplarla da bu konuyu temas edilmektedir. Bu gibilerin iddiasına göre, benim

Türk olobilmem ancak müslüman olmamla mümkün imiş. Kendilerini aydın sayan bu vatandaşlarımın anlayışsızlıkları karşısında hayretlere düşmekten kendimi alamıyorum. Bunlar bir insanın Türk olması için mutlaka İslam dininde bulunması şartını nereden çıkarıyorlar? Bunlar bilmiyorlar mı ki miliyetin din ve mezhepli hiç bir ilgisi yoktur. Ayrı ayrı ırktan oldukları halde bir çok milletler ve insanlar, ayni dine mensup oldukları gibi, aynı ırk ve milliyet vasfını taşıyanlar da, ayrı din ve mezhebe intisap etmişlerdir. Dinini değiştiren bir ferdin mutlaka milliyetini de ırkın da değiştirmesi gerekmez, Esasen buna, imkan da yoktur. Din değiştirmek bir arzu ve irade meselesidir. Irk ve milliyet ise, insanın arzu ve iradesine değil, dile, kültüre, tarihi münasebetlere bağlıdır. Din, Allah'a ait ve vicdana merbut bir hadisedir. Milliyet ise tamamile içtimai, tarihsel bir vakıadır. Aynı milliyet içinde çeşitli din ve mezhepler olduğu gibi, aynı dine mensup olanlar da ayrı ırk ve milliyet duyguları taşıyabilirler.

Milliyeti din essasına bağlayışını pek cahilce bir anlayıştan ileri geldiğine asla şüphe yoktur. Türk ırkından gelen milletler, tarihin kaydettiğine göre, bir çok defalar din değiştirdikleri halde, ırk ve milliyet vasıflarını daima muhafaza etmişlerdir. Türk putberst, hristiyan ve müslüman olduğu zamanlarda da daima Türk kalmıştır. Bu gün yeryüzünde müslüman Türk olduğu kadar, Hristiyan, Budist Türkler de mevcuttur. Bu gerçeği daha essaslı kavramak, öğrenmek isteyenlere, büyük hatib, muharrir ve Türk Ocaklarının kurucusu Hamdullah Suphi Tanrıöver'in (Dağ Yolunda) adlı kitabını dikkatle okumalarını tavsiye ederim. O eserde göreceklerdir ki, bir çok Anadolu Ortodokslarının

halis Türk oldukları isbat edilmiştir. Ana dili Türkçe olan bir Türk vatandaşının din ve mezhebi ne olursa olsun Türk oğlu Türk olduğundan kimsenin şüphe ve tereddüde düşmeye hakkı yoktur.

Ben, her zaman her yerde Türk olduğumu beyan ettim. Bir yabancı, Türk dostu olabilir. Fakat benim gibi halis bir Türk'ün, bir yabancı Türk dostu gibi gösterilmesi, onun milliyetinden şüphe edildiğine yol açar ki, bundan incinmemek, teessüf duymamak elde değildir. Kendi milletinin dostu olmak bir Türk için tabii, zaruri, mantıkidir. Bu böyle olunca bir Türk'e, Türk dostu demekle tezada ve mantıksızlığa düşülünüş olmaz mı?

Bana Türk demeyip, Türk dostu diyenleri hiçbir şekilde affedemem. Biz hristiyan Türkler de, bütün milletimizle beraber milli istiklalimize kavuştuk ve şimdi övünüyoruz: "Ne mutlu Türk'üm diyene".

I. BÖLÜM

SONUN BAŞLANGICI

SONUN BAŞLANGICINDA FENER RUM PATRİKHANESİ

Bu çalışmanın konusu "Türk Ortodoks Kilisesi'nin doğuşu ve bu doğuş içinde Papa Eftim Eren Erol Bey'in yeri olmasına rağmen, gerek Türk Ortodoks Kilises'inin doğuşu, gerekse Papa Eftim'in mücadelesine sebep, baştan sona Fener Rum Patrikhanesi ile, bu patrikhaneyi kullanan ABD, Rusya, Yunanistan üçlüsü olduğu kadar Türk Ortodoks Kilisesi'nin tarihine girmeden, olayların hazırlayıcısı Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili bir ön bilgilendirmeyi gerekli gördük. Tarih içinde ABD, Rusya ve Yunanistan üçlüsü tarafından desteklenip, Fener Patrikliği üzerinden uygulamaya sokulan Türkiye'ye yönelik planların dış kaynaklarını doğrudan takip etmek her ne kadar mümkün olmasa da diğer taraftan Fener Rum Patrikhanesinin fa-

aliyetlerinde, Söz konusu dış kaynakların hedeflerinin somutlaştığı gözlenmektedir.

Burada, Fener Rum Patrikhanesi'nin faaliyetleriyle, Türk Ortodoks Kilisesi tarihinin, zaman zaman içiçeliği zaman zamansa meydana gelen olayların belli noktalarda birbiriyle kesişmesi sadece Fener Rum Patrikhanesi'nin durumunu açıklamakla kalmıyor, aynı zamanda Türk Ortodoks Kilisesi ile buna bağlı olarak milletlerarası münasebetlerde Türk Dış politikasının açmazlarını da ortaya koymaktadır.

Bu sebeple konunun esasına geçmeden önce, ileride sık sık karşılaşılacak olan bir takım isimler, makam lar, olaylara ilişkin bu ön bilgiler, Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesinin Türkiye için önem ve yerini belirleyecektir. Söz konusu Fener Rum Patrikhanesinin tarihi, ülkemiz için adeta baştan sona bir ihanet ve entrika tarihidir. Bu sebeple, bugünkü Fener Rum Patrikhanesinin durumuyla, ülkemiz için onun geçmişten, günümüze yürüttüğü faaliyetlere bakmak lazımdır.

Fener Patrikhanesi'nin din dışı siyasi faaliyetleri, 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u aldıktan sonra, Rum Ortodoks cemaatini teşkilatlandırıp, başlarına Patrik seçtirip ona "millet başkanı" statüsüyle, hem ruhani, hem de cismani yetkiler vermesiyle başlar.

Osmanlı Devleti'nin ibadet hürriyeti yanında, din eğitimi veren okullara müdahale etmemesi, her kilisenin yanında birer okul açılması, bu okulların Sen Sinod ve patriğin kontrolüne bırakılması, devletin Ortodoks Rum cemaate ve Fener Patrikhanesi'ne vermiş olduğu imtiyazlardan sadece bir kaçıydı. Patrikhane Bizans İmparatorluğu zamanında

bile bu denli geniş imtiyazlara sahip değilken, zamanla bu imtiyazları Patrikhane Osmanlı Devleti'ne karşı bir silah olarak kullanılır. Bunun için Patrikhane kilise çevresinde toplanan halkın milli duygularını sürekli olarak körükleyerek Megalo İdea fikrini empoze etmiş, Yunanca öğrenimini öne sürerek, Rumluk ve Yunanîlik için bir araç olarak kullanılır.

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile eski Bizans Devleti'ni yeniden kurmak ve Megalo İdea'yı gerçekleştirmek için faaliyetlerinde bir adım daha ilerleyen Fener Patrikhanesi, Osmanlı Devleti içindeki azınlıkları kışkırtarak, kiliseler vasıtasıyla Yunan milliyetçiliğinin güçlenmesine girişir. Bu sebeple 1657'de ilk defa ciddi biçimde Osmanlı Devleti'yle, Patrikhanenin arası açıldı ve **Patrik 3. Parthenios** kendine bağlı Eflak ve Boğdan voyvodalarını isyana teşvik ettiğinden **Köprülü Mehmet Paşa** tarafından ihaneti çıkarılarak Parmakkapı'da idam ettirilir. Gittikçe gücünü kaybeden Osmanlı, asırlarına paralel olarak Fener Patrikhanesi faaliyetlerine yine Megalo İdea yolunda devam ederek, **Etniki Eterya** cemiyetini kurar. Dinî nüfuzdan da yararlanmak için Patrik ve diğer kilise mensupları bu derneğe üye oldukları gibi, kiliseler ve okullar Etniki Eterya'nın tabi bir şubesi olarak çalışır. **Patrik Grigorius** bizzat Rumları isyana teşvik ettiği gibi, tarihimizde kendi adını taşıyan **"Mora İsyanı"**nın da tezgahlayıcısı olur. Bunun üzerine 1821'de 2. Mahmut'un sadrazamı **Bendereli Ali Paşa** tarafından basılan Patrikhanede gerçekten Mora isyanının planına ilişkin belgelerin bulunması üzerine **Patrik Grigorius** suçlu bulunarak (bugün bile kapalı tutulan) kin kapısı adı verilen Patrikhane kapısı önünde idam edilir.

Ancak 1832'de Mora isyanının sonucu olarak Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra Patrikhane nezdinde Megalo idea yolu açılmış görülmektedir. Bunun sonucunda, Yunanistan'ın yayılma politikası, Patrikhanenin katkıları ve diğer Balkan devletlerinin birleşmesiyle gerçekleşmeye başlar. Nitekim, Girit isyanının tezgahtarı da Patrikhane'dir. Patrikhane, gücünün ve Megalo ideanın hayalinin gerçekleşmesin de rolünün ne derece önemli olduğunu anlayan Yunanistan kralı **Venezilos**, Fener Patrikhanesinin Yunanistan'ın emrine tabi olmasını ister. Başından beri zaten buna gönüllü olan Fener Patrikhanesi, bunu takibeden yıllarda kilisleri ve okulları birer silah deposu, papazlarını ise Megalo idea için savaşacak bir asker haline getirmek için çabalar. Yunanlıların İzmir'e çıkışını metropolit Hristosmos dinî ayin düzenleyerek, Rumların Yunan Ordusu'na gönüllü olarak katılmaları için kampanya başlatır. (1919)

Bu sırada, daha sonra adı sık sık karşımıza çıkacak olana ünlü **Türk düşmanı Athenagoras, Atina Metropoliti Meletios**'un yanında Yunan kilisesi Sen Silnod Meclisi'nin sekreterliğini yapmakta ve Yunanistan'ın başında Venezilos Türkiye'nin paylaşılması görüşmeleri için Paris Barış Konferansında bulunmaktadır.

1919 Şubatı'nda Venezilos Barış Konseyinde şu taleplerde bulunur.

İzmir başta olmak üzere Anadolu'nun Ege Bölgesi, Edirne, bütün Trakya ve İstanbul Yunanistan'a bırakılsın. Aynı günlerde Fener Patrikhanesi'nin yeteri kadar iyi çalışmadığı ve **Fener Patriği Yoakim**'in **"Jön Türk"** taraftarı olmakla

suçlanmaktadır. Bunun üzerine 28 Ekim 1918'de görevden alınan Yoakim'in yerine, geniş yetkilerle donatılmış **Doretos**, Paris'ten Fener Patrikliğine tayin edilir. Osmanlı Rum'larının bundan sonra Türklerin idaresi altında yaşamayı reddettiklerini Barış Konseyine bildirmelerinin ardından, mitingler düzenleyip, beyannameler dağıtıp Fener Patrikhanesi önderliğinde, Osmanlı kimliklerini yırtarak Yunanistan'a ilhak olduklarını ilan ederler. Bu kararı aynı zamanda Osmanlı hükümetine de bildirirler. **(Le Messager D'Athenes Gazetesi, 18 Mart 1919)**

15 Mayıs 1919'da İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin ardından, Fener Patrikhanesi, Yunan Ordusu'nun Anadolu'da zafer kazanması için ayinler yapılır. Atina'da yapılan ayini, **Atina metropoliti Meletios ve Athenegoras** yönetir. **(Messager D'Athenes, 14-15 Haziran)**

Atina, Fener Patrikhanesi ittifakının bir sonucu olarak, 13 Ekim 1919'da Fener Patrikhanesi Batılı devletlere gönderdiği bir muhtıra ile, Anadolu'da başlayan Kuva-yı Milliye hareketinin aslında Türk barbarlığından başka bir şey olmadığını ileri sürerek, Rumlar'ın kurtuluşunun ancak, Batılı devletler tarafından Anadolu'nun işgal edilmesine bağlı olduğunu bildirirler. Patrikhane'nin hazırladığı bu bildiri Atina metropoliti olan Meletios tarafından İngiltere ve Amerikan yönetimine ulaştırılarak, Hıristiyan dünyanın âcil müdahalesi istenir.

Şubat 1920'de Paris Barış Konferansında, Türklerin İstanbul'dan çıkarılmalarına ilişkin bir teklifle, Yunanistan isteklerinin bir kısmının askıya alınması karşısında, Yunanistan'ın protestolarını takiben **Athenegoras** tarafından

hazırlanan bir telgraf metni, **Kanterburry** ve **New York** piskoposlarıyla, Lyod George'a gönderir. anadolu içlerinde savaş gittikçe hız kazanmakta olduğu günlerde (Nisan 1920), San Remo konferansında varılan kararlar Türkiye'nin Edirne, İzmir, Çatalva'ya kadar Trakya bölgesinin Yunanistan'a verilmesinin ardından, Anadolu'da Alaşehir, Balıkesir, Bandırma ve Bursa'nın düşmesi üzerine Atina'da düzenlenen zafer şenliklerine 38 metropolit katılırken, Athenegoras bu şenlikler esnasında, hocası olan Meletios'un, Fener Rum Patrikliği'ne getirilmesi için kulis yürütmektedir. **(28 Eylül, 1920, Stamboul Gazetesi)**

Kasım 1920'de Yunanistan'a yapılan seçmelerde Venezilos'un beklenmedik yenilgisi sonucu, **Kral Konstantin** Atina'ya geldiğinde, bütün **Venezelist** metropolitler görevlerinden azledilirken Meletios'un öğrencisi Athenegoras yerinde kalır.

Bundan sonra Athenegoras hayatının karanlık ve entrikalarla dolu olan ikinci bölümüne başlar. Ancak, Athenegoras'ın adamı olan Meletios, 6 Şubat 1922'de New York'tan İstanbul'a gelerek Patriklik tacını giyip 10 Temmuz 1923'te Aynaroz'a kaçar. Hayli karışık olan bu devrede Yunanistan'da Kral Konstantin iktidarı (1920 Kasım-1922 Eylül) çevresinde yer alamayan Venezilostçu Meletios, Atina Metropolitliği'ni bıraktıktan sonra Athenegoras ile birlikte New York'ta Fener Patrikhanesi'ni ele geçirmek için hemen faaliyete geçer.

Bu dönemde Konstantin Yunanistan'da seçimleri kazanmasına rağmen, İstanbul Rumları'nı kendi tarafına geçirememiş onlar Venezilosçu olarak kalmışlardır. Tabi ola-

rak Fener Patrikhanesi de Venezilosçular'ın elindedir ve Rumlar'ın büyük ümit bağladıkları Amerika da Meletios'u tutmaktadır. Fakat gerek Konstantinciler'in muhalefetin tepkisine, gerek Konstantinci Atina Kilisesi'nin afaroz tehdidine rağmen, 8 Aralık 1921'de Meletios Patrik ilan edilip, 6 Şubat 1922'de Marsilya'dan İstanbul'a gelir. İstanbul Rumları, işgal kuvvetlerinin de teminatı altında bayram yaparlar, bütün İstanbul sokakları Yunan bayraklarıyla donatılır.

Meletios Osmanlı Türk vatandaşı olmamasına rağmen dışarıdan tayinle gelmiştir. Bu durum bu gün olduğu gibi o gün de hukuka aykırıdır. Fakat o günden sonra kimi zaman açık kapalı baskıyla, kimi zaman da adeta kitaba uydurularak Fener Patrikleri milletlerarası anlaşmalara aykırı olarak dıştan tayin edilmiştir.

Meletios'un Patrikliği'ni bütün baskılara rağmen Osmanlı hükümeti tanımaması karşısında 1921'de Londra'da **"İstanbul Yunanistan'a"** kampanyasını yürüten Patrik vekili Metropolit **Nikola,** Osmanlı hükümetinin tavrı karşısında şöyle bir açıklamada bulunur: **"Rum Patrikhanesi, Başkan Wilson tarafından milletlerin kendi mukadderatlarına hakim olmaları prensibine dayanarak 6 Mart 1919'da Türk boyunduruğundan kurtulduğunu ve Anavatanı Yunanistan'a iltihak ettiğini ilan etmiştir."** Bu karar Babıali'ye resmi yollardan duyurulmuştur. Aynı zamanda, Fener Patrikhanesi'nin Türk hükümeti ile her türlü bağları kopardığı da bir muhtıra ile büyük temsilcilerine tebliğ edilmiştir. O zamandan beri Patrikhane ile Türk hükümeti arasında resmi münasebetler kesilmiştir. Bu durum karşısında patrik

şu açıklamayı yapar: **patrik, ben patrik vekili seçildiğim zaman, usule göre Babıâli'ye bildirmem gerekirken, bu da yapılmadı. Şimdi ne hakla hükümet bizim dini meselemiz olan Patrik seçimine karışabilir?" (Journal D'Oirent, 1923)**

Patrik Meletios, Patriklik makamına oturduğu sıralarda, Batılı emperyalistlerin desteğinde Yunan orduları Anadolu içlerine doğru ilerlemektedirler.

Meletios, Büyük taarruzun gerçekleştiği aylar boyunca sürekli olarak beyanatlarla gerçek niyetinin ne olduğunu açıkça göstermekten çekinmemektedir. Günlük gazete sütunlarına akseden bu beyanatların belli başlıları şöyledir:

"Patrik ilk konuşmasında Ortodokslara yapılan mezalimden bahsederek, Anadolu'da Yunan Zaferi için her kira yapman mezomundan bahsederek, Anadolu'da Yunan zaferi için her kilisede dualar edileceğini bildirdi. Bu konuşmasında Meletios; Kemalistler, Türkler ve Mustafa Kemal aleyhinde öyle sözler sarfetmiştir ki, işgal altındaki İstanbul'da bile müttefik sansür kurumu bunların yayınlanmasını yasaklamak zorunda kalarak Stambul gazetesinde konuşmalarının çok yerleri beyaz olarak çıkmıştır. Patrik, Patrikhane gelirlerinin azaldığını bildirerek para toplama kampanyası açıldığını, bir heyetin bu işle görevlendirildiğini bildirdi. Toplanan para ile Anadolu'da savaşan Yunan askerlerine yardım edilecektir iki hafta içinde 29.356 Osmanlı Altını toplanmıştır. (Stambul, 15 Mart, 1927)

Meletios, Türkler tarafından ihanetinden dolayı idam edilen **Gregoryus V.** adlı patrik için, asıldığı yerde küçük bir kilise yaptıracağını açıkladı. (16 Mart, 1922)

Bunun ardından Patrik **"İstambul Rum Kadınlar Cemiyeti"**ne yaptığı ziyarette Anadolu'da savaşan Yunan askerine yardım kampanyasının genişletilmesini, bu yolda Patrikhanenin bütün kutsal eşyalarını bile satacaklarını bildirir. Ertesi gün toplanan Sen Sinod Meclisi, Anadolu'da bulunan Yunan Ordusu'na telgraf çekilmesi kararını alarak, General Papulos kanalıyla ulaştırılacak bu telgrafta Patrikhane'nin ve Rum milletinin Yunan Ordusu'nun arkasında olduığu yer almaktadır.

Ancak, Hazaran 1922'ye gelindiğinde genel durum Türk milletinin lehine değişmeye başlamıştır. Emperyalistler Türk Ordusu'nun direnişi karşısında Yunan Ordusu'nun çekilmek zorunda olduğunu anlamışlardır. Bu gelişme Patrik Meletios'u oldukça tedirgin etmiştir. Bunun üzerine Meletios, İngiltere Başkanı Lyod George'a telgraf çekerek, **"İstanbul ve Anadolu Rumluğunu Türk Milli Mücadelesine terkedilmeyeceğinin ilan edilmesini"** talep eder. İşin başlangıcından beri Lyod George ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon tarafından desteklenen Meletiosun bu defa güvendiği İngiliz efendileri yanında olmayacaklar ve sonunda **"...Bırakın Anadolu'da bu işi silah halletsin"** diyeceklerdir.

Nihayet **Büyük Taarruz**'un başlamasından iki gün sonra Patrik Meletios ve sekreteri Athenagoras İstanbul Rumları'nı kilisede toplayarakdaha önce hasım olduğu Yunan Kralı Konstantin ile barışarak Türkler'in zaferini engelleyebileceği ümidine kapılır. Fakat Türk Ordusu'nun mütemadiyen ilerlemesi üzerine, Yunan ordusu işgal ettiği bölgelerden çekilmesini müteakip, bölgede oturan Rum ahali de oturdukları yerlerden kaçmaya başlarlar. 9 Eylül 1920'de

Büyük Taarruz'un zaferle neticelenmesi üzerine artık her şeyin bittiğini anlayan Patrik Meletios ve yaveri Athenagoras ile Rum milletine yayınladığı beyannamede, son gelişmelerin sükunetle karşılanmasını ve Tanrı'ya bağlanması gerektiğinden bahsederek, adeta geleceğin hesabını yapmaktadırlar. Ancak bu ileriye dönük hesapların tutması için evinden, barkından firar eden Rumların yerlerinde kalması, Yunanistan'a göçün acilen önlenmesi gerekmektedir. Bunun için hemen faaliyete geçen Meletios ve Athenegoras Rumlara yeni bir çağrıda bulunurlar. Bu çağrı, kemalist orduların ilerlemesi karşısında yurtlarından kaçarak Trakya ve Ege sahillerine toplanan yarım milyon Rum muharibe yardım edilmesini, Yunan hükümetinin bunlara yardım edemeyeceğini bu görevi ancak **"Amerikan Yardım Komitesi"**nin katkılarıyla Rumlara düştüğünü içermektedir. Patrik Meletios, bütün Rum kiliselerine yolladığı emirlerle, kiliselerde değerli ne varsa listelerinin çıkartılıp kendisine gönderilmesini, bunların Londra'ya götürülüp satılarak muhacirlere yardım edileceğini bildirir. Bunların yanında, **İstanbul Rum Kadınlan Cemiyeti, İstanbul Rum Münevverleri Cemiyeti, Savaş Yaralılarına Yardım Cemiyeti topladıkları yardımları Muhacirlere Yardım Cemiyeti'ne gönderirler. (Stamboul Gazetesi, 15-16-25 Eylül 1922.) 1922 yılının son günlerine gelindiğinde artık her şey netleşmiş Anadolu'da emperyalist güçler ve onların işbirlikçileri tamamen susturulmuştur. Bunu hayli önce farkeden Patrik Meletios, zaten yumuşatmaya başladığı tavrını Türk zaferinden sonra tamamen değiştirerek, Ankara ve Mustafa kemal nezdinde Türklerle barışmaya yöneltmiştir. Meletios'un nazarında artık "Türkler barbar olmadığı gibi, Mustafa Kemal de dün-**

yanın en büyük kahramanlarından" biridir. Patrik Meletios verdiği beyanatta şöyle demektedir:

"Eğer Mustafa Kemal Paşa Rum milletinin sürgün edilmesi meselesinde bu kadar ağır davranmasaydı, dünyanın en büyük kumandanlarından, biri olarak onu ilk önce ben selamlardım.

Mustafa Kemal büyük bir fatihtir, fakat yenilgiye uğrayanları bağışlarsa ve doğuda barışı sağlarsa şan ve şöhret daha da artacaktır. İntikam hisleri büyük adamlara yakışmaz. İnanıyorum ki, Mustafa Kemal Paşa için, yüceliğini ispatlayacağı gün bu gündür. Sonra geç olacaktır. (İleri Gazetesi, 29 Ekim 1922)

Patrik Meletios, yeni Türk hükümetiyle iyi ilişkiler kurmak ve ihanetleri için buradan daha iyi bir ortam bulamayacağının idrakiyle gazetelere ardarda verdiği demeçlerle adeta bir Türk milliyetçisi kesilir. Fakat 1923'te Lozan görüşmelerinin gidişi Meletios'u yerinden edecek gibi görünmektedir. Nitekim Mustafa Kemal 22 Ocak Bursa konuşmasında Patrikhane meselesini gündeme getirerek, Patrikhanenin hiç bir imtiyazı olamayacağını bildirmesinin ardından, Lozan'daki Türk delegasyonu Meletios'un patrik olarak İstanbul Rumları'nın sonraları, Meletios'a bağlı olduğunu bildirirler. Meletios buna rağmen istifa etmemekte adeta direnir. Neden istifa etmediğini soran basına ise Patrikhanenin cevabı şu olur: **"Meletios Türk vatandaşıdır. Meletios Efendi'nin Patriklik Makamı'nda kalmakta ısrar etmesi, kendisinin Türkiye hükümetiyle en iyi anlaşabilecek bir Patrik olmasından dolayıdır. Kendisi her ne kadar sulhtan sonra istifa etmek niyetinde ise de makamında kalması**

hükümetle Rum cemaati arasında münasebetler için hayırlı olacaktır. zira Meletios efendi, kanunlara en riayet eden en sadık bir Patriktir." (4 Haziran, 1923, Vatan Gazetesi)

Meletios, bu minval üzerine Temmuz'a kadar görevde kalır. Bu sırada Venezilos tarafından üst üste gönderilen iki telgrafta, kendisinin istifa etmemesi durumunda İstanbul Rumlarının zor durumda kalacağının bildirilmesi üzerine 10 Temmuz'da İstanbul'dan ayrılır.

NASIL BİR TÜRK DOSTLUĞU VE MELETİOS

Meletios ayrılmadan önce Osmanlı devletine ihanetinden dolayı asılan V. Gregoryus ile kendi arasında bir benzerlik olduğuna işaret ederek yaptığı konuşmada, Beşinci Gregoryus'un aynı sorumluluk taşıması sebebiyle idam edildiğini, şimdi bunun bir defa daha tekrar edildiğini ifade etmekten kaçınmaz.

Meletios'un gidişinden sonra Fener Rum Patrikhanesi Sen Sinod meclisi üyeleri verdikleri beyanatlarda sıkı bir Türk dostu kesilirler. Mesela, Patrik vekili Yoakim Efendi, **Türk hükümeti emir ve kanunlarına, onun tabiyetinde yaşayan her fert mutlak surette itaat etmekle mükelleftir"** derken, mütareke yıllarında meydana gelen olaylara ilişkin bir soruya cevabı şöyle verecektir.: **"Evet hakkınız var. Müzakereden sonra bazı müessif hadiseler oluşmuştur. Fakat bunların devamından ben bir fayda tasavvur edemiyorum. Bundan sonra her iki tarafın da maziyi tamamen unutması lazımdır.** Diğer taraftan Meletios'un çömezlerinden Kayseri Metropoliti ve Sen Sinod Başkanı Nikolaus vermiş olduğu

beyanatta: **"Fanatizm artık ortadan kalkacak. Patrikhane yayınlamayı düşündüğü beyannamelerde Türk ve Rum dostluğunun kurulmasına ve güçlenmesine çalışacaktır."** demektedir. Oysa, bu beyanatları veren Fener papazları, Milli Mücadele hareketinde başından sonuna kadar Yunan ordusunu destekleyen aynı papazlardır. Nitekim, 16 Mart 1919'da bütün İstanbul kiliselerine okunan bildirinin altına imza atan bu papazlardır. O zaman yayınlamış oldukları bildiri şunları ihtiva etmektedir.

"İstanbul ve civarı Rumları bugün kiliselerde toplanarak anavatan Yunanistan ile birleşme kararını ittifakla kabul etmişlerdir.

Türkiye Rumları, 25 asırdır kendilerine ait olan bu topraklarda, her bakımdan üstün buldukları barbar Türk Milletinin idaresi altında kalmak istemediklerinden bu barbar millet ve idaresi ile her türlü bağları koparma kararını ittifakla almışlardır. Son beş asır içinde devamlı şekilde Türkler tarafından barbarca imha edilmiş, sürgünlere yollanmış Rum milleti dünya savaşının daha ilk günlerinden itibaren müttefik devletlerin hizmetine girmiş ve bunun için de ayrıca zulme uğramıştır.

Türkiye Rumları, üzerinde 25 asırlık hakları bulunan topraklarla birlikte anavatanları Yunanistan'la bağlanmalarını ve bunun karşısında hiç bir tekliği kabul etmeyerek, bütün güçleriyle mücadeleye gideceklerini bildirir. Türkiye Rumları, Patrik vekili Doroteos heyetinin almış olduğu bu kararları, İngiltere, Amerika, Fransa, İtalya, Japonya ve Yunanistan delegelerine bildirilmesini ister."

Yeni patrik seçimi beklenirken daha önce ayrılıp giden Meletios'un yeniden ortaya çıktığı görülür. Anlaşılır ki, Meletios İstanbul'dan ayrılırken istifasını bırakmamış, üç aylık bir izinle Aynaroz'a gitmiştir. Meletios, Türk hükümetinin vermiş olduğu karar yumuşayıncaya kadar Patrikhanesinin Selanik veya Aynaroz'a taşınmasını istemekte, öte yanda Helen idealinin vazgeçilmez olduğuna inanan Yunan hükümetiyle Venezilos, Patrikhane taşındıktan sonra Türkler'in bir daha geri dönüşüne izin vermeyeceklerinden çekinmektedir. Nihayet Yunan hükümetinin baskılarına boyun eğmek zorunda kalan Meletios istifa eder.

Daha önce Meletios'un afaroz ettiği Papazların haksızlığa uğradıkları beyanıyla, bu konuda yardım istedikleri Türk Ortodoks kilisesi ve papa 1. Eftim Erenerol'un Patrikhane'ye alınmamasını takibeden olaylar ve mahkemeler arasında Kadıköy Metropoliti 7. Gregoryus Patrik seçilir. (Konu hakkında geniş malumat, bu çalışmanın içinde yer almakla birlikte, ayrıca Türk Diplomatik Gazetesinin 1995'te muhtelif sayılarında da yer almıştır.) Yeni Patriğin seçimi sırasında meydana gelen olaylar münasebetiyle, olayların kışkırtıcılarından biri olan **"Ecclisiastiki Alithia"** adlı Rum dergisinin idaresine yapılan baskında, Milli Mücadele ve Yunan Harbi sırasında Türkelra aleyhine hazırlanan **"Kara Kitap"**la birlikte yine harp sırasında Patrikhane'nin Sen Sinod Meclisi'nin Türkler ve Türk Ordusu aleyhine alınan belgeler de ele geçer.

Ancak yeni patriğin ömrü vefa etmez ve 17 kasım 1924'te ölür. Fener Patrikhanesi hemen yeni patriğinin seçilmesi işine koyulur. Fakat böylesi bir aceleciliğin sebebi yeni

oyunlar tezgâhlanmaktadır ki o da şudur;o yıllarda Türk ve Rum halkının mübadelesi ile ilgili olarak Lozan'da imzalanan anlaşmanın uygulanması söz konusudur. İstanbul Rumları dışında kalan bütün Rumlar Yunanistan'a sevk edilecektir. Burada şu hususu belirtmeliyiz ki, söz konusu bu müdahale de, iki husus oldukça dikkat çekicidir. Bunlardan biri, İstanbul Rumları'nın mübadeleden muaf tutulmaları, ikincisi Anadolu Rumlarının (!) mübadeleye tabi tutulmalarıdır. Her iki hususta dikkate değer olmasına rağmen asıl belirtmemiz gereken husus, Yunanistan'a gönderilen Anadolu Rumları diye tabir edilen insanların arasında büyük miktarda Türk Ortodoks insanın gönderilmiş olmasıdır. Buna karşılık asıl Rumlar İstanbul'da kalmışlardır. Bu göçün sonunda Yunanistan'a göçürülen Anadolu Rumları da dahil olmak üzere Türk Ortodoksları Yunan halkı ve idaresi tarafından hiç bir zaman benimsenmemiş, asimilasyonları tamamlanana kadar (bu halen devam etmekte) sürekli tahkir ve tazyike maruz kalmışlardır.

İşte bu müdahale esnasında İstanbul Rumları dışında kalan Yunan delegesi Eksindaris ve Patrikhane papazları Yunanistan'a göçmemek için plan kurmaktadırlar. Bu plandan yola çıkan Patrikhane mübadeleye tabe Terkos Metropoliti Konstantin'i, Vilayetin ihtarına rağmen aceleyle 17 Aralık'ta patrik ilan ederler. Türkiye hükümetinden gelecek tazyikin önünü kesmek için Patrikhane gazetelerde açıklamada bulunup, dünya kiliselerine telgraflar çekerek Fener Rum Patrikhanesi'nin tehdit altında bulunduğunu, patriği sınırdışı ederek patrikhanenin yıkılmak istendiğini duyurur. Fakat Türk hükümeti, Lozan'dan doğan haklarına dayanarak 7.

Konstantin'i sınırdışı eder. Bunun üzerine Yunanistan hadiseyi protesto ederek, olağanüstü hal ilan edip, bunun savaş sebebi sayılacağından bahisle, zamanı gelmeyen asker adaylarını silah altına çağırır. Bu protestolarda Athenagoras da vardır. Patrik Konstantin Avrupa ile Amerika devlet başkanlarına telgraflar çekerek, "Türklerin bir asır önce 5. Gregoryus'u idam ettikleri gibi bu defa da milletlerarası anlaşmaları hiçe sayarak bir patriği sürgün ettiklerini, asırlardan beri Hıristiyanlığın merkezi olan patrikhaneyi yıktıklarını, Dünya Hıristiyanlığının, bu zalim davranışına son vermesi ve Patriğin İstanbul'a dönmesi için derhal müdahale etmesini talep eder. Yunanistan, Patrikhane, Konstantin ve bunların koruyucuları tarafından Türkiye aleyhine kampanya devam ederken, Yunanistan'ın hangisi olan İngiliz devlet adamı Lord Curzon, Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında mecburen Türk tezini kabul etmek zorunda olduklarını ve müdahale dışında ve kalan birinin patrik seçilmesi gerektiğini bildirir. Ve Konstantin istifa edeceğini açıklar. Ancak Curzon'un demecinin ardından hemen iki gün sonra İngiliz desteğinde, Doğu Anadolu'da Şeyh Sait isyanının başlaması üzerine, Konstantin istifasından vazgeçmenin mümkün olmadığını, eğer istifa ederse bunun ilerisi için kötü bir örnek olacağını belirterek istifadan vazgeçer.

13 Nisan'da Şeyh Sait isyanının bastırılması üzerine ümitlerini yitiren Konstantin istifa etmek zorunda kalır.

Konstantin'in istifasıyla boşalan patriklik makamı olayların gelişmesine paralel olarak değişik isimlerle 1948'e kadar doldurulur. 17 Ekim 1948'de V. Maksimus'un akli dengesi ye-

rinde olmadığı gerçeğiyle ABD'nin de el atmasıyla görevden azledilerek yerine entrikalarıyla ünlü, Türk düşmanı Athenegoras getirilir. Athcnegoras yirmi üç yıl bu görevde kalacaktır.

ATHENAGORAS VE HEYBELİADA RUHBAN OKULU

Athenegoras, Amerika'dan gelip patriklik makamına oturup, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasına kadar, bugün yeniden gündeme gelen, **"Cihan patrikliği, Ekümenlik hakkı"** gibi bir "patriklik meselesi" yoktur. Çünkü, o güne kadar patrikhane, Lozan anlaşmasının sınırları içinde tutulmaya çalışılmıştır.

Ancak 1951'den sonra Türkiye yöneticilerinde basiretsizliğiyle adeta kendileri bu meseleyi gündeme sokmuşlardır.

Athenagoras, patriklik makamına geçtikten sonra patrikhanenin mevcut durumunu gözden geçirdikten sonra, 1922 yıllarının patrikhanesine göre hayli yıpranmış olduğunu görerek çalışmalara başlar. Bu çalışmaları belli başlı üç nokta üzerinde teksif eder. Bunlar:

* Yunan vatandaşı olan genç papazları acilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul ettirmek, patrikhane kadrolarını güçlendirmek,

* Heybeli ada Ruhban okulunu yeniden reorganize ederek, bu okula Yunan vatandaşı öğrencilerin alınmasını sağlamak,

* İstanbul Rumlarını yeniden örgütleyerek, Rum azınlıkla, azınlık okulları ve yardım dernekleri üzerinde pat

rikhanenin kontorülünü sağlamaktır.

Kendi yakın çevresini oluşturma, yolunda ekibine Yakovas, Emilyanos, Meliton Amerikan başkanı Truman'ın isteği doğrultusunda alınırlar. Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin göstermiş oldukları bu iyi niyetiyle (!) yetinmeyen Athenagoras, Yunan vatandaşı papazları İstanbul'da görevlendikmekle kalmaz, cüretini artırarak 1951 tarihinde verdiği dilekçe ile sekiz Yunan vatandaşının daha Bakanlar kurulu kararıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabulünü talep eder. Bakanlar kurulunda bir duraklama olunca Athenagoras yeniden hatırlatır ve bunlar vatandaşlığa kabul edilirler.

Her şey bir yana, Athenagoras için asıl önemli olan Heybeli Ada Ruhban okulu bir yanadır. Bu okulu genişletmeyi fikri sabit haline getiren Athenagoras buraya yabancı uyruklu öğrencilerin kabulü için verdiği mücadele meyvelerini verir ve 1950 yılında Türkiye hükümeti isteklerini kabul eder. Milli Eğitim Bakanlığı 1. 12. 1950 tarih ve 927-2610 sayılı emri ile Rum Rahipler okuluna bir **"Teoloji uzmanlık okulu"** ile derece vererek, yeni bir kararla vilayete bildirir.

Bu tavizleri elde eden papaz Athenagoras 1953'te mezunlarını veren Heybeliada Ruhban okulunun diploma töreninde yaptığı konuşmada artık bir din adamı değil, Türkiye'nin idaresinde söz sahibi olan siyasi bir kişi gibidir.

DP DÖNEMİ TÜRKİYE PATRİKHANE İLİŞKİLERİ

Buna ABD'nin temsilcisi demek daha doğru olsa gerektir. Athenagoras o günlerde basına verdiği beyanatlarda, Ame-

rika'nın muazzam bir devlet olduğunu ve bütün dünyanın kaderi üzerinde önemli bir rol oynadığını, NATO'nun gücünden bahsederek, Demokrat Parti iktidarının aksine ruhban okulu hakkında gösterdiği yardımı övmektedir.

Patrik, eski iktidar zamanında ruhban okulunun ortaokul sıfatına haiz olmasına karşılık, Menderes Hükümeti zamanında ve mevcut kanuni mevzuata rağmen, öğrencilere üniversite eğitimi verebilen ilahiyat fakültesi haline getirilebilmesinden sitayişle bahsetmektedir. Ayrıca eski iktidar (Mustafa Kemal iktidarını kasdediyor) zamanında Türkçe tedrisatın çok kuvvetli ve ağır olmasından dolayı öğrencileri zor durumda bıraktığı halde, DP iktidarıyla bunun hafiflediğini söylemiştir. Beyanatlarına eski iktidarla, DP iktidarının kıyaslamakla devam eden Athenagoras, Türkiye dışında ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan yabancı öğrencilerin eski zamanda yasaklanıp, DP iktidarıyla serbest bırakıldığını da ilave etmektedir. Rum papazı karanlık adam Athenagos'un beyanıyla DP iktidarları tarafından artık Türkiye'de İngiltere'den Habeşistan'dan, İngiltere'den, Yunanistan'dan Türkiye'ye papaz yetiştirilmek üzere öğrenci alımı başlamıştır. Bundan dolayı Athenagos başta Adnan Menderes olmak üzere, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye sonsuz, şükranlarını bildirmeyi bir vazife saymıştır. (13 Temmuz, 1953, Hronos Gazetesi).

Meselenin Fener Rum Patrikhanesi cephesinden görünen yanı budur. Ancak, bunda Türkiye'nin NATO'ya girişiyle, Cumhuriyetin ilk yıllarına ait tam bağımsızlık ilkesiyle, "Türkiye Türklerindir" şiarının yavaş yavaş hem de ken-

dilerini "milleyetçi, muhafazakar" olduklarını iddia eden bir iktidar tarafından nasıl törpülendiği ise Türkiye cephesine aittir. Bu haliyle, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından Batı emperyalizminin en önemli unsuru "Beşinci kol" faaliyetini oluşturan Fener patrikhanesi ve patrikhaneye doğrudan veya dolaylı olarak bağlı dini ve lâ-dini okullar, Demokrat Parti ikitidarı Türkiyesinde ve devletin himayesinde açık faaliyete başlıyorlardı. (Bknz. Daha geniş bilgi için, Ajan Okulları, Necdet Sevinç, Oymak Yay. 1977) Bundan böyle Türkiye düşmanı yabancı ajanlar Türkiye topraklarında yetiştirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, Türkiye yöneticilerinin hoşgörüsü (!) sayesinde yabancı ajan adayı öğrenciler rahatlıkla ikamet izni alırlar. İkamet izinleri bittiğinde ise Athenogas devreye girerek, normalde Türkiye'yi terketmeleri gereken kişileri, İstanbul kiliselerinde stajyer olarak görevlendirip, sanki eğitime devam ediyormuşcasına izin ve ikametlerini uzatmaktadır.

Bu durum 1957'ye kada böyle devam eder. Ancak 1957'de Kıbrıs meselesinin gündeme gelmesiyle Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi üzerine Türkiye yetkilileri işin vehametini anlarlar. Çünkü Fener Patrikhanesi ve yetiştirmeleri, Athengoras başta olarak üzere gerçek yüzlerini bir defa olsun ortaya çıkarmışlardır. Bunu önlemenin çarelerin araştırmaya kalktıklarında ise Patrikhane, Türkiye'nin karşısına Zürih Antlaşmasına koyduğu imzayı çıkarınca, Türkiye çare aramayı bırakmak zorunda kalır. Ruhban okulunun "Akademi' olma durumu ise 1971'de Anayasa Mahkemesinin özel yüksek okullara ilişkin çıkarmış olduğu hukuki bir kararla kaldırılır.

ABD VE RUSYA ARASINDA PATRİKHANE

Tarihe soğuk savaş adıyla geçen ABD, Rusya dengeleri üzerine kurulu 2. Dünya Savaşı sonu dünyada Fener Rum Patrikhanesiyle, papazlarının o yıllarda Amerika ve CIA hesabına çalıştıkları görülür. Özellikle 40'lı yılları takiben Truman'ın, Athenagoras'ı patrikhanenin tahtına oturtması bu politakının zirveye çıktığı dönemlerdir.

1948'de Trumanın direktifleriyle Athenagaros patrik olarak Türkiye'ye gönderildiğinde tam anlamıyla bir Amerikan Büyükelçisi gibi davranmaktadır. Bunun o zamanlar için izah tarzı, Moskova'nın Patrikhaneyi ele geçirme planı içinde olduğu kadar, ABD'nin Türkiye'yi anti-komünist mücadelede ileri karakol olarak kullanma isteğidir. Türkiye yönetimi ise buna gönüllü taliptir. Nitekim o günlerde iktidarın yayın organlarından birinde bu durum açık bir dille şöyle ifade edilecekir. "New York ortodo patriği sayın Athenagros'un İstanbul Ekümenlik Rum Patrikliğine seçilmesi bu günkü siyasi haller ve şartlar için de büyük manayı ifade eden bir muavaffakiyettir. Bu seçimin pek zarururi olarak siyasi bir manası vardır ki o da Türk milletinin çok yakından alakadar olduğu dost Rum ortodokslar kilesesi için bir muavaffakiyet teşkil etmesidir".

Athenegaros bir timsal vaziyetini almıştır. Bu, hür ortodokluğun Bolşevikliğe gelme çlması ve Moskova entrikalarının hükümsüz kalması manasını ifade eder. İstanbul Rum Patriğinin seçimi Bolşevik Politikası için bir hizmet demektir. (Ulus Gazetesi 18 Kasım, 1948)

ŞEMSETTİN GÜNALTAY'IN MİNNET BORCU

Mustafa Kemal'in belirlemiş olduğu "patrikhaneye ilişkin politikasını ilk yıkan İsmet Paşa olur. Cumhiyetin ilk 25 senesinin ardından İsmet İnönü Patrikhaneye yeniden siyasi hüviyetini verir.

1940'da Truman'ın özel uçağıyla İstanbul'a gelen Athenagoras, Anadolu Ekspresine ilave edilen özel bir vagonla, çok özel bir protokolle Ankarada devlet erkanı tarafından karşılanır.

ABD'den gelen Athenagoras'a hükümetin başında bulunan Şemsettin Günatay iktidarı, adeta bir minnet borcu olarak hediye sunmayı beklemektedir. Pek tabi ki, bu kıymetli hediye, Milli mücadele yıllarında Türk İstiklâl Harbi cephesinde savaşmış Papa Eftim Eren Erol ve kurmuş olduğu Bağımsız Türk Ortodoks kilisesidir.

Öteden beri bilinen ise, Athenagoras'ın İstiklâl savaşından beri Türk Ortodoks kilisesini fesat ocağı olarak görmekte, papa Eftim'in kilisesinin dağıtılmasını istemektedir.

Zaten buna evvelden gönüllü olan Günaltay hükümeti Papa Eftim'e Athenagoras'a boyun eğmesini bildiren ve Bağımsız, Türk Ortodoks Kilisesinin dağıtılmasını bildirir. Fakat papa Eftim için bağımsız Türk kiliseler, sadece bir kilise değil, Türk milli varlığının nice acılar pahasına istiklal harbinde ödediği bedelin de adıdır. Papa Eftim, nice badirelerden atlamış, umur görmüş biridir. Günaltay hükümetinin direktiflerine o usturuplu bir cevap verecek, bir müddet daha Athenagoras ve yardakçılarının seslerini kesecektir. 4 Şubat 1949'da basın organları aracılığıyla Athenagoras'a çektiği

telgrafta, "Athenagoras'ın patrik seçilmesinden Türk milletinin ve temsili ettiği müstakil Türk ortodoks kilisesinin sevinç duyduğunu, Türk ortodoks kilisesini ziyaret etmesini ve onu tanımasını" bildirir. Pek tabii olarak, madem müstakil Rum Ortodoksları, Bulgar Ortodoksları, Rus ortodokları vardır, Türk ortodokslarının olması da o kadar tabidir. Athenagoras'ın beklediği elbette bu değildir. Telgraf atar.

İktidara kim gelirse gelsin planlarını gerçekleştirmek için her iktidara uşaklığı adet haline getiren Athenagoras 1950'de DP ve Menderes hükümetine yanaşmada bir beis görmez. Hatta geçmiş CHP ve İnönün devrinden daha fazla avantajlara sahip olarak. Bolşeviklik tehlikesi, Türkiyenin NATO'ya giriş ve Menderes hükümetinin ABD yanlısı politikası Athenagoras'a daha geniş bir platformda çalışma ve isteklerini kabul ettirme zemini hazırlayacaktır.

ABD adına CIA ajanı olan Athenagoras Amerika'dan gelirken tez vakitte ulaşmak istediği dört hedef üzerine çalışmaya başlar. Bunlar Amerikan Rum Cemaatının tesbit etmiş oldukları hedeflerdir. Bu hedefler;

1 - Yeni patrikhane binasının inşaatı. Patrikhane 1941 yılında yangın geçirmişti. Kalan binayı büyütmek için Amerikalı zengin Rumlar yeni patriğe yarım milyon bağışta bulunmuşlardır. Ayrıca bu bağışı büyütmek için geniş bir kampanya açılır. Söz konusu yeni patrikhane binası "Ayasofya" biçiminde inşaa edilecektir.

2 - Türk ortodoks kilisesi ve papa Eftim tamamen tasfiye edilmesi için gereken her şey yapılacaktır.

3 - Heybeliada da bulunan Ruhban okulunun genişletilmesi ve okula Yunanistan'dan daha fazla öğrenci getirilmesiyle birlikte okulun Akademi haline getirilmesi için çalışılacaktır.

4 - İstanbul Rumlarının sosyal ve hayır işlerinin teşkilatlandırılması, cemiyetin patrikhane tarafından idaresine hükümetin karışmaması sağlanacaktır.

1951 yıllarından itibaren CIA ajanı Athenagoras tarafından başlatılan yeni atakla Türkiye-Türk Ortodoks kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi ilişkileri yeni bir döneme girer. Athenagoras'ın başlattığı bu faaliyet sonucu Fener patrikliği günümüze kadar hayli yol aldığı bir gerçektir. Bu arada Papa Eftim'in kurmuş olduğu Milli Türk kilisesi, Türkiye devlet yöneticileri tarafından hemen hemen gözden çıkarılır. Yok farzedilir. Vakfın mallarına Rum Fener Patrikhanesi el koyar. Devlet protokolünde Fener Rum Patriği yer alır. Bununla da yetinmeyerek milletlerarası topluntılara Fener Patriği bağımsız devlet başkanı statüsüyle katılır. 1984'te iktidara geçen Turgut Özal hükümetiyle Fener Patrikhanesi tarihinde belki de nadir görülecek yeni ayrıcalıklara kavuşur. Kültür Bakanlığı bütçesinden ayrılan ödeneklerle, Fener Rum Patrikhanesi başta olmak üzere pek çok Rum kilisesinin restorasyonu yapılır. Fener civarındaki emlakların satın alınmasıyla toprak ve siyasi özerkliğe kavuşma hedefi taşıyan Fener Rum Patrikhanesine yeni yollar açılır.

Fener Rum Patrikhanesi'nin yeni dönemi için burada dikkat çekici bir başka husus şudur, 1950'lerde ABD'ye dayanan Menderes hükümeti'nin Athenagoras ve patrikhaneye

tanıdığı hakların arkaplanına benzer bir planın da Turgut Özal ve ANAP iktidarı tarafından ceryan etmiş olduğudur ki, o da geçmiş ABD başkanı J. Carter'in Türkiye'yi ziyaretinde, Carter ve T. Özal'ın Sakıp Sabancı'nın ev sahipliğini yaptığı toplantıda, daha önce Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunduğu tesbit edilip vatandaşlıktan çıkarılan bir başka CIA ajanı papa Yakavos'ın cezasının kaldırılmasıyla, Fener Rum Patrikahanesi'nin restarosyonuyla ilgili oluşudur. Zamanın İstanbul Belediye Başkanı Bedreddin Dalan'ın da desteğiyle yeniden ihya olan Fener patrikhanesi 1989'da ileri gelen yabancı ve yerli devlet adamlarının katılımıyla bir ortodoks şova dönüşerek yeniden açılışı yapılır. Bunu takiben, Fener Rum Patrikhanesi Türkiye devlet adamları ve işadamlarının da katkıyısla milletlerarası siyasi ve içtimai sahada yenilenmiş olarak içten içe Türkiye üzerine yeni maceralara atılacaktır. Bunun en bariz örneğini Fener patriğinin ekümenlik hakkı, Kızıl Haç televizyon istasyonunun kurulma çabaları, Dinlerarası diyalog kongresi'nde tek resmi kurum olarak Türkiye Diyanet İşleri Başkanının yanında temsil hakkı, Çevre ve Din sempozyumunda Türkiyeli işadamı Rahmi Koç'un tavassutu ve desteğiyle yine tek yetkili tüzel kişilik taşınması oluşturmaktadır. (Daha geniş bilgi için Bknz. Türk diplomatik, 1995, sayı,1)

Faaliyetlerini Türk'e rağmen Türkiye'de yürüten Fener Rum Patrikhanesi'nin amansız hasmı Bağmsız Türk ortodoks Kilisesi ile olan tarihi husumetin nereden kaynaklanmaktadır. Bu güne kadar nasıl ceryan etmiştir? Meseleye birazda Türk ortodoks kilisesi tarihi cephesinden bakalım.

II. BÖLÜM

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARI

Osmanlı imparatorluğu muhteşem çağlarını geride bırakmıştır. Hakimiyeti altında bulundurduğu topraklar üzerinde yaşayan hemen hemen her renk, her ırk, her din ve dil'den insanların barış ve dostluk içinde bir arada yaşadıkları, tarih literatürüne Pax-Ottoman "Osmanlı Barışı" adıyla geçen muhteşem çağlar. Bu çağların dünya ekonomi-politiği ile ilgili olan bir yanı, imparatorluklar çağında orta-Avrupa'dan, orta Doğu'ya Kuzey Afrika'dan, Hint Okyanusu'na kadar geniş bir coğrafyada tartışmasız bir denge kurmuş olmasıdır. Ancak bu denge unsuru ve barış ortamı I. Dünya savaşına kadar devam eder. I. Dünya savaşının ağır yenilgiyle bittiği ve ondan daha ağır şartlarla imzalanan Serv Anlaşması ve hemen onun ardından gelen Mondros Mütarekesi bu çağlar boyu süren barışın ve uluslararası dengenin sonu olur. Ağır şartlarla imzalanan Mondros Mütarekesiyle, son vatan parçası olan Anadolu Türkiyesi'nin

Avrupalı emperyalistler tarafından işgal ve ilga ameliyesinin tamamlanması için azınlık halklar ve cemaatler bir yandan emperyalistlerle işbirliğine, bir yandan da işgali kolaylaştırmak için içeride ayaklanmaya başlarlar. Bu ayaklanmanın öncülüğünü Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler yapmaktadır. Nitekim (1335)'de (1918) İzmir'e çıkan Yunan kuvetlerinden güç alan başta İstanbu'da Fener Rum Patrikhanesi yeniden faliyete geçen Trabzon ile Samsun havalisindeki Pontus Rum cemiyeti o bölgede oturan azınlıkları ayaklandırma faliyetine girişirler. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan Rumların Türk vatandaşı sayılmayacakları ve Yunanlı olduklarına dair propaganda faaliyetleri, gizlice sözkonusu bölgelere gönderilen Fener Rum Patrikhanesi tarafından organize edilir.

Anadolu'ya yönelen emperyalist güçlerle, bu güçlerle işbirliğine giren azınlıklar faliyetlerine devam ederken Papa Eftim, Keskin metropolit vekilliğini yürütmektedir. Bu faaliyet sonrası, Rum patrikhanesi ve Rum kiliselerini olduğu kadar, hristiyan cemaati ve Keskin'de metropolit olan genç Eftim'i de doğrudan ilgilendirir. Emperyalistlerin Anadolu'yu işgal ameyelisinde, patrikhane baştan itibaren tarihi ve siyasi tavrını ortaya koymuştur. Pek tabii daha ilk başta, bir hristiyan din adamı olan Eftim'i Anadolu'daki Türk menşeli ortodoks cemaatı, hatta Rum hristiyan cemaat üzerinde belli bir gücü olan papa Eftim'i bir tercihle karşıya getirmiştir. Birincisi hristiyan bir din adamı olarak Fener

Rum Patrikliği ruhani merkezine bağlı olmasıyla ya Rum patrikliğinin istek ve direktifleri doğrultusunda hareket ederek İstiklal Harbi karşısında yer alacak, yahut Türk olmanın ve yine bir din adamı olmanın idrakiyle Kuvva-yı milliye saflarında vatan savunmasına katılacaktır. Sonuç olarak Papa Eftim, bir daha asla dönmeyeceği bu yola girip, vatan savaşının zaferle sonuçlanmasından sonra da, faaliyetlerine sinsi sinsi devam eden Fener Rum Patrikliğiyle ve yabancı emperyalist ajanlarla devam ettireceği uzun bir savaş tercih eder. Nitekim bu yolda ilk mücadele bayrağını, Anadolu'ya yönelen emperyalistlere karşı, gerek müslüman halka, gerekse bu kavgada yeri olmayan hristiyan azınlığa karşı bir beyaname yayınlayarak açan Papa Eftim, yayınladığı ilk beyannamede bir din adamının gösterebileceği en tabii dostluk ve kardeşlik içinde bir arada yaşama, kan dökmenin iyi olmadığı, buna yönelik faaliyetlerin kendi iradeleri dışında plânlandığı temasını işlemektedir. Papa Eftim yayınladığı beyannamede bu durumu şöyle dile getirir.

Büyük Allah'ın iradesiyle, İsa Mesih'in hizmetkârı, Keskin ortadoks reisi ruhanisi Papa Eftim, umum Anadolu ortodoks cemaat ve kiliselerine Tanrı'dan ve mübarek İsa mesihimiz'den cümlenize selâmet ve saadet inayet ve ihsan buyrulmasına dua eder. Amin.

Avrupa müdahalesi ve bilhasa, son zamanlardaki Yunan taaruzları neticesinde Anadolu'nun müslümanları gibi biz

hristiyanları da müteessir ve mutazarır oluyoruz. Buna hiç şüphe yoktur. Anadoluda hiç bir hristiyan yoktur ki şu umumi felâketin kendilerine ait kısmının yegâne müsebbibi İstanbul patrikhanesi olduğuna kanaat getirmemiş olsun. Zira kabili inkâr bir keyfiyet değildir ki, Türk hükümetimizin bidayetten şimdiye kadar kiliselerimize bir müdahalesi olmamış iken İstanbul patrikhanesi mübarek İsa Mesihimizin emri hilâfına ruhaniyetin ve mezhebimize şerre, alet ederek, Türk olduğumuz halde Helenizm propagandasiyle iğfal edilerek güya aslen Yunanlı imiş ve aslına rücu edermiş gibi azınlık hukuku iddiasiyle mezhebi millete karıştırarak bir taraftan bizi Yunan âmâline alıştırmak desiselerini istimal ve diğer taraftan da umumi vekilimiz imişcesine hakkımızı istiyor der gibi vaziyetler alarak Avrupa'ya karşı hükümetimizden müşteki sıfat vaziyetiyle göstermeye kalkıştılar. İstanbul patrikhanesi acaba bu hususta haklı mı haksız mı? Meselenin rubani ve cismani olarak etraflıca haline bir bakalım:

Evvelâ, ruhani düşüncemizden bahsedelim; İncili şerifte mübarek İsa Mesihimizin, Allaha ait olanı Allaha ve hükümdara ait olanı hükümdara veriniz, diye buyurduğu yazılı olduğu gibi, İsa Mesihin resulü Pavlos'un Romalılara hitaben yazdığı mektubun onüçüncü babında aynen şöyle yazılıdır:

"Herkes emri altında bulunduğu hükümete itaat etsin. Zira, Allah tarafından olmayan hiç bir hüküm ve hükümet yok-

tur. Hükümet, mevcuda Allah tarafından tertip edilmiştir. Bunun için hükümete muhalefet eden Allahın düzenine mukavemet edenler, kendi aleyhlerine hükmü davet eder. Zira, hükümetler, iyi ameller için değil ancak kötü ameller için korkutuyorlar. Hükümetten korkmamak istermisin? İtaat et. Ve iyi olanı işle ki onun tarafından metholunacaksın. Çünkü senin iyiliğin için, Allah tarafından memurdur. Lâkin kötü olanı işler isen kork. Çünkü; o, kılıcını beyhude taşımıyor. Zira, Allah tarafından memur olup, kötülük işleyen ve itaat etmiyen üzerine gazap icrası için intikam alıcıdır.

Bu ezelden, yanlış gazap sebebi ile değil, ancak zamir sebebeyle dahi (yani bütün kalbimizle samimi olarak) hükümete tabi olmak lazımdır. Bu sebeple dolayıdır ki, hükümete vergi dahi verirsiniz. Zira, hemen bu şeye mukayyet olarak Allah tarafından memurdur. İmdi, cümleye haklarını veririz. Yani vergi hakkı olana vergi, gümrük hakkı olana gümrük, korku hakkı olana korku, itaat hakkı olana itaat, saygı ve hürmet hakkı olana saygı ve hürmet ederiz. . . . "

Çağrıda açıkca görüleceği gibi, meselenin ilahi bir din anlayışına dayanan yanını izah eden Papa Eftim, bir de bunun lâ- dini yani dünyaya ait olan yanını izah etmeyi de ihmal etmez. Yukarıdaki metinlerde de anlaşılacağı üzere inanç, itikat, iman ve din'e ait olan yan sadece Allah'la kul lar arasında bir meseleydi. Oysa bir de bu dünyaya, bu

dünyanın gerçekleriyle ilgili insani bir yanı vardı. Bu yanı ise Papa Eftim'in büyük bir hassasiyetle farkına vardığı dünya tarihinin milletler savaşından ibaret olduğuydu ve bu savaş içinde Türk varlığının tehlikeyle karşı karşıya bulunduğu kadar, bu tehlikenin arkasındaki karanlık güçlerin neler olduğuydu. Papa Eftim bu durumu da şöyle açıklayacaktır.

Meselenin ruhani kısmına yukarıdaki ilahi sözler kâfi. Bunlara ilâve edilecek nasihat zait olur sanırım. Meselenin dünyevi hususlardaki düşüncemize gelince, bu da pek açık ve çok basit olduğundan uzun uzun izahat vermeğe lüzum görmüyorum. Çünkü bu da herkesçe malûm bir keyfiyettir. Mesalâ, İstanbul patrikhanesi bize Türklüğümüzü unuttturmak ve dilimizi değiştirtmek için aldığı bunca tedbirler hiç kâr etti mi?. . . İşte Türk tabiiyetimiz ve dilimiz olduğu gibi bakidir. Halis Türk ve Türk evlâtları olduğumuzu âdet, töre, kültür ve her halimizle bunu isbat etmekteyiz.

Düşüncelerimizi böylece hülâsa ve halletmiş oluyorum, zannederim. İşitmek için kulağı olan işitsin! On asırdan beri Anadoluda Türk hükûmetimiz kiliselerimize ve dinimize ne zaman taarruz etti?. . . Böyle bir şey vaki midir?. . . Haşa!. . "

"Din Allah'a ait ve vicdana bağlıdır. Kiliseler siyaset ocağı değildir, Allahın evidir. Din, şerre ve ihtilafa alet değildir, Allahın evidir. Din, şerre ve ihtilafa alet değil, hayra ve iyiliğe sulh ve selâmete delâlettir. Fener patrikhanesi, dinî

ve ruhanî vazifesini ihmal ederek, şanlı Türk milletinin şanlı biz evlatlarını hileler ile Yunanlı yapmaya kalkışması ve Avrupa'ya böyle göstermesi, Türk milletinin aleyhine esastan ari şikayetlerde bulunması, Allah'ın emrine ve hakikatine muhaliftir. . . "

FENER PATRİKHANESİ

Gerek tarihî gerçekler açısından, gerekse papa Eftim'in ifade ettiği üzere Fener Rum Patrikhanesi baştan itibaren, özellikle de Bizans'ın yıkılıp, Çarlık Rusyasının güçlenip, dünya ortodokslarının hamiliğine sahip çıkma girişimlerinde Fener Rum Patrikliği'nin önce Moskova'ya ardından da Yunanistan'a angaje olması Patrikhaneyi dinî kimliğinden çıkarıp, doğrudan doğruya siyasi provakosyonların merkezi haline getirmiştir. Bu provakosyonlardan olmak üzere, Fener Rum Patrikhanesi Avrupalı emperyalist devletlerin Anadolu'yu işgale başladıkları sırada giriştikleri işbirliği karşısında Türk Ortodoks papazı papa Eftim'le karşılaşıyorlardı. Papa Eftim'in halka yayınladığı çağrı ile Fener Patrikhanesi hem sarsılıyor, hem de böylesi bir karşı çıkışla teleşa kapılıyorlardı. Bu beyannamenin yayınlanmasının ardından başta Fener Rum Patriği olmak üzere, Patrikhaneye bağlı küçüklü büyüklü ruhaniler eskiden beri Türklüğe besledikleri kinlerini açığa vurmakta gecikmeyeceklerdir. Bunun için iki saldırı merkezinden biri

milli kuvvetler, diğeri ise milli kuvvetler ve vatan savaşı cephesinde yer alan Türk Papa Eftim'dir. Ancak burada savaşın doğrudan Kuvay-ı milliye cephesini değil Türk ortodokslarıyla, Papa Etfim ile Fener Rum Patrikliğinin Türk İstiklâl savaşı cephesi sözkonusu olduğundan, Fener Rum Patrikliği ile Papa Eftim mücadelesini değerlendirmek gerekmektedir.

Fener Rum Patriği, Papa Eftim'in yayınladığı çağrı üzerine, Eftim'in de dini bir kişi olması ve Fener Patrikhanesi içinde mütala edilmesi gerekçesiyle 1918'de Keskin metropoliti Papa Eftim'e bir tamim gönderir. Fener patriğinin tamimde **"Türkiye'nin Yunanistan'a verildiğinden, Türkiye'deki hükümetin verdiği ve vereceği emirlere asla itaat edilmemesi ve artık ortodoks Rumların Türk tabiyetinde kalmalarının lüzumsuz olduğu"** yer almaktadır.

Patrikhanenin tamimi gönderdiği tam da bu sırada istiklâl savaşının düzenli olarak devam edebilmesi için gerekli olan Millet Meclisi seçimleri yapılacaktır. Patrikhane bu seçimleri işaret ederek, Papa Eftim'in nüfuz sahası altında olan halkın milletvekili seçimlerine katılmamaları emrini bildirir.

Bu emir ve direktiflerle yetinmeyen ve Türklere olan kinle, Türkiyenin işgal ameliyesinin bir an önce tamamlanmasını isteyen Fener Rum Patrikhanesi, Keskin Metropoliti Türk Eftim'i zamanın sadrazamına takrir vererek, derhal Papa Eftim'in tevkif edilerek, Fener Rum Patrikhanesine teslim

edilmesini ister. Fakat meselenin aslını bilen Keskin Kaymakamı Avni Bey, Sadrazamdan gelen emrin doğru olmadığını idrâk ederek Papa Eftim'in tutuklanma kararını imha eder. Bu kararın yetersiz kaldığını gören Fener Rum Patrikhanesi başka yollar ararken İzmir Yunanlılar tarafandan resmen işgal edilir. Bu işgal üzerine gizli ve hileli yollar aramaktan vazgeçen Fener Rum Patrikhanesi hem Papa Eftim'e karşı, hem de kendi plânlarını gerçekleştirmek için faaliyetlerini açık ve hızlı biçimde ortaya koyar. Bir yandan Yunanlılarla işbirliği yapan Fener patrikhanesi, öte yandan da tarihi Fener Rum Patrikliği ile Moskova Patrikliği anlaşmazlığından faydalanarak Papa Eftim'e bağlı Rum tebaya Eftim'in, emirleri Moskova ortodoks patrikhanesinden aldığı propagandasına girişir. Fener patrikhanesindeki papazlardan her birinin ayrı yazıp dağıttıkları broşürlerde şu mesajlara yer olmaktadır.

"Hunhar canavar suratlı zalim Kemalistlerin zulümlerinden biz hristiyanları ve hristiyanlığı kurtarmaya gelin. Kemalistlerin Ankara'daki zehirli yuvalarını, bir an evvel yıkmak için acele edin. Yüzbinlerce hristiyanın hayatını kurtarın. . . "

Fener Rum Patrikhanesi'nin Türk milletine karşı bu tür propagadanları ne adına olursa olsun Avrupa emperyalistleri, kendilerini kurtarmaya davet etmenin ötesinde Anadolu Türklüğünü ortadan kaldırmak için anlaşan Avrupalı emperyalistlerin de işine geliyordu.

Oysa hiç bir dönemde sözkonusu azınlıklar için Türk, müslüman ve hristiyan diye tarih boyunca ayrım yapılmamıştı. Bu durumu, Türk olmanın ötesinde aynı zamanda bir hristiyan papaz olan Papa Eftim, defalarca gündeme getirmekten çekinmemişti. Hem öylesine çekinmemiştir ki, Türkiye'nin en zor zamanında, Avrupalılar tarafından Anadolu işgal edilirken, Fener patrikliği ile ipleri koparma pahasına ifade etmekten çekinmemiştir. Bu durumu **". . . işitmek için kulağı olan işitsin! on asırdan beri Anadolu'da Türk hükümetimiz kiliselerimize ne zaman taarruz etti. ? Böyle bir şey vaki midir? Haşa!. . .**". diye ifade ediyordu.

MİLLİ MÜCADELE PAPA EFTİM VE YÜZBAŞI ÜZEYİR BEY

Papa Eftim bu itibarla Anadolu Türklüğü'ne yönelik emperyalist saldırılarla, bunlarla işbirliğine giren Fener Rum Patrikhanesini faaliyetlerinin neye dayandığını bildiği kadar, Milli Mücadele saflarında ne adına yer aldığının da şuurunda idi. Bu şuurun boyutlarının Ankara'da kurulan yeni hükümet nezdinde, nasıl bir anlaşmaya sahip olduğunu göstermesi ve fikir edinme bakımından, o sıralarda Papa Eftim'le sürekli temasta bulunan **Yüzbaşı Üzeyir**'in intibaları oldukça ilginç olsa gerektir. Yüzbaşı Üzeyir Bey Papa Eftim'i ve milli mücadele de saflarında yer almasını

hatıralarında şöyle anlatır. :

"Papa Eftim'i, Birinci Cihan Harbi sıralarında, Akdağ madeni askerlik şubesinde bulunduğum esnada tanıdım. Memleketin her işine ve fertlerin ayrı ayrı her derdine koşan ve devalarını bulmağa çalışan Papa Eftim'in sık sık şubemize gelip herkesin işlerini takip etmek fedakârlığını göstermesi; doğrusunu söylemek lâzım gelirse;önceleri bana garip gelmiş ve hatırıma türlü türlü aksi ihtimaller getirmişti. Bu fedakârlıkları şahsi menfaatler temin için yaptığına hükmetmiştim.

Bu sebeple de; onu, şubeye girmekten menetmiştim. Fakat; pek az bir zaman sonra, yanıldığımı anladım ve bu insan adamın gönlünü almak çarelerini aramak mecburiyetinde kaldım. Kasabanın ileri gelen İslam ve hristiyan halkından aldığım malûmat, hep Papa Eftim'in lehinde idi. Tanıyanları, hep ağız birliği ile:

- . Papa Eftim kasabamızın sevgilisi ve herkesin dert ortağıdır. Hiç bir şahsî menfaat peşinde koşmaz. Kendi aç durur, başkalarını doyurmak için can verir. Bu papazın yegâne zevki başkalarını sevindirmektir diyerek, bu sözlerle kendisine yaptığım ağır muameleden dolayı bana vicdan azabı çektiriyorlardı.

Nihayet; bir gün kararımı verdim ve kendisini ziyarete gittim. Bana kırgın ve kızgın olduğunu, beni hiç de iyi karşılamıyacağını sandığım Papa Eftim; aramızda sanki o mahut vaka geçmemiş gibi davrandı. Hal ve hatırımı sordu.

Türlü türlü ikramlarda bulundu. O günden sonra da, aramızda gerçekten pek samimî bir dostluk hasıl oldu. Birinci dünya harbinin sonlarına doğru idi. Mukadderat bizi birbirimizden ayırdı. Ben, tayin edildiğim Kayserideki vazifeme, o da; vaki davet üzerine Ankaraya gitmek üzere, Keskin'den ayrıldık.

Fakat; talih, bizi az bir zaman sonra, yine Ankara'da birleştirdi.

Papa Eftim ile şöyle karşılaştık:

Hiç unutmam, hastalığım dolayısiyle izinli olarak Ankaraya gelmiştim. Malî durumum çok fena olduğundan aile ve çocuklarımı misafirhaneye koymuş, kendime de; Azade Hanında camsız, çerçevesiz bir oda bulmuştum.

Gazetelerde her gün gözüme ilişen demeçlerinden Papa Eftim'in Ankara'da bulunduğunu anladım, kendisini hanlarda ve otellerde aramaya başladım. Nihayet; bir tanıdıktan, misafir olarak bulunduğunu evin adresini aldım. Ama; buluşup konuşmak nasip olmamıştı. Çünkü: Papa Eftim'in o sıralarda herhangi bir iş için Keskinde bulunduğunu öğrenmiş, birleşip görüşebilmek ümidini de kesmiştim hani.

Bir gün; Karaoğlan çarşısında giderken, bu eski dostu cadde boyu bana doğru geldiğini gördüm.

Nihayet; karşılaşmıştık, tanıştık, kucaklaştık, öpüşüp koklaştık. Bir hayli de şakalaştık. İnsan adam; hemen âdeti veçhile ikramda bulunmak için, bir yerde bir çay

içmekliğimizi ısrarla teklif etti. Bir çayhanede karşılıklı oturduk. Hem çaylarımızı içmeğe, hem de tatlı tatlı hal ve hatır soruşturmağa koyuldu. Kısaca iyi olduğumu söyledim. Papa Eftim; araştırıcı bakışlarını yüzümde gezdirerek; kaldığımız yeri sordu.

- Kaldığımız yerleri de sonra görürsün. Hele şimdi işine bak!. . . dedim.

- Hayır Üzeyirciğim!. . . dedi. Ben seni hiç de iyi görmüyorum Allah bilir ya. . . Nerede oturuyorsun bakayım?

- Oturduğunuz yerleri de sonra görürsün, hele şimdi işine bak.

- Hayır olmaz kardeşim. Nerede ise şimdi gidelim. Zira çoluk çocuğunu da görmek isterim. . .

Bu arzusundan caydırmak için bir hayli uğraştım. Fakat; bir türlü muvaffak olamadım ve peki demek mecburiyetinde kaldım. . . . Çayhaneden kalktık. Kolkola, konuşa konuşa yürümeye başladık.

Biraz sonra; odadan ziyade harabeye benziyen yuvamın bulunduğu Azade Hanına yaklaştık. Papa Eftim; hanın kapısına önünde birden durakladı. Kırıştırdığı alnını, üzüntülü bir eda ile uğuşturarak sordu:

-Ne o bu handa mı oturuyorsun Üzeyir?

Cevap vermeğe lüzum görmeden koluna girdim, hanın yıkık merdivenlerinden yavaş yavaş çıktık. Ondan evvel girdiğim

odanın penceresine gerdiğim battaniyeyi kaldırdım, bu hareketim ile yalnız odayı değil, onun endişeli zihnini de aydınlattım.

Ancak bir portatif karyolanın sığabileceği darlıkta olan odanın vaziyeti, Papa Eftim sarsmış inanız ki, çehresi de o anda sararmıştı. Kaşlarını çatarak acı acı yutkunarak birkaç saniye: gözlerini, odanın hiç de temiz olmıyan döşeme tahtalarında gezdire gezdire düşündükten sonda, başını kaldırdı ve nemlenen gözlerinin hüzünlü bakışlarını gözlerime mıhladı. Ağlayan ber sesle sordu:

-Çoluk çocuk nerede Üzeyir kardeşim?. . . Muhakkak görmek isterim onları da . . .

Misafirhanede bulunduklarını sakladım. Telâşlı bir eda ile:

- Şimdi çağırıyım onları da. . . .

Dedim ve Papa Eftim ile peşinden hiç ayrılmayan muhafızı Yakub'u odada bırakarak dışarıya fırladım. Aileme, Papa Eftim ile buluşup görüştüğümü ve kendileriyle de görüşmek arzusunu ısrarla gösterdiğini söyliyerek hana getirdim.

Papa Eftim ile karşılaşan ailem ve çocuklarım, " Baba! Baba. . . "diye bağırarak onun boynuna sarıldılar. Papa Eftim; yanaklarından akan gözyaşlarını, mendiline içirerek muhafız Yakuba baktı, baktı; nihayet haykırdı:

- Çabuk bir araba getir buraya Yakup evlâdım. Kapıdan geçerken hancıya da bana gönder.

Gelen hancıya hesabımı soran ve borcumu kapatan Papa

Eftim; bizleri o sırada muhafızının han kapısına getirdiği arabaya bindirdi ve kendisine ikametgâh ve ruhani merkez olarak kiraladığı eve götürdü. Bize iki oda ayırdı. Çabucak döşetti dayattı ve ailece huzur ve rahatımızı sağladı büyük adam. Üstelik bize bir de öğle yemeği ikram etti. Yemekten sonra adliye vekâletinde görülecek bir işi olduğundan bahisle çekilip gitti.

Bu yaptıkları sanki yetiştirmiyormuş gibi, beraberinde götürdüğü muhafızı Yakup ile de; çarşıdan satın aldığı bir sürü çeşitli eşyayı göndermek cömertliğini de gösterdi.

Şimdi sorarım hasımlarına ve bahtsız mücahidi türlü türlü isnad ve iftiralarla karalamağa uğraşan; alçak düşmanlarına. . . . Bu yaptığı şey insanlığının Türklere ve Türklüğe karşı beslediği sevgi ve saygının eseri değil de nedir acaba?. . . .

Akşamın erken bir vaktinde adliye vekâletinde dönen Papa Eftim; yine hepimizi sofrasında topladı, ikramları ile gönüllerimizi hoşladı. Dahasını söyliyeyim mi?. . . Aile ve çocuklarıma nakdî yardımlar etmek ve beni de adliye vekâleti ihsaiyat dairesi başkâtipliğine tayin ettirmekle insanlık ruh ve şefkatinin gerçekten bir sembolü olduğuna inandırdı ve beni kendisine ebedî olarak bağladı. Artık, yanından ayrılmaz olduğum için onun millî savaşın da pek yakından şahidi olmak ve bu yakınlıktan iftihar duymak bahtiyarlığına da eriştim.

Pafa Eftim; Anadolu Türk ortodoks cemaat ve kiliseleri

genel vekil ve murahhası sıfatiyle, mücadelesini genelleştirdiği o günlerde, ben de bir yardımcısı bulunuyordum. Şinasi adında hristiyan Türklerden bir kâtibi de Papanın bu faaliyetleri ile çok yakından alâkalı idi.

Muhafızı Yakup, her günün sabahı postahaneye gider, posta kutusundan çıkan yüzlerce mektubu kâtibi getirirdi. Kâtip de; bunları birer birer okur, ihtimamla tuttuğu defterlere kaydeder, mektup sahiplerinin dileklerini tesbit ile listeler halinde Papa Eftime verirdi.

Bu mektuplar arasında, yurdun muhtelif yerlerinde bulunan Türk hristiyanların olduğu gibi, birçok tanınmış Türk müslümanların da arzu ve dileklerini ihtiva edenleri de bulunurdu.

Papa Eftim; hepsinin işlerini, ait bulundukları vekâletler nezdinde takip eder ve hepsini de cevaplandırmak zahmet ve masrafına seve seve karşılardı. Bu arada: İstanbul patrikhanesinin teşvik ve iğfalâtına kapılarak, millî hükûmete karşı isyan ile Türk köylerine ve köylülerine saldıran Rum çetelerini doğru yola getirmeye de uğraşır, bir taraftan da bunların yerli kışkırtıcıları olan patrikhane uşakları ile de savaşırdı.

Papa Eftim; Pontoscu çetelerine giden dahiliye vekili Fethi bey ile birlikte, harekât sahasına gitmeyi ve onları da yola getirmeyi çok istemişti. Fakat; yabancı kuvvet ve teşviklerin tesiri altında bulunan Pontoscuların, Papa Eftim'in nasihatlerini dinlemek ve yola gelmek ihtimalinden daha zi-

yade kendisine herhangi bir suikastte bulunmaları düşünce ve kararıyle, bu arzusu uygun görülmemişti; gönlünü hoş etmek için, Akdağmadeni dağlarında bulunan hristiyan çeteleriyle meşgul olmak vazifesi verilmişti kendisine.

Papa Eftim; bizzat değil de, adamlarından iki papaz ile iki sivilden teşkil ettiği bir heyet vasıtasiyle, yaptığı teşebbüsleri de başarı ile neticelenmişti. Patrikhane adamlarının tatlı vaadlerine kapılarak yollarını sapıtan ve eşkiyalığa başlıyan bu çeteciler, Papa Eftim'in dilek ve tekliflerini hemen kabul etmişlerdi. Yine onun delâlet ve şefaatiyle affa kavuşmuşlar, bazılarının da; teslim olmaktan ve kötü bir sonuca uğramaktan korktukları için yurt sınırları dışını çıkmalarına izin verilmişti.

PAPA EFTİM'İN MİLLET MECLİSİ ÖNÜNDEKİ NUTKU

Papa Eftim'in ölünceye kadar unutamıyacağım bir hâtırasını da; sırası gelmişken; anlatıvereyim:

Tarihini, pek günü gününe hatırlayamayacağım. . . Bir gün, Büyük Millet Meclisi binası önünde büyük bir miting tertiplenmişti. Birçok hatipler, halkın maneviyatını yükseltecek ve milli duygularını harekete getirecek nutuklar irat etmişlerdi. Bu mitingi, Büyük Millet Meclisi binası önünde takip eden Mustafa Kemal Paşa, o esnada gözüne ilişen Papa Eftim'in de halka bir hitapta bulunmasını ister. Papa Eftim; hazırlıksız olduğunu ileri sürerek Paşadan

affını rica eder. Fakat; Paşanın ısrarı üzerine, derhal halka doğru ilerliyerek ve söze başlar.

Papa Eftim'in heyecanlı bir eda ile söylediği nutuk, o gün herkes hayret ve çoşku içinde bırakır.

Papa Eftim o günkü nutkuna Türk Milletinin içinde bulunduğu duruma ziyadesiyle uygun düşen tarihi ve dini bir anekdotla başlar.

". . . . İsrail kavminin Filistinlilerle yaptığı bir savaşta İsrail komutanı Yalvaç Davut, Filistinlilerin komutanı; o günlerde âdet olduğu veçhile: ordularının çevrildiği meydanında düello ederler. Yalvaç Davut; bu savaşa, dağarcığında daima bulundurğu bir sapan ile çıkıyor. Rakibi olan Filistin komutanı da, her taraflı zırhlarla bürünmüş ve silâhlanmış olarak meydana gelir.

Bu suretle karşılaşan iki rakip komutan, askerleri tarafından şiddetle alkışlanıyor. Fakat; Filistinliler komutanlarına çok güvendikleri için, elinde sapan ile duran Davutla alay ediyorlar. Haklı ve meşrü davasına inanan ve Tanrının yardımına dayanan ve sığınan Davut, sapanına bir küçük taş yerleştiriyor. Sapanı bütün kuvvetiyle sallıyor ve ileri doğru fırlatıyor. Bu taş; gözünden başka vücudunun bütün âzası zırhlara bürülü olan rakip kumandanın tam gözüne isabet ediyor ve bu acı ile sırtüstü yere seriliyor. Bu fırsattan istifade etmeği bilen Davut, hemen rakibinin üzerine çullanıyor. Düşmanını, kendi kılıcı ile kafasını kesiyor ve Suriyelilere doğru fırlatmak suretiyle zafer ve galibiyetini ilân ediyor. "

Papa Eftim'in , bu anekdotu nasıl heyecanlı bir ruh haliyle anlattığını, bu olayın o zamanki Türk-Yunan savaşı üzerindeki benzerliğe nasıl dikkat çektiğini Yunan ordusunun, araç gereç bakımından zenginliğinin kaynaklarına değinen Papa Eftim'in bu konuşması hakkında Yüzbaşı Üzeyir Bey şunu ilave edecektir.

Papa Eftim; bu hikâyeyi heyecanlı jestlerle anlattıktan sonra, bunun o zamanki Türk-Yunan savaşı üzerindeki benzerliğinden bahsediyor. Müttefik devletlerin yardımları ile kalkınan Yunan ordusunun harp vasıtaları bakımından zenginliği, Suriyeli kumandanın baştan ayağı zırhlar bürünmüş vaziyetine ve milletimizin sarsılmaz azim ve imanını da Davutun durumuna benzerliğini iddia ve buna; yakın bazı hâdiseleri misal göstererek; dinleyenlerin ümitlerini kuvvetlendirecek bir şekilde de isbat ediyor. Bu arada; Türk milletinin milli davası ve sarsılmaz azim ve imanı karşısında, bütün düşmanların eriyeceğine, hiçbir Türkün zerre kader şüphe etmemesi gerektiğini uzun uzadıya izah ettikten sonra, bütün düşman taarruzlarının ve milletimize musallat olan bütün kötülüklerin müsebbibi olan, dini vazifesini unutan İstanbul patrikhanesinin de, Fener'in mumunu; hem de pek yakında; kendisinin söndüreceğini ilâve ederek:

- Yaşasın muzaffer Türk ordusu ve milleti!

Duasiyle hitabesini bitiriyor.

Papa Eftim'in bu nutku, bütün halkta büyük bir heyecan uyandırır. Tatlı ve gür sesinin kısıldığını gören Mustafa

Kemal Paşa; Papa Eftim'e su verilmesini emreder. .

Papa Eftim'in bu söylevini, Büyük Millet Meclisi binasının önündeki duvarın üstüne çıkarak yapmıştı. Mustafa Kemal Paşanın emri üzerine Papa Eftim'in; bu esnada bir çok fotoğrafları alınmıştı. Halkın sürekli alkışlarla karşıladığı Papa Eftim, duvardan inerken, bir çok mebuslar tarafından önlenmiş, tebrik edilmiş ve hemen hemen ağız birliği ile kendisine şu sözler söylenmişti; hiç hatırımdan çıkmaz:

- Yahu baba, sen yüksek bir hatip imişsin de haberimiz yok hiç birimizin. Yalnız Mustafa Kemal Paşa biliyormuş bu meziyetini senin ki, söz söylemem için ısar etti. Senin bu yüksek meziyetinin de herkes tarafından anlaşılmasına yardım etti. Varol Papa hazretleri.

PAPA EFTİM'İN MİLLİ MÜCADELE İÇİNDEKİ ÇALIŞMALARI

Papa Eftim'in Milli mücadelede ilk faaliyet sahası, olan veya olması muhtemel ayaklanmalara yöneliktir. Bir tarafta Rum hristiyan cemaat, (Rum, Ermeni, v. d.) bir yanda hristiyan Türkler, öte yandan müslüman Türkler üçgeninde cereyan edebilecek olaylarla, bunun Türk Millî Mücadele hareketine yansıyacak yanını farkeden Papa Eftim giriştiği faaliyetlerle önce bu üçgende meydana gelebilecek olayları nötralize etmeye girişir. Kısa zaman içinde çeşitli siyasi emellere uygun

şekiller almaya yüz tutan pek çok anlaşmazlığı bertaraf eden papa Eftim, özellikle bütün ortodoks cemaatı millî mücadele etrafında birleştirme gayretine girdiğini ve bunda da başarı olduğu görülür.

Bu yoldan olmak üzere, gerek kendisini üzen, gerekse milli mücadele odağını parçalayabilecek her türlü etnik ve cemaat anlaşmazlıklarını çözmek maksadıyla, o ilk önce Nevşehir 'e gider.

Nevşehir Milli mücadelenin başlangıcında ve Yunan ordusunun Anadolu'ya doğru ilerlediği sıralarda, yabancı ajanlar tarafından sürekli kışkırtılan hristiyan cemaatle, varlık yokluk savaşı içinde olan mahalli hükümet idarecileri arasında gerginlik tırmanma eğilimi göstermekte, sürekli birbirlerinden tedirgin olan hükümet temsilcileriyle, hristiyan cemaat anlaşma zeminini kaybetmek üzeredir. Olayların hızla tırmandığı aynı günlerde Papa Eftim ise, Fener Patrikhanesinin ihanetleri üzerine Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesini kurma çalışmaları yürütmekte, bu sebeple Anadolu'daki kiliseleri dolaşmaktadır. Bu sebeple Kayseri'den yola çıkan Papa Etfim, Keskin ve Kırşehir'e uğradıktan sonra Nevşehir'e geçer. Nevşehir'in girişinde Türkler tarafından gösterişli biçimde karşılanan Papa Eftim'de karşılama töreninde hristiyan Türklerin olmayışı dikkatini çeker.

Nevşehir Belediyesine giden Papa Eftim'in ilk işi kaymakamla görüşmesinde, tören alanında hristiyan Türk ce-

maatının olmamasının dikkatini çektiğini, bunun sebebinin ne olduğunu sorması olur. Kaymakam, yapılacak törene hristiyan Türk cemaatını davet ettiklerini fakat, hiç bir sebep gösterme gereği duymadan, törene katılmayıp, ancak kilisede toplanarak beklemeyi tercih ettiklerini ve Papa Eftim'le kilisede görüşeceklerini bildirdiklerini söyler.

İki Papazın başkanlığında oniki azadan oluşan bir heyet bu konuşmanın ardından belediyeye gelerek, Para Eftim'e, bütün cemaatın kilisede toplandığını ve kendilerini kilisede beklediklerini bildirirler. Papa Eftim heyetle birlikte, kiliseye geldiğinde bütün Nevşehir ortodoks cemaatı, Papa Eftim'i büyük bir tezahüratla karşılar Papa Eftim kürsüye çıkarak cemaate karşı yaptığı konuşmalarda aynı coşkuyla karşılanır. Yapılması âdet olan geleneksel dini ayin ve dualardan sonra Eftim, cemaatıyla ve müslüman Türkler arasında meydana gelen anlaşmazlıklara değinerek, bu anlaşmazlığı halletmek için geldiğini bu sebeble de konu hakkında bilgi verecek kimselerin isim listesinin kendine verilmesini ister. Liste hazırlanıp, bilgi vereceklerin toplanması üzenine onlara ilk soru olarak müslüman Türklerle-Hristiyan Türk cemaatin arasında olan anlaşmazlığın sebebini sorar.

Hristiyan cemaatin temsilcisi durumunda olan birisi "hükümet mahalli idarecilerinin, kendilerine karşı güvensizlik gösterdiklerinden dolayı müslüman Türk halkının aleyhte gösteri de bulunduklarını, hasmane tavrın

gittikçe genişlediğini ve bunlardan bir kısmının da sürekli kendilerini tehdit etmeleriyle, sokağa çıkamamaktan ve dükkanlarını açmaya korktuklarını anlatmaları üzerine Papa Eftim cemaatlar ve yetkililer nezdinde gereken görüşmelere ve müzakerelere başlar. Cemaatlar ve yetkililer nezdinde giriştiği temasta sürekli olarak işlediği tem'a; bu ülkenin Türk yurdu olduğu, inançların ötesinde ister hristiyan, ister müslüman olsun ama sonuçta her ikisininde Türk insanı olduğu gerçeğinin vurgulamasıdır.

Görüşmelerin ve temasların sonunda, Nevşehir'de cemaatler arası gerginlik giderilirken, gerek yerli hükümet temsilcileri, gerekse Türk - ortodosk cemaat bir gerçeği daha görme imkanına kavuşur o da, Türk millleti üzerine oynanan oyunun ne olduğudur. Çünkü, yukarıda ifade edilen müslüman Türklerle, hrıstiyan Türkler arasında tırmanan gerginliğin sebebi, Türk insanı arasına gizli nifak ve fesat tohumu ekmek için Fener Rum patrikhanesinin bir takım kılıklara bürünerek her yerde olduğu gibi Nevşehir'e de göndermiş olduğu ajanların marifeti olduğu ortaya çıkar. Cemaatler arası huzursuzluğun Fener Rum Patrikhanesinden kaynakandığı anlaşılıp, uzlaşma sağlandıktan sonra, kaymakamlık tarafından çıkarılan tellalar kasabada dolaşarak, vatandaşların dostluk ve birlik içinde geçinmeleri ve birbirlerine güvenmeleri, bunun hükümet emri olduğunu, uymayanlara ise ceza verileceği duyurulur.

Bunun ardısıra Papa Eftim tarafından kilisede, kaymakam,

askerlik şube başkanı, müftü ve belediye reisinin de katıldığı bir toplantıyla, toplumda meydana gelen güvenin devamı için kalıcı kararlar alınır.

Karşılıklı olarak gösterilen dostluk ve kardeşlik anlaşması gereğince ortaya çıkan huzur ve güven ortamı sayesinde müslüman Türklerle, hristiyan Türkler arasında kuvvetlenen milli birlik ruhunun devamı için Papa Eftim sadece dostluk ve barışı sağlamakla kalmayacaktır. Kalıcı bir barış ortamının sürekliliği yolunda Papa Eftim, cemaatler arasında meydana gelen ve gelmesi muhtemel anlaşmazlıkların kendi aralarında halli için her iki tarafın seçtirdiği altışar kişiden oluşan bir heyeti, çok güvendiği Kırşehir mahkeme azalarından Anargides başkanlığı altında görevlendirir. Faaliyetlerine kendinin de katıldığı bu heyet mevcut anlaşmazlıkları müzakere edecek, barış sağlandıktan sonra Türk ortodoks cemaatının geleceği teminat altına alındığı gibi, millî mücadele aleyhinde gelişebilecek bir hareket de böylelikle önlenmiş olur.

ÜRGÜP' TEN İNCESU'YA

Nevşehir'de meydana gelen huzursuzluğu kısa zamanda çözen Papa Eftim, bir hafta sonra Ürgüp'e geçer. Nevşehir'deki başarısından dolayı Ürgüp'te müslüman ve hristiyan Türk cemaati tarafından sevgi ve saygıyla karşılanır. Hatta Papa Eftim'in Nevşehir'de meydana gelen

huzursuzluğu önlemekle kalmayıp, aynı zamanda millî birlik ruhunu pekiştirmiş olduğundan dolayı eski Şeyhüslam Hayri efendi ile birlikte Ürgüp'ün eşraf ve nüfuzlu kişilerin takdirine mazhar olur. Şerefine verilen yemeklerde kendisinin minnet ve şükran ile karşılanması gerektiği, faaliyetlerinden dolayı da sitayişle bahsedilir. Bu durum Ürgüplüler nazarında Papa Eftim'e daha itibarlı bir yer kazandırır.

Ürgüp'ten, İncesu'ya geçen Papa Eftim'i burada da başgösteren bir fesat ocağı beklemektedir. Gerek uğradığı yerlerde yaptığı yapıcı konuşmalar, gerekse anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaktaki ustalığı sayesinde halkın ve idarecilerin itimadını kazanan Papa Eftim, İncesu'da da aynı biçimde karşılanır. Fakat burada da Nevşehir'de olduğu gibi bir takım anlaşmazlıkların ortaya çıktığı huzursuzluklar vardır. Bu meselenin çözümü için Belediye idarehanesinde mülki ve idari erkan ile bir toplantı tertip edilir. Toplantı devam ederken, aniden odaya bir papaz girip, izin almadan papa Eftim'e yönelir. Kaymakam Papa Eftim'e usulüne uygun biçimde bu papaza dikkat etmesini ve kendisine itimat etmemesini söyler. Bu sırada Papa Eftim'in yanına gelen papaz, Papa Eftim'e her haliyle riya ve ikiyüzlülük olduğu belli olan hareketle elini öperek bağlılıklarını bildirir. Bu papazın samimiyetten uzak tavırlarından hoşlanmayan Papa Eftim, papaza adını sorar. İsmini öğrendiğinde daha önceden adını duyduğu bu papazın, epey zamandır

İncesu'da müslümanlarla, hristiyan Türkleri arasında sürekli nifak çıkaran, bölücülük yapan bu adamın aynı adam olduğunu anladığında, manidar bir ifadeyle: "-yaa demek sensin ha" demekten kendini alamayacaktır. Özellikle de bir din adamanının böylesi hareketlere karışmasının kendinde uyandırdığı tiksinti ve nefretle; "papaza kendini şimdi dinlemeyeceğini, gerekirse görüşme için çağıracağını" söylemesi üzerine, bu sözlerin ne anlama geldiğini anlayan papaz hırs ve kinle ve yine manidar biçimde "-yaa öyle mi" diyerek toplantı salonundan çıkar.

Belediyedeki toplantı da halkın genel durumuyla, cemaatler arasındaki huzursuzluğun sebepleri konusunda kaymakam ve diğer mülkî erkandan gerekli bilgileri alan Papa Eftim, kendisini kiliseye davet eden dört kişilik bir cemaat heyetinin daveti üzerine kiliseye gider. Adet olan karşılama merasiminin ardından kaymakam huzurunda cemattaki huzursuzluğun sebepleri araştırılır. Cemaatin şikayetleri dinlendikten sonra huzursuzluğu papazların çıkarmış olduğu meydana çıkar ve Papa Eftim, olayların sorumlusu olan, Belediye'de kendine gelen papazı görevinden azleder.

KAYSERİ

Papa Eftim, Anadolu'da meydana gelen müslüman ve hristiyan Türkler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek ve halkı milli mücadeleye kanalize etme yolunda uğraşıyor olması

bazı çevrelerin işine gelmemektedir. Pek tabi bunun başında Fener Rum Patrikhanesi ve bunun uzantıları vardır. Bu sepeple Papa Eftim'in Anadolu'daki faaliyetleri yakından takibeden Fener Patrikhanesi, Eftim'in milli birliği sağlama ve cemaatler arasında huzursuzlukları gidermede başarılarını gördükçe ona doğrudan cephe almak yerine, bir takım provakosyonları tercih ederler. Bunun için uygun buldukları metod, Kuvay-ı Milliye erkanıyla, Mustafa Kemal Paşa'nın nazarında Papa Eftim'in itibarını yitirdiği, Kayseri'de Jandarma nezareti altında tutulduğu haberini yayarlar. Yapmak istedikleri Papa Eftim'i ve Milli mücadeleyi bu tür provakasyonlarla torpillemektir.

Oysa Fener'in bu tür ve benzeri provakasyonlarına karşı, Papa Eftim daha kalıcı, daha köklü organizasyonlar için Kayseri'de bulunmakta olup, kalışını da hayli uzatmış bulunmaktadır. Nitekim aradan kısa bir zaman sonra Kayseri kilisesinden bütün dünyayı şaşkına çevirecek olan ünlü beyannamesini yayınlayacaktır.

Hristiyan aleminde olduğu kadar, yerli, yabancı dost ve düşmanlarınında hayretle karşıladığı Papa Eftim'in Kayseri beyannamesi lehte ve aleyhte geniş yorumlara sebep olur. Papa Eftim, milli mücadele yolunda önemli bir siyasi cephe daha kazanmıştı. Zincirlidere Manastırında yapılan toplantı ve müzakerelerde yapılan konuşmalar esnasında özellikle tanınmış avukatlardan İstimat Zihni ve Antalyalı Filip'in yaptıkları konuşmalar milli birliğin tesisi yolunda halk

arasında derin tesirler yaratır.

Bu yolda atılan adımlardan sonra Papa Eftim'in icraata dönük çabalarından olmak üzere; Kayseri cezaevinde mahpus bulunan otuz kadar hristiyan Türk'ün serbest bırakılması ve hükümet yetkililerince görülen lüzum üzerine daha önce Erzurum'a sürgün edilen bin beşyüz civarında hristiyan Türk cematın kefaletini üstüne alarak evlerine geri dönmelerini sağlar. Bu durum Papa Eftim'in değerini daha çok artırdığı gibi bir takım endişeler taşıyan insanların da kendi saflarına geçmesini sağlar.

PATRİKHANE NE YAPIYOR?

Papa Eftim'in Anadolu'daki faaliyetleri ve özellikle de Kayseri'de yayınlamış olduğu beyanname emperyalist işgalcileri olduğu kadar, özellikle Fener Rum Patrikhanesini ziyadesiyle tedirgin eder. Papa Eftim'in uzlaşmacı ve birlikçiliğine karşı, diğer taraftan Fener Rum Patrikhanesi de faaliyetlerine bir başka cepheden devam etmektedir. Bunun için patrikhane Samsun metropoliti olan Kara Vangelis adında bir papazı Pontus Rum çeteleriyle irtibat kurdurarak kışkırtmalarını hızlandırır. Kışkırtmaların yanında sürekli telkinde bulunarak, Osmanlı tabiyetinde olan Rumların Yunan ordusuna gönüllü yazılmaları ve Yunan ordusuna yardım kampanyaları açılarak açıktan açığa çalışmaktadırlar. Faaliyet sahasını genişletmekte bunlarla

da yetinmeyen Patrikhane, Pontus işbirliği, Türk hükümeti aleyhinde daha geniş kamuoyu oluşturmak ve siyasi destek sağlamak için patrik kaymakamı Doroteos başkanlığında bir heyet oluşturarak İngiltere ve Amerika'ya gönderir. Gönderilen heyetin faaliyetlerine destek olarak da, yabancı basın organlarında çeşitli sebeblerle haber ve makaleler yayınlatarak, Rum, Pontus ve Fener patrikhanesi için siyasi hareket zemini hazırlanır.

Dini bir müessese olan veya olması gereken, üstüne üstelik Hz. İsa'nın kutsal öğretisine rağmen kendinden asli görevler beklenen hristiyan cemaatin beklentilerini bir yana iten Fener Rum Patrikhanesi, kendini tamamen Türk düşmanlığına, Anadolu Türk'ünün imhası için emparyalist işgalcilere Anadolu'nun yolunu açmaya adamış bulunmaktadır.

Fakat dünyanın kanunu, iyilerle kötülerin, karanlıkla, aydınlığın savaşı biçiminde devam edeceği gerçeği olduğu kadar Papa Eftim açısından da bu savaşın devam edeceğini göstermektedir.

Nitekim bu savaş, 21 Eylül 1922'de Kayseri'de Konya metropolidi Prokobiyos başkanlığı altında toplanan bir kongreyle yeni ber cephenin açılmasıyla başlayacaktır.

KAYSERİ BEYANNAMESİ VE BAĞIMSIZ TÜRK ORTODOKS KİLİSESİNE GİDEN YOL

Emperyalistlerle işbirliği yapmakta ve Türk varlığını ortadan kaldırmak yolunda faaliyetlerine devam eden Fener Rum Patrikhanesinin, dini öğretileri bile hesaba katmayan cüreti ve artık ikaz ve terbiye sınırlarını aşmış olması karşısında Türk ortodoks cemaatiyle bu cemaatin önde gelenleri başta Papa Eftim olmak üzere açıkça cephe açma gereği duyacaklardır. Bu gerçekten hareketle 21 Eylül 1922'de Kayseri'de bir kongre toplanmasına karar verilir. Konya Metropoliti Prokobiyos başkanlığında toplanan kongrenin aldığı karar mazbatasının kabulü ve yayınlanması, Fener Patrikhanesi'nin bölücü, siyasî faaliyetlerini açıklamanın ötesinde, Papa Eftim'in Kayseri'de daha önce yayınlandığı beyannameden sonra ikinci önemli dönüm noktası olmasıyla oldukça önemlidir. Fener Rum Patrikhanesinin faaliyetleriyle buna bağlı olarak diğer ortodoks cemaat ve kiliselerin genel olarak anlayışlarının ne olduğunu, sonuçta da Fener Patrikhanesiyle tarihi ayrılma noktalarını içeren bu mazbata metninde olaylar şöyle değerlendirilmektedir.

"İşbu 1922 senesi şehri Eylül'ünün 21 Çarşamba günü, zevali saat üç raddelerinde, bir zirde yazıülizma umum Anadolu Türk Ortodosk cemaatleri murahhasları, Konya metropolidi şerafetlü (Prokobiyos) efendi hazretlerinin taht-ı

riyasetlerinde şerafetlû episkopos (Melediyos) efendilerle umum Anadolu Türk Ortodoksları murahhası umumîsi faziletlû Papa Eftim efendi ve Kayseride mevcut ruhani sınıfı hazır oldukları halde biliçtima, asırlardan beri biz umum Anadolu, Türk ortodokslarının mercii, ruhanîmiz olan Fener patrikhanesinin, tarafı ilâhi zirhimayesinde tevdi edilmiş olduğumuz hükûmeti celile-i Osmaniye ile kat'ı münasebet ve kilisemizin kavanini mevzuasına külliyen muhalif olarak idarei mülkiye ile idarei ruhaniye arasında tevazini muktezi bulunan âhengi ihlâl ve Fener patrikhanesi ile hiçbir münasebeti olmıyan ve teb'ai ecnebiyeden bulunan (Meletyos Metaksis)i, patriklik makamına ikad etmiş ve bu suretle hem hükûmeti matbuamıza karşı ademi itaate ve hem de hükûmeti matbuamızla bir tab'ai sadıka arasında su-i tefhimat hususuna sebebiyet vermiş olduklarından ve binnetice milletimizi pek müşkül ve vahim bir vaziyete ilka ettiklerinden müvekkillerimiz bulunan Anadolu Türk ortodoks cemaatleri mukaddema hükümeti -milliyemize müteaddit arıza ve telgrafnamelerle müracaat ederek bu suretle kilisemizin kanunları ve teamülü ahkâmı hilafına olarak Fener patrikhanesinde husule gelen ahvali red ve prostesto ve fekki irtibat ettiklerini dahi bütün âleme kerraren ilân ve ilâm eylediklerinden ve bizleri usulü mevzua dairesinde kilisemizin ahkâmı şerifesine tevfikan patrikhanemizin teşkili hususunun mütevakkif bulunduğu umurun kâllisini ifaya mezun olmak üzere tevkif et-

tiklerinden İstanbulda patriklik makamını gasbetmiş olan Meletyos Metaksis efendinin mezkür makamının kasıbı bulunduğunu ve binaenaleyh hiçbir veçhile Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine tâbi umum Türk ortodokslarının patriği bulunmadığını ilân etmek ile beraber ve şimdiki patrik intihabı ise muzaffer Türk ordularımızın ve gayri ruhani murahhaslarının iştirakiyle içtima olunacak meclisi umuminin davet ve içtima ve inikadına mütavakkıf bulunduğundan ve bunun temini dahi ahvali hazıra ilcaatiyle kabil olamıyacağından esamisi balâda zikredilen Episkopos efendilerle teşekkül eden cemaat, metropolitler ile kilisemiz kongresi tarafından intihap olunan Çene oğlu Filip, Boyacı oğlu Kozma, Kostaki, Fehmi, Yorgi Orolagas, Teafilos, Ayan oğlu Totor, Çömlekçi oğlu Mihalaki, Bulluoğlu İstimat Zihni efendilerden mürekkep daimi meclis muhtelite ile birlikte patrikhane nizamnamesi ahkâmına tevfikan umuru ruhaniye ve mezhebiyemizi tedvir ve ileride patrik intihabatı istihzaratına tevessül etmek üzere, reisi müşarünileyh Prokobiyos efendi hazretlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine tâbi umum Türk ortodoksları patrik kaymakamına intihap ettiğimizi ve mercii aidinden umuru resmisinin istihsali zımnında işbu mazbatai intihabiyemiz üç nüsha olarak tanzim ve umum hazurun tarafından hattı destinizle imza edildikten sonra, biri Kayseri sancağı mutasarrifiyeti tâliyesine, diğeri Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine tâbi umum Türk ortodoks patrik kaymakamına

rütbetlü Prokopiyos efendi hazretlerine ve üçüncüsü de murahhasamız ve mümessilimiz Papa Eftim efendi hazretlerine takdim kılındı. **21 Eylül 1922.**

Konya metropolidi Prokopiyos, Episkopos Meledyos, Episkopos Yervas, bilumum Türk ortodoks cemaat ve kiliseleri vekili umumisi ve murahhası Papa Eftim."

Kayseri kongresinde alınan kararların mazbatasının yayınlanmasıyla Türk ortodoksları Fener patrikhanesine açıkca cephe almuştur. Yani Fener Rum Patrikhanesine karşı bağımsızlık ilan etme yolunu tutmuş bulunmaktadırlar. Yayınlanan mazbata Fener Patrikhanesinde de şok etkisi yapmıştır. Çünkü Fener, Anadolu Türklüğüne yönelen düşmanlıkta Patrikhanenin ruhani kisvesi altında Anadolu'daki ister Rum ister Türk olsun bütün hristiyan cemaatın tek dini temsilcisi sıfatıyla koruyuculuk vasfını taşıyor, bu da dünya kamuoyunda oldukça önemli bir unsur teşkil ediyordu. Bunu değerlendirmenin en uygun ve en kolay yolu ise özelllikle ortodoks Türklerin dini inançların kullanarak, Pontos Rum Devletinin teşekkülünden, Yunan işgaline, oradan İstanbul Fener Rum Patrikhanesinin Şark ortodoks dünyasının merkezi devleti yapılmasına kadar bir dizi emele kanalize et-

mekti. Dolayısıyla Kayseri Kongresinde Türk ortodokslarının almış oldukları bu karar Patrikhane için önemli bir darbeydi.

Türk ortodoksların kongrede aldıkları kararlar siyasi ve tarihi olmasının ötesinde kilise yasaları çerçevesinde de sağlam gerekçeler taşıyordu. Öte yandan Fener Rum Patrikhanesi bilinen entikalarıyla sadece, eline fırsat geçtiğinde vatana ihanette kalmamış, aynı zamanda kilise yasalarını çiğnemekten de geri kalmamıştır.

Bilindiği gibi " Hristiyan Kiliseler Tarihin" de görüleceği üzere, hristiyan dünyası ilk zamanlardan itibaren tek bir birlik halinde Roma Kilisesine bağlı bulunmaktaydı. 1053'de Şark'ta (Doğu)bulunan hristiyan cemaat ve kiliseler, Roma Kilisesinin papazlarının kilise kanunlarını ihlâl ettiklerini ve ayrı hareket ettiklerini öne sürerek, İstanbul'da "Yeni Roma" adını verdikleri ve İstanbul'da genel olarak yeni bir kilise merkezi kurduklarını ilan etmişler, ondan sonra da hristiyan dünyası Doğu hristiyanlarını temsilen "Şark Ortodoks Kilisesine" Batı hırıstiyanlarını temsilen "Garp Katolik Kilisesi" olarak ikiye ayrılmıştır. Doğu dünyasının hristiyanları Şark ortodoks kilisesi olan Fener patrikliğine bağlanmıştır. Ondan sonra kilise yasaları gereği, her zaman kendi aralarında seçimle bir patrik seçimiyle devam edegelmiştir.

Bu durum imparatorluk Türkiyesinden I. Dünya savaşı sonunda İstanbul'un itilaf devletleri tarafından işgal edilip,

son aşamada Anadolu'nun parçalanması gündeme geldiğinde, Fener Patrikhanesi bu fırsattan yararlanarak ve kilise kanunlarına aykırı biçimde seçime giderek Yunan vatandaşı olan Melediyos adında birini patrik ilan ederler.

Oysa kilise kanunları gereğince, patrik seçimi dışarıdan birisinin getirilmesini ve seçilmesini değil, kendi cemaati ve tâbi bulunduğu devletin vatandaşlarına seçim hakkı tanımaktadır. Bunun dışında patrik seçimi geçersizdir.

Kanunlara aykırı alarak seçilen patrik Melediyos, kendinin kanunsuz biçimde seçildiğini yetmiyormuş gibi, aynı kanunsuz biçinde bir de Sen - Sinod Meclisi kurarak, dini görevlerini tamamen siyasi emellerin gerçekleşmesi yönüne çevirir.

Papa Eftim ve Türk ortodoks cemaatı tarihi, dinî ve siyasî gerçeklerden hareketle Fener Rum Patrikhanesinin bundan sonra kendilerini hiç bir suretle temsil edemiyeceğini bir defa daha anlamışlardı. Bu aynı zamanda zorlu bir savaşın da başlaması demek olan Fener Patrikhanesine karşı, bağımsız bir kilise kurma girişimi demektir. Bu savaş, Fener Patirkhanesiyle, Türk Ortodoks Kilisesi ve Papa Eftim'in nesiller boyu devam edecek bir savaşın başlangıcıdır. Çünkü, Papa Eftim, en sonunda milli mücadelenin zaferle sonuçlanacağından, ondan sonra da Fener Patrikhanesiyle Türk hirstiyan cemaat üzerinde plânlarını denemeye devam edeceğini, bunu önlemenin yolunun da, tam bir dinî salâhiyete sahip Milli bir kilise kurmakla mümkün olacağı

kanatine sahiptir. Bunun için işe milli hükümet yetkilileri ve Adalet Bakanlığıyla görüşüp, anlaşarak Kayseri'de işe başlar.

1922 Eylül' ünde Kayseri'de toplanan kongre ve bu kongre sonunda yayınlanan mazbata metni bu girişimin sonucudur. Ancak bağımsızlık daha uzun bir zamanı gerekli kılmaktadır. Bu sebeble kilise kanunları gereği önce bütün cemaat ve kiliseleri temsil edecek üyelerle birlikte, episkopos payesinde en azından üç ruhani başkanında kongreye katılması yönünde imkanları araştırır. Pek tabi o güne kadar samimiyetle Fener patirikhanesine bağlı insanları, böylesine bağımsız bir kilisenin inşa çalışmasına çekmek oldukça zordur. Papa Eftim, bu zorlukları aşmak için pek çok zahmete katlanmaktan, lâyık olmayan insanlarla muhatap olacağının, pek çok yakışıksız olaylara maruz kalacağının ve bunların kendi benliğine yakışmadığının, ancak büyük fedakarlık istediğinin idrakiyle bu işe girer.

BİRİNCİ CEPHE VE PROKODİYOS

Bu işe girdiği esnada Papa Eftim'in çalışma sahasında olan pek çok kimse Fener Patrikhanesinin plânlarına uygun olarak, kendilerini ihanete sürükleyen ve Türk düşmanlığına karşı birleşen bazı ruhani kimseler, her yönden hassas bir ortamda ruhani görevlerini bırakıp İstanbul'a kaçmış bulunmaktadırlar. Hatta çok gerekli olan episkopos sıfatında ruhanilerden hemen hemen hiç kimse kalmamıştır. Sadece

Konya metropolidi Prokopiyos, Maçka metropolidi Kirillos , Antalya episkoposu Meledyos, Gümüşhane episkopusu Yervasyos'dan başka kimse ortada yoktur. Bunlar arasında Konya metropolidi ile Antalya episkoposu hükümetin gördüğü lüzum üzerine Erzurum ve Erzincan'da mecburi ikâmete tabi tutulmuş bulunuyorlardı.

Bu durum karşısında, Papa Eftim bir taraftan Maçka metropolidi ve Gümüşhane episkoposu ile anlaşmak bunların ruhani sıfatlarından faydalanmak için kendilerini kongreye davet ederek diğer taraftan da, Konya metropolidi ile Antalya episkoposunun af suretiyle kongreye iştirâklerinin temini için de milli hükümete müracat eder. Fakat, Maçka metropolidi Kirillos davet edildiği bu kongreye gelmekten kaçınır ve bahane olarak da hastalığını ileri sürerek bir türlü Maçkadan ayrılmak istemez. Ve bir müddet sonra İstanbul'a kaçar.

Gümüşhane episkoposu Yervasyos ve o sırada milli hükümetin affına mazhar olan Antalya episkoposu Meledyos da vaki daveti ve kendilerine tevdi olunan vazifeleri kabul eder. Ancak hükümetçe affedilmesine ve Kayseriye gelmesine rağmen, Konya metropolidi Prokobiyos kongreye katılmamak için inat ederek, Papa Eftimin bu teşebbüsünün aleyhine çalışır .

Bu hususdaki aleytarlığını, Adliye vekâletine gönderdiği sayfalar dolusu şikâyetnameleri bildirmekten de çekinmez. Ayrıca, kongreye katılan cemaat ve kilise mümessilleri

arasında da Papa Eftim'de aleyhinde bir hava yaratmaya ve onları Papa Eftim'den ayırmağa çalışır.

Prokobiyos; kongre erkânından umumi kâtip İstimat Zihni, avukat Filip ile diğer cemaat temsilcilerinden gördüğü hürmetten gururlanarak Papa Eftim hakkındaki aleytarlığını büsbütün artırır. Hattâ böyle bir adamın atıldığı teşebbüse katılmaya kendilerine yakıştırmadığını söylemek suretiyle; muhataplarını Papa Eftim aleyhine ayaklandırmaya, Papa Eftimi girdiği bu teşebbüste yalnız bırakmaya bütün gücüyle çalışır.

O esnada Ankarada bulunan ve teşebbüsü ile ilgili müracaatlar ve hazırlıklar yapmakla meşgul olan Papa Eftim; Prokobiyos'un bu menfi hareket ve faaliyetleri hakkında; umumî kâtip İstimat Zihni ve diğer fikir ve çalışma arkadaşlarından; sık sık bilgi alarak, neye mal olursa olsun bu metropolidi elde etmek ve muhalefette devamını önlemek çarelerini araştırmaya çalışır. Nihayet; bu imkânı da ele geçirerek ve milli hükümetin tesir ve delâletiyle Prokobisyosu Kayseriden Ankaraya gelmesini sağlar.

Papa Eftim; her ne pahasına olursa olsun gayesi uğruna istediği gibi kullanmayı zihnine koyduğu Prokobiyosu karşılamak için parlak bir tören hazırlar. Bu törende; şahsına ve teşebbüsüne karşı muhalefet ettiğini ve edeceğini bile bile; muarızını şaşırtacak ve yumuşatacak gösteriler yapmaktan kaçınmaz.

Hiç ummadığı bir şekilde karşılanan ve gördüğü ikramlar ve ihtiramlar ile oldukça şaşıran Prokobiyos, karşılayıcılarına, minnet ve teşekkürlerini cömertcesine bildirmekle beraber, beslediği kin ve nefretin gereği olarak, Papa Eftime karşı son derece sert davranır, hattâ, herkesin yanında hakaret etmekte de çekinmez.

Fakat, bu yakışıksız muameleleri, hakaretleri Papa Eftim sabır ve süküt ile karşılar ve etrafındakileri hayrette bırakarak, kendisine büsbütün bağlar.

Hattâ, bu hakaretlere karşı hırslanan ve Papa Eftimi müdafaya kalkışmak için fırsat kollayan arkadaşlarına, yaptığı göz işaretleriyle metropolide saygı göstermelerini, hem de tatlı tatlı gülümsiyerek, telkin eder.

Papa Eftim'in bütün bu tavırları ilk bakışta, hayli tedirgin edici gibi görünür fakat o, baştan itibaren kararına vermiş olduğu Bağımsız bir Türk ortodoks kilisesinin kurulması için her şeyi bu yoldan bir ideal adamının yapması gereken her türlü zorluğu göze almış bulunmaktadır. Dolayısıyla Papa Eftim'in bu davranışları kendi çevresini olduğu kadar, metropolitinde tuhafına gitmektedir. Bu durumun garipliği karşısında, Zincirlidere Manastırında misafir edilen Prokobiyos, oda arkadaşı episkopos Yervasiyos'a şöyle demekten kendini alamayacaktır:

-Bu Papa Eftim ne tuhaf bir adam be yahu?. . .

Yaptığım bunca hakaretlere karşı nezaketini mahafaza, ikram ve izazda devam etmesine hayret ettim doğrusu. Kay-

seride başıma toplanan bir sürü heriflerden daha çok akıllı göründü gözüme. Şimdi bu adam milletin kilisenin selâhiyetini şahsında taşıdığı gibi, hükümetin de emniyet ve itimadını, sevgisini kazandığı, gördüğü yardımlardan anlaşılıyor. Böyle olduğuna göre, hiç şüphe yok ki, yaptığım hareketlere karşı her türlü fenalığı yapmak elinde iken, bakıyorum karşımda sıradan bir papaz gibi son derecede itaatkâr, hürmetkâr bulunuyor ve o nisbetle nazik davranıyor. Şaştım bu haline ve sabrına doğrusu. Kendisine yaptıklarımdan dolayı da vicdan azabı duymağa başladım.

Bu sözlerin ardından Yervasyos 'dan Papa Eftim hakkında düşüncelerini sorduğunda, karşılığında aldığı cevap kibirli metropolidin, hayretini daha da artırır.

Ertesi günün sabahı Prokobiyos'un daveti üzerine, başında siyah bir kuzu derisi kalpak ve sırtında da bir avcı elbisesi olduğu halde, Papa Eftimin Zincirlider Manastırına geldiğini gören bağnaz metropolit, fena halde sinirlenerek. Yervasiyosa:

– Bak bak!. . . Şuna bak hele. . . . Papaz kıyafetini de terketmiş, Ne dersin buna sen?, , ,

– Evet. . . Papa Eftim kilise haricinde papaz elbisesi giymiyor. Fakat, ne sakıncası var sanki?. . .

– Papazlığa yakışmaz bu hareketi. Hem de cezayı gerektirir.

– Evet. . .

– İyi ama, Papa Eftimin zaten aylardanberi papazlık yaptığı yok ki!. . .

– Ne yapıyor ya?. . . .

– Dindaşlarının, yurttaşlarının işleri için koşup duruyor. Hem, onun bu hususdaki düşünüşü ve görüşü bambaşka!. . .

– Ne gibi?. . .

– O, medeni âlemde papazların kilise dışında ruhani elbiselerle görünmelerine, gezmelerine taraftar değil pek. . . Ben de bu fikrine taraftarım doğrusu. . .

– Yaaa öyle mi? Bravo mademki öyle. .

Prokobiyos, sözünü tamamlamaya meydan bulamaz. Tam o esnada, Papa Eftim, her zamanki gibi güler yüzle odaya girerek, zamanın adeti üzerine, Probiyos'a ilerleyip elini öperek hürmet ve saygılarını sunar. Yervasiyos'da aynı tarzda saygısını sunduktan sonra emirlerini beklemeye başlarlar. Prokobiyos kendine gösterilen hürmetten memnun bir eda ile papa Eftim'e dönerek, yumuşak bir üslübla:

– Gel oğlum şöyle. . . . Akşamdanberi ben söylüyorum sen de hep dinliyorsun. . . Otur yanıma da biraz da sen söyle ben dinliyeyim bakalım!. . . Evvelâ şunu sorayım sana. . . Bizi buraya ne diye getirttin . . . Maksadın nedir?. . Açıkca anlat şunları bir hele. . .

Papa Eftim, istediği zamanın yavaş yavaş yaklaşmakta olduğunun farkına vararak, kendisini herkes üzerinde hay-

ran bırakacak bir nezaketle selâmlayıp dini gelenekler gereği metropolite saygısını sunduktan sonra, inandırıcı ve samimi bir üslüpla konuşmaya başlar.

– Aziz babalarım, Sizleri zamanın hassasiyetini uzun uzadıya anlatmayı lüzumsuz görüyorum. Bunu acizinizden daha çok iyi takdir buyuracağınızdan eminim. Yalnız, şu kadar söyliyeyim ki böyle nazik bir zamanda, güdücüsüz kalan ortodoks hristiyan sürülerini, gücümün yettiği kadar korumayı ve bu sürüleri, uğurlarına her türlü fedakârlığı göze alacak, sizin gibi iyi ve sadık çobanlara teslim etmeyi, kendim için kutsal bir vazife bildim ve bunun içindir ki sizleri buraya davet ettim. İşte: Tanrının inayeti ile bunu başarabilmekle son derece memnun bulunuyor ve büyük bir iftihar duyuyorum.

Kaçak çobanları tarafından yüzüstü bırakılan ve yer yer dağılmak üzere bulunan bu zavallı sürüleri hep bir araya topladım. Sizin gibi sadık ve mukaddes çobanları bunların başına getirmeye de, sanıyorum ki muvaffak oldum. Benim vazifem bununla sona ermiştir. Artık, daha evvelce Tanrının inayeti ile kurulması nasip olan ortodoks hiristiyan topluluklarına temsil eden selâhiyetli meclis ile karşı karşıya geleceksiniz. Onlarla birleşir el ele verir ve hayırlı işler görürsünüz inşallah. Yalnız, bana düşen bir vazife daha var. O da, hükümetimizin adliye vekili ile tanışıp görüşmektir. Bu vesile ile, hükümet ve milletin isteğini de öğrenir ve işleri ona göre düzenlersiniz.

Papa Eftimin bu sözleriyle son derecede keyiflenen yaptıklarından dolayı pişmanlıkla yüzü kızaran Prokabiyos ile Yervasiyosu, görüşmeden biraz sonra Papa Eftim ile birlikte adliye vekâleti binasında ve Bakan Mahmut Esat beyle görüşmeye giderler. Bu görüşmede adliye vekilinin gösterdiği hüsnü kabul, nazikâne muameleleri Prokobiyos ve Yervasyos da çok iyi etki bırakır. Bu sebeple her iki ruhani başkanda, Papa Eftime karşı duyulan güven ve emniyet duygularını gördüklerinde, güvenleri daha da kuvvetlenir. Ruhani başkanların ikisi de Adalet Bakanlığından cesaret olarak, kendi adlarına hesaplara girişmekte gecikmezler. Onların hesabı, Papa Eftim'den ve hükümet yetkililerinden kendilerine gösterdikleri ilgiden faydalanarak, kutsal kisveyi kendileri giymek için Eftim'i kendi yanlarına çekme hesabıdır.

Fakat, bunların olduğu kadar Eftim'in de hesapları vardır. Eftim kendisine yaranmaya çalışan bu iki ruhaninin samiyetsiz hareketlerini gülümsiyerek geçiştirirken, öte yandan daha önce tasarladığı plân gereği, hiç kimseye haber vermeden aniden Ankara'dan ayrılıp Keskin'e gider.

Sözkonusu bu görüşmelerden iki gün sonra Prokobiyos ile Yervasiyos yeniden Adalet Bakanlığına çağrılırlar. Adalet Bakanı Esat Mahmut Bey kısa bir girişten sonra, her ikisininde Kayseride yapılması kararlaştırılmış bulunan kongreye iştirak etmeleri lüzumundan ve kongre âzaları tarafından beklenilmekte olduklarından bahsederek; hemen

Kayseriye gitmelerini her ikisine tebliği eder. Fakat, Prokobiyos, bu tebliğ ve teklife itiraz eder. İtirazına sebep olarak da, söz konusu kongrenin akdine lüzum olmadığını ileri sürerek, kilise işlerinin düzenleme vazifesinin sadece ruhani başkanlara ait bulunduğunu ve binaenaleyh Kayseriye gitmeden de işlerin yoluna konulabileceğini, söyleyerek Kayseriye gitme emrini reddeder.

Prokobiyos'un gösterdigi bu dik başlılığı, hoş görmemekle beraber Eftim'in hatırına hürmeten, acı bir gülümseme ile karşılayan ve nezaketle uğurlayan Adalet Bakanı bu ruhanilerin zorunlu olarak Kayseriye gönderilmeleri gereğini İçişleri Bakanına bildirir. Bir taraftan da Keskinde bulunduğunu bildiği Papa Eftim'e, Ankaraya gelmesi bidirir.

Bir iki gün içinde, Kayseri'ye kendi istekleriyle gitmedikleri taktirde, kendilerinin zorunlu gönderilecekleri hakkında İçişleri Bakanlığından yapılan tebligatı da kabul etmemek küstahlığını gösteren Prokobiyos Jandarma Genel Kumandanlığının işe müdahalesi karşısında şaşırarak, yol hazırlığı yapmak üzere birkaç gün izin alabilmek çarelerini araştırmaya başlar.

KESKİN'DEN ANKARA'YA

Keskin'den aceleyle Ankaraya gelen Papa Eftim, bir münasebetsizlik yaptığını, bu sebeple de ilgililerden birinin hışmına uğradığını tahmin ettiği Prokobiyosu, görmeden

doğruca Adalet Bakanın ziyaretine gider, Bakan bey, ruhanilelerle olağan temasını, Probiyos'un yaptığı küstahlığı anlattıktan sonra:

– Bu adamdan. . . Ne sana ve ne de cemaatinize hayır yok, bil bunu. Bu küstah ve kibirli papaz bir çok yazılar yazdı bize. Fakat, bunların isnat ve iftira olduğunu bildiğimiz için senin üzülmeni ve ümitsizliğe düşmeni istemediğimiz için keyfiyeti senden gizlemiştik. Sonra da, gösterdiğin ısrarlı arzular üzerine bu adamı buraya kadar getirdik. Fakat, bu adam, senin yolunda yürüyeceğe benzemiyor pek, Söyle, ne yapacağız şimdi?. . .

Oldukça uzun süren bir görüşmeden sonra aldığı gizli direktiflerle Adalet Bakanlığından ayrılan Papa Eftim; doğruca Prokobiyosu ziyarete gider. Jandarma komutanlığının yaptığı baskılardan korkan Prokobiyos, Papa Eftim'i karşısında görünce sevincinden çılgına döner sıçrayarak Papa Eftimin boynuna sarılıp , boğuk bir sesle haykırarak sorar:

– Neredesin be oğlum?. . Bize haber vermeden ansızın kayboldun gözümün önünden!. . . .

Papa Eftim;

– Keskin cemaatinin daveti üzerine Keskin'e gittim peder yola çıkmak mecburiyetinde kaldığım için, keyfiyeti ve hareketimi size bildirmek vakti ve imkânını bulamadım.

Sanki olup bitenlerden hiç haberi yokmuş gibi bir tavır takınarak sözüne devam eder.

– Sizi biraz yeisli ve telâşlı görüyorum peder. Canınızı sıkacak bir şey mi oldu yoksa?. .

Prokobiyos, sanki, o zahmetli ve gururlu adam değilde, çoktanberi hasretini çektiği sevdiği bir dostuymuş gibi, kucaklanıp zorla yanına oturttuğu Papa Eftime, Adliye vekili Mahmut Esat bey ile aralarında geçen görüşmeyi ve sonra da, Jandarma Genel Kumandanlığının kendisini muhafaza altında Kayseriye göndermek üzere sürekli baskı yaptığını uzun uzun yana anlatır.

– Aman oğlum der sen bilirsin. . . Ne yap yap kurtar bizi bu jandarma kumandanın elinden. . İki ayağımızı bir pabuca sokarcasına sıkıştırıyor bizi ille Kayseriye gidin diye. . .

– Yaaa peder!. . .

–Ya. . . . neler çektik kaç günlerdir bilsen oğlum. Şimdi lâfı bırakalım da hemen git hazırlığımızı görene kadar burada kalmamızı ve kendi başımıza yola çıkmamız için müsaade edilmesini temin et ? Ne olursun senden olacak oğlum!. . . Jandarma kumandanı da , hiç şüphesiz senin hatırını kırmaz her halde. .

– Demek Kayseriye gideceksin?. .

– Mademki hükümetin kesin emri var. İster istemez gideceğiz oğlum. . Elden başka ne gelir ki?. .

Papa Eftim, Prokobiyos'un yumuşayıp razı olduğunu bildirir. Bu arada, yola bir an evvel çıkarmak için sıkıştılmasından vazgeçirilmesini rica ederek ve bir iki gün

daha Ankarada kalması için izin ister. Bakan bey, ruhanileri bizzat Kayseriye götürmeye söz vermek şartiyle, Papa Eftimin isteklerini kabul edip durumu yekililere bildirir.

Papa Eftim, Prokobiyosa, aldığı izni bildirmek için sonsuz derecede sevindirmişti. Bu inatçı adamın, Kayseriye gitmekte yine tereddüt gösterdiğini, kaçamaklı bir takım sebepler ileri sürdüğünü görür. Papa Eftimin' de kendileriyle birlikte Kayseriye gelmesini ister.

Kayseri'ye kendisinin gitmesine lüzum olmadığı kanaatinde imiş gibi görünerek:

– Aman peder, der. Ne işim var benim Kayseri'de siz büyüklerimiz varken?. .

Prokobiyos:

– İyi ama oğlum, Bizim için Kayserideki kongre âzalariyle anlaşmak imkânlarını göremiyorum pek. Senin beraberimizde bulunman her halde lâzım. Yoksa, hiç de faydalı bir sonuç vermez bu teşebbüs.

Papa Eftim, ağırdan aldıkça Prokobiyos da, kızarıp bozarır, birçok mahzurlar ileri sürererek teklifini sürekli tekrarlarlar. Hatta, işi Kayseriye gitmek için biraz evvel verdiği sözü geri alma tehdidini savurmaya kadar ileri vardırır. Nihayet, aldığı olumlu cevapla Papa Eftimi kandırdığını sanır. Papa Eftim'in teşviki ile Ankara'nın ileri gelen ortodoksları tarafından düzenlenen mükellef ziyafetlerle, Prokobiyos ve Yervasiyos ağırlandıktan sonra

da, Papa Eftim, Kayseriye varacakları günü ve ruhanilere yapılacak merasimin şeklini ve proğramını Kayseri 'deki vekili kanalıyla toplu bir halde bulunan kongre âzalarına bir mektup ile gizlice bildirir.

Ankarada parlak bir şekilde uğurlanan bu ruhani kafile, yine Papa Eftim'in tertibi olarak, Keskin ve Kırşehir kasabalarında da her bakımından gördükleri izzet ve ikramdan son derece mütehhassis olarak Kayseriye varırlar. Papa Eftimin bütün isteklerini yerine getirmeyi vazife sayan Kayseri hristiyanlarının yaptıkları karşılama töreni umulduğundan daha çok parlak olur. Bütün kongre âzaları o günlerde Kayseri'de bulunan, episkopos Meledyos'un başkanlığı altında olduğu halde misafirleri şehir dışında karşılarlar.

Prokobiyos, karşılaştığı bu fevkalâde gösterişli tezahüratın Papa Eftimin planı olduğunu anlamakta gecikmemiş, kendisine karşı borçlandığı minnet ve şükranı, lâyıkı biçimde ödemeyi borç bilir. Bu esnada da aralarında şöyle bir konuşma geçer:

– Haydi oğlum Eftim. Öne geç ve adamlarını karşıla. Bu parlak kaşılama bize değil, sana karşı yapılıyor.

– Hayır peder. Yanılıyorsunuz, Gösterilen ilgi bana değil sizedir. İnanınız sözüme. . .

– Bana karşı olsaydı, on gün evvel aynı adamlar beni hakaretle manastırdan kovmazlardı. . .

– Fakat, babalar evlatlarının kusuruna bakmazlar aziz

peder. Belki de şunun bunun tahriklerine kapılarak bir cahillik etmişlerdir. Siz af buyurunuz lütfen. Bu kusurlarını, şimdiden sonra hepsi anlıyarak nedametle tamir ve telâfi edeceklerine emin olabirisiniz. Buna ben âciz evlâdınız kefalet ediyorum.

Karşılayıcı kafilelerin kendilerini iyi karşılamaları, hepsinin de hoşa gidecek gösterilerle yaklaşıp uzanarak elini öpmeğe ve saygılarını sunmağa başlamaları, Prokobiyosun halka karşı olan güvensizliğini giderir.

Papa Eftimin evvelce gönderdiği haberden bilgileri olmayan ve önce kendine doğrulup eline sarılanlara, Papa Eftimin el öptürmemesi ve her birine ayrı ayrı işaretlerle Prokobiyosun elini öpmelerine istemesi etmesi, pek hoşuna gider.

Yol üzerinde hazırlanan bir sofrada ağırlanıp gönülleri hoş edildikten sonra hüyük ve süslü bir arabaya bindirilen üç büyük ruhani önde, karşılayıcılar arabanın ardından olduğu halde, kafile büyük bir huzur içinde Kayseri merkez kilisesi önüne ulaşır. Ruhaniler, kilisenin önünde, kalabalık bir halk kitlesi tarafından tezahüratla karşılanır. Kilisede yapılan kısa bir âyinden sonra geçilen metropolitik binasının büyük salonunda merasim başlar. Papa Eftim, yapılacak kongrenin vatan ve milletin hayrına hizmet etmesini diler bir şekilde hazır bulunanlara kısa bir konuşma yapar İstimat Zihni ile kongre üyelerinden bir kaçı da, halkın his ve isteklerine tercüman ve Papa Eftimin de di-

leklerine taraftar olduklarını, verdikleri cevaplarla belirtirler. Söz ve davranışları ile ruhanilerle, Prokobiyos'un memnun ederler. Buradan, Zincirlidere Manastırına gidilir. Ruhanilerle, yollarda kendilerini bekleyen cemaaatın tezahüratlarıyla, kilise çanlarının eşliğinde gururlarını daha da tatmin etmiş olurlar.

Geniş bir halk kitlesinin meydanı dolduran manastırın önünde Papa Eftim'in bu uzun nutku karşısında nice zamandır barış ve huzur arayan halk:

– Çok yaşa Papa Eftim tezahüratında bulunurlar.

Halkın bu samimi ve çoşkun tezahüratı karşısından duygulanan Papa Eftim, hislerini açığa vurmaktan kendini alamayarak .

– Yaşasın asil Türk Milleti varolsun. Diye bağırmasına karşılık olarak nutuktan aynı biçimde "Yaşasın Türk milleti bin yaşasın Mustafa Kemal Paşamız sonsuza kadar varolsun milli hükümetimiz " cevabı verilir.

Bu konuşmayı yaparken Papa Eftim, yanında bulunan ruhanilerin gururlarını okşamaya dikkat ederek, böylesine bir konuşmayı şahsına değil bir ideal için olduğunu vurgulayarak, çevreden yükselen alkış ve tezahürat karşısında "varolsun aziz babalarımız ve sadık çobanlarımız Prokobiyos, Yervasiyos ve Meletyos" demeyi de ihmal etmez.

Bu duayı tekrarlayan halk, manastıra girip geleneksel dinî ayin tamamlandıktan ve Papa Eftim'den başarı duaları alındıktan sonra dağılır.

Papa Eftim ideallerinin gerçekleşmesi yolunda tasarladığı plânın buraya kadar eksiksiz tamamlandığına, bundan sonra ikinci aşamaya gelindiğinin idrakiyle yeniden çalışmaya başlar. Bu yoldan olmak üzere Papa Eftim, daha önceden hazırlattığı manastır odalarına yerleştirdiği misafirleri kongrenin belli başlı üyeleri ile tanıştırır. Bir taraftan manastırdaki Genel sekreter odasında, kongre başkan vekili avukat Filip ve Genel sekreter İstimat Zihni ile kongrenin açılış gününü tesbit, başlanılan hazırlıkların bir an önce bitirilmesi için, sıkı bir çabaya girişir. Bir taraftan da, kongre âzaları ile Kayseri civarındaki şehir ve kasabalara davet teskereleri yazdırarak özel adamları kanalıyla dağıttırmaktadır. Tabi bu arada yanındaki adamları saydığı ve çevresindekilere karşı aşırı derecede sevgi ve saygı gösterilmesini sağladığı ruhanileri de, meşgul etmeyi ihmal etmez. Başkan vekili ve genel sekreterlik ile yaptığı toplantıların bazılarına onlarıda davet eder. Kongrede alınması gereken kararlar üzerinde konuşmalar yapar, fikirleri bir noktadan birleştirmeğe ve bu suretle kongrede verilmesi istenen kararları tesbite çalışıyordu. Fakat, Papa Eftim, bu kadar uğraşmasına rağmen, Prokobiyosun sık sık çeşitli ve itirazlarına uğramaktan kendini kurtaramamaktadır.

Prokobiyos, bağımsız bir kilisenin kuruluşuna kongrece karar verildikten sonra, mutlaka kendisine büyük bir rakip saydığı, Papa Eftimin genel vekâlet ve temsilciliği sıfat ve

yetkisinin sona ermesi üzerinde ısrarla durarak bu teklifinin karar mazbatasında bir madde ile açıklanması için direnmektedir. Papa Eftim, soğukkanlılığı elden bırakmadan, Prokobiyos 'un teklifini sessizce karşılar ve endişe içinde bulunan genel sekreter İstimat Zihni'ye verdigi talimât gereği, itiraz etmemesini ve teklifin mazbata taslağına aynen geçirilmesini ister. Fakat bu esnada bilmektedir ki işler gittikçe karışmakta ve gururlu olduğu kadar ne zaman ne yapacağı pek belli olmayan Prokobiyos'un daha pek çok engellemelere girmekten çekinmeyeceğidir.

Ancak Prokobiyos'un yerli yersiz itirazlarıyla, Papa Eftim'in genel vekâletle, temsilcilik sıfatının kaldırılmasına dair verdiği teklifi haber alan kongre üyeleri sert tepki gösterirler. Prokobiyos tarafından teklif edilen böyle bir mazbata taslağını onaylamayacaklarını söylerler. Bütün Anadolu hristiyan cemaatları tarafından sevilip, sayılan ve cemaat vekilliği görevini kendisine büyük ümitlerle verilen Papa Eftim'i bu şerefli ve geniş yetkili görevden alınması hiç kimsenin hakkı olmadığını, eğer Prokobiyos bu konuda ısrar ederse, kongreye katılmaktan vazgeçerek, Kayseri'den hemen ayrılacaklarını bildirirler. Kongre üyelerinin bu sözleri ve haklı olan tenkitleri, karşısında tutunamayacağını anlayan Prokobiyos, hemen teklifini geri çekmek zorunda kalır.

Engellemeler bir başka biçimde devam edecek, Papa Eftim

'in bütün çabalarını boşa çıkarmak için torpilleme girişimleri devam edecektir. Nitekim bu girişimler, tam kongrenin toplanacağı gün ortaya çıkar. Kongrenin açılacağı günün bir gün öncesinde episkopos Yervasyos ile Melediyos arasında bir anlaşmazlık çıkar. Tabi olarak olaydan haberi olan kongre üyeleri arasın da bu durum hu-sursuzluğa sebeb olur.

Bu iki ruhani başkan Papa Eftim'in başarma aşamasında bulunduğu bu davanın başarıya ulaşmaması yolunda kendi aralarında anlaşarak olmalı, çeşitli meseleler üzerinde sözde fikir ve yorum ayrılıklarına düşerler. Bu sebeple başlattıkları tartışmanın boyutu artık anlaştıkları konular bir yana gerçekten birbirlerine kaba kuvvet le saldırma sınırına vardırırlar. Bu durum baştan beri fırsat kollayan Prokobiyos'un işine gelir, Papa Eftim'in yoluna engel olma için bu mücadelede Prokobiyos, Yervasiyos tarafında görünmek için, onun fikir ve tekliflerini desteklemeye başlaması üzerine durum iyice çıkmaza girer. Bu yüzden de iş, içinden çıkmayacak bir durum almıştı. Papa Eftim, yaptığı, ricalara karşılıklı birbirlerine düşman kesilen hırslı ve menfaat düşkünü adamlar üzerine hiç bir etki yapmadığı gibi ihtiraslarını iyice kamçılar. İşlerin bu duruma gelmesi Papa Eftim üzmesi bir yana, tamamen bir açmazla karşı karşıya bulunması onu hükümet ve millet karşısında hayli mançup duruma düşüreceği açıktır. Bu durum karşısında sürekli düşünüyor, kafa yoruyor ve çıkmaza girmek

aşamasında bulunduğunu bu işi gayesine ulaşma çarelerini araştırıyor.

TÜRK USULÜ KOMİTACILIK

O günü derin düşüncelerle, gecesini de çeşitli endişelerle geçiren Papa Eftim, nihayet, kesin kararını verir. Gösterdiği sabıra, yaptığı izzet ve ikramlara karşı alabildiklerine kibirlenen bu episkopos efendilere, sert çıkmak korkutmak yolunu tutacak ve iyi niyet yerine komitacılığa başvurulacaktır. Evet bu suretle korkutup yola getiremediği taktirde, artık davayı kaybettiğine hüküm vererek, bombasını kullanacak ve bu gururlu episkoposlarla beraber kendi canına da kıyıp ahret yoluna, onları da önüne katıp götürecektir. Çünkü, senelerdenberi hayalini kurduğu bütün güzel ümitleri, ruhu gibi hırpalanmış ve kırılmıştır. Papa Eftim, işte bu düşünce ile o günü de geçirir ve son çare olarak deneyeceği tarihi kararını verir. Bu karar münzevi bir din adamının kararından çok, ancak bir Türk kuvvacısının verebileceği karardır.

Akşam olmakta, ortalık kararmaktadır. Papa Eftim, gelmiş olduğu tarihi kader çizgisi üzerindeyken, esrarlı bakışlarını sanki son defa görmek istercesine dışarıdaki sisli yamaçlarda gezdirmekte ve kısa bir zaman sonra kararını vermiş olduğu tarihi kanlı teşebbüsü, bu güne kadar hayatında geçirmiş olduğu günleri düşünmektedir. Bu ruh

hali içinde hayli tedirgin görünen Papa Eftim, sertleşen ve kararlılık dolu bakışlarıyla, aniden kapıya yönelerek bitişik odada bulunan sadık muhafızı Yakup 'a seslenir. Evet Papa Eftim, her şeyi göze alarak kafasına koyduğu plân gereği harekete geçmiştir. Bundan sonraki gelişmelerin seyri şöyle devam eder:

– Yakup, Yakup. . . Çabuk gel. . .

Muhafız Yakup, yalnız çok sevmek kalmayıp, uğruna canını vermeyi bile kendine milli bir görev bildiği Papayı selâmladıktan sonra, bir asker tavrıyla:

– Emriniz sevgili papam?. .

Heyecandan kırpışan gözlerinin titrek bakışlarını, her bakımdan son derecede güvendiği kendine, muhafız değil de bir yoldaş edindiği Yakub'un yüzünde, mânalı, mânalı gezdirdikten sonra, hafif bir sesle:

– Gel hele yanıma. . . Dedikten sonra ve eliyle Yakup'un meraktan seyirip duran yanaklarını okşayıp çenesini sıkarkan ilâve eder:

– İyi dinle beni Yakup. Bu gece çok önemli bir işe atılacağım. Kulakların daima kirişte ve sana seslendiğim zaman da gözlerin hep gözlerimde olsun. . .

– Hay hay aziz papam. Ne yapacağımızı birazcık anlatıver .

–Manastırın kapısı kapandıktan, herkes odalarına çekilip yattıktan sonra, manastırın bütün kıyı köşelerini gezecek bütün ışıkların söndüğünü görecek, bana gelip her yandan

el ve ayakların çekildiğini, seslerin kesildiğini, haber vereceksin.

– Başüstüne papa. Sonra?. .

– Sonra da ardım sıra gelecek ve beni gözleyeceksin. . .

– Emredersin papam. . . Başka?. . .

– Hani sana odanda saklamak üzere birkaç bomba vermiştim ya. . .

– Evet papam. . . .

– Onlardan birini şimdi getir bana. . Birini de kendi yanını al!. . . . .

– Şimdi getiririm papam . Ya sonra?. . .

– Sonra da, dediğim gibi ardım sıra gel. Fakat girdiğim odanın kapısında kal. Yalnız kulağın içerde, gözlerin iki yanlarda ve elin bombandan tetikte bulun, vereceğim emri beklersin.

Muhafızı Yakubun getirdiği bombayı alıp koynuna yerleştirilen Papa Eftim, doğruca Prokobiyos'un yattığı odanan önünen gider. Kulağını kapıya yaslayıp içersini uzun uzun dinleyip, kapının mandalını kontrol ettikten sonra kilitli olduğunu anlayınca heyecandan titremekte olan yumruğu ile, kapının ayna tahtasına, birbiri üzerine birkaç defa vurur. İçerden Prorkobiyos'un boğuk sesi duyulur:

– Kim o. . . . Kim o?. . . .

Prokobiyosun sesini alan Papa Eftim, öfkesinin verdiği titizlikle, dudaklarını anahtar deliğine yaklaştırarak sert bir

sesle:

– Benim ben. . . Çabuk aç kapıyı, Çok önemli son derece acele bir iş hakkında görüşmem gerekiyor sizinle!. . .

Korku ve telâşla yatağından fırlayan Prokobiyos, kapıyı endişe ve tededdütle istemeye istemeye açtıktan sonra, tekrar, yatağına girer, yorganına sarındı. Meraklı bakışlarını Papa Eftim'in çatık yüzüne bakarak sorar:

–Hayır ola evlât?. .

Odaya hızla giren ve Prokobiyos'u selâmlamak sorusunu cevaplandırmak şöyle dursun, yüzüne bakmaya bile lüzum görmeyen Papa Eftim, köşedeki koltuklardan birine oturur. Sert bir eda ile, kapının az ilersinde duran ve gözlerini Papadan ayırmıyan muhafızı Yakuba seslenir:

–Yakup. . Hemen git Yervasiyos ile Meledyosu çağır buraya. Şayet gelmemezlik ederlerse, zorla götürmek mecburiyetinden olduğunu ve bunun için benden emir aldığını anlat. Haydi çabuk ol.

Prokobiyos; hiç ummadığı bu davranış ve vaziyetten şaşırır. Ürkek bakışlarını çekine çekine Papa Eftim'in gittikçe çatıklaşan yüzünde dolaştırır ve kötü kötü yutkunur. Papa Eftim de, sert sert soluyor, gazap fışkıran gözlerini açık duran kapıdan ayırmadan kaş ve gözlerini oynatıp durur.

O sırada Meledyos ile Yervasiyos'un şaşkın şaşkın odaya girişleri, ayrı ayrı birer köşeye çekilişirlerini, süzgün ve meraklı bakışlarını, Papa Eftim'in korkunç bir şekilde almış

olan çehresiyle, yatağın içinde büzülerek sakalını çekiştiren Prokobiyos'un kırışık yüzünde gezdirişleri sahneyi değiştirmişti. Kendinden daima hürmet ve iltifat gördükleri ve bunu bekledikleri Papa Eftim'in çatık kaşları ürkütücü bakışları, hele; o âna kadar hiç rastlamadıkları, bacak bacak üzerine atıp oturuşu bu iki ruhaniyi de gereği gibi şaşırtmış, iliştikleri koltuklara yapıştırmıştır.

Yervasiyos ile Meledyos'un ayrı ayrı yerlere oturup birbirlerine baktıklarını gören Papa Eftim, hemen yerinden fırlayarak, Oda kapısının dışında duran muhafızı Yakuba!.

.

–Kimseyi içeri bırakma Yakup!. . dedikten sonra kapıyı kapar. Hızla dönerek ellerini orta masasının kenarlarına dayayıp, ürkütücü bir sesle:

–Efendiler!. . . Diye bağırı. Gazap püsküren bakışları ile muhataplarının yüzlerini ayrı ayrı hırpalayarak söze başlar:

–Hükümet ve millet bizden hizmet bekliyor. Bizi bunun için davet ederek buraya topladı. Bize ise, şahsi ihtiraslarımıza esir olmuş, birbirimizi yıkmaya uğraşıyoruz. Kutsal mesleğimizin ödevlerini unutuyoruz. Üçünüz de, kutsal bir üçlü gibi, sevgi ve saygı ile birleşmeniz, bir ruh ve bir vücut halinde görünmeniz icabederken, şahsi kanaat ve fikirleriniz uğuruna birbirinizden ayrılıyorsunuz. İhtiraslarınız sizi birbirinize düşman yaptı. Hepinize ayrı ayrı yalvardım, ayaklarınıza kapandım. Ağladım sızladım.

Hiçbiri tesir etmedi sizlere bunların. Meğer, yüreklerininizde zerre kadar merhamet yokmuş sizin. Bunun da sebebi, evlenip birer yuva kurmamanız, çoluk çocuk sahibi olmamanız, muhabbet ve şefkat ve merhamet tatlarını tatmamış olmanızdır. Bu bakımdan özürlü görüyorum sizi. Ama, yüksek tahsil görmüş, nurlanıp aydınlanmış insanlarsınız ne de olsa. Zemin ve zaman; onun icaplarını, hele; her şeyden mukaddes olan vazifenizi takdir etmeniz lâzımdır.

Şu dakikada; aranızdaki anlaşmazlığın, yaptığınız iğrenç kavgaların bizi, yarın millet huzurunda rezil rüsva edeceğini düşünerek içim kan ağlıyor. Buna tahammül edemediğimdendir ki; kesin kararımı verdim Sizleri, gecenin bu vaktinde uyandırmayı ve karalarının ne olduğunu anlatmayı, son bir vazife edindin kendime. Kat'i olarak ihtar ediyorum size. Hemen şimdi ihtirasları bırakınız, kuçaklaşıp öpüşerek barışmanızı istiyorum. Aksi takdirde; bütün mukaddesatım ve namusum üzerine yemin ediyorumki, işte şu bomba ile!. . Manastırı havaya uçuracağım. . Hepimiz birden yokolup gideceğiz!. . Hiç olmazsa bütün dünya, bir kazaya kurban olduğumuzu sanır ve bize acır. . İnanınız.

Papa Eftim'in sözü yarım kalır. Ruhanilerin üçü birden, sıçrayarak Papa Eftmi'in ayaklarına kapanıp ve ağlaya ağlaya yalvarmaya başlarlar.

–Aman oğlum, sakın yapma bu deliliği.

–Barışacağız. . Kalmıyacak aramızda bir şey,

-Papü Eftim; âmirane bir eda ile, Yervasiyos ve Meledyosa hitap ederek:

–Haydi öyleyse, evvelâ ikiniz öpüşün. Sonra da Prokobiyosun elini öpün bakalım ve Prokobiyosa bakarak ilâve eder:

–Sen da onların alnından öp hele. . .

Durumun vehametini ve Papa Eftim'in dediklerini yapmaktan başka kurtuluş çaresi kalmadığını gereği gibi anlayan ruhaniler, birbirlerine sarılırlar. Hemen birbirleri üzerine atlayıp sarmaş dolaş olurlar. Bu vaziyet karşısında ferahlayan Papa Eftim de biraz yumuşar. Ve yeniden konuşmaya konuşmaya başlar:

–Yarın sabah, Allahın lütfu inayetine sığınarak, kilisede, cemaatin ve bizlerin iştirâkiyle dini âyinimizi yaptıktan bu arada, Yervasyos babamızın da, yarına tesadüf eden, isim gününü kutladıktan sonra, kongreyi açacağız. Dedikoduyu bırakıp, kudsi hedefimize ulaşmaya çalışacağız. Sizlerden ricam bu. Haydi şimdi gülle güle yatın, vücudunuzu dinlendirmeye bakın aziz pederlerim diyerek odasında istirahate çekilir.

Ertesi sabah, manastırın kilisesi, hıncahınç bir şekilde dolmuştur. Prokobiyosun başkanlığında altında Meledyos, Yervasyos ile otuzundan fazla papaz tarafından âyin gerçekten çok parlak ve debdebeli olur. Ayin esnasında, episkoposlar, Papa Eftimi, fevkalâde bir iltifat, daha

doğrusu yerinde bir celile olmak üzere takdis ederler ve ona Megas Konomks, yani kilisenin en büyük âmir ve kumandanlığı payesini verirler. Bir ara yine Papanın irşat ve işaretiyle Yervasiyosun da isim gününü tebrik ile onun da gönlünü hoş ederler.

Öğleden sonra, kongre hazırlığına başlanılmıştır. Kongreye iştirâk edecek âzalar birer ikişer manastıra gelirler. Hemen hemen pek çoğu da çok neşesiz ve ümitsiz görümektedirler.

Bir gün evvel episkoposlar arasında meydana gelen anlaşmazlığı iğrenç kavgayı düşünüyor, kongrenin hiç de beklenilen neticeyi veremiyeceğine hükmetmektedirler. Fakat, karşılıklı değişiklik, episkoposlar arasında gözlere çarpan dostluk ve içtenlik, bütün bu süzgün çehreleri güldürür, yüreklere ferahlık ve tatlı ümitler verir.

Bütün cemaat ve kongre âzaları, bu âni değişikliği bir mucize addederler. Bu mucizeyi de Papa Eftim'in yaratıp gösterdiğine hüküm ile, kendisine karşı olan hayranlıklarını, bağlılıklarını bir kat daha arttırır. Onu, kucaklamak, bağırlarına basmak öpüp koklamak için can atıyor, kıyı köşe araştırıp duruyorlardı. Fakat, Papa Eftimi, bir türlü bulamazlar.

O esnada, dışa sızan haberlere göre, Papa Eftim'in hasta olmayıp, bir takım sebebler yüzünden kongreye gelmek istemediğinin duyulması üzerine, cemaat galeyana gelerek, hep bir ağızdan"Bu tarihi kongreyi Papa Eftim'in açması gerektiği ve başkanlığını da onun yapması"gerektiğini bildirir.

Çoğunluğu istekleri doğrultusunda, ileri sürülen teklif üzerine, oniki kişilik bir heyet seçilmesi ve bu heyetin Papa Eftim'i, kongre âzalarının genel isteği üzerine kongreyi açmaya davet edilmesi kararlaştırılır.

Heyet seçilip, Papa Eftim'e gönderilerek, genel istek kendilerine bildirilir. Papa Eftim Kongre esnasında üç yüksek payeli ruhaninin, daha önce olduğu gibi itirazda bulunabilecekleri endişesini dile getirmesi üzerine, kongre üyeleri ikinci bir toplantıda yeni bir karar alırlar.

– Bizler, temsilcileri ve her konuda vekilleri bulunduğumuz cemaatlerimiz tarafından, genel ve murahhasımız olan Papa Eftimin bütün dilek ve istekleri yerine getirmekle görevlendirildik. Papanın görevine son vermeye, ya da yetkilerini kısıtlamaya ne bizlerin ve ne de episkopos efendilerin kararları vardır. Bu nasıl olur?. . Bu kötü cereyan hangi kaynakların telkin ve ilhamı ile atılmıştır ortaya acaba?. . Bunu herhalde öğrenmek istiyoruz. Bunun için de episkopos efendilerin toplantımıza hemen şimdi davet edilmesini ve kendilerinden sorulup öğrenilmesini de son derecede lüzumlu görüyoruz, diyerek ve isteklerinin bir an evvel yerine getirilmesini ısrarla ileri sürerler.

Bunun üzerine, kongre Başkan vekili avukat Filip efendinin başkanlığında, Papa Eftime gönderilmek üzere seçilmiş olan heyet bir toplantı daha yapar bu toplantıya epikoposlar da mecburen katılırlar.

Söze ilk olarak başlayan avukat Filip, kilise kongresinin ta-

rihi ve resmi toplantısından evvel, aralarında özel bir görüşme yapılmasını ileri sürdükten sonra, asıl konuyu geçerek:

– Evvelce müsvedde halinde düzenlenen mazbatayı izninizle okuyacağım. Şayet aramızda buna karşı herhangi bir itirazı olanlar varsa söylesin ve mazbata kesin şeklini alsın da kongrede gereksiz tartışma olmasın.

Teklifini yapıp ve mazbatada, Papa Eftimin görevi hakkında Prokobiyos'un ileri sürdüğü azil keyfiyeti müsveddeden çıkarılır. Bu vaziyet karşısında, ruhaniler de eski itirazların tekrarlamak yerine, âzalara uymak zorunda kalırlar.

Kısa süren bir görüşmeden sonra, bu mazbatanın iki nüsha olarak yazılması, bunlardan birinin Adalet Bakanlığına ve diğerlerini de, pek haklı olarak, büyük İkopomos payesine yükseltilen Papa Eftime takdim olunmasının mazbataya ilâvesi kararı verilir.

Burada ilginç olan bir başka husus, teklifin Papa Eftim'in görevinden alınması konusunda ısrarla öne süren Prokobiyos tarafından yapılmış olmasıdır.

Kongre âzaları, Prokobiyos'taki bu fikir değişikliğini Papa Eftime karşı içli bir sempati gösterisini, mânalı ve imalı şekillerde alkışlarlar. Kongrenin açılmasına artık herhangi bir engel çıkarılması ihtimali kalmamıştır. Muhalif ruhanilerin kesin olarak yola geldiklerini ve cemaatin arzusuna boyun eğdikleri, bu suretle iyice anlaşılmış ve herkes rahatlamıştır.

Aynı heyet, başlarında avukat Filip ve İstimat Zihni olmak üzere, Eftim'i kongreyi açmaya davete memur edilirler. Birkaç dakika sonra, kahraman mücahit Papa Eftim başkanlık kürsüsüne çıkarak tarihi nutkuna başlayacaktır.

Kongreyi açmak ve başkanlığını yapmak teklifini, hak yolunda mücadeleyi olduğu kadar, alçak gönüllülüğün sembolü olan Papa Eftim, tarafından reddedilir. Fakat, heyet âzalarının ve o esnada oda kapısı önünde toplanan ve gösterileriyle muhataplarını heyecandırılan kongre azâlarının rica ve ısrarları üzerine kabul etmek zorunda kalır.

Papa Eftim, nutkunda din adamlığına yakışan ciddi biri eda ile:

– Aziz pederler!. . . . Sayın cemaat ve kilise vekiller arkadaşlar!. . . Hepinizin can ve gönülden selâmlayarak kongremizi açıyorum"diye başladığı konuşmasına şöyle devam eder.

– Ortodoks hristiyan cemaatlerimizin ve kutsal kilisemizin saadet ve selâmeti için gereken kararı almak üzere bugün burada, büyük babamız aziz Vasiliosun mübarek makamında toplanmış bulunuyoruz. Ne mutlu bize bu kutsal toplantıda alacağımız karar, bütün ortodoks hristiyan âlemini ilgilendireceğinden ötürü pek önemli, çok değerli ve o nisbetle haklı ve kutsaldır. Hristiyanlığımızın esası olan kilise birliğimize ayrılık sokarak, onu yıkmak teşebbüsü hiçbirimizin akıl ve hayalinden geçmez tabii. Ancak medeni

insan toplulukları nazarında, kutsal ortodoks kilisemizi lekeliyecek her türlü aykırı teşebbüslerin, her ne taraftan ve herhangi bir şahsın eliyle gelirse onları tenkit ve yok etmek her ortodoks hıristiyan olan fertler için bir vazifedir. Nitekim, kiliseyi kurmak maksadiyle, Şark hristiyan cemaat ve kiliseleri, bir zamanlar Roma merkez kilisemizde, bir Anadolu cemaat ve kiliseleri namına vazife ifa eden ruhani memurlarımızın, kutsal dinimize ve kilisemize aykırı olan ve burada izah etmekten utanç duyarak açıklamaktan çekindiğim hereketlerinden, kilisemizi korumak istiyoruz.

Merkez kilisemizden vazife gören ruhanilerimizin vazifeleri suiistimal ederek, lekesiz ve mübarek dinimizi siyasete âlet etmek ile, din ve kilisemizin ve onu temsil eden Anadolu cemaat ve kiliselerini lekeledikleri ve müşkül duruma düşürdüklerini hep biliyoruz

İşte onların işledikleri şahsi hatadan dolayı, kilise ve cemaatlerin mesuliyet kabul edemeyeceklerini, bütün alacağımız kararla ispat edeceğiz. Bütün medeni âleme karşı kutsal dinimizi ve kilisemizi lekeden kurtaracağız ve şanını artıracağız ve daha da yükselteceğiz. Haklı ve kudsi davamızda yardımcımız Ulu Tanrı ve mübarek İsa efendimizdir.

Papa Eftimin umumi vekalet ve murahhaslıktan azli hakkındaki malum kaydı artık ihtiva etmeyen mazbata, kongre âzaları tarafından ittifakla gayesine ulaşır. Şark ortodoks kilisesinin merkezi olan İstanbul Fener pat-

rikhanesinin dini nüfuz ve selahiyetlerini benimsiyecek olan Türk Ortodoks Kilisesini nihayet .

Kongre, Papa Eftim'in isteği üzerine, Konya metropolidi Prokobiyosu Patrik kaymakamlığına tayin edilmesine ve hepsi cemaattan olmak üzere 12 kişilik bir Sen Sinod meclisinin teşkiline karar verilir. Sen Sinod meclisi, bazı makamların göstermiş oldukları muhalefetine rağmen, Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi kurularak, Anadolu'daki Türk Ortodokslarının yegane dini makamı haline gelir.

III. BÖLÜM

FENER RUM PATRİKHANESİYLE YENİDEN RANDEVU

Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi bağımsız kimliğe kavuşmuş, fakat bunun, varlığını korumak pek de öyle kolay görünmemektedir. Çünkü, bağımsız Türk Ortodoks kilisesinin oluşmasının ardından Fener Patrikhanesi hemen harekete geçer. Nitekim Fener Patrikhanesi, Papa Eftim'in Fener patrikhanesiyle anlaşmalı olarak, Patrikhaneyi Anadolu'da (Kayseri) ihya etmeye çalıştığı haberini yayacaktır. Bunun üzerine Papa Eftim, Kayseri'de uzun mücadeler sonunda meydana getirdiği eseri "Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi"ni bırakarak, vatanın selameti için Ankara'ya yerleşmek zorunda kalır. Bu durum Papa Eftim'in Fener'le yeni mücadelesinin de başlangıcı olacaktır. Çünkü Fener Patrikhanesi'nin Türk varlığına karşı olan düşmanlığının kökleri hayli eskiye dayanmakta ve bu varlığı nasıl olursa

olsun yok etmeye çalışmaktadır. Papa Eftim'in, Fener Patrikhanesiyle ömür boyu devam edecek olan mücadelesinin yeni bir cephesine geçmeden, Türklüğe ve Türk vatanına yönelik saldırıyı, biraz geriye dönerek Mustafa Kemal'in "Nutuk"undan takip edelim:" Umumi beyanatımın mukadderatında bir Pontos meselesinden bahsetmiştim. Bu mesele, vesaiki ile cümlenin malûmu olmuştur. Ancak bizi de çok meşgul ettiğinden burada münasebeti olan bazı noktalarına temas edeceğim.

1840 senesindenberi, yani üç rubu asırdan beri, Rize' den İstanbul boğazına kadar Anadolumuzun Karadeniz havzasında, eski Yunanlığın ihyası için çalışan bir Rum zümresi mevcut idi. Amerika Rum muhacirlerinden rahip (Klamatyos) namında biri, ilk Pontos içtimagahını İnebolu da, elyovm halkın manastır tabir ettikleri bir tepede, kurmuştu. Bu teşkilat mensupları zaman zaman münferid eşkiya çeteleri şeklinde, icrayı faaliyet ediyorlardı. Harbi umumi esnasında, hariçten gönderilip tevzi olunan silah, cephane, bomba ve makineli tüfeklerle Samsun, Çarşamba, Bafra ve Erbas Rum köyleri adeta bir silah deposu halini almıştı.

Mütarekeden sonra, bütün Rumlar, Yunanlılık amali milliyesiyle her tarafta şımardığı gibi Etniki Eterya cemiyeti propagandacıları ve Merzifon Amerikan müessesanı tarafından manen yetiştirilen ve ecnebi hükümetlerin silahları ile maddeten takviye ve tescil edilen, bu havalideki Rum kütlesi de, müstakil bir Pontos hükümeti teşkil etmek

emeline düştü. Bu maksatla umumi bir ayaklanmaya hazırladılar. Dağlara çekildiler ve Amasya Samsun ve havalisi Rum metropolidi (Yermanos)un idaresinde, muntazam bir program çerçevesinde icrayı faaliyete başladılar. Samsundaki Rum komitecilerinin reisi Reji fabrikası direktörü (Tokomanidis) bir taraftan Merkezi Anadolu ile muhaberat tesisine tevessül ediyordu. Bazı ecnebi hükümetler, Pontos teşkiline müzaharet edeceklerini vadettiler ve Samsun ve havalisindeki Rumluk nüfusunu çoğaltmak için de, Rusyadaki Rum ve Ermenileri Batumda biraraya topladılar. Onları, Türk Kafkas ordularından alınıp Batum'da depo edilen silahlarla silahlandırarak. sahillerimize ihraca başladılar. Çetecilik etmek üzere sahillerimize çıkarılabilecek birkaç bin Rumu (Menhom) da Haralambos isminde bir adamın başına topladılar. Batumda toplananlar da (Haralambos)un etrafında içtima edenlere iltihak ettiriliyorlardı.

Memleketimiz dahilinde, Samsunda bazı ecnebi mümessilleri tarafından himaye ve teslih ediliyordu. Sahillerimize çıkan bu çeteler efradı, muhacir iaşesi maskesi altında, ecnebi hükümetleri tarafından iaşe ve ilbas ediliyordu. Ecnebi Kızıl Haç'ı meyanında gelen zabitan heyetlerinin de, teşkilat yapmağa, talim ve terbiyesi askeriye ile uğraşmaya, müstakbel Pontos hükümetinin temelini kurmağa, memur oldukları anlaşılıyordu.

4 Mart 1335 tarihinde, İstanbul'da Potos adıyla, yayına

başlıyan bir gazetenin başmakalesinde "Trabzon vilayetinde Rum cumhuriyetinin tesisine çalışmak maksadıyla yayınlandığı ilan olunmuştu. . . "

Yunanistan, yevmi istiklaline müsadif olan 7 Nisan 1335 günü, her tarafta ve bilhassa Samsunda gösteriler yapıldı, (Yervanos)un küstahane harekati, Rumların efkâr ve amalini, âlaniyet derecesine çıkardı.

Bafra ve Çarşamba havalisindeki yerli Rumlar, mütemadiyen kiliselerde toplanıyor, teşkilat ve techizatlarını takviye ediyorlardı. 23 Teşrinievvel 1319 tarihinde, Şarki Trakya ve Pontos için merkez olarak, İstanbul kabul edilmişti.

Venizelos, İstanbul meselesinin vakti ahire taliki ile bunun yerine Pontos hükümetinin teşkili kanaatini izher etmiş ve bu noktai nazardan İstanbul patrikhanesine talimat da vermişti.

Aynı zamanda, İstanbul'daki Yunan hafi zabitası teşkiline memur edilen miralay (Aleksandros Zımbaragaki) tarafından Pontos jandarmasını tensik etmek üzere (İfel) Yunan torpidosu ile, bir zabitan heyetide iram edilmişti.

Türkiyede bu faaliyet cereyan ederken Batumda da 18 Kânunuevvel 1319 de (Potontos Rum hükümeti) ismiyle bir hükümet teşekkül etmiş ve teşkilât yapmaya başlamıştı. 19 Temmuz 1336 da da Batumda, Karadeniz, Kafkas, Cenubi Rusya Rumları tarafından, Pontos meselesi hakkında bir de kongre aktedildi. Bu kongrenin muhtırası, âzadan biri

vasıtasiyle İstanbula Rum patrikliğine gönderildi. Pontoscular,1336 senesi nihayetlerini doğru faaliyetlerini büsbütün arttırarak bayağı âleniyete çıktılar. Bizi ciddi tedabir ittihazına mecbur ettiler.

Dağlarda vücuda getirilen Pontos teşkilâtı şöyle idi;

A– Bir takım rüesa maiyetinde müsellâh ve muharip pontos ahalisi.

B– Bunların iaşesine hizmet eden müstahsil Pontos ahalisi.

C– İdare ve zabıta heyetleri ve şehirden ve köyden erzak teminine memur nakliye kolları.

Çetelerin, faaliyet mıntıkaları da ayrılmıştı. Pontos eşkiyasının kuvveti bidayette 6000-7000 buldu. Bu kuvvet ufak cüzütamlar halinde ayrılarak, muhtelif mahallerde, tahassun ediyorlardı. Pontos çetecilerinin icraatı, İslâm ahaliye karşı akl–ü hayale sığmaz itisaf ve cinayetler irtikhâp etmek gibi, hunhar bir sürünün icraatından başka bir şey değildi.

Biz, Anadoluya çıkar çıkmaz Türk ahalinin dikkat ve teyakuzunu davet ettik. Melhuz tehlikelere karşı tedbir almağa başladık.

Anlaşılacağı gibi, Fener Rum Patrikhanesi Rum Pontos teşkilatını açıkça desteklemekte ve bu yolda çalışmakta bir sakınca görmüyordu.

Bu sıralarda bazı kiliseler bağlı bulundukları patrikhanenin gidişatını kanunlarına aykırı bulduklarından patrikhaneye

karşı bir soğukluk göstermeğe başlamışlardır. Bu vaziyetten haberdar olan Fener patrikhanesi bazı hilelere başvurmağa başlar. Patrikhanenin korkusu, elinde bulunan kiliselerin daha önceleri bağımsızlığını ilân etmiş olan ve Papa Eftim'in idaresi altında bulunan (Müstakil Türk Ortodoks kilisesiyle) birleşip Papa Eftim'i tanımalarıydı.

Fener Patrikhanesi bunun için , iki ekip kurarak çalışmaya başlar. Birinci ekip o günlerde Rumların arasında idealist bir adam olarak tanınan Kirye Niko Valasyadis tarafından idare ediliyordu. Ve şef olarakta aslen Samsunlu, Pontos komitecilerinden Aleksi Katrancidis'in kardeşi ve Patrik Meletyos'un da yakın adamlarından olan Katracidis 'dir. İkinci ekibin şefi de Todori Muratoğlu adında aslen Karamanlı, fakat gaye itibariyle Yunanlı biridir.

Bu cemiyette vazife görenlerin ekserisi, Pontos, Etniki Eterya Mavri Mira cemiyetleri üyelerindendir.

Bunların vazifeleri İstanbul'daki kiliselerin patrikhaneden ayrılmalarını ve kendi fikirlerini aşılamak olduğu için, birinci ekip, merkezi Tatavla'da (şimdiki Kurtuluş)" Vangelestira" kilisesi olmak üzere Galata, Beyoğlu ve Boğaz'ın Rumeli sahilindeki bütün kiliselerde faaliyette bulunuyorlardı. İkinci ekip ise Fener Patrikhanesinin yanına sığınmış ve İstanbul yakasında çalışıyordu. Ekibin herhangi bir üyesi, uğradığ her yerde Türkleri ağır sözlerle tahrik etmektedir. Hattâ Mustafa Kemal Anadolu'ya Bolşeviklik yaymak istediği propagandası yapmaktadır.

Daha sonra, Lozan Konferansı sonunda verilen kararla Anadoludaki Türk ortodokslarının büyük mücadeleyle meydana getirdikleri Kayseri Patrikhanesinini kapatılma kararı, Fener patrikhanesini için bulunmaz bir fırsattır. Biz bu patrikhaneyi er geç kapatacağız diye söylemiştik, İşte kapanıyor. diye küstahlaşmaya başlarlar. Bu vaziyetten Papa Eftim gayet müteessir olarak bu mesele için ölümü göze alarak Yunanistan'a gitmeğe karar verir.

LOZAN SONRASI

Papa Eftim, böyle düşünürken aniden Ankara'ya çağrılır. Bu çağrılışa bir mana vermemekle beraber kötümser düşünmekten kendini alamaz. Hemen Keskin'den ayrılarak Ankaraya giden Papa Eftim ilk temasını zamanın Başbakanı Fethi Bey'le yapar. Fethi Bey kilisenin kapanma işinin bir emri vaki olarak kabul etmesini başka yapacak şey olmadığını sözlerine bir kaç teselli edici sözler ekleyerek söyledikden sonra sözlerine şöyle devam eder:

– "Sizden yeni hizmetler bekliyoruz. "

– "Ne gibi efendim?"

Fethi Bey Papa Eftim'e aynen şunları söyler;

–"Lozan barışı gereğince İstanbul Rum Patrikhanesi ve İstanbul Rumları mübadeleden istisna edilmişlerdir. Bunlar yine eskisi gibi İstanbulda kalacaklardır. Bunu öğrenen Patrikhane mütarekenin devam ettiği günlerde yapılan

teşvik ve tahriklere tatlı vaadlere inanarak ve kapıldıkları tatlı hayellere kavuşacaklarını sanarak hükümetimizle kestiği münasebetlerini yenilemek lüzumunu hissetmiş, yaptığı müracaatlarla bu arzu ve dileğini de belirtmişlerdir. Patirkhanenin bu günkü durumu ile münasebet tesisini pek haklı olarak arzu etmediğimiz için yapılan müracaatları nazarı kaldıkca yapacağı müracaatlara da kulak asmamayı kararlaştırdık Yalnız sizi İstanbula göndermeyi gayri resmi olarak patrikhane ile ilişki kurmayı ve sizin aracılığınızla edineceğimiz malümat ve harekete dayanarak kat'i kararımızı vermeyi düşündük. İstanbul'a gider onlarla bir dindaş sıfatıyle görüşüp durumlarını ve fikirlerin yakından anlarsın. Bizim isteklerimizi tamamiyle biliyorsun. Hükümet ile anlaşmaya istekleri varsa, maksat ve niyetlerinde samimiyet bulunuyorsa, yola geleceklerine, verecekleri sözü tutacaklarına sizinde inanmanız şartıyla keyfiyeti bana bildirir ve vereceğimiz direktifi beklersiniz. Parikhanenin durumunu dilediğimiz şekilde bir düzene koysunlarki anlaşabilelim kendileriyle. Bu suretle sizde kilisenize ve İstanbulda kalacak dindaşlarına şefaat etmiş olursunuz. Dolayisiyle hem onlar hem de hükümetimize büyük bir hizmet daha etmiş olursunuz.

Nasıl kabul edecek misiniz bu hizmeti?

Papa Eftim bu teklifi kabul ettiği için hemen hazırlığa başlayıp ve zamanın Ankara polis müdürü Dilâver Bey'in kardeşi Saffet Bey'le yola çıkar.

Papa Eftimin İstanbul'a geleceğini günlük gazetelerden öğrenen yabancı basın mensupları ve misyon şefleri Haydarpaşa'da kendisini karşılarlar. İşin tuhafı, bu kadar karşılayıcı arasında Patrikhaneden bir tek kişi dahi olmamasıdır. O gün Tokatlıyan oteline inen Papa Eftim bu vaziyet karşısında Fener Patrikhanesine nasıl gideceğini düşünmekle geçirir. O ister ki, Patrikhaneye bir davet karşısında gitsin ve vazifesini yapsın; Aradan günler geçer. Bu geçen günler kendisini bir çok Rum, Ermeni ziyaret ederler. O da karşılık verir vaktini geçirirken, bir yandanda patrikhaneye giriş şartlarını arar. Patrikhanenin bu duyarsızlığı papa Eftimi öfkelendirmektedir.

İstanbul'a gelişinin üçüncü günü. Türk hükümetiyle anlaşmaya varmak için üst üste yapılan ve cevapsız kalan müracaatlardan sonra Papa Eftim, tarafından bekledikleri müracaat yapılmadığını görünce harekete geçmeğe karar verir ve Tokatlıyan oteline Maçka metropolidinin başkanlığı altında bir heyet gönderir. Papa Eftim bu fırsatı kaçırmayarak hemen ertesi gün bu ziyareti iade etmek için Fener Patrikhanesine gider. Elinde, İstanbul'a gönderilirken Türk gençliğinin hediye ettiği asa bulunmaktadır. Asa'ya büyük bir hürmet göstererek Patrikhanenin cümle kapısının önüne gider. Bir ruhaniyeye yakışacak ciddiyetle istavroz çıkardıktan sonra kendisini karşılamaya gelen Baş Diyogos iki papa ve diğer ilgilerle karşılanır.

Papa Eftim, kendisine gösterilen yeri nezaketle red ederek şunları söyler.

–" Şerefetli aziz başkan babalar. Kutsal huzurunuza kabülümden dolayı minnet ve şükranımı arzederim. Şu anda kendimi hristiyanlığın en mesut bir ferdi addediyor ve büyük bir iftihar duyuyorum. İstanbulu ziyaretimin biricik sebebi, zaman ve siyasetin icapları olduğuna şüphe etmediğim merkez kilisemizde vukubulan bazı hâdiselerden dolayı, kutsal kilisemizin son günlerde karşılaştığı zorlukları izale etmek ve vaziyeti tamir ve tanzim ile eski şerefli mevkiine yükseltmek için siz babalarıma yardımda bulunmaktır. Bu hususta merkez kilisemizce malüm olması çok gerekli olan bilgi ve açıklamayı, Sen Sinod meclisimizin emredeceği heyete veya şahsiyete veremeğe hazır bulunduğumun ilgililelere ulaşması, siz aziz başkandan, derin saygılarımı bildirerek ve mübarek sağ elinizi hürmetle öperek rica eylerim. "

Sözlerini bitirdikden sonra etrafta ne gibi tesir uyandırdığını anlamak için kenara çekilir. İstifamlı bakışlarla Nikolaos'un vereceği cevabı bekler. Nikolaos iki yanında duran ve gözlerini Papa Eftimden ayırmayan metropolitlerle görüşmeğe dahi lüzum görmeden ayağa kalkıp. Zoraki bir tebessümle teşekürünü ve kararın Papa Eftim'e bildirileceğini söyler. Bunun üzerine Papa, Sen Sinod meclisinin vereceği kararı beklemek üzere patrikhaneden ayrılır.

Bu ziyaretten iki gün sonra patrikhaneye çağrılan Papa Eftim, bu sefer patrik odasında toplu bir halde bulunan Sen Sinod meclisinin huzuruna kabul edildiğinden birden aklına bir emri vaki yapmak gelir ve başkan Nikolos'un söze başlamasına meydan vermeden ayağa kalkarak, yüksek sesle:

– Aziz babalar, diye konuşmaya başlar. Kutsal kilisemizin merkezi, Ulu Tanrının takdiri eseri olarak tâbi bulunduğu Türkiye hükümeti ile olan münasabetini kesmenin son derece yanlış ve yakışıksız bir hareket olduğunu, siz aziz babalarımızın da nihayet takdir etmiş bulunduğunu görmekle memnun ve bahtiyarım. Bu münasebetin tekrar ihya ve iadesi için hükümet nezdinde vaki müracatlarınıza uygun ve memnunluk verici bir cevap beklediğinize de vakıf bulunuyorum.

Kutsal kilisemizin bir eri sıfatıyla, size bu hususta delâlet ve tavassutta bulunmayı bir hristiyanlık borcu addettiğim için İstanbul'a kadar gelmeyi ve sizlerle görüşmeyi kendime vazife bildim. Şimdiki, yüksek ve kutsal huzurunuzu sunacağım açıklama, hükümetten günlerdenberi sabırsızlıkla beklediğiniz cevabı teşkil edecektir. Binaenaleyh vereceğim izahatın ehemmiyetle kabul ve iyi telâkki edileceğine de emin bulunmaktayım.

Uzun zamandan beri milli hükümet merkezinde ve selâhiyetli hükümet erkânı ile daimi temaslarda bulunmak itibariyle, şimdi vereceğim açıklamanın gerçeğe uygun

olduğuna inanmanız ve her biri lâyık olduğu ehemmiyetle nazarı dikkate almanız bence son derece şayanı arzudur.

Şahsi ve kesin kanaatime göre, patrikhanece hükümetin istediği durum alınmadıkça, herhangi bir şekilde münasebet kurmak ve devamı imkânsızdır. Hükümet, patrikhaneyi, şimdilik kendi halinde bırakarak hiç bir ilgi göstermemek ve uzaktan seyirci kalmak kararındadır. Hükümetin, patrikhaneden isteği evvelâ islâhat , kanunlara aykırı olarak yapılan hatalı değişiklerin düzeltilmesidir.

Mütareke sırasında yapılan patriklik seçimi de bu meydandadır. Hükümet, müthiş ve müfrit bir Türk düşmanı olan ve aynı zamanda da ecnebi tabiiyetinde(Yunanlı) bulunan Meledyos'un patriklikten düşürülmesini istemekte,patriklikten ayrıldığını bir an evvel ilân edilmesini beklemektedir. Bu metropolidin de Sen Sinod meclisinde uzaklaştırılması talebi de vardır. Bunlar yapılmadıkça hükümetle ilişki kurmak, inanız ki bir hayalden ibarettir. Hükümeti bu hususta haklı görmek de insanlığın, hristiyanlığın, insaf ve vicdanın gereğidir. Bu hakkı, siz âdil, babaların da takdir ve teslim edeceğine, hattâ ettiğinize hiç şüphe etmemekteyim.

Binaenaleyh, meclisinizin vereceği olumlu kararı , ki bu karar değişmeden istisna tutularak İstanbul'da kalacak olan dindaşlarımızın selâmet, saadet ve refahlarını temin edecektir, cevabını huzurunuzda bekliyorum. "

Papa Eftim'in bu sözleri Sen Sinod meclisini hayli şaşırtır.

Birbirlerine bakışarak ne gibi bir cevap vermek lâzım gelidiğini düşünürler.

–"Evladım Papa Eftim, bu hususta bizlerle konuşmaya resmi bir sıfat ve selâhiyete haiz misin".

Bu soruya Papa Eftim:

–"Hükümet bu iş için patrikhaneye resmi bir memur gönderme isteseydi herhalde beni göndermezdi. Ben ancak vekili sıfatıyla bu delâleti yapıyorum. "

–"O halde bu şifahi açıklamayı imzanız altında yazı ile vermenizin daha uygun olacağını sanıyoruz. Zahmet olacak size

Papa Eftim bu teklifi kabul ederek istenilen açıklamayı (söylemiş olduğu sözleri aynen) oteline dönerek yazar. Saffet beyle başbaşa vererek yazdığı açıklamayı bir adamıyla patrikhaye gönderip ve imza karşılığında Sin Sinod başkâtipliğine verdirir. Papa artık işleri yoluna girmiş görerek patrikhanenin yola geleceğini sanmaktadır. . Sonra Ankara'ya dönecektir. Fakat aradan geçen günler ona tahmininde yanıldığını gösterecektir. Parikhaneden ayrıldığından üç gün sonra Rumca gazetelerde şöyle bir haber çıkar;

"Papa Eftim hiç bir resmi sıfat ve yetkisi olmadığı halde patrikhaneye hükümet namına bazı tekliflerde bulunmuştur. "

Sen Sinod meclisi kendisiyle başlıyan ilişkiyi ve müzakereyi kesmek mecburiyetinde kalır.

Bu durum karşısında oyalandığını anlayan Papa Eftim, hiç mütessir olmadan hemen bir plân düşünüp ve tatbik etmeğe girişir. İstanbulda Türkçe çıkan gazetelerin muhabirlerini çağırarak patrikhane ile aralarında geçen bütün konuşmayı tafsilatiyle anlatarak artık, İstanbulda hiç bir işi kalmadığından döneceğihaberini bildirir.

Rumca gazetelerin yaptığı bu yayın, patrikhanenin Papa Eftim'e karşı oynadığı oyalayıcı siyaseti meydana vurmakla kalmamış eskiden beri patrikhanenin gidişatını beğenmiyen bazı Rumları da faaliyete geçmesine sebeb olmuştur.

Aslen Anadolulu olan bu Rumlar, Papa Eftim'le işbirliği ederek patrikhanelilerin akıllarını başlarına biran evvel getirmek için gizli propagandya girişirler. Bu propongandalar çabuk etkisini göstermiş İstanbul, Galata ve Beyoğlu civarindaki Rum cemaati harekete geçirmiştir.

YENİ BİR SAVAŞIN BAŞLANGICI

19. . . yılının pazar günü, İstanbul gazeteleri Papa Eftim'in verdiği bir beyanatla çalkalanır. Beyanatın başlığı:

Tokatlıyan Otelinde Ankara'ya dönüş hazırlığı içinde bulunan Papa Eftim'e son ayda bir görüşmeci grubunun geldiği haber verilir. Gelenler Galata, Kumkapı, Balat ve Kurtuluş Kiliseleri ortodoks cemaatlerini temsil ettiklerini söyleyen oldukça kalabalık bir heyettir.

Papa Eftim'i son günlerde habersiz biçimde ziyaret eden heyet temsilcileri, ziyaret sebeblerini şöyle açıklarlar.

-"Biz Papa Eftim'i, bir kurtarıcı ve hak yoluna bir ulaştırıcı olarak kabul ediyoruz.

İstanbul'a geldiğiniz güne kadar, İstanbul'a gelmenizi ve Patrikhanedekileri yola getirmenizi sabırsızlıkla bekliyorduk. Siz geldikten sonra Patrikhanedekilerin size karşı gösterdikleri uygunsuz davranışlardan ve Rumca gazetelerde çıkan yazılardan çok büyük acılar duyduk. Sen Sinod Meclisinin bir iki güne kadar toplanıp hayırlı kararlar alması için söz aldık. Fakat Meclisinin toplandığı günlerde sizinde burada bulunmanı istiyoruz. Onun için dönüşünüzü ertelemenizi ricaya geldik. "

Bu sözler karşısında Papa Eftim, Ankara'ya dönmekten vazgeçerek, cemaatin isteği üzerine yeniden yapılması gereken Sen Sinod Meclisinin toplantısında bütün cemaat Papa Eftim,'in yanında yer alacak, cemaatin her bir kişisi Papa Eftim'e itaat edeceklerine dair söz verirler.

Sonunda Sen Sinod Meclis toplantısının yapılacağı gün, Papa Eftim'i yanında genel sekreteri Saffet Bey'i sabırsızlıkla bekleyen kalabalık bir cemaat, papazlar ve Sen Sinod Meclis Genel sekreteri Metropolit Yermanos karşılar.

Metropolit sekreteri Yermanos'un odasında Sen Sinod Meclisi tarafından çağrılmayı bekleyen Papa Eftim'e kısa bir süre sonra Yermanos gelerek ürkek bir tavırla "Papa Eftim'e Sen Sinod Meclisi adına bir tebliğ gönderildiğini, bu

tebliğe göre Papa Eftim'den meclisin herhangi bir açıklamada bulunmasına gerek kalmadığı" bildirilmektedir.

Papa Eftim, bu tebliğ karşısında ruhaniliğin gerektirdiği incelikten ziyade, bir kuvvacı edasıyla,öfkeyle kalkıp Sen Sinod Meclisi ile kendisi arasında yapılacak müzakereyi merakla bekleyen cemaatın yanına giderek, patrikhanenin cüretkar tebliğini halka okuduktan sonra; "-Bu biçimde karşılanacağı" bildiği için Ankara'ya dönme kararı verdiğini, kendisini neden göndermeyip, bu hakarete mazur kaldığını" sorması üzerine, cemaat coşkuyla:

-"Kadoi Sindos. . . Ano o Eftim (Sen Sinod aşağı, Eftim yukarı) diye bağırmaya başlar.

Halkın gösterdiği bu coşkunlukla daha çok öfkesi kabaran Papa Eftim sesini daha yükselterek:

- "Vekiliniz olarak arzunuzu yerine getirmek vazifesinin artık bana düştüğünü anlıyorum. Haydi sizinle beraberim arkamdan geliniz!"

Diyen Papa Eftim, biraz ilerisinde duran ve korkudan bayılma derecesine gelmiş olan Sen Sinod meclisi başkatibi Yermanos'a korkutucu bir tavır ve sert bir lisanla:

-"Düş önümüze de bizi Sen Sinod'un toplandığı salona götür. Haydi!"

Baş Katip, bu haykırışlar karşısında hemen kendini toplayarak, Papa Eftim'in arzusunun yerine getirmek zorunlu kalarak yol göstermeğe çalışır.

Papa Eftim ve Saffet bey önde, arkalarında bütün cemaat hızla içeriye girerler. Toplantı halinde bulunan Sen Sinod reisi ve üyeleri bu ummadıkları durum karşısında şaşırmışlar, korkudan yer aramaya koyulmuşlardır. O sırada Sen Sinod Başkanı Nikolaos, kaşlarını çatarak koltuğundan bir şey söyliyecekmiş gibi ayağa kalkmağa çalışırken Papa Eftim.

- "Dinleyin Beni. " diye gürleyerek ürkütücü bakışlarını üyelerin üzerinde dolaştırmış ve şöyle devam etmiştir:

-" Buraya kilise ve cemaat namına genel vekilleri sıfatıyle geldim. Yazılı olarak evvelce bildirdiğim dileklerim hakkında kat'i kararınızı vermek için size son defa olarak ihtarda bulunuyorum. Ve bunun için meclisinize yarım saat de müsaade ediyorum. Aksi takdirde kilise ve cemaat namına sen Sinodunuz fesh ve hepinizi de kiliseden def edeceğim. "

Sözlerinden ziyade sert tavırlarından korkarak, Sen Sinod başkanları da dahil hemen yumuşarlar. Karşılarında birer korkunç aslan kesilen halkın gözlerininin, gittikçe büyümekte olduğunu gördüklerinden bunların ellerinden kurtulmanın imkansız olduğunu artık iyice anlamışlardı. Bu sesizliğe iyice sinirlenen Papa Eftim, birincisinden daha şiddetli bir ihtarda bulunması üzerine Sen Sinod başkanını, Nikolaos'u konuşmak zorunda bırakmıştır.

Çekingen bakışlarını Papa Eftim'e doğru çevirip

–Papa Eftim oğlum inan ki, Şimdi sizin tekliflerinizi

müzakereye başlıyacağı ve herhade sizi memnun edecek bir karar alacağız. Zaten bugün bunun için toplanmış bulunuyoruz. "

Papa Eftim, Nikolaos'un bu sözleri karşısında salondan ayrılır.

Aradan kısa bir zaman sonra Papa Eftim'e Sen Sinod meclisinin patrik Meledyos'u düşürdükleri ve diğer istek ve tekliflerinin de peyderpey müzakere edilip bir karara bağlanacağı bildirilir.

İstek ve tekliflerin geriye bırakılmasını vakit kazanılmak için kasten yapıldığını anlamakta gecikmeyen Papa Eftim, büsbütün öfkelenir. Sen Sinod'un bu kararını kendisine bildiren baş kâtip ve kararı dışarda bekleyen cemaat ve heyete bildirmesini Sen Sinod'un faaliyetlerine son verildiğini söylemesini ister.

Papa Eftim bu kararı bildirdikten sonra, boş bulduğu odalardan birine topladığı arkadaşları ve diğer yetkilerle birlikte yeni Sen Sinod meclisinin teşkiline başlar. Üyelerden altısı Patrik Meledyos tarafından, değişik sebeplerle patrikhaneden ve vazifeleriden uzaklaştırılmış metropolitlerden ve diğer altısını da Sen Sinod'un üyesi olmak üzere hemen faaliyete de geçmiştir.

Yeni Sen Sinod'un başkanlığını Papa Eftim'in huzurunda İznik metropolidi, Kalinikos yapmaktadır. İlk iş olarak dağıtılan heyetin patrik Meledyos'un çıkarılması hakkında verdiği kararı tastik ederek ilân etmek olur. İkinci iş ola-

rakta, Papa Eftim'i patrikhane temsilciliğine tayin ederek kendisine bu hususta çok büyük yetki verir.

O günkü toplantı bu şekilde son bulur.

Pek fazla yorulmuş olan Papa Eftim, biraz dinlenmek ve yaptığı işler hakkında Ankara'ya rapor yazmak maksadiyle Tokatlıyan oteline gitmek için etrafını saran Sen Sinod üyelerinden izin ister. Fakat Sen Sinod âzaları Papa Eftim'i bırakmak istemeyerek, Ankara'ya dönünceye kadar patrikhanede kalıp, kendilerini yalnız bırakmamalarını isterler. Bir yandan da gerek kendi ve gerek maiyetinde bulunan adamlar için patrikhane binası içinda odalar ayırtırlar. Yapılan emri vakiler karşısında Papa Eftim, kilisede kalmaya mecbur olur.

Samimi bir hava içersinde devam eden konuşmalar sırasında Papa Eftim bir ara mütareke yıllarında ortodoksluğun din merkezi ve merci olan patrikhanede din mevhumuna aykırı olarak yapılan hareketlerden söz açar. Ve bu konu üzerinde önemle ve ısrarla durur. Sen Sinod üyelerinin fikirlerini sorar. Bu hususta Papa Eftim'le eski Sen Sinod üyeleri arasından ilginç tartışmalar olur.

Metropolitlerin bu soruya verdikleri cevapları ve ileriye sürdükleri sebebleri Papa Eftim akla ve mantığa uygun görmeyerek hepsini reddeder. Yapılan ihanet derecesindeki hatalarda, başta patrik olmak üzere bütün yetkili metropolitlerin suçu olduğunu ileriye sürerek ve bunları isbat eder. Metropolitler ise yapılan hatalarda kendilerinin hiç

suçları olmadığı, yabancıların baskı ve tehditleri olduğu ileriye sürerek kendilerini suçsuz göstermeğe çalışırlar.

–"Hepside teessürle karşılanan bu hâdiseleri ve kendi nefsini inkar edip Hazreti İsanın ardına düşüp yolunda yürüyen din adamların yabancıların ve tehdidinden korkmamaları gerekirdi. Ne yazık ki dini icapları kudsi vazifeleri unutan babalarımız ecnebilerin tazyiklerine değilde, tatlı vaadlerine bir gün ansızın değişivermesi ihtimalini hiç düşünmeksizin körükörüne atılmışlardı. Diyordu Papa Eftim

Metropolitlerin hepsi Papa Eftim'in sözlerinde ve hükümlerinde haklı olduğunu sonunda kabul ve itiraf etmek mecburiyetinde kalmışlardı. İçlerinden biri bu konuyu kapatmak için, Papa Eftim'e :

–"Mukaddes kitaptan ayetler okumanıza her birini gereği gibi tefsirine mukaffak olmanıza hepimiz hayran olduk oğlum. . Hangi mektepde yetiştiğinizi ve hocanızın kim olduğunu lütfen söyler misiniz?

Bu soruya Papa Eftim kısaca şöyle cevap verir:

–"Hayat mektebinde. "

Birden bire hiç umulmadık bir şekilde verilen bu cevap metropolitleri şaşırtır. . Bu durum karşısında mânalı mânalı gülümseyen Papa Eftim, ikinci bir soruya meydan vermeden, ciddi bir tavırla:

–"Kutsal ruhu benimseyen ve icaplarına uymayı kendine va-

zife edinen kimseler hangi bilgilerden mahrum olur ki babalar. "

Bu çok manidar cevabı bütün metropolitler başlarını önlerine eğerek tasdik etmek mecburiyetinde kalırlar.

Ertesi gün. Sen Sinod meclisi toplantı halindedir. Yeni patrik seçilinciye kadar patrikhane işlerini idare edecek olan kişilerin tayinleri yapılır. Patrikhene işlerinin idaresiyle meşgul olam üzere, Maçka metropolidi Kirilos'un ve Potosingeleos olarakta Niksar metropolidin iyiniyetine inanarak ve kendilerinden iyi hizmetler beklediği için alınan bu karar Papa Eftim'i rahatlatır.

Papa Eftim'in zihnini meşgul eden meseleler arasında başka şeylerde vardır. Üç gün sonra Şükrü Naili Paşa'nın kumandası altındaki kuvvetler İstanbula gelecektir. İlgili resmi dairеler ve müslümanlara aid dini müeseseler, milli istilâl ve hakimiyetin sembolü olan bu kuvvetleri karşılamak için hazırlıklar yapmaktadır. Papa Eftim de, bu karşılama töreninde Fener patrikhenesi namına bir heyet ile büyük bir Rum kalabalığı bulundurmak ve yapılacak olan gösterilerle evvelce yapılmış olan ihanet ve hiyanetlerin bütün değil, bir kısım siyasi düşkünlüğü, gözleri kararmış muhterislerin eseri olduğunu gösterecektir.

Papa Eftim, Sen Sinod meclisini bu konu için toplantıya çağırır. Düşüncesini olduğu gibi anlatınca heyet bu teklifi büyük bir memnuniyetle kabul eder. Dört metropolitten müteşekkil bir karşılama heyeti seçilir. Heyet başkanlığına

da Papa Eftim getirilir. Bu heyet büyük bir kalabalıkla, patrikhane ve Türk ortodoksları adına,Türk ordusunu Sirkecide karşıladı. Şükrü Naili Paşa'yı bugünkü üniversite binasında ziyaret ederler. Bu karşılama töreninde başta kumandan Şükrü Naili Paşa ve diğer subaylar bu karşılamanın ve ziyaretin, Papa Eftim'in hatırı için yapıldığını anlamakla beraber iyi davranırlar.

Metropolitler hiç ummadıkları bu iyi mumeleden dolayı hem sevinip hem de hayrete düşerler. Fakat ne olursa olsun bu gösterilen iyi davranış yerli Rumlar üzerinde gayet iyi etki yapar. Papa Eftim bundan son derece mütehassis olur ve ait olduğu ve daima iftar ettiği Türk milleti adına büyük bir gurur duyar. Türklere ve Türklüğe karşı yaptıkları iğrenç haretlere karşı bu şekilde iyi niyet göstermesini ve patrikhane ile o başı bozuk Rum kütlesinin de milli kuvvetler karşısında el bağlayıp suçlarını gizlemeğe çalışmalarını ibretle seyreder.

Fakat bu dalgınlık Papa Eftim'e biraz olsun can acısına sebep olur. Karşılama töreni bitirdikten sonra, Sirkeci'den karargaha gitmek için otomobile binerken dalgınlığın tesiriyle sağ elinin iki parmağını otomobilin kapısı arasına sıkıştırır. Bu suretle ezilen parmaklarından Sadık Baba yaraların üzerine bir avuç tütün bastırarak ve üzerinde hiç eksik etmediği sargı bezleriyle sarmak suretiyle dindirerek tören kafilesini takip etmek imkânını sağlar.

Papa Eftim, başkanı buluduğu heyet ile sonra karagâhta

Şükrü Naili paşaya, patrikhanenin tazim ve şükranlarını sunar. Bu esnada elinin sargılı bulunduğunu gören Paşa bunun sebebini sorar. Papa Eftim geçirdiği kazayı olduğu gibi anlattıktan sonra, bakışlarını Şükrü Naili paşanın yüzünde gezdirerek imalı bir gülüşle:

–"Paşam der, ödenmesi icabeden kanı, işte bende ödemiş oldum. "

Kumandan paşa bu anlamlı cevabı pek yerinde bulmuş olacakki, takdirkâr bakışları ile Papa Eftim'i sıvazlarken. , yanındakilerin işitebileceği bir sesle:

–"Müsterih olunuz. " dedikten sonra bakışlarını Papa Eftim'in sağ ve solunda sessiz ve hareketsiz duran metropolitlerin yüzlerinde gezdirir.

O gece patrikhanenin büyük, küçük elemanları, o güne kadar benzeri görülmemiş bir sevinç içindedir. O günlerde Papa Eftim'in tek düşüncesi patrikliğe kimin getirileceğidir. Metropolitler tarafından bu hususta Bulgar Sadık kaptan namiyle tanınan meşhur kahramandır. Osıralarda İstabul Polis Müdürlüğü birinci şube, üçüncü kısım amiri bulunuyordu ve başında bulunduğu bir ekiple Papa Eftim'i koruyordu.

Sorulan sorulara cevap vermiyor bu sebepten birçok kimse patrikliğe Papa Eftim'in geçmek istediğini söylemektedir. Halbuki O, kendisi geçmek değil, Türklüğe bağlı ve cemaat tarafından sevilen hatırlı bir metropolidi geçirmek istiyordu. Bazı metropolitler aklına getirip teker teker

gözünün önüne getirince tereddüte düşüyor bir karar vermiyordu.

Uzun düşüncelerden sonra Ankaraya gidip, bu konuda yetkililerin fikirlerini almayı uygun görerek, bu düşüncesini, kimseyi şüphelendirmeyecek şekilde Sen Sinod Meclisi azalarına söyler.

BATI TRAKYA MESELESİ VE İSMET İNÖNÜ İLE GÖRÜŞME

Papa Eftim Ankara'da trenden iner inmez hemen Adalet Bakanına gider ve Bakan Bey'e ilk iş olarak, İstanbul Rum Patrikhanesinin vekili olduğuna dair vekâlethanemeyi masanının üzerine koyarak olup bitenleri ve patrikhanenin o günkü durumunu anlatır.

Ortodokslar adına tarihi, kıymetli bir belge olan ve sözü geçen vekâletname şöyledir:

İstanbul Patrikhanesi

Protokol No. 4825

İstanbul mevcut metropolitlerden müteşekkil Sen Sinod derecede derecat itibariyle Erdek metropolidi Kalinkos efendinin tahtı riyasetinde olarak 4 Teşrinievvel 1339 (1923) tarihine tesadüf eden perşembe günü toplantısında, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin nezdinde bir patrikhane mümessilliği ihdasına müttefikan karar verildi.

Anadolu'daki Türk ortodoks kiliseleriyle cemaatlerinin genel temsilcisi İkonomos Eftim efendinin gerek hükümeti muhterememize ve gerek ise Anadoludaki ortodoks hiristiyanlarına ve kiliselerine şefat eden hizmeti müşküresi Sen sinod meclisince takdir olunarak Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti nezdinde, selâhiyeti vasis ile mumaileyh Papa Eftim efendi, ittifakla patrikhane mümesssili ve vekili umumisi intihap ve tayin edilmiştir.

4 Teşrinievvel 1923

İşbu mazbatai intihabiye, Ankarada Büyük Millet Meclisi hükümetine ibraz etmek üzere Dünya patrikhanesi mümessili İkonomos Eftim efendiye vesika olarak ita kılındı.

Cihan ortodoks patrikhanesi 4 Teşrinievvel 1923 tarihinde Sen Sinodu temsil edenler:

Reisi:
Erdek Metropolidi Kalinkos.

Azalar:
Kadıköy Metropolidi Grigoryos,
Niksar Metropolidi Tomas,
İznik Metropolidi Vasiliyos,
Bursa Metropolidi
Konstansinos, İmroz Metropolidi Iskim
Maçka Metropolidi Kirilos.

Dünya ortodoks merkez patrikhanesini temsil ettiğini iddia eden Sen Sinodun yukarıdaki umumi vekâletnamesinin sureti aslına mutabık olduğu tastik kılınır. 15-3-1950 kâtibi adil mühürü. "

Papa Eftim'in Fener patrikhanesinin vekilliğini kabul etmes bir takım dedikodulara sebep olur. Özellikle Türk basını tarafından iyi karşılanmaz. Papa Eftim gazetelerin bu yanlış anlayışları karşısında"Anadolu Ajansı" vasıtasıyla verdiği beyanatla derhâl düzeltmeye gider.

Bu beyanatiyle yalnış yayının önünü alınarak mesele kapanır. Bu mesele kapandıktan sonda Papa Eftim Adalet Bakanı ile olan temaslarını geliştirerek, kilise yasalarına uygun bir şekilde yeni patriğin seçimi meselesiyle uğraşmaya başlar. Patrikhanedekiler ile haberleşip, temas ve teşebbüsleri hakkında bilgi vererek, yollarından sapıtmamaların için tavsiyelerde bulunur.

O günlerden birinde Papa Eftim ve patrikhaneden gelen bir mektupta;

"Anadolu'da bulunan Ortodoks Hıristiyanların boşanma işlerine şer'i mahkemeler müdahale ediyor. Biran evvel önüne geçilmesi. . . " yazılmaktadır.

Papa Eftim, bu isteği o sırada yetkililere iletmekte uygun görmekle beraber Patrikhane ile arasında bir meseleye meydan vermemek için durumu yetkililere bildirmek kararını istemeyerek de olsa götürür. Başka bir konu hakkında görüşmek üzere gittiği Adalet Bakanı, hükümetin bu hu-

sustaki kararına anlatarak kısa bir zaman sonra yürürlüğe girecek medeni kanunun bu işler kökünden hâl edeceğini söyler. Papa Eftim, yaptığı müracat karşısında aldığı bu cevabı patrikhane'ye bildirir. Ve biraz sabretmelerini rica eder. Ancak,patrikhaneden aldığı mektuplardaki manalı cümlelerden kuşkulanmaya başlamıştır.

Bu sırada Batı Trakyadaki Türklere, Yunanlılar tarafından işkenceler yapıldığı haberi gelmeye başlar ve haklı olarak Türk milleti Yunanlılar aleyhine galeyana gelir.

Halk, Trakyadaki soy ve dindaşlarımıza yapılan zulmün, aynısını İstanbul Rumlarına yapılmasını bu şekilde Trakyadaki Türklerin intikamlarının alınmasını hükümetten istemektedi. Bütün Türk gazeteleri milletin bu haklı isteğine tercüman olmakta ve bunun biran evve yerine getirilmesini yazmaktadır. Yapılan mitingler, gazetelerde yayınlanan haberler, Papa Eftim'in Fener patrikhanesinin hükümeti nezdinde temsilcisi olması onu zor duruma sokar. Papa Eftim, sonunda bazı karalar verir. Fakat bunları uygulamadan önce hükümet yetkileriyle temaslarda bulunarak kendi düşünce ve kararlarını onlara da bildirmeyi uygun görür.

İlk olarak, o sırada Başbakan ve aynı zamanda Dış İşleri Bakan vekili bulunan İsmet Paşayı (İsmet İnönü) ziyaret eder. İsmet İnönü o güne kadar şahsen görüşmediği, fakat yaptığı işleri bildiği Papa Eftim'i çok iyi karşılar. Hele yaptığı yiğitliklere karşı Türkler arasında huzur ve refah içinde yaşamak hakkını kazandığından söz edince kendisini

tebrik etmesi Papa Eftim'in günlerden beri zihnini işgal eden kötü düşünceleri yok eder. . Papa Eftim, Yunanlılar tarafından Trakyadaki Türklere yapılan vahşi hareketlerden bahsederek yapanlara ve yaptıranlara lânetler okur. Bu arada, İstanbul Rumlarına verilmesi istenilen karşılığın Rum halkının suçsuz olduğunu ileri sürerek onları savunur. İstanbul Rumlarının Trakyada yapılan vahşi hareketlere karşı sesiz durmalarında, Fener Patrikhanesinde bulunan Yunan taraftarı metropolit'in sebep olduğunu ileri sürerek bu işin halledilmesini kendisine bırakılması ilave eder.

Papa Eftim'in heyecan içinde söylediği bu sözleri büyük dikkatle dinleyen Başbakan İsmet İnönü, güven verici biçimde;

"–Yunanlılar tarafından Batı Trakyadaki Türklere karşı reva görülen zalim ve vahşiyane hareketlerden her Türk gibi, ben de son derecede son derecede üzgünüm. Medeni olduklarını bildiğim Yunan milletine karşı da pek müteessirim. Türk milleti ve onu temsil eden Büyük millet meclisinin bu hadiselerden büyük acılar duymakta ve yer yer yükseltilen şikâyet ve gösterilen galeyanlar da, haklı bulunduklarını söylediğimiz İstanbul Rumların'a aynı vahşiyane şekillerde hareketi insanlığımız ve medeniliğimizle münasip bulmuyorum. "

Diyerek bakışlarını Papa Eftim yüzüde gezdirip biraz düşündükten sonra ilâve eder:

"–Bu zulüm ve işkencenin İstanbul Rumlarına aynen tatbiki

şeklinde karşılık verilmesi konusunda, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verileceği rivayet edilen takririn, mecliste yaratacağı şiddetli tepkiyi yatıştırmayı ve gereken savunmaları yaparak İstanbul Rumlarını, yapılması istenilecek misillemenin sebep olacağı acı ve kanlı sonuçlardan kurtarmayı vaad ediyorum size. Ancak. . "–Evet papa Eftim efendi. Ancak ve ancak. . . Yunanlıların bu gayri insani ve zalimane hareketlerinin, İstanbul patrikhanesi tarafından da, biraz geç kalmakla beraber, insanlık gereklerine uymalarını ve hemen bu vahşetleri medeni âleme, yapacakları şiddetli prostesto ile duyurmalarını, duydukları acıları ve nefretleri açığa vurmalarını kat'i olarak söylüyorum. Bu hareket, benim Millet Meclisi kürsüsünde, İstanbul Rumlarını müdafa için söyliyeceğim sözleri destekliyecek ve bir kat daha kuvvetlendirecektir.

İsmet Paşanın huzurundan büyük bir sevinçle çıkan Papa Eftim, doğru postanhaneye giderek patrikhaneye şu telgrafı çeker.

"Yunanlılar tarafından Garbi Trakyadaki Türklere yapıldığı sizlerce de malüm olan mezalimin insaniyet namına ve yarınki selâmet ve menfaatleri icap ve iktizasındandır, kanaatindeyim. İcabının derhal icrasını rica ederim. "

Bu telgraf patrikhanede gaflet uykusuna dalmış olan papazlarla Sen Sinod Meclis azalarını uyandıracağı yerde aksi tesir göstermiş, patrikhanedekiler Papa Eftim'in telgrafına bir mektupla cevap verirler.

"Patrikhane, mektubunuzu siyasi mahiyette gördüğünden bu hususta, bildirildiği gibi, herhangi bir teşebbüste bulunamıyacağını ve sizin de mümessilimiz sıfatıyla bu gibi işlerle meşgul olmamanızın Sen Sinod meclisi emriyle size tebliği ve bu tebliğe, riayet etmenizi tavsiye eylerim. . . "

Sen Sinod Meclisi Başkâtibinin imzasını taşıyan bu mektubu Papa Eftim alınca beyninden vurulmuşa döner.

Ne yazık ki, İsmet Paşa da sözünde durarak Büyük Millet Meclisine verilmiş olan takriri reddettirerek, İstanbul Rumlarını bekliyen acı sondan korumaya mavaffak olmuştur. Bu haberi aynı gün alan ve büsbütün ıstırap çeken Papa Eftim, evinden bu badireden kurtulmak için yeniden çare araştırmağa başlar.

Temsilciliğinden ayrılmayı, patrikhanedekilere karşı önceden olduğu gibi haklı olarak yeni bir cephe açmayı, iyilikten anlamayan ve her zamanki gibi yine at oynatma sevdasına kapılan bu duygusuz güruhu atılacağı teşebbüs ve yapacağı menfi propagandalarla kıvrandırmayı düşünür. Bu sebeple, kararsızlık içinde çırpınır, kıvranır, patrihanedekileri ürkütecek ve yola getirecek bir çözüm bulmak için uğraşına girer. Böylece aradan on beş gün geçmiş, fakat, Papa Eftim bir türlü kesin karar veremez.

Bir gün, İstanbul gazetelerinden birinde büyük manşetlerle verilen bir haber çıkar:

"İstanbul zabıtası, çok mühim bir vakadan haberdar olmuştur. Lozanda imzalanan muahedenin daha mürekkepleri kurumadan, Yunanlılar,İstanbulda Fener papazları ile el ele vererek türlü türlü entrikalar çevirmeğe başlamışlardır. İstanbula gelen Yunanistanın Ankara sefiri Politi, bir bahane ile Ankaraya hareketini tehir etmiş ve patrikhane papazlarıyla gizli gizli buluşup yaptığı görüşmeler neticesi, Kadıköy metropolidi Kirikos iştirak etmekten kaçınmış bulunmaktadır. . "

Bu haberi okuyan Papa Eftim çılgına döner. Ve Sen Sinod meclisine bir mektup yazar:

". . . . . Mektubuma, muhtelif gazetelerden kesip iliştirdiğim, parçalarda yazılı kara ve şeametli haberleri, hiç şüphe yok ki, sizlerde okumuş veya okuyanlardan işitmişsinizdir her halde. İstanbuldaki dindaşlarımızın ve kilisemizin menfaatlerini ve bihhassa, insanlığımızın icaplarını düşünerek yapmış olduğum talep ve teklifi, siyasi bir mahiyete büründürerek reddettiğiniz halde, Yunan elçisi ile gazetelerin yazdıkları şekillerde, gizli temaslarda bulunmanız, yanlız beni değil, bütün yetkililerin hayret içinde bıraktı ve patrikhane aleyhine her tarafta hayret içinde bıraktı ve patrikhane aleyhine her tarafta ve geniş ölçüde nefret uyandırdı. Çıngınlıktan başka bir kelime ile vasıflandıramayacağım böyle bir hareket ve teşebbüse girişmenize, hele, sefirin tavsiye ettiği Kadıköy metropolidi Girigoyosun patriklik makamına getirmesini kabul

edişinize, aramızdaki görüşmelerde verdiğimiz olumlu ve kararları kesin hatırlayarak, pek de inanmak istemiyorum.

Fakat, ne de olsa Türk matbuatı bu haberi indırıcı bir şekilde yazmış, yaymış, bütün efkârı bulandırmış olmasına göre patrikhane namına yegâne yapılacak şey, bu haberin fiili bir şekilde ve bir an evvel tekzip edilmek olmalıdır. Yâni evvelce konuşup kararlaştırdığımız gibi, dürüst ve kanuna uygun bir patrik seçimi yapmak suretiyle bu haberin, hiç de hakikat olmadığını açıklamak zaruret ve mecburiyeti vardır. Gerçi, bence, hepiniz aziz ve muhterem ve bu gibi teşebbüslere körü körüne atılmayacak kişilersiniz.

Mademki, gazeteler bu haberi son derecede sağlam delillere dayanarak ortaya attılar, bunu yalanlayarak umumi efkârı tenvir etmek, bir taraftan da, bu toplantı ve karara iştirak etmediği takdirde yazılan Maçka metropolitini patriklik makamına aday göstermek suretiyle, yapılan açıklamanın hakikat ve ehemmiyetini belirtmek, patrikhane ile dindaşlarımızın şeref ve selâmeti adına hepiniz için kutsal bir borçtur. . . . "

Papa Eftim acele yazıp ve üzerine gizlidir işaretini koyarak yolladığı bu mektubun, patrikhanede gözü kararmışlar yola getireceğini hiç zannetmiyordu. Nitekim bir müddet sonra tahmininde yanılmadığını anlar.

Papa Eftim'e cevap verecekleri yerde Rumca gazetelerle karşı kampanyaya girişirler. Onlara göre, Papa Eftim, patrikhaneye yazdığı mektupta Sen Sinod meclisini tehdit

Patrikhanenin desteğiyle bu şekilde yayın yapan Rumca gazeteler, Papa Eftim'e daha korkunç iftiralar atmaktan çekinmiyerek hükümet nazarında gözlerinden düşürmeğe çalışırlar. Arkadaşları ve adamları da onu üzmekten çekindikleri için gazetelerde yazıları ona göstermezler Hiç bir şeyden haberi olmayan Papa Eftim, patrikhanenin cevabının gecikmesinden tedirgin bir halde Adalet Bakanını ziyarete gider. Söz arasında Adalet Bakanı, "İkdam" gazetesinden çıkan haberi kasdederek, Papa Eftim'e:

–"Şu yazıları oku bakalım bir hele . Bakanın uzattığı gazetede

"Ankaradaki patrikhane yekili Papa Eftim, Sen Sinod âzalarını tehdit ediyor. . . "

Başlığıyla başlayan yazıyı okuyarak uzun bir :

–"Yaaaa!" –"Demek böyle ? Gerçekten anlaşıldı artık. Bu adamlar ıslâh olmayacaklar!. . . "demekten kendini alamaz.

Bu esnada Adalet Bakanı gülümsiyerek sorar.

–"Doğru mu bu papaz hazretleri? Hakikaten tehdit ettin mi sen bu adamları?"

Papa Eftim, patrikhane ile aralarında geçen bütün olayları detaylı şekilde anlatır.

Gazetedeki bu yazıya fena halde üzüldüğünü anlayan Adalet Bakanı, Papa Eftim'i teselli edici sözler söyleyerek :

–"Hiç üzme kendini Papa Eftim. Seni herkesten daha çok , iyi tanırım ben. Sen, duygusu ve yüreği pek temiz, millet ve

memleket işlerinden son derecede titiz bir adamsın. Şimdiye kadar millet ve memleketine, bu arada din kardeşlerine hakikaten büyük ve değerli hizmetlerde bulundum. Halâ da yapmağa çalışıyor ve bunun için durup dinlenmeden uğraşıyorsun. Fakat, üzülerek söyleyeyim ki, bunların içinde seni anlayacak, takip etttiğin hak yolunda sana yoldaşlık yapacak kimse yok. Bu hususta pek talihsizsin. Bu talihsizlik, Anadolu'da yüz.binlerce dindaşının vekil ve temsilcisi, daha doğrusu hepsinin gözbebeği ve sevgilisi bulunduğun halde, milletvekilleri arasında bir yer almaktan da seni mahrum bıraktı. . . . Bu mahrumiyet de, biz Türk kadir bilmemezliği değil, zamanın ve vaziyetlerin de büyük tesiri olmuştur.

Fakat, yönden de müsterih ol ki,milletimizin hizmetlerini nasıl büyük taktirle karşıladı ise, bir gün elbette lâyık olduğun şerefli makama seni yükseltecek, minnet ve şükranlarını her halde ödeyecektir.

Gelgelim şimdi Fener papazlarına ve İstanbuldaki dindaşlarına bugünkü şımarıklık ve küstahlıkları meselesine. Senin onlar için beslediğin sevgiyi, şeref ve selâmetlerini temine yönelik tasavvur ve teşebbüslerini hiç biri takdir etmiyor, daha doğrusu etmek istemiyorlar. Çünkü, onların idealleri, seninkiyle taban tabana zıddır. Seninle anlaşmaları, sağlıyacaklarını anladıkları zorlukların gereği, daha açıkcası, gördükleri zorunluluktu. Maksatları, seni aldatıp atlatmak, bu şekilde, uğrayacaklarını bildikleri

acı sondan kendilerini kurtarmaktı. Bunda başarılı olduklarını sanıyor bu gafiller. Fakat aldanıyor ve dindaşlarını da aldatıyor.

Çünkü bu günkü Türk milleti, onların bildikleri dünkü Osmanlı Türkleri değildirler. Millet uyanmıştır artık. Dostlarını,düşmanlarını şimdi çok iyi biliyor ve tanıyorlar.

Ne mallar olduklarını eskidenberi bildiğimiz Fener Papazlarını adım adım takip ediyoruz. Nasıl yaşıyor ve neler konuşuluyor, hepsini haber alıyoruz. İstanbul zabıtasını edindiği ve bize gönderdiği haberler tamamiyle gençekleri ifade etmektedir.

Pek yakında göreceğiz ve onlar da göreceklerdir.

Türk gazetelerinin yazdıkları gibi, megaloidea hayali peşinde koşan Kadıköy metropolidi Grigoryosu patrik seçeceklerinin şahidi olacağız hepimiz!. . . Bu muhakkaktır Efendim. Binaenaleyh, size güvenmiyen ve hiç bir zaman da güvenmeleri hatıra gelmiyen Fener papazlarının vekili sıfatıyle onların adına, yalnız sizin iyi niyetlerinizden doğanlar istisna olmak üzere; söyleyeceklerini artık dinlemenin ve bu durum son vermek zorundayız. Sizin, bundan böyle, patrikhanenin Ankara vekili sıfatıyle değil, patrik gibi, tanıyacağız ve yine elele çalışacağız, serbest serbest konuşacağız Papa Eftim. "

Adalet Bakanının bu sözleri dikkatle dinleyen ve Fenerdekilere karşı yaptığı tarizleri, verdiği hükümleri haklı görüp kabul eden Papa Eftim, derin derin düşündükten

sonra, nemlenen gözlerini, muhatabının gözlerine dikerek yalvarıcı bir sesle:

"-O kendini bilmez şımarık ve sapıkların ateşine yanmalarını hiç istemediğim ve bir çoklarının da onlarla aynı fikirde olmadıklarını yakından bildiğim dindaşlarımın hatırları, daha doğrusu selâmet ve saadetleri için. . . ""-Pek haklı olan tariz ve muahezelerinize rağmen, izninizle onlar hakkında yine şefaat temennisinde bulunacağım vekil bey. Çünkü, bu kuruların yanında yaşlar da bu devlet ve milletin evlâtları bulunmaktadır. Fazilet ve marifet, bu yolsuz ve itaatsiz papazları ve yardakçılarını ıslâh edip yola getirmek ve geride kalan ve suçsuz bulunan zavallılara da selâmet ve saadet temin etmektir. Bunun için neler yapmak lâzımsa lütfen onları emir buyurun acizinize. "

Muhatabının gösterdiği bu alicenaplık karşısında gözleri yaşaran ve heyecanlanan adliye vekili bey, ciddi bir eda ile:

" Yapılacak hiç bir şey yok Papacığım. Bunların, hak yolunu idrak edinciye kadar şimdilik kendi hallerine bırakacağız ve sadece kötülüklerinden kendimizi koruyacağız. Onlarla uğraşmağa zaten vaktimiz yoktur. Hükümetin kanunlarına aykırı hareketleri görüldüğü taktirde, hiç şüphesiz ki benzerlerine örnek ve ibret olacak şekilde cezaları verilecektir.

Onlarla uğraşmayı, gayri resmi olarak, size bırakıyoruz. Türk vatan ve milletin için olduğu gibi, İstanbul patrikhanesiyle ona dinine bağlı olan ortodoks Hristiyan va-

tandaşların içinde hizmet edeceğine hiç şüphemiz yok Papa Eftim? Buna kesin olarak inanıyoruz. Hemen İstanbula git. Onlarla görüş, çalış, uğraş ve ne isterse yap,bakalım yola getirebilecek misin onların. Bir tecrübeye daha giriş. Belki başarılı da olursun. Şunu da ilâve edeyim ki, her iki taraf için hayırlı neticeler vermesi temennisinde bulunduğum bu faliyetinde, sana her türlü izni vermeye hazırız biz. . Söyle, ne istiyorsun. . . "

Adalet Bakanının bu açık sözleri, Papa Eftime, o günden sonda takip etmesi istenen yolları gösteriyordu

Papa Eftim, güven ve sevgisini kazanmış olduğu Türk milleti ve hükümetinin,bu işte gayri resmi olarak bir icra vasıtası olarak kullanacağını anlamış, bundan dolayı çok memnun olmuş ve ziyadesiyle ferahlamıştır.

Hele, aldığı muavelet ve muzaharet vaadi, ezelden beri yüreğinde sindiriği emel ve ümitlerini tekrar canlandırmış, cüret ve cesaretini de o nisbette artırmıştır.

Hemen orada kararını verir. İstanbul'a gidecek ve artık bu defa, düzenleyeceği plânı mutlaka tatbik edecek, milli birer gaye edindiği isteklerini gerçekleştirecekti.

Papa Eftim Adalet bakanının yanından ayrılır ayrılmaz patrikhaneye şu telgrafı çeker.

". . . Son derecede mühim olan bazı maruzatımı bildirmek üzere İstanbula gelmek mecburiyetindeyim. Emrinizi telgraflayınız. . . . "

Akşam üstü Papa Eftim telgrafın cevabını alır. Fakat gelen telgraf Papa Eftim'in bütün öfkesini başına toplamış, kinini büsbütün ayaklandırır.

Gelen cevapta:

"Şu sıralarda İstanbul'a gelmeniz uygun görülmedi.

İkinci bir iş ara kadar Ankara'da beklemeniz Sen Sinod meclisinin iktizasındandır. "

Bu telgrafa fena halde sinirlenen Papa Eftim, patrikhaneye bir telgraf çekerek patrik seçiminin geriye bırakılmasını bildirir. Ve telgrafa İstanbul'a gelmekten vazgeçtiğini hissettirecek birkaç cümle ilave eder. Aynı günün akşamı. Papa Eftim, aile efradını ve adamlarını alarak İstanbul'a hareket etti.

YENİ PATRİK SEÇİMİ VE FENER PAPAZLARI

Bir çarşamba gününün sabahı.

Aile efradını Beyoğlunda oturan bir akrabasının yanına bırakan Papa Eftim, patrikhanenin misafir kabul salonunda bir aşağı, bir yukarı dolaşarak kurduğu plânı tatbik çarelerini aramaktadır. Ankara'dan geldiğini, patrikhaneye haber bile verme gereğini duymamıştır. Papa Eftim'in alelacele ve habersiz gelişi patrikhaneyi telâşlandırır.

Başkan Kalinikos Papa Eftim'le yüz yüze gelerek konuşma

cesaretini bulup Papa Eftim'in yanına gelerek;

–"Efendi!. Siz patrikhanin vekilisiniz değil mi?"

Kalinikos'un takındığı tavrın sahteliğini anlıyan Papa Eftim;

–"Evet aziz başkan baba, vekilinizim sözüm ona. . . "

–"Aynı zamanda Papazsın da. . "

–"Eeeeeh, şöyle böyle. . "

-"Bizden izin almadan İstanbul'a gelmenizin büyük bir suç teşkil edeceğini takdir etmeniz icap etmezmiydi?

Papa Eftim:

–"Mevki ve sıfatımı, görev gereği gibi bilen ve tanıyan bir insanım. Başkan efendi!

Bana emniyet ve itimat görtermiyenlerin ve hele beni aldadıp oyalıyarak el altından entrikalar çevirmek isteyenlerin, Bu bir gösterişten ibaret olan vekilliğini benimsiyecek, her dilek ve isteklerine karşı evet deyip boyun bükecek ve kendimi onlara âlet edecek derecede gafil daha doğrusu aptal bir adamda değilim. "

Bu sözler karşısında yumuşayan Kalinikos tatlı bir sesle

–"Aman oğlum der, anlamadım ne demek istediğini, Biz seni çok severiz. Yanlız hürmet değil her konuda güveniriz. Çok yorgun görünüyorsunuz, hele biraz dinlenin yorgunluğunuzu giderin. O zaman daha rahat konuşuruz. "

Papa Eftim o geceyi, misafir bulunduğu Beyoğlundaki akrabasının evinde, geç vakitlere kadar çalışarak geçirir.

Sabahleyin patrikhaneye gitmek üzere hazırlanan adam-

larından birine taksi çağırması için gönderir. Fakat aradan fazla bir zaman geçmeden Papa Eftim'in yanına gelen adam, patrikhanenin özel arabalarından birinin Papa Eftim'i kapının önünde, beklediğini söyler.

Papa Eftim, bu gösterilen nazikâne tevecühü pek hayra yormamakla beraber, kendini memnun hissetmiş gibi görünür. Kendisini saygıyla karşılayan şoför kapıyı açarken şunları söyler.

–"Ankara'ya döneceğiniz güne kadar emrinizde bulunmak için, başkan Kalinikos babamızdan emir aldım papa hazretleri. . . "

Papa Eftim, şoförü mânalı bakışlarla süzerken: –"Yaaa öyle mi? çok teşekkür ederim diyerek meseleyi şimdilik kapatır.

PAPA EFTİM PATRİKHANEYE EL KOYAR

Sen Sinod meclisinin her zamankinden daha erken toplanmış olduğunu gören Papa Eftim, bunun sebebini öğrenmek ister. Fakat ne yazık ki bunu ancak birkaç saat oyalandıktan sonra öğrenecektir. Patrikhanenin bir odasında sinirli sinirli dolaşarak haber bekleyen Papa Eftim'in karşısına Papa çıkar.

–"Ne o, papa hazretleri hâlâ Sen Sinoddan haber mi bekliyorsun? Tavşan kaçtı dağları aştı da hâlâ senin için yapacak bir şey yok. Çek arabanı buradan!. " Diyerek Papa

Eftim'in sarsılmasından istifade ederek kaçıp gider.

Papa Eftim kendisine oynanan bu oyundan son derece kırılmış halde ve artık Fener papazlarını islâh etmek, hak yolunda yürümek imkân ve ihtimalinin mevcut olmadığına tamamiyle inanmıştır. O güne kadar harcadığı emekler boşa gitmiştir. Fakat zihnide, tasarladığı daha birçok düşünceleri vardır. Yeni planlar kurmağa haşlar hedefine zorla değil güzellikle ulaşmak ister.

Sen Sinod âzalarından dört metropolit, kapısını vurmaya lüzum bile görmeden, Papa Eftim'in bulunduğu patrik odasına aniden girerler,Papaya selâm bile vermeden bir köşeye çekilirler. Dördüde, üzüntüden oda içinde dolaşmakta ve sık sık puflamakta olan Papa Eftim'e gözlerini dikmişlerdi. Arasıra, birbirlerine mânalı mânalı bakışıp, alaylı alaylı gülerler ve alçak seslerle konuşurlar.

Metropolitlerin kendisine karşı gösterdikleri bu saygısızlık Papa Eftimin, pek haklı olarak, canını sıkmaktadır. Fakat, her vakit olduğu gibi soğukkanlılığını ve nezaketini elde bırakmadan, onlara karşı:

–Aziz babalar, der. Yapılan bu emri vaki hakkında beni lütfen aydınlatmanızı rica edeceğim sizlerden Bu yaptığınız kanunsuz ve yakışıksız patrik intihabı kilisemizin hayırına mı gördünüz?. . Bu hareketiniz, evvelce aramızda geçen konuşmalara, yapılan anlaşmalara ve hele, hükümet ve kilise kanunlarına aykırı değil midir?. . Sen Sinodumuza yaptığı hunca ricalarıma, yolladığım birbirlerinden önemli

rapolarıma nasıl oldu da lâyık oldukları kıymet ve önemi vermediniz ve seçimde, acele ettiniz. Bu hareketinize ne mana vereceğimi bilmiyorum. Ulu Tanrı ve Hiristos aşkına olsun söyleyin bana bunu ne için yaptınız?. . Beni yanınıza çağırmamanıza ve yapmak kararını vereceğiniz bu seçim meselesi üzerinde biraz olsun konuşmamanıza sebep nedir ki?. .

Metropolitler, Papa Eftimin bu sözlerini, sanki hiç bir şey olmamış gibi hayret ifade eden bakışlarla karşılayıp, cevap verme gereği bile duymazlar.

Papa Eftim, metropolitlerin, bu garip hallerine, şaşkın tavır ve hareketlerine bakarak, Sinod üyelerinin bu seçimden haberleri olmadığı kanaatine varır. Bu entrikanın patrikhane erkânı üzerinde nüfus ve tesirleri bulunan diğer metro petropolitler tarafından tertip edilmiş olması ihtimaline inanarak, kesin bir karara varır. Çünkü, bunlara söz anlatamayacağına göre, patrikhane temsilciliği görevinde kalmanın anlamsızolduğunu anlar. Hemen ilgisini kesecek ve patrikhaneden çekilip gidecektir. Ondan sonra, Patrikheneye karşı neler yapılması gerekli olduğunu düşünecektir.

Bu kararla patrik odasına giren Papa Eftim, patrikhanenin vekâletinden, yapılan seçimi sebep gösterek, istifa ettiğine dair, Sen Sinod başkanına bir mektup yazıp, bir odacı ile gönderir. Tabii buna da bir cevap verilmediği gibi, istifasına Sen Sinodcular arasında aldıran bile olmaz. Fakat,

patrikhanenin diğer memur ve müsahdemleri, Papa Eftimin yine bir olay çıkarır düşüncesiyle, büyük bir endişeye düşerler Patirkhene ile olan ilgisini kestiğine memnun olmakla beraber, hiç biri onun patrikhaneden çekilip gideceğine inanmazlar. Bu endişenin doğmasında, Papa Eftimin istifa mektubunu Sen Sinodla gönderdikten sonra, sık sık telefon ederek nerelerde ve kimler olduğu anlaşılmayan kimselerle, kendinden başka kimselerin anlamayacakları bir tarzda, konuşmuş olmasıdır.

Kısa bir aradan sonra, Sen Sinodcular da dahil oldukları hade patrikhanenin bütün erkânını saran bu merak ve endişe, pek de yersiz değildir. Çünkü, Sen Sinod heyetinin kendisine karşı gösterdiği yakışıksız hareketler kadar, istifa haberinin patrikhane içinde yayılması üzerine küçük memur ve kâtiplerle küçük payeli papazların, birdenbire, kendisine karşı muamelelerini değiştirmeleri, istafa meselesine dair aralarında yaptıkları görüşmeler ile, koridorda anlamlı bakışmaları, sabırlı ve soğukkanlı olan Papa Eftimi fena halde sinirlendirmiştir. Bu sebeple, kararını da hemen o anda değiştirmiştir.

Bu suretle öfkelenen Papa Eftim, patrikhane içinde esmeğe başladığını gördüğü bu sevinçli havayı bulandırmak, ve memurları hayal kırıklığına uğratıp acı acı kıvrandırmak arzusuna kapılır.

Bu hâl ile aniden kanepeden kalkarak yazı masasının başına yine manalı gülümsemelerle, oturan Papa Eftim pa-

tirikliğe seçilen Kadiköy metropolibi Girigoriyosa, bir mektup yazar. Bu mektubu da yapılan seçimin kanunlara ve bilhassa kilise ve ortodoksların menfaatlerini baltalıyacak derecede aykırı olduğunu ileri sürerek Girigoriyosa derhal istifa etmesini teklif eder. Teklifinin kabul ile yerine getirilmeğini taktirde, kilise ve cemaatin selâmeti namına kendisini patirikhaneye sokmamak kararını verdiğini de bildirir.

Yazdığı bu mektubu, sanki Grigoryos'un karşısında ona hitap ediyormuş gibi, ürkütücü bakışlarla birkaç defa okuyup ve o sırada, telefonla aldığı emir üzerine geldiğini, kapının eşiğinde görünüp saygı ile eğilmek suretiyle bildiren adamlarından biri ile, Girigoryosun oturduğu Kadıköy metropolithanesine gönderir.

Papa Eftim, biraz düşündükten sonra, oda kapısının önünde bekleyen adamlarından birini çağırarak

–Şimdi, hiç vakit geçirmeden, patrikhane daire müdürü ile patrikhanede yatıp kalkan ve çalışan bütün memur, papaz, hademe ve kapıcıların odalarını birer birer dolaş, kendilerini görmek istediğimi ve hemen yanıma gelmelerini hepsine ayrı ayrı tebliğ et diyerek gönderir.

Durum, patrikhanede bulunan ve birden değiştiğini gördükleri vaziyet karşısında düşüncelere dalan papaz, memur ve diğer müstahdemlerin yürekleri gibi yavaş yavaş kararmağa başlamıştır. Papa Eftim karşısında sıralanan patrikhanenin büyük ve küçük görevlilerine bakışlarını

hışınlandırarak, sert bir sesle şu emri verir.

–Şu andan itabaren ortodoks kilise ve cemaatleri umumi vekili sıfat ve salâhiyetiyle patrikhaneye el koydum. İşlerinde kalmak, amma, kilise ve ortodoksluğun hayrına sadakatle çalışmak şartiyla, isteyenler görevlerine devam edebilirler diyerek, kendisinden izin almadıkça, dışardan gelecek hiç bir papazın patrikhaneye sokulmaması gereğini; kapıcılara hatırlatarak; emrine ekler.

Papa Eftim; patrikhanenin yetkililerine bu emirleri verdiği sırada, telefonla ve parolalı bir konuşma ile göreve çağrılan bir kısım özel adamlarıyla cemaat heyetlerinden Papa Eftime taraftar olanlar da o sırada, birbirini takip eden küçük gruplar halinde tamamiyla patrikhaneye gelerek,önceden kendilerine bildirildiği biçimde gereken yerlere yerleşirler.

Koruma görevlileri ve taraflarının geldiklerini gereğinde uygulamak üzere daha önceden düzenlenen plâna göre görevlendirildikleri yerleri öğrenen Papa Eftim, o geceyi uykusuz geçirir. Gece, iki defa patrikhanenin her yanını dolaşarak, yetkilerin, ne gibi işlerle meşgul olduklarını, kontrol eder.

Bu sırada, bazı papazlarla hademelerin odalarında toplanıp kumar oynadıklarını görür ve bu uygunsuzluktan son derecede öfkelenir.

O uzun geceyi, böyle geçiren Papa Eftim, gün doğduğunda bulunduğu odanın penceresi önündeki koltuklardan birine oturarak ve patrikhanenin giriş kapısını gözlemeye başlar.

Çünkü, kapıcılara güvenmediği gibi akşamki tavır ve hareketlerden olduğu kadar, patrikhanenin kendi özel adamları ve kendine bağlı taraftarları tarafından aniden işgal edilmesinden kuşkulanan, ve kendilerine bir taarruz yapılması ihtimalini düşünen metrepolitlerin patrikhaneye girmelerine engel olmamalarından şüphelenmektedir.

Bu şüphesindeki isabeti de, gün doğarken patrikhane kapısından girdiklerini gördüğü, fakat kimler olduğunu pek de fark edemediği dört papazı, kapıcıların görmemezliğe gelmeleriyle anlar. Kapıcıların, patrikhaneye girişlerini, söz birliğiyle sakladıkları ve bu biçimde taraf oldukları papazları Papa Eftim, yaptığı kısa bir araştırma ile gizlendikleri odalarda bularak hem kapıcıların yalancılıklarını yüzlerine vurur hem de izinsiz patrikhaneye giren bu papazlarla alaylı bir konuşmaya girişir.

Papa Eftimin yaptığı ihtara rağmen sabah karanlığında kıyafetlerini değiştirerek patirikhaneye giren ve maksatlarını gizlemekte inat eden bu papazlardan üçü Sensinod metropolitlerden biri de Sen Sinodun başkâtibidir. Papa Eftim, bu dört adamı, Başdiyakosun odasında bulur.

Fakat, Papa Eftim bunların uydurduklarını dinleme gereği duymadan yalanlarını oldukça sert bir eda ile:

–Beni dinleyin babalar der. Bugünkü şu entrikalı, önceden hep birlikte verdiğimiz kararlara aykırı hareketi, dün yaptığınız seçim emrivakisi beni müteessir etti. Söyleyiniz rica ederim nedir gaye ve maksadınız ve bilhassa benden

gizli çalışmanız? Düşünce ve karalarınızı haklı bulduğum taktirde, derhal sizlere katılacağıma şimdiden söz veriyorum. Haydi, aydınlatınız beni. . . Papa Eftimin bu sözlerine metropolit efendiler, her zamanki gibi sesiz ve anlamlı gülümsemelerle karşılamaları Eftim'in ve sabrını taşırır. Fakat, artık, gözleri muhataplarına iyi bir ders vermeyi gerekli gören Papa Eftim Sen Sinod başkâtibi Yermanos'a seslenerek:

– Ben seni dürüst bir adam sandığım ve verdiğin söze inandığım için yaptığım son değişiklik Sen Sinod'daki görevinde bıraktım. Fakat, artık yanıldığımı anladım. Eğer sen iyi niyet sahibi bir adam olsaydın, ne yapıp yapıp, yapılan bu emri vakii pek alâ önliyebirdin. Şimdi karşılaşağın kötü muameleye, kaypak ve cemaatlerin yetkili bir bir vekili sıfatiyle, şu andan itibaren görevine son veriyorum ve şimdi patirikhaneyi terketmeni sana ihtar ediyorum.

Yermanos, söylenilen bu sözlere kafa tutarcasına bir tavır takınarak ve küstahlık göstemeğe kalkar. Fakat, buna imkân ve meydan bulamaz. Diline olduğu kadar da bileğine güvenen ve karşısındakinin gösterdiği küstahlığa fena halde sinirlenen Papa Eftim,. Yermanos'un kolundan tutarak:

–Haydi diyorum sana. . . Beni büsbütün sinirlendirip daha şiddetli hareket etmek mecburiyetinde bırakma. Çabuk defol git. Bir daha seni patrikhanede görmiyeyim diyerek var gücüyle yakasından tutup çekerek oda kapısına doğru

sürükler.

Yermanos, işin kötüye varacağını ve belki de hayatına malolacağını anlayarak hemen yumuşayarak, başını önüne eğip yalnız patrikhaneden uzaklaşır.

Yermanosun çekilip gitmesiyle öfkesi yatışan Papa Eftim,diğer metropolit efendilere dönerek.

–Sizlerin de, yola geldiğinizi ve gerçekleri, kilise ve cemaatin selâmet ve menfaatlerini idrâk ettiğinizi sanmıştım. Ne yazık ki, son karar ve hareketinizle beni hayal kırıklığına uğrattınız ve aldattınız ve aldatıp atlattığınızı açıkça anlattınız. Mesleğinizi, dini görevlerinizi,hattâ insanlığınızı ihmal ile çeşitli hayaller peşinde koşmağa kalkıştınız. Bu hareketler yakışırmıydı sizlere. Ne ise olan oldu. Sizleri de, kilise ve cemaat heyetlerinden aldığım yetkiye dayanarak görevlerinizden azlettim. Şun andan itibaren, hiç bir işiniz kalmamıştır artık burada. Yeniden teşekkül edecek, Sen Sinod meclisinin hakkınızda ayrıca vereceği kararı beklemek üzere hemen patrikhaneyi terk edip gitmenizi emrediyorum sizlere. Şunu da biliniz ki, patrikhane, cemaat heyetlerinden bir çoklarının muvafakiyetleriye dün akşamdan beri kontrolüm altında bulunmakta ve bu kontrol da resmi yetkililer tarafından uygun görülmektedir Çok rica ederim bir daha buraya uğramak şöyle dursun, civarımızda bulunmak gafletine ve ya cüretine katiyen kapılmayın!. .

Metropolit efendiler, bu fesh'edilme sert ihtardan ve hele

Papa Eftimin gerçekten ürkütücü tavırlarından fena halde korkmuşlardır. Hiç biri cevap vermek ve patrikhanenin kontrolüyle, Sen Sinod Meclisinin fesh edilmesi hakkında, herhangi bir açıklama istemek cesaretini gösteremezler.

Papa Eftim'in, Patrikhaneyi gerek bu defa ve gerekse bundan önceki ele teşebbüsünde Türkçe, özellikle Rumca gazeteler, kontrolü ele geçirmesi sırasında metropolid ve papazlara kötü muameleler edildiğinden hattâ, insafsızca dövüldüklerinden söz eden yazılar yazmışlardır. Fakat bu yazılar ne ilgili resmi makamlarda, ne de İstanbul Rumları arasında Papa Eftim aleyhine herhangi bir şekilde aleyhte bir hava yaratmamıştır.

Papa Eftim o sıralarda , kendisine isnat olunan bu kötü muamele ve dövme olaylarını tasdik eder tavırlar takınarak ve bu hareketi, meselenin, iç yüzünü bilenler arasında, pek haklı olarak derin bir hayret uyandırır. Böyle davramasının sebebi elbette başkadır.

Papa Eftimin bu mücadeledeki tek gayesi patrikhanedekiler ile milli hükümet arasında uygun bir anlaşma zemini sağlamaktır. Bu anlaşmanın ana hattı , Türkiyede'ki ortodoks yurttaşların mütareke yıllarında işgal devletlerinin empozeleriyle etki altında kaldıkları hayalleri terkederek, milli esaslara dayanan Türk devleti içinde yer almaları Türk milletine kendilerini dost bilmeleridir. Türklüğe karşı olan bağlılığını ve beslediği kardeşlik duygularını, yaptığı hizmetleriyle göstermiş ve bütün müslüman Türklere kendini sevdirmiş olan Papa Eftim, bu milli arzunun yerine ge-

tirilmesini ve dindaşlarının kayıtsız ve şartsız refah ve saadete ermesini kendine hem milli hem de dini bir vazife edinmiştir. Bu kutsal gaye ile dindaşları olan bu papazlarla mücadeleye girişmiştir. Bu mücadelede ve düşmanlarını bile nezaketle karşılamak içinse ne gerekirse yapmıştır.

Bu sebeple Rumca gazetelerin kendi lehinde yazı yazmalarını, bu yazıları dindaşları arasında, aksi kanaatler uyandırmamasını istiyordu. Bunun için de gazetecilere hiç yüz vermemektedir. Aleyhinde yazı yazdırmak için onlara karşı genellikle sert davranıyor bir yandan, Türk gazetecilerine, papazlara kötü muameler yaptığını ima suretiyle bildiriyordu. Bu şekilde, dindaşlarına çarpık emeller peşinde koşturmağa uğraştıklarını bildiği bu papazlardan yine aziz Türklüğün intikamını, o kadarcık olsun almağa çalışıyordu.

Papa Eftimin o zamanki hasımları tarafında ısrarla ve abartmalı şekillerde iddia olunan dayak olayı tamamiyle yalandır. Papa Eftim, herhangi bir papaza dayak atmak bir yana, fiske ile bile vurmuş değildir. Sadece, patrikhanenin kontrolü ve Sen Sinod meclisinin dağılması olayında yapılan ihtarlara kulak asmamak ve kafa tutmağa kalkışmak gibi hareketlere karşı, yakalarından tutup sarsmak ve patirikhaneden dışarı sürüklemek gibi, o anda durumun gerektirdiği, çarelere başvurmak zorunda kalmıştır.

Papa Eftim, aradan zaman geçtikten sonra bu tür hareket tarzı hakkında sorulan soruları, şu şekilde açıklamıştır.

–Barış unsuru olan ve iyi niyet sahibi bulunan bir insanı,

evinde otururken, kapısı önünde yapılan bir kavgaya karşı, hiç şüphesiz ki, kayıtsızlık gösteremez. Kavgaya bastırmak, kavgacıları uzaklaştırmak için derhal koşar. Kavgayı yapanlardan birinin kendi akrabası, diğerinin sevip saydığı bir komşusu olduklarını görürse ne yapar? Pek tabii ki, bu vaziyette haklıyı haksızı araştırıp ayırdetmeğe kalkışmaz. Akrabası olanı kabahatli sayar ve ona tokadı atar. Akrabaya atılan bu tokat, diğer kavgacı komşusunun öfkesini yatırştırır. Kavga da bu şekilde biter değil mi?

İşte, benim o zamanlardaki hareketlerim de tıpkı buna benzer. Patrikhanedeki papazlara iltifat göstermiş olsaydım, onların yolsuzluklarını hoş görür gibi bir vaziyetc düşerdim. Pek tabiidir ki, bu hareket tarzında, çok sevdiğim ve saydığım Türk milletimin, pek haklı olarak hırs ve hışmını arttırır ve alevlendirirdi. Bana karşı olan sevgi ve güvenini de mutlaka, sarsardı. Barış için Türk milletinin iyi niyetine emin bulunduğum için, bana düşen vazife, Fener patrikhanesi papazlarını ve onlara inanan ve her dediklerine el ve bel bağlayan İstanbul Rumlarını yola getirmeğe uğraşmaktı. Onları hırpalar gibi bir vaziyeti takınmaktı. Ben de bunu yaptım ama, ne yazık ki, hasımlarımın gayemi anlamayacak insanlar olduğunu sonradan anladım.

Papa Eftim'in, yapısına gerçekten uygun olan bu sözler ve düşünceler , onun bu kutsal savaşının kutsal mahiyetini, yüksek irade ve idaresini isbat eder bir mahiyet taşımakta olduğuna göre, onun bütün bu ve benzeri hareketlerinin,

sarsılmaz azını ve imanının birer eseri oduğundan asla şüphe edilemez.

Fener papazları bu şekilde patirkhaneden kovulduktan ve bir daha patrikhaneye girmemeleri temin edildikten sonra, bunlar, kendi aralarında patrik seçtikleri Kadıköy metropolithanesinde toplanmaya başlarlar. Uzun süren müzakere sonunda verdikleri kararlara uyarak heyet halinde İstanbul valiliğine müracatta bulunurlar. Ayrıca, uzun bir telgrafname ile hükümet merkezine de başvururlar.

Edindiği gizli adamları kanalıyla, papazların verdikleri ve geçmek üzere bulundukları teşebbüsleri, günü gününe haber alan Papa Eftim de harekete geçmekte gecikmez. Kilise ve hükümet kanunlarına göre Sen Sinod meclisinin yaptığı bu seçimin gayri meşru olduğunu ve bu yüzden, kilise ve cemaatler genel vekili sıfatiyle patirikhaneye el koyduğunu ve önceden Kayseride geçici olarak kurulmuş olan Türk Ortodoks Kilisenin İstanbul'a nakli ve Fener patrikhanesine yerleştirilmesi teşebbüsüne geçmek üzere bulunduğunu, Ankara'da yetkili makamlara bildirerek gelecek emirleri beklemektedir. Bu emrinde, müsbet olacağını inandığı için el altından hazırlıklara girişir.

HÜKÜMETİN TAVRI VE SÖNEN ÜMİTLER

Ne yazık ki, Papa Eftim hiç de yeni olmayan bir hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu sebeble son derece müşkül ve o

derecede nazik bir durum karşısında kalarak fena halde şaşıracaktır. Çünkü, Anadoludaki bütün ortodoksların ve bu arada papazların da, Lozan anlaşması gereğince, zorunlu mübadeleye tâbi tutulmaları beklediği cevabı vererek ilgili makamları da zor bir durumda bırakmıştır. Papa Eftim, bunu tahminde gecikmemiştir. Beklediği olumlu cevabın verilemeyeceğini, ilgili makamların mecburen susacaklarını tahmin etmekte zorlanmayacaktır.

Buna rağmen, yine karasızlık içinde de olsa uğraşmaktadır. Fakat, buna meydan vermeyecek ortada bir kısmı engeller vardır. Bu engellerin en önemlisi dağıttığı Sen Sinod meclisini yeniden teşkil için el altından müracaatla üyelik teklif ettiği metropolitlerin bu teklife yanaşmamaları ve Papa Eftim ile işbirliği yapmaktan kaçınmalarıdır. Bunların hemen hepsi de Girigosyos'la iş birliğine giderek Papa Eftim ile uğraşmayı kafalarına koymuşlar ve girişecekleri mücadele için hazırlıklar yapmaya başlamışlardır. Hatta, Papa Eftim taraftarı Rumları çeşitli vaadler ve tehditlerle kandırıp, korkutmak için adamlar bulmaya girişmişlerdir.

İlgili makamlar, Papa Eftimin beklediği cevabı uzun müddet geçiktirmekle beraber, Fener papazlarının birbiri ardına yaptıkları müracaat ve Papa Eftim hakkında şikâyetlerine de pek önem vermemişlerdir. Çünkü, ortodoksların bu dini meselesine müdahale etmeyi kendi haline bırakarak yapılacak mücadeleye uzaktan seyirci kalmayı tercih etmişlerdir.

Başta Girigoryos olmak üzere işbirlikçi metropolitler, hükümetin bu tasavvurunu, o sırada Ankara'da edindikleri adamları ve tarafları kanalıyla öğrenmiş bulunmaktadırlar. Papa Eftim gibi, pek tabii olarak onlar da mücadeleye atılmak, neye mal olursa olsun Papa Eftimi ortadan kaldırmak kararını vermişlerdir.

Girigoryos, arkadaşlarıyle hirlikte bu işi siyasi şekle büründürmek için, Rumca gazetelerde yaptıracakları yayınla milli hükümete ve millete karşı hücuma yeltenmek, bu arada da Papa Eftimin, patrikhane işlerine müdahalesini ve patrikhane ile Sen Sinod heyetine taarruzu, hükümetin desteklediğini iddia etmek istiyorlardır. Kadıköy metropolithanesinde hazırladıkları plâna göre herekete geçmek kararını verirler.

Yunanistan'da yayınlanan Venizelist taraftarları ve gazetelerle, İstanbul'da aynı gayeyi güden Rumca gazeteler, patrikhaneden bir müddet için ayrı kalan papazlar, Yunanistan'dan aldıkları direktif doğrultusunda, hükümet ve Türkler aleyhine ağır yazılar yazmağa, bu arada Papa Efim'e de hücum etmeye başlarlar.

Papa Eftim, yapılan bu çirkin dedikodulara ve hele, vatanı için yaptığı ve kutsal bildiği bunca hizmetlerinin tamamen aksine durumlar meydana getirmesine ve sonuçlarına son derecede üzülmekte ve düşünmektedir.

Nihayet, kendince uygun bulduğu kararını verir. Kontrolü altında bulunan patrikhaneyi terkedecek ve mücadelesinin

şeklini tamamiyle değiştirecektir. Hattâ bu sebeble hükümetle Yunanistan arasında çıkma ihtimali görünen ihtilâflara meydan vermemek için, gerektiğinde canını bile fedayı göze aldığı aziz yurdu ve yüce Türlüğünün huzur ve selâmeti adına bu kararı, yapılması gereken zorunluluk kabul etmektedir.

Bu durum Papa Eftim'in savaşına patrikhane dışında, yeni bir cephe açacaktı. Faaliyetine eskisinden daha şiddetli ve etkili bir tarzda devam edecektir. Bu cepheyi İstanbul Türk ortodoksları cemaatinin himmet ve gayretlerine dayandıracaktır. Çünkü, halkın sesi, hakkın sesidir, kavline inanıyor, halktan ve haktan göreceği yardıma, alacağı kuvvete inanmaktadır. Bu kesin kanaatle verdiği karar üzerine, kontrolü altında bulundurduğu patirikhaneyi, papazların entrikalarından korunmak için, Girigoryos ve arkadaşlarına terk ederek patirikhaneden uzaklaşır. Bu şekilde başlıyan spekülasyonlar son bulur.

Fakat İstanbuldaki patirikhane yanlısı Rumlar ile Yunanlılar, İstanbul'un her semtinde ağızlarda dolaşan ve herkeste takdir hisleri uyandıran söylentilere rağmen, Papa Eftim'in patirikhaneyi aniden terkederek papazlara teslim edişini kendi arzuzu ile değil, hükümetin verdiği emre uymasının sonucu olduğunu sanmaktadırlar. Bu sanılarına da inanarak ve çok da alkışlarlar. Papa Eftim, böylesi bir telkinin uyanmasını kendince yine millet ve memlekete bir hizmet sayarak kendini teselli eder.

Papa Eftim, patrikhaneden çekildikten sonra, Beyoğlunda Tarlabaşında kiraladığı bir eve ailesiyle yerleşir. Hiç sokağa çıkmadığı gibi, yakın adamları ve mesai arkadaşları müstesna olmak üzere kimsenin de ziyaretini kabul etmez. Bütün zamanını ortodoks halka dağıtmak ve patirikhane olaylarının içyüzünü bütün açıklığıyle kendilerine anlatmak üzere hazırlamakta olduğu uzun bir beyanname üzerinde çalışmaktadır. Bu beyannameyi tamamlayıp, dağıtmak üzere iken, Galata ortodoks cemaati arasında, aniden ve müthiş bir ihtilâf baş gösterir.

Bu itilâf, kiliseler merkez heyetiyle kiliseler özel heyetleri arasındaki idari olmaktan ziyade, siyasi bir mahiyette bir ihtilaftır. Galata cemaatinden bir kısmı patirikhane ile, o sırada , patrikhaneye ve bilhassa patrik Girigosyos'a karşı şiddetli bir mahalefet gösteren Galata ortodoks merkez heyeti başkanı Damyanos Damyanidis'e karşı cephe almışlardı. Damyanos ile arkadaşlarını heyeten çıkarmak, taraftarlarını da susturmak ve bu şekilde patrikhanedekilere yaranarak merkez heyetinde yer kaparak şöhret kazanmak istemektedirler.

Bu aleyhtarlığa ve düşmanca hareketlere, Damyanos Damyanidis'in, önceden gayri meşru olarak patriklik makamına getirilmiş olan Meledyos'u patrik tanımaması sebep olmuştur. Hattâ, bu hareketinden dolayı Damyanos Damyanidis ile birkaç arkadaşı Sen Sinodcuların verdikleri bir kararla patirikhanece afaroz edilmişlerdir.

BAŞLARI SIKIŞAN FENERLİLER EFTİM'E KOŞARLAR

Bu muameleden dolayı haklı olarak kırılan Damyanos, Sen Sinod üyelerini mahkemeye verir. Damyanası gereği üzere haklı gören mahkeme, davalıları hapse ve Damyanos'a tazminat vermeğe mahkûm eder. O esnada hasımlarını, muarız ve muhaliflerini bir biçimde yola getirebileceğini sanan ve davacı ile davalıların aralarını bulmayı kendine görev bilen Papa Eftim, her iki taraf nezdinde yaptığı teşebbüsü ile Damyanos Damyanidis'in gönlünü alarak davasından vazgeçirerek Sen Sinodcuları bu cezadan kurtarır.

Fener papazları, Papa Eftim'in adalet ve şefaatiyle her ne kadar Damyanos Damyonidis'in ile barışmış ve yapılan aforozu kaldırmışlarsa da kendilerine amansız düşman saydıkları Eftim'i yok etmek için fırsat arıyor, bunun için, gizli gizli yeni entrikalar hazırlamaktadırlar. Papa Eftim'in patrikhaneyi terk etmesini kendilerine zafer kazanmış sanan Fener papazları bunu kendi akıllarınca tam yerinde bir fırsat kabul edip, Galata cemaati arasındaki Damyanidis aleyhine bir hava yaratarak ortodoks halkı ayaklandırarak Damyanos Damyanidise saldırmak ve bu şekilde kendisini heyet başkanlığından atmak teşebbüsüne girişirler.

Fakat, bu plan ve entrikalarını gizli tutmaktadırlar. Anlaşmazlığı, hoş görüyle bastırmağa uğraşıyor gibi görünürler. Galata'ya, bir kaç kere metropolitlerden oluşan heyetler gönderirler ve bu heyetlerin cemaat arasındaki

anlaşmazlığı, kimseyi kırmadan halletmek biçiminde, propaganda yaparak halka bildirirler. Fakat, bu heyetler, hiç de propaganda yapıldığı gibi hareket etmezler tam tersine durumu iyice karıştıracak, aradaki anlaşmazlığı, daha da arttıracak ve halkı Damyanos Damyadis aleyhine ayaklandıracak biçimde davranırlar. Bunu gören Damyanos Damyadis ile taraftarıları da yapılan bu propaganda ve entrikaları haber alarak patirikhanedekilerin iki yüzlülüklerini ortaya çıkarır.

Patrikhane taraftarları ve Damyanos aleytarları, sonunda Galata kiliselerinin Damyanos'un elinden kurtarılması için, patrik Girigoryos'a başvurarak fiili olarak muavenet talebinde bulunmak zorunda kalırlar. Fakat patrik, bu müracaatı, ona taraftar olduğunu sandığı Papa Eftim'i kışkulandırmak korkusu kabul etmeyerek aczini itiraf edecektir. Hiç de umulmayan bu cevap karşısında, Damyanos aleyhtarları, Damyanos ile kendilerinin şahsen uğraşmalarına izin verilmesini patrikten rica etmeleri karşısında patrik, bu ricayı kabul eder. Müracaat edenlere yalnız istedikleri izni vermekle kalmayıp, aryrıca, kendilerine patirikhane tarafından maddi yardımlarda bulunacağı sözü de verilir.

Fakat, bunlar bu izni ve para yardımı sözünü de yeterli görmezler. Patrikten bu konuda Papa Eftim ile neye mal olursa olsun anlaşmak ve Damyanos ile savaştırılması çarelerini araştırmak konusunda fikrini sorarlar. Patrik

efendi, Damyanosa karşı beslediği kini ve intikamı gereği, bu teklifi çok yerinde bir teklif olarak görür. Muhataplarına bu konuda da muvafakat cevabını vererek:

–Damyanos Damyadisten sizleri ve bizleri kurtaracak, Papa Eftim şöyle dursun, bir Türk dahi olsa, ona dört elle sarılır ve kendisine ebediyen minnettar olurum. Hay hay, ona da baş vurarak yardım isteyebilirsiniz. Yalnız bu başvuruyu heyetiniz adına yapmayı ve işe bizleri karıştırmamayı unutmazsınız tabii. .

Sözü eli muhataplarının, Damyanos'a karşı olan hırs ve kinlerini alevlendirmekle beraber Papa Eftim ile anlaşmaları için de, hepsini ayrı ayrı teşvik eder.

Patirikhanece her konuda ve özellikle yardım yapılacağı sözüne rağmen, Damyanos Damyanidis ile savaşmak cesaretini bir türlü göstermiyen muhalifler, nihayet bir gün, on sekiz kişilik bir heyet halinde, Papa Eftim'i, Tarlabaşındaki evinde ziyaret ederler. Dertlerini anlatarak, Damyanos ile mücadele ederek Galata kiliselerini elinden kurtarmak konusunda yardımını isterler.

Papa Eftim, hiç beklemediği bu başvurudan ve yardım isteğinden son derece memnun kalır, fakat, bu memnuniyetini saklayarak, başvuranlara karşı çekingen bir tavır takınır. Tekliflerini nezaketle reddederek, buna da yetkisizliğini sebep olarak gösterir. İstenilen yardım hususunda patrik Grigoryas'a müracaat ederek, yardım talep edilmesini tavsiye eder. Bu tavsiyesinde yaptığı ısrarlar ve

karşılanacağını muhakak gördüğü faydalarla, kendisini patrik Girigoryos'a karşı iyi niyet beslemekte olduğu kanaatini oluşturur. Bu şekilde davranarak gelenlerden bilgi alır.

İçlerinden biri; patrik Girigoryas'a da gittiklerini fakat, patiriğin bu hususta aczini itiraf ederek fiili yardımlarda bulunamıyacağını söylediğini anlatır. Bir diğeri de, kendisine müracaat edilmesinin patrik tarafından tavsiye edildiğini, patriğin tembihine rağmen, açıklamak suretiyle dilinin altındaki baklayı çıkarır. Papa Eftim, bu şekilde bir hayli aydınlanmış ve yüreği de o nisbette ferahlanmıştır, Papa Eftim, yine kendini ağır satmak isteyerek ricaları kabulden kaçınmakta direnirse de, heyet üyeleri, Papa Eftimin bir türlü yakasını bırakmayarak, kendisine karşı besledikleri sevgiden, güvenden söz ederek, duygularını uyandırmaya çalışırlar.

Bu durum karşısında Papa Eftim, gelenlere şu cevabı vermek zorunda kalır:

–Peki aziz kardeşlerim teklifinizi kayıtsız şartsız kabul ediyorum ve yarından itibaren bu işle yakından ilgileneceğimi diğer işlerimden üstün tutarak bununla meşgul olacağım ve dileklerinize sizi kuvuşturacağıma söz veriyorum, Yalnız, hana bir vekâletname ile yetki vermeniz gerekir.

Heyettekiler, Papa Eftimin, kendilerini hedeflerine ulaştırmakta ve Papa Eftimi de kendilerine inandırma gereğini kavradıklarından dolayı istenen vekâletnameyi

hemen hazırlayıp notere tasdik ettirdikten sonra Eftim'e verirler.

Papa Eftim'den aldıkları kesin söz üzerine artık işlerini olup bitmiş gözüyle bakan ve bu başarıdan dolayı da gururlanan heyet, Papa Eftimin evinden çıktıktan sonra doğruca patirikhaneye sonra da, Damyanos Damyadis'in evine giderler. Papa Eftimin kendilerini çok iyi karşıladığını, arzu ve tekliflerini dini bir hizmet sayarak, derhal ve memnuniyetle kabul etmekten, önceden tahmin edildiği gibi, bundan hiç de kaçınmadığını, patrik Girigoryos ve Damyanos'a iletirler. Her ikisi de bu haberle son derece sevinirler.

Patrik Girigoryos, şahsına karşı aykırı bir cephe aldığı ve bir gün patrikhaneyi yine kontrolü altına almak, hoşlanmadığı metropolitleri kendisiyle birlikte kapı dışarı etme plânında bulunduğu söylenilen Papa Eftim'in, bu hareketi iyi bir şekilde karşılaması, bu suretle de minnet ve mahçubiyet altında bırakarak onu kendisine ve patrikhaneye bağlama kararını verir.

Metropolit arkadaşları tarafından da çok uygun ve faydalı görülerek beğenilen bu karar üzerine, o gün özel adamlarından biri kanalıyla Papa Eftim'e, beş yüz lira gönderip böylece patrikhane büyüklerine şükran borçlarını ödemeyi kendine görev sayar.

Galata kiliselerinin bu özel heyeti, ertesi gün tekrar Papa Eftime gelerek patrik Girigoryos'un da kendisine ve-

rilmesinde mahzur görmediği hâtta uygun gördüğü bir başka vekâletnameyi de kendisine verirler.

Papa Eftim kendisine sunulan vekâletnameyi gözden geçirdikten sonra, pazar günü, Galata Kilisesine gelmeyi ve onların istediklerini yerine getirmeye, söz verir. Bu arada, getirilen bu vekâletnameye taraftar oldukları hakkında bir mazbata hazırlanmasını ve bunun cemaat arasındaki hatırlı ve sayılı olanlardan birkaç yüz kişiye imza ettirilmesi de özellikle tavsiye eder.

O günkü Pazar'da ve Papa Eftimi taparcasına sevenlerin dini ve milli saydıkları hâtırasını halâ unutamadıkları ve unutamayacakları derecede mübarek ve büyük bir gündür. Papa Eftim, söz verdiği saatte, Galata Panaiya kilisesinin önün gelir. O gün papanın geleceğini haber alan erkek, kadın, çoluk, çocuk bütün Galatalılar, kilisenin cadde ve sokakları doldurmuşlardır. Galatalılar, Papa Eftimi, bir taraftan el çırparak ve bir taraftan da sevgi dolu seslerle:

–Sağ ol Papa Eftim. . Diye karşılarlar.

Papa Eftimi, kilise kapısının iç tarafında karşılayan ve gösterdikleri saygı ile kendisi üzerinde iyi intiba bırakan merkez heyet başkanı Damyanos Damyanidis ile arkadaşları, kilise odasında Papa Eftim'in etrafında toplanarak meseleyi anlatmaya başlarlar. Fakat, Papa Eftim, muhataplarının sonra heyet başkanı Damyanos Damyanidis ile özel olarak görüşeceğini bildirerek başbaşa kalırlar.

On beş dakida süren gizli görüşmeden sonra, Papa Eftim,

muhatabını gereği gibi ikna eder. Çalışma tarzı üzerinde ileri sürdüğü şartları olduğu gibi Damyanos'a kabul ettirir. Biraz sonra duyulan ve herkes tarafında takdir ve hayretle karşılanan bu başarıyı sağlıyan ve Damyanos Damyanidis'in kendisine karşı olan içten bağlılığına inanan Papa Eftim hemen ayağa kalkarak bulundukları odanın kapısını açarak cemaat ileri gelenlerini içeri alır. Bu sırada, Papa Eftim tarafından yazılması ve üçyüz kişiye izmalatılmasına daha önce karar verilen ikinci bir vekaletname mazbatası, mazbata da imzaları bulunan kimselerle bir heyet tarafından kendisine sunulur.

Burada sadece imzası bulunanlar değil, bütün Galata ve civarında oturan cemaatin de, Papa Eftim'i vekil olarak kabul edip, bundan manevi bir zevk almış oldukları da ayrıca belirtilir.

Yanına gelenlerin hepsini, nezaketle karşılayan Papa Eftim, yumuşak bir sesle onlara şöyle seslenir:

–Çok sevgili evlâtlarım. Aciz şahsıma karşı büyük bir cömertlik ile göstermiş olduğunuz sevgi ve güvenden dolayı sizleri ve Galata ortodoks cemaatine teşekkürler ederim. Başkanınız Damyanos Damyanidis efendi de, sizlerin bana karşı gösterdiğiniz güveni aynen gösterdi. Her konuda beni şahsen de her bakımdan yetkili bir vekil tanıdığını söyledi ve artık aranızda mevcut olan ve hepinizin benliğinde sarsıntılar yapan ihtilâf, şu duruma göre kendiliğinden hallolunmuş demektir. Damyanos efendi, istifanamesini şimdi

yazıp heyetinize takdim edilmek üzere bana verecektir. Vekâletnamelerinizden edindiğim yetkiyle, sizlerin ve Damyanos taraflarının tâyin edeceği ikişer kişiden oluşan bir heyet teşkil etmenizi ve bu heyete bütün hesapları ve nakitleri devrü teslim etmenizi rica ediyorum. Kabul ediyor musunuz bu kararı mı?

Her taraftan, kabul, kabul, sesleri yükselir. Bu karar derhal yazılan ve hazır bulunanlar tarafından imzalanan bir mazbata ile tesbit edilerek, mazbata Papa Eftime verilir.

Patrikhane taraftarları bu şekilde isteklerine kavuşmuş olduklarından Papa Eftim'e minnet ve teşekkürlerini sunarlar. Ayrıca, kendilerine ve patrikhaneye bağlılığına inandıkları Papa Eftim'in etrafına toplanarak Galata kiliseleri başpazlığını kabul etmesi için kendisine, ısrarla ricada bulunurlar.

Papa Eftim, halkın büyük bir heyecan ve ısrarla yaptıkları bu teklifi, muhataplarını hayrette bırakacak, bir ağır başlılık ve göz tokluğu ile, kabul edemeyeceğini bildirerek, onlara dönerek:

–Ben, der. Buraya, aranızdaki anlaşmazlığı kaldırıp sizleri anlaştırmak için geldim. Fakat, mademki beni kendinize başpapaz yapmak ve bana iyi duygu ve niyetinizde gösterdiğiniz bu teveccüh ve kadirbirliğe bilhassa teşekkür ederim. Ayrıca da, bu işin, bir başka zaman yine aramızda görüşmek üzere geri bırakılmasını rica eylerim. .

Papa Eftimin bu hareket de hazır bulunanlar tarafından

takdirle karşılanır. Özellikle başbapazlığa ait görüşmenin başka bir zaman yapılacağı hakkındaki sözlerinin de bir vaad telâkki edildiği hep bir ağızdan kendisine tekrarlanır.

Sonunda, bir azize yakışır şekilde de uğurlanan Papa Eftim, o gün ilk defa olarak girdiği Panaiya kilisesinden yalnız Galata kiliseleri cemaat heyetleri arasındaki anlaşmazlığı gidermekle kalmamış, aynı zamanda bütün Galata ortodokslarının kalbini fethederek, serbestlik ve gelecekte temin ettiğini müjdelemiştir.

HER MESELE BİTER FAKAT FENER ENTRİKASI BİTMEZ

Ancak Patrik Girigoryos, Damyanos Damyanidis'in istifasından son derecede memnun olmuştur fakat, Galata ortodokslarının Papa Eftime karşı gösterdikleri bu ilgi ve sevgi hiç de hoşuna gitmemiştir. Daha açıkçası plânları bir hayli zedelenmiştir. Hele Papa Eftim'in, başpapazlığa getirilmesi konusunda istek ve plânlar, onu düşündürmeye başlamıştır.

Patrik Girigoryos, Papa Eftimin, bu şekilde İstanbul'daki bütün ortodoks cemaat ve heyetlerini birer birer elde ederek patirikhaneye karşı yeni bir cephe açmasından korkmaktadır. Bu nedenle, karşısında sıralanan ve bu başarılardan dolayı kendisinden takdir ve taltif bekleyen muhataplarına karşı aniden tavır değiştirir. Kaşlarını çatıp

hepsini azarlamağa, onlara hakaret etmeye başlar. En sonunda, heyet üyelerini azarlayıp, kovduktan sonra aceleyle Sen Sinod heyetini toplar.

Gelişen olayları heyet üyelerine abartarak ve çarpıtarak anlatan Grigoryos, Papa Eftim'e karşı hemen harekete geçerek, patrikhaneye karşı yine girişmesini muhakkak gördüğü mücadelesini önleyip herhangi bir kötü vaziyete meydan vermemek için alınması gerekli tedbirlerin, bir an önce düşünüp karar verilmesini teklif eder.

Genel olarak Papa Eftimin isminden bile çekinen Sen Sinod üyeleri, hemen müzakereye girişerek alınmasını gerekli gördükleri tedbirler üzerinde şu karara varırlar.

". . . Papa Eftimin ruhani sıfat ve yetkilerine hemen son verilmeli. Aynı zamanda Damyanos Damyanidisi elde ederek, görünüşte kendisiyle çalışılacakmış gibi görünerek Papa Eftim'i Damyanosa ezdirmek. . "

Karar verildikten iki gün sonra, patrikhane entrikacıları faaliyete başlarlar. İlk iş olarak, bir afaroz cezası ile Papa Eftimin papazlığına son verilerek, durumun bir beyanname ile bütün İstanbul ortodoks kiliselerine bildirirler. Aynı gün, patrikhaneye davet ettikleri Damyanos Damyanidis'i, hayli pohpohladıktan ve Rum ortodoksluğunun amansız bir düşmanı olduğu herkeçe bilinen Papa Eftim'in sözlerine kanarak görevden çekilmesini üzüntüyle karşıladıklarını söyleyerek, kendisine, hemen Galata kiliselerine el koymasını ve başkanlığı yine ele alması tavsiyesinde bulunurlar.

Ayrıca, Papa Eftim'le, çeşitli sebebler yaratıp, fırsatlardan faydalanarak savaşması ve onu yıkmak, ezmek, yok etmek için her çareye başvurması emredilir. Bunu için maddi ve manevi her türlü yardımın fazlasıyla yapılacağıda eklenir.

Damyanos Damyanidis, patirikhanenin bu emrilerini yerine getirmeyi üzerine almakta hiç de tereddüt göstermez. Hemen o günün akşamı, Galata kiliselerine el koyar. Yeniden ele geçirdiği başkanlığın yetkilerine dayanarak ve Fener patrikhanesinin de çeşitli yardım sözlerine güvenerek Papa Eftim aleyhine bir takım suçlar isnat ederek dava açmaya girişir. Daha birkaç gün evvel karşısında el pençe divan duran, durumun düzelmesi için kendisinden medet uman Damyano Damyanidis'teki bu değişikliğe Papa Eftim hiç şaşırmaz.

Papa Eftim'e karşı, patrikhane kodamanları, Damyanos ve adamları tarafından açılan bu karşı cephe ve başlatılan hareketler, İstanbul'un her tarafından hiç de iyi karşılanmaz. Özellikle Galata ortodoks cemaatleri heyetleri ile, büyük bir halk kütlesi ayağa kalkar. Hele Damyanos Damyanidis'in tekrar başkanlığa getirilmesi ve Papa Eftim ile her alanda boğuşmaya mecbur edilmesi, ortodokslardan pek çoğunu büsbütün sinirlendirecek patrikhane ile Damyanos Damyanidis'e karşı ayaklanma girişimine iter. Hepsinin, Papa Eftime karşı olan sevgi ve saygılarını bir kat daha artırarak taraftarlıklarını sağlar. Fakat, bu duygularını ve bağlılıklarını açıklamayı o günler için uygun bulmazlar.

DAVA

Fener Patrikhanesi, kendileriyle işhirliği yapan Damyanos Damyanidis'te birlikte, dava açtıkları Papa Eftim'in işini temelinden bitirmek için dört bir yandan saldırıya geçme plânlarını uygulamaya girişmişlerdi. Pek tabi her zamanki gibi, daima kendilerini kollayan Papa Eftim'den haşlamak kaydıyla. Çünkü Eftim bir Türk'tür,

Kaldı ki kendi içlerinde son zamanlarda meydana gelen huzursuzlukla birlikte, Papa Eftimin ortodokslarının milli savaştaki bunca fedakârlık ve hizmetlerine rağmen, mübadeleye tâbii tutulmamalarından ve kendilerinin de, mütareke ve işgal günlerindeki emperyalistlerle işbirliğiyle, ihanetlerine şartlar gereği göz yumularak mübadele kararının dışında tutulmalarından yüz bulan ve aşırı derecede şımaran Fener Patrikhanesinin sözde din adamları, Papa Eftim'in ipini çekmek görevini sadece Damyanos Damyanidis ile adamlarına vermiş değillerdir. Bizzat patrik Girigoryos'tan aldıkları emir ve direktiflerle o günlerin ileri gelen Yunanlılarından dört kişiyi de, her biri birer metropolit efendinin idaresi altında, Pap Eftimi aleyhine çalıştırmaya başlarlar.

Bunlardan biri, aslen Yunanlıdır ve Viyana'da diş hekimliği eğitimi yaptığı halde mesleğini terk ederek, kendisini, siyasete verdiği söylenilen (Niko Valasyadis) idi.

Eski patrik Meledyos'un özel adamlarından, Fener pat-

rikhanesinin kurtuluşu için hayatını adamış olan Niko, o sıralarda Tatavla (Kurtuluş), Galata ve Haliç Feneri semtlerinde dolaşarak bu civarda oturan Rumlar arasında , Papa Eftim aleyhine, Fener patrikhanesi tarafından düzenlenen biçimdeki davaya şahitlik yapacak adamlar araştırmaktadır.

Muhataplar arasında yalan yere şahitlik yapacak yaradılış ve kabiliyette olduklarını görüp anladığı adamlara nasıl ve hangi konuda şahitlik edeceği hakkında bilgi vererek Fener patirikhanesi adına talimat verir. Bu gibilerin her birine, bir miktar para vererek işi garantiye alır.

İkincisi, Toma Lefteryadis'dir, Aslen Samsunlu, ve Pontos komitecilerinden Zaharya Lefteryadis'in kardeşi olan ve kendi elleriyle onlarca Türk'ü öldürmekle gurur duyduğunu söyleyen bu adam ise, Papa Eftim aleyhine gösteri yapacak ekipler hazırlamakla uğraşmaktadır. Patrikhanenin papazları tarafından gösterilen hedef doğrultusunda bu ekipler, Papa Eftimin mahkemeye çıkarıldığı gün, Tarlabaşındaki ev ile adliye arasındaki cadde ve sokaklarda, adliye koridorlarında, yer alarak ve Papa Eftim aleyhinde gösteri yapılacak, fırsat olduğunda da tartaklanarak Papa Eftimin yüzüne boya atma görevi verilir. Elbette bu ekiplerde çalışmayı ve verilen emirleri istenildiği gibi kabul edenlerin de, bol bol bahşişler ve ayrıca da tatlı sözlerle gönülleri alınır.

Bu patrikhane âletlerinden diğer ikisi de, Teodor Palancidis

ile Yuvan Kalivros'dur.

Teodorun eski bir öğretmen ve o sırada eytamhanelerden birinde memur ve Yuvan'ın da, Tatavla'da Vangelestra Kilisesinin ilâhicilerinden olduğu ve her ikisinin de o günün Rumları tarfından sevilip sayılan ve sözlerine inanılan ve bel bağlanılan kimselerden bulunduğu söylenmektedir. Bu kişiler, temasta bulundukları Rumlara, kendilerini patrik Girigoryos aleyhtarı bu aleyhtarlıkları derecesinde de Papa Eftim taraftarı göstermektedirler. Kurdukları bu entrika ile takındıkları iğrenç maske Papa Eftim'in gerçekten hayranları ve candan taraftarları arasında gidip gelmektedir.

Papa Eftim'in plânları ve düşünceleri hakkında bu adamlar edindikleri bazı bilgileri Girigoryos'a ulaştırmakta, öte yandan fırsat buldukça, Papa Eftim'in patirikhanedekilerle boy ölçüşüp uğraşamıyacağını ve bir gün mutlaka onların Eftim'den af dilemek zorunda kalacaklarını, yine de bütün olanlardan en çok kendilerinin acı duyacaklarını, hiç bir şeyden haberi olmayan insanları inandırmaya çalışmaktadırlar.

Durum ve şartlara göre, gerektikçe, Papa Eftimi de övüp aziz mertebesine ulaştıracak derecede methetmek suretiyle de patrikhaneye olan bağlılıklarını, iğrenç niyetlerini ve âdi hareketlerini saklamaktadırlar.

Fakat, bu dört patrikhane uşağı sırlarını plânlarından kimsenin haberi olmadığını sanarak faaliyetlerinin patrikhanedekilerin hoşlarına gidecek sonuçlar vereceğine

inanmaktadırlar. Oysa durum, hiç de umdukları gibi değildir. Bu dört Fener entrikacısıyla yakından irtibatı olan ve kurnaz hareketleri ile dost olduğuna dördüne de inandıran Aleko Dimitriyadis adında gerçek bir Türk dostu bunların patrikhane uşakları olduklarını, bütün hedeflerinin ve plânlarının, o sırada İstanbul polis müdüriyeti Siyasî şubesinde başmemur olan ve Papa Eftim'in korumasıyla görevlendirilmiş olan Sadık Beye bildirmekte ve millî bir hizmet saydığı bu görevi, gerçekten tam anlamıyla yerine getirmektedir.

Çalıştırdıkları bu elemanlarla Papa Eftim'i, halka karşı küçülterek sindireceklerine ve sonunda kendilerinden af dileteceklerine inanan Fener patrikhanesi ileri gelenleri en sonunda bunda da hayal kırıklığına uğramakta gecikmeyeceklerdir.

Davanın görüleceği günün sabahı, aleyhine açılan davalar hakkında, resmi olarak çağırıldığı Beyoğlu istintak hakimliğine gitmek üzere Tarlabaşındaki evinden çıkan Papa Eftim, sık sık gözüne çarpan benzeri manzaralar ve kulaklarını çınlatan alaylı kalabalıklar, manalı laflar, iğrenç küfür ve taşkınlıklar içinde bulur kendini.

Hepsi olmasa da ekseriyeti, Fener papazlarının uşak ve bahşişçi yardakçılarından oldukları palikarya tavırlarından anlaşılmaktadır. Ancak hiç biri ona el uzatmak cüretinde bulunamazlar. Aynı taşkınlığın mahkeme koridorunda da tekrarlanması üzerine savcılık makamı, Papa Eftim'i, polis

ve jandarma koruması altına alır. Aynı zamanda, İstanbul polis müdürlüğü Siyasî şube ikinci komiserlerinden Saib ve Lûtfi beylerle komiser muavini Elmas beyin idare ettikleri sivil ekipler de, cadde ve sokakları dolduran bu Fener Patrikhanesi grubunu dağıtıp tezgahlayanlardan bazılarını tevkif ederek Rum, Fener işbirliğini bozar.

Suç üstünde yakalanan bu kişiler, ayrı ayrı yapılan soruşturmaları sırasında yaptıkları itiraflarda yetkili makamlarca zaten bilinmekte olan gerçekleri, bütün çıplaklığı ile meydana koyarlar. Bu durum, Fener papazlarını olsa keyiflerini kaçırmış, ve yüzlerini de az çok kızartmıştır.

O gün istintak hâkimliğinde ifadeleri alınan ve hepsinin de patrikhene yardakçıları tarafından çeşitli vaadler ve bol bahşişlerle kandırılarak bulunmuş oldukları malüm olan yetmişten fazla yalancı şahit, verdikleri ifadelerinde, patrikhanenin düzenlediği plâna uygun olarak, Papa Eftim hakkında çeşit çeşit isnat ve iftiralarda bulunmuşlardı ki, bu yüzden, istintak hâkimi Papa Eftim hakkında gerekli mahkeme kararı vermek mecburiyetinde kalır.

Bir zaman sonra, duruşma yapılmak üzere Beyoğlu ceza mahkemesine, tayin olunan gün de müracaatı lüzumu bir celp kâğıdı ile bildirilen Papa Eftim derhal Cumhurreisi ile Başbakan ve Adalet Bakanına şu mealde birer telgraf çeker:

". . . . . Bir maksadı mahsusla aleyhimde açtırılan davaları, şahsen takip ve müdafaa ile, adaletin tecellisine yardımda bulunmak mecburiyeti karşısındayım. Fakat, mahkemeye

gidip gelmem esnasında, evvelce olduğu gibi, düşmanlarımın teşvik ve tahriklerine uyan bir kısım Rumların yine taarruzlarına maruz bulunmaklığım mukarrer ve muhakkaktır. Şahsımda ve ruhani mesleğimden daha ziyade, mesubiyeti ile övündüğüm Türlüğümün şerefini mahafaza için, bu defa, taraftarlarım ile birlikte, bu taşkıncılara mukabele bulunmak kararındayım. Ancak, bu suretle vukubulacak arbedenin bazı mahfillerce kötü şeklide telâkkilere uğratılması ve bu vesile ile milletime dil uzatılması için davamızın, İstanbul haricindeki mahkemelerden birine naklini vatan ve milletimin selâmeti namına dilerim. . . "

Papa Eftimin birer telgrafla üç büyük makama yaptığı bu müracaat ve istek yerinde bulunarak davanın İzmit ceza mahkemesinde görülmesi kararı da ilgililere bildirilir.

Patrikhanedekiler ve yardakçıları, Papa Eftim tarafından yapılan ve hükümetçe uygun görülen bu müracatı ve davanın İzmit ceza mahkemesine naklinden haberleri yoktur. Duruşmanın yine Beyoğlu Ceza Mahkemesinde yapılacağını sandıkları için mahkemede dinletecekleri yalancı şahitlerin birbirini destekliyecek ifadelerle, Papa Eftim'in belli bir cezaya çarptırılacağını, uzun müddet hapiste yatacağını umut ederek, Beyoğlu Ceza Mahkemesince belirlenen duruşma gününü beklemektedirler.

Nihayet, duruşma günü geldiğinde Patrikhane uşakları, Papa Eftim'i, Tarlabaşındaki evi ile Beyoğlu Adliyesi

arasındaki cadde ve sokakları tutarak ve Papa Eftim'i beklemeye başlarlar.

Bu defa, sadece protesto etmekle kalmayıp, üzerine saldırarak ve fırsat buldukları takdirde onu öldüreceklerdir.

Düzenlenen plânı daha önce öğrenen papa Eftim, Tarlabaşı caddesi üzerindeki yan sokakların köşelerinde saklanan Rumları seyrederken bir yandan bunların, hal ve hareketlerine kızıp, acımakta, öte yandan dindaşlarının, Fenerdekilerin aleti olmuş bir takım kendini bilmezlerin sözlerine aldanarak, bu derece alçalmalarına da çok üzülüyordu.

Fenerlilerin kurdukları Bizans mirası entrika kalesi bir defa daha yıkılacaktır. Bilindiği gibi temyiz mahkemesi kararının dâvacılara ve dâvalıya tebliği için Beyoğlu Ceza Mahkemesine çağrılan Papa Eftim, yine kuvvetli bir polis nezareti ve süngülü bir jandarma müfrezesi tarafından evinden alınarak mahkemeye getirilir. Bu sebeple cadde ve sokaklarda ve adliye binası civarında pusu kuran Fener dalkavuklarından, ancak bir kaçı ufak tefek taşkınlık yaparlar. Bir çoğuda bulundukarı yerlerden suspus kalmışlar, kapıldıkları hayal kırıklığı ve korku ile, oralardan kaçıp gitmekte bulurlar çareyi.

Her birinden ayrı ayrı başarılar bekledikleri adamlarının bu suretle paniğe kapıldıklarını haber alan ve mahkeme salonunda üzüntü içinde dolaşan Fenerin yüksek payeli ida-

recileri, bütün ümitlerini, topladıkları yalancı şahitlerin hâkim huzurunda verecekleri düzmece ifadelere bağlanışlardır.

Sonunda iki taraf da, hâkim huzurunda yerlerini alırlar. Mahkeme başkanının yapaçağı tebligatı bilen Papa Eftim, sakin bir şekilde mahkeme başkanının celseyi açmasını beklemektedirler.

Fener idarecilerinin merak ve heyecan içinde geçirdikleri sıkıntılı anlar çok sürmeden, mahkeme başkanı, elindeki dosyadan ayırdığı bir kâğıdı zabıt kâtibine uzatırken, anlamlı bakışlarını dâvalı ile dâvacıların üzerinde gezdirerek ciddi bir eda ile:

–Temyiz mahkemesinin dâvanızla alâkalı bir kararı okuyacak, dinleyiniz. Diye uyarır.

Hâkimin bu ihtarı, dâvacılarla, mahkeme salonunu dolduran ve sıkışık vaziyette ayakta duran dinleyicilerle kaş göz işaretleriyle, hâkimin bahsettiği kararında ne olabileceği birbirlerine soruşturmağa, bazıları de, çeşitli şüphelerin yarattığı endişelerle telâşlanıp kıvranmağa başlarlar.

Temyiz mahkemesinin kararı şunu içermektedir:

". . . Papa Eftim ve muarızları arasında meydana gelen davanın, memleket asayişinin selâmeti namına İzmit ceza mahkemesine nakli tensip edilmiştir. . . "

Bu karar, Fener taraftarlarını oldukça şaşırtmış ve morallerini bozmuştur. Mahkeme salonunu, Fenerlilere hüzün

veren, bir hava kaplar. Koridorda bulunanlarla, sokakta bekleşenler, mahkemeden umdukları gibi, Papa Eftimin tutuklanması yolunda bir karar çıkmasını kuvvetle uman patrikhane yandaşları kendilerine ters gelen bu kararı pek çabuk haber alarak, hayal kırıklığına uğrarlar. Artık mücadele azmiyle ve kahramanlığı ile hiç bir şeyden korkmadığını ve yorulmadığını gereği gibi anladıkları Papa Eftim'e meydanı bırakıp gitmek zorunda kalırlar.

Adaletin Fener Patrikhanesine ansızın vurduduğu bu kuvvetli darbe ile düşman ve muhaliflerinden bazılarını öfkelendiren, bazılarını da sarsıp şaşırtmak başarısını kazanan Papa Eftim, mücadele sahasını biraz daha genişletmek kararını verir. Bundan yola çıkarak Papa Eftim giriştiği mücadelenin sebeplerini, Fener patrikhanesinin duvarları ardında yıllardan beri saklı duran gizli sırları, belli başlı papazlarının bekleyip bir an evvel ulaşmayı kendilerine gaye edindikleri kötü emelleri ve bu yolda giriştikleri çirkin teşebbüsleri açıklayarak, ortodoks âleminin gözleri önüne sererek bu şekilde gözlerini açacağı İstanbul Rumlarını, düşmek üzere bulundukları kötü sonuçlardan kurtarmak için "Fener Papazlarına Açık Mektubum" ve "Müdafaam" adında iki uzun beyanname hazırlayıp bastırarak, İstanbul Rumlarına dağıtır.

Her ikiside Rumca haflerle Türkçe olarak hazırlanıp, basılan bu beyannameler gerçekten cemaatın eline geçtiğinde çok büyük bir etki yaratır.

MÜDAFA VE AÇIK MEKTUBUN SONUÇLARI

Beyannamelerin dağıtılmasından kısa bir süre sonra, gerekli olan uyanmanın sonuçları görünmeye başlar. İlk olarak İstanbulun muhtelif semtlerinde oturan Anadolu Türk ortodoksları, küçük ve büyük gruplar halinde, Papa Eftimi Tarlabaşındaki evinde ziyarete gelmeye başlarlar. Bütün bu ziyaretçiler, patrikhanenin üzerindeki esrar perdesini kaldırdığından ve kendilerini tam zamanında uyandırıp aydınlattığından dolayı Papa Eftim'e sadece minnet ve teşekkürlerini bildirmekle kalmazlar, onun bir koruyucu ve kurtarıcı olduğuna inandıklarını dilleri ve hareketleriyle birlik olduklarını ve kendisine sımsıkı bağlandıkları vereceği direktifler dairesinde ölünceye kadar canla başla çalışacaklarını ağlayarak içtenlikle dile getirirler.

Anadolu'nun Türk ortodoks ziyaretçilerini, Fener patrikhanesinin daha önce yüzlerine gülüp, kendilerine dert ortağı edinir gibi güründüğü Damyanos Damyanidis ile bir türlü anlaşmaları mümkün olmayan Galata kiliselerinin özel heyetleri takip ederler. Bunlar da, Fener patrikhanesiyle olan bütün ilişkilerini kesmek istedilerini söyleyerek, Papa Eftimden himaye ve yardım rica ederler.

Fakat, Papa Eftim bütün bu olanlardan sonra bunlara hoşgörü de çekimser davranmaktadır. Çünkü önceden Galatalıları yaptığı işbirliği ve yardımların sonucu olarak kendilerinden vefasızlık, hattâ kötülük gördüğünü ileri sürerek

acı acı sitemde bulunmasına karşılık, heyet üyeleri, kendilerinin, bir kasıt ile değil de, şartlar ve olayların gelişmesiyle işledikleri kusurları itiraf ederek, Papa Eftim'den özür diliyor, kendisinden himaye ve yardım ricasında bulunurlar.

O günden sonra kendisiyle sıkı bir surette işbirliği yapacaklarını ve herhangi bir sebepte kendisinden kesinlikle ayrılmıyacaklarını ve telkin ettiği vatan idealine sadık kalacaklarını, gözyaşları dökerek, vadediyor, bu vaadlerini de dinleri, namus ve şeref üzerine ettikleri yeminlerle tekrarlayarak Fener entrikacılarıyla uğraşmaya hazır olduklarını da sözlerine ekliyorlar.

Galata kiliseleri özel heyetlerinin birbiri ardına ve sık sık yaptıkları bu ziyaret ve istekler, sonunda Papa Eftim'in yumuşamasına sebep olur. Söylenilen sözlere, yeminler edilerek verilen sözlere inanmış ve kendileriyle anlaşıp bağdaşmış gibi davranan Papa Eftim, bu gruplara Fener papazlarını, çeşitli sebepler yaratarak özellikle, Damyanos ile patrikhanenin aralarını açacak ve Damyanos'u patrikhaneden ve Fener papazlarından ayıracak fırsat ve imkânlar aramaları tavsiyesinde bulunur. Heyet üyeleri, son ziyaretilerinde yapılan bu tavsiyeleri kendilerine görev bildiklerini söyleyerek Papa Eftimden ayrılarak ertesi günden itibaren, gerçektende, faaliyete geçerler.

Bu ekip bir taraftan patrik Girigoryos, Galata kiliselerini Damyanos Damyanidis'in elinden kurtarılmasını ısrarla is-

tiyor, bu istekleri yerine getirilmediği takdirde bütün Galata ve civarı Rumlarıyla birlikte, Papa Eftim'in eline bırakacakları tehdidini ileri sürüyor bir taraftan da, edindikleri eller vasıtasiyle aynı teklifi ve tehdidi Damyanos Danyanidis'e yaptırmaktadır.

Durum, epeyce karışmış ve başta patrik Girigoryos olmak üzere bütün Fener papazları panik içindedirler.

Hele, Girigoryos, tam anlamıyla ne yapacağını şaşırmıştır. Gerçekten çok zor bir durumda kalmıştır. Nihayet son kozunu oynayarak Damyanos Damyanidis aleyhine olmak üzere, heyet üyelerinin isteklerini yerine getirmeyi uygun bulur.

Bu ekibin taraftarlarının çoğalmasını ve bunlardan kuvvet almasını hiç istemediği Papa Eftim'i bu şekilde, kendilerini tarafından seçilmiş olan bir başkanının, patrik tarafından azledilmesini patriklik yetkisinin dışında bulunmasıyla yaptığı hücumlar Girigoryos'u gittikçe yıpratmaktadır.

Patrik Girigoryos'un bu kararı ile kendisine karşı gösterdiği iki yüzlülük de haklı olarak, Damyanos Damyanidis'i de öfkelendirmektedir. O da, artık, patrikten ve Fener papazlarından hayır beklemenin yersiz olduğuna inanmıştır. Papa Eftim ile başbaşa uğraşmıyacağını bildiği için, onunla barışıp anlaşmak yolunu tutmayı, patrikhaneye dalkavukluk etmekten daha iyi bularak, Papa Eftim aleyhine açtığı davalarda, kendisine vekil tayin ettiği avukat Emin beye başvurarak, kendisine acındıracak şekilde, ricalarda bulunur.

Bu sebeple avukat Emin bey, Papa Eftim'e Tarlabaşındaki evine gider. Emin bey, Türklüğünün gereği olarak, Papa Eftim'in İstanbul Rumlarının, Türk toplumuna katılması için bütün gücüyle çalışmasını, varlığını bu yolda harcamasını daime takdirle karşıladığı ve Damyanos tarafından aleyhine açılan davalarda vekilliğini kabul etmesinin de mesleğinin gereği olduğunu söyledikden sonra, Damyados Damyadisin patrikhane ile arasının, düzelmeyecek şekilde, açıldığını, Damyanos ile aralarını bulmak ve ona da Papa Eftim'in açtığı mücadele cephesinde bir yer vermek için Damyanos tarafından geldiğini bildirir.

Papa Eftim de, Emin beye karşı nazik davranarak. Hasmı Damyanos'un vekâletini kabul etmesinin hata değil, mesleki bir görev olduğunu söylemesi üzerine Avukat Emin bey, Papa Eftim'in bu davranışını memnuniyetle karşılar. Papa Eftim'in ellerini öpüp isteklerini görev bildiğini, ne emrederse yapacağını ifade ettikten sonra Damyanos'un bilinen davalarındaki vekâletini hangi şartlarda yerine getirdiğini ve Fener patrikhanesinin bu konudaki düşüncelerinin ne olduğunu en ince ayrıntılarına kadar bütün detayı ile anlatır. Bu arada, kendisine verilmiş olan bir taahhütnameyide Papa Eftim'e göstererek, sözlerinin gerçekliğini isbat eder. Hattâ, bu iş için, patrikhane adına Damyanos'un kendisine peşinen beş bin lira verdiğini ve mahkemeyi patrikhane lehine sonuçlandırdığı takdirde, ayrıca on bin lira daha vereceklerini de söyler.

Damyanos Damyanidist meselesine gelindiğinde, Onun, çok iyi ve namuslu bir adam olduğunu Papa Eftim'in ideali için çalışmağa gönüllü olduğunu, önceden her nasılsa patrikhanenin teşviklerine kapılıp hata yaptığını, fakat en sonunda aklını başına alıp, Fener patrikhanesindekilerin baştan ne tıynette adamlar olduğunu anlıyarak onlarla işbirliği yapmaktan pişman olduğunu ilave ederek Damyanos'un affedilmesi ricasında bulunur.

O esnada, Papa Eftim, muhatabının sözünü çok nazik bir eda ile keserek, Damyanos Damyanidise işlediği bu hatadan dolayı hiç de küskün olmadığını, bazı sebeplerden dolayı onu özürlü bile saydığını söyleyerek, devam eder.

–Damyanos Damyanidis gerçekten iyi bir çocuktur. Çok iyi bilirim bunu, Patrik Meletyosun patriklikten düşürülmesinde bize de büyük yardımı oldu. Fakat her nasılsa sonradan yanıldı ve tekrar Fener papazları arasında yer ve bana karşı cephe aldı. Önemi yok bunun Çünkü hayatta az çok her kul yanılır. Yanılmayan yalnız Allah'tır.

Avukat Emin bey, Papa Etimin gösterdiği bu tevazu ve hoşgörüsünden cesaret alarak, hemen gidip huzuruna getireceğini söylediği Damyanos Damyanidis'in de, bizzat elini öpüp hatasını kendini affettirmesi için izin ister.

Papa Eftim, patrikhaneye karşı açıp ve biraz daha genişletmesi çareleri araştırdığı mücadele cehhesinde, Damyanos Damyanidis'ten pek çok istifade edeceğini ve yapacağına inandığı işlerin takdir etmekle birlikte, onun mu-

halif ve muarızları olan Galata kiliselerinin heyet üyeleriyle ilişkide bulunduğu o günlerde Damyanos Damyanidis'i evine kabul etmesinin dedikodulara sebep olacağını öne sürerek kendisini başka bir yer ve gün kabul edeceğini belirtir.

Bunun üzerine avukat Emin bey, Eftim'e

–Ona ne şüphe aziz papa?. . Bu konuda bana göstereceğiniz emniyet ve güven liyakatimi pek yakında takdir ve beni teveccühlerinizle taltif edeceğinizi muhakkak sayınız ve buna inanınız rica ederim. Bu aramızda bir sır olarak kalacaktır. diyerek, ertesi gün yeniden görüşmek üzere ayrılırlar.

O gün, gördüğü iyi niyet ve özellikle teklifinin kabul edilmesinden dolayı, Papa Eftimden büyük bir hoşnutluk ve memnunlukla ayrılan avukat Emin bey, ertesi günün sabahı, papa Eftim'in evinden alarak, Ortaköy Yalıboyundaki köşküne götürür:

Avukatı Emin beyden aldığı haberle sevinen Damyanos Damyanidis, büyük bir sevinçle karşıladığı Papa Eftimin ellerini tekrar tekrar öperek yaptığı kusurdan dolayı samimiyetle af diler. Bu arada, bütün varlığı ile kendine ebediyen bağlandığını ve merkez heyetindeki arkadaş ve taraftarları ile birlikte, kendisinden alacağı bütün emirleri tamamiyle ve günü gününe yerine getireceğini, yeminler ederek söz verir.

Tavır ve davranışlarıyla, itiraf ve sözlerinden Damyanos'un artık yola geldiğini anlayan Papa Eftim, hoş sözlerle telâş ve endişelerini gibi yatıştırıp, kendisiyle birlikte çalışacağını söyledikten sonra:

–Sana, der, gereken direktifleri, bundan sonra sık sık görüşmeyi kararlaştırdığımız avukat Emin bey vasıtasiyle göndereceğim. Şimdilik tavsiyem şu: Heyet başkanlığından azledildiğine dair patrikhane tarafından gönderilecek tezkereye hiç aldırma ve görevinden kesinlikle ayrılma. Arasıra, burada gerektikçe buluşur ve görüşürüz. Geçmiş şeylerden bahsetmeğe hiç gerek yok. Hadi yolun açık ve yardımcı Ulu Mevlâna olsun Damyanos.

Papa Eftim, Damyanos Damyanidis ile yaptığı bu gizli görüşmeden sonra, İstanbul Rumları arasında meydana getirmeyi tasarladığı ve az çok da hazırladığı halk cephesini Damyanos ve taraftarlarıyla bir hayli kuvvetlendireceği kanaatini iyice inanır. Bundan sonra, eldeki topluluğu düzene koymak, daha çok olgunlaştırmak gerekmektedir. Bir taraftan bunları sağlamak, diğer taraftan da teşkilâtını, imkânların verdiği ölçüde genişleterek ateşli bir çalışmaya girişir.

Kısa bir zaman içinde, Galata kiliselerinin özel heyetleriyle, Damyanos Damyanidisin başkanlığı altındaki merkez heyeti ve taraftarlarını, birbirlerinden haberleri olmaksızın, patrikhaneden uzaklaştırmaya muvaffak olan Papa Eftim, bu heyetlerin her birinden aynı gaye için çalışacakları hakkında, birer taahütname aldıktan ve Galatalı Rumlara imzalattıktan sonra, bütün bu heyetleri temsil etmekte bulunan merkez heyetiyle, yani, Damyanos Damyanidis ve arkadaşları ile, ilk defa olarak açıkça temasa geçerek ken-

dilerinden, hemen o gün patrikhane ile olan olan bütün münasebetlerini kesmelerini ve durumu da bir tezkere ile patrikhaneye bildirmelerini ister.

Bu kesin teklif karşısında hemen harekete geçen merkez heyeti, kısa bir müzakereden sonra, patrikhane ile bütün ilişkilerin kesilmesi kararını verir. Durum bir telgraf ile Fener patrikhanesine ve Papa Eftimin isteğine uyarak, hükümet merkezindeki yetkili makamlara bildirilir.

Bu kararı, merkez heyetinin özel heyetlerle birlikte Papa Eftimin başkanlığı altında bulunmakta olan Türk Ortodoks Merkez Kilisesine katılmak kararı takip eder. Bundan iki gün sonra da, Tatavla (Kurtuluş) ve Kumkapı kiliselerinin heyetleri, Papa Eftime gönderdikleri mektuplarla faaliyetleriyle birlikte ortodoks Rum cemaatine katıldıklarını bildirirler.

Papa Eftim, artık, patrikhaneye karşı kurma kararını verdiği halk cephesinin temelini atmış ve İstabul'un Rumlarını Türk Ortodoks Kilisesi cemaati arasına katmış bulunmaktadır. Fakat, asıl istediği hedefine ulaşmak için bu başarıları yeterli görmez. Teşkilâtını daha sağlam temellere dayandırmak için Kayseri de daha önce teşkil etmiş bulunduğu Türk Ortodoks Merkez Kilisesinin İstanbul'a naklini gerekli gördüğünden uygun zaman ve fırsat beklemektedir.

Papa Eftim, o günlerde, aralarındaki anlaşamazlığı kaldırarak mücadele safında birlikte çalışmak üzere yer

aldırdığı Galata kiliseleri özel heyetleriyle, merkez heyetinin barışma ve anlaşmalarından dolayı teşekkürü ve bütün cemaatleriyle birlikte Türk ortodoks kilisesini dini bir merci olarak tanıdıklarını bildiren her iki tarafın yetkililerince imza edilmek şartıyla bir mazbatayı da belirterek taraftarlarının morallerini yükseltmeyi uygun görerek, mektubun yazıları arasına bunu da ekler. Galata kiliseleri merkez heyeti ve özel heyetleri Papa Eftimin bu kararını yerinde bularak üzerinde önemle dururlar.

Aceleyle yaptıkları bir toplantıda oy birliğiyle verdikleri karara dayanarak, Panaiya kilisesinin emrine hazır olduğunu belirtip nakil heyetinin bir an önce yapılması ve uygun biçimde yayınlanmasını ısrarla talep ederler. Bunu sabırsızlıkla beklediklerini, yazdıkları mektuba eklemek suretiyle de Papa Eftimin cesaretini pekiştirirler.

Papa Eftim, Galata kiliseleri heyetlerinden aldığı bu muvafakat ve davet üzerine yerleştiği Panayia Kilisesini Türk Ortodoks Kiliseleri geçici merkezi haline getirir. Fakat bu kilisenin papazlarını bir türlü ikna edemez, Papa Eftim'e karşı sevgi ve saygı besleyen bu papazlar, Fener Patrikhanesine olan bağlılıklarıyla, her gün kilisede vaaz ve öğütleriyle Türklere beslediklerı düşmanca duygulardan dolayı, Türk ortodoks kilisesi şemsiyesi altına girmeye yanaşmadıklarından kiliseden kendi istekleriyle derhal uzaklaşırlar.

Diğer yanda ise Galatadaki kiliselerden hemen hemen

hergün gelen heyetler kendi kiliselerinin Türk ortodoks topluluğuna alınmasını istemekdedirler. Papa Eftim bu istekleri hemen yerine getiremiyordu. Çünkü tam anlamıyla kendisine ve kiliseye bağlı, cemaatleri idare edecek Papazlar yoktur. Ancak o güne kadar yaptıkları döneklikler ve çevirdikleri, entirikalarla sonuç alamadıkları hükümet makamlarına Papa Eftim'i şikayet etmekten vazgeçip, Papa Eftimle görüşmeyi kararlaştırırlar. Bu sebeple aralarında seçtikleri dört kişilik bir heyet hazırlayıp, Papa Eftim'e gönderirler.

Papa Eftim kendisini Panaiya kilisesinde hemen hemen her gün ziyaret etmelerine karşılık Papa Eftim, bunların isteklerini hemen yerine getirmek durumunda değildir. Çünkü, kendi idealine uygun papazları bulup, görevlerinden çekileceklerini bildiği papazların yerlerine yenisini bulmanın imkânsızlığı içindeydi. Bu sebeple Galatadaki diğer kiliselerin, Türk ortodoks topluluğunda yer almalarını, geçici bir zaman için geri bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. Fakat, heyetlerin ve cemaatten ileri gelenlerine, o gün için elde edilmesi çok güç olan, bu imkânsızlığı söylemek zorunda kalır.

Papa Eftim Panaiya Kilisesine yerleşmesi ve kiliseyi kendine geçici bir merkez yapmasıyla, Galatadaki diğer kiliselerin de bu topluluğa katılmak üzere heyet ve cemaatlerle Papa Eftim arasında anlaşmalar yapıldığı ve, bunun için gerekli hazırlıklara bile başlanıldığı haberlerin yayılmasıyla

sarsılmağa başlayan Fener patrikhanesindekilerde yeniden bir panik havası başlamıştır.

Sonunda toplanarak Papa Eftim'in tepeden inme bu emrivakisini önlemek çarelerini araştırmaya başlarlar.

Fakat, o günlere kadar çevirmeye çalıştıkları entrikalar sebebiyle yüz bulamadıkları hükümet makamlarına başvurmayı ve Papa Eftim hakkında şikâyette bulunmayı da göze alamamışlardır. Sen Sinod meclisinde yaptıkları uzun müzakerelerden sonra, bu işi, Papa Eftimle görüşüp anlaşmak suretiyle halletmek yolunu tutmak mecburiyetinde olduklarını anlayarak, oluşturdukları dört kişilik bir heyeti, bu konuda görevlendirerek, Papa Eftime gönderirler.

Papa Eftim, kendisini Panaiya kilisesinde ziyarete gelen bu heyeti, büyük bir soğukkanlılıkla karşılar. Gösterdiği iltifat ve hürmetlerle, dördünü de oldukça şaşırtır. Muhataplarının kapıldıkları bu şaşkınlık karşısında gelenlerin ne için geldiklerini sorar:

–Hiç şüphesiz ki, yüksek gururunuzu kırıp ayağıma kadar gelmek tenezzül ve zahmetinde bulunmanızın bir sebebi vardır herhalde. Nedir emirleriniz aziz arkadaşlar.

Hiç biri Galatalı olmadıkları, hattâ Galata semtiyle hiç bir ilgileri olmadığı halde sadece dillerine ve bileklerine güvenilerek ve Papa Eftim'i korkutarak yola getirebileceklerini ümit edilen patrikhane mensubu bu kişilerden en cüretlisi konuşmaya başlar:

–Patrikhane ile uğraşmamanızı ve hemen anlaşma yolunu tutmanızı tavsiye için geldik size, der.

Papa Eftim, bu söz karşısında alaylı bakışlarını bu Fener palikaryalarının yüzlerinde gezdirerek sakin sesle:

–Aferin size Bu tavsiyeniz, barışsever hristiyanlardan olduğunuzun ispatıdır. Böyle kutsal bir görevi üzerinize aldığınızdan dolayı gerçekten takdir ve tebrike şayansınız. Ancak, Fener papazlarıyla aramızda olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırabilmek için gerekli kudret ve yetkiye sahip misiniz bilmem?. . Eğer öyle ise, ben de bütün ortodokslar da, bu delâletinizden dolayı büyük minnet ve tüşekkürler borçluyuz sizlere. Kendi hesabıma ben vereceğiniz hükmü kabul ederim. Fakat, Fener papazlarının bunu yapacağını hiç sanmıyorum. Söyleyiniz bana, onlara söz dinletebilecek ve kararınıza boyun eğdirebilecek misiniz?

Papa Eftimin nazik söz ve tavırlarından cesaretle konuşmaya başlayan bu kişilerden biri:

–Biz, haklı gördüğümüz her şeyi, size olduğu gibi, patrikhanedikilere de kabul ettirmek iktidarındayız.

Bu sözün doğruluğunu hiç de ümit etmemekle beraber inanmış gibi bir tavır takınan Papa Eftim de, inancına karşısındakilerin de kanaat getirecekleri ciddi ve inandırıcı bir eda ile:

–Öyle ise mesele yok. Beni dinledikten ve sözlerimin doğruluğuna kanaat getirdikten sonra, aleyhime de olsa vereceğiniz kararı kabul edeceğime şimdiden söz veriyorum

size dedikten sonra anlatmaya başlar.

Hiç şüphesiz biliyorsunuz ki, Fener papazları ile aramızda önceden ne olmuşsa olmuş, ben kesin olarak yenilgiyi kabul ederek patrikhaneden çekildim ve kendileriyle olan bütün ilişkilerimi de kestim. Sekiz aydanberi evimde bekleyerek ve onları kuşkuya düşürmemek için hiç bir şeyle ilgilenmedim. Bu sırada patrik Girigoryos, benden Galata kiliselerinin merkez heyetiyle özel heyetleri arasında mevcut anlaşmazlığın hallini rica etti. Bu ricayı reddedebilirdim. Fakat, aynı zamanda bana müracaat ederek kilise heyetlerini memnun etmek ve özellikle patrikhaneyi, bu işin halli imkânını bir türlü bulamamasından dolayı, düştüğü aciz durumdan kurtarmak için kabul ederek kısa bir zaman içinde meseleyi hallettim. Şimdi soruyorum sizlere,. . . Patrikhanedekilerce, benim suç addettikleri eski hareketlerimden dolayı cezalandırılmama neden zamanında gerek görmediler?. Ne diye sekiz ay beklediler? Ne gibi maksatlarla bin rica ve minnetten başka ayrıca da beş yüz lira göndermek suretiyle bana yüklediler? O gün takdirlerle karşıladıklarını bildiğim başarılarımdan dolayı kuru bir teşekkürden de vaz geçtim, ne gibi bir sebeple iki gün sonra, beni papazlığımdan mahrum etmek ve dillere düşürmek lüzumunu hissettiler? Kendilerine karşı kafa tutan ve vedikleri emirleri hiç de umursamayan Damyanos'u, ben güzellikle istifa ettirip, Galata merkez heyeti başkanlığından çekilmesini sağladıktan sonra, ne diye onu

tekrak bağırlarına bastılar ve aleyhime birçok dâvalar açtırmak suretiyle üzerime saldırdılar?

Aracı fener palikaryaları bu haklı sorular karşısında şaşkınlıkla Papa Eftimin yüzüne bakıp kalırlar.

Papa Eftim, patrikhanedekilerin, kendisini yok etmek için giriştikleri bildiği o iğrenç ve kanlı teşebbüsleri de birer birer anlatır.

Muhataplarının, düştükleri durumla, büsbütün gevşeyip sersemleşmelerinden faydalanarak, kendini müdafaaya başlamıştır. Patirikhanenin kendisine karşı yaptığı saldırılardan acı duyan, Damyanos muhalif ve muarızlarının kendisine iltizam ile, kiliselerine davet suretiyle borçlandıkları minnet ve şükranı ödediklerini ileri sürerek bu hareketlerini alkışlamış ve muhataplarını büsbütün şaşkınlığı uğratır. Sonunda, Nihayet, kapıldığı heyecan ile oturduğu yerden fırlayarak, gürleştirdiği sesiyle:

–Kıskançlıkları yüzünden, yolsuz ve haksız olarak ruhanî sıfat yetkilerinden beni mahrum etmeye kalkışan Fener papazları, yarın kilisede yapacağım muazzam bir âyinin şahidi olacaklar ve otoritelerinin düzme ve hükümsüz olduğunu anlıyacaklar. Ne yazık ki, hepsinin de yüzleri kararacak ve cemaat nezdinde seven ve sayanları diye haykırır kalmıyacaktır.

Odada öfkeli hareketlerle birkaç defa aşağı yukarı dolaştıktan sonra, muhataplarının karşılarında durarak onlara sorar:

–Namuslu ve mert insanlarsınız değil mi? Söyleyin şimdi verdiğimiz kararı haklı mıyım yoksa haksız mıyım?

Papa Eftim, meraklı bakışları ile muhataplarını birer birer süzüyor, verecekleri cevabı merakla beklemekte fakat, hiç biri de cevap veremez Dördüde susup kalmıştır. Çünkü Papa Eftim'in sözlerini, şikâyetlerini ve savunmasının haklı bulmuşlardır. Papa Eftimin haklı olduğunu tasdik etmekten başka söyleyecek sözleri yoktur.

Papa Eftimin soruyu birkaç defa ısrarla tekrarlaması,sonunda dördünü de dinlemek zorunda bırakmıştır. Karar ve kanaatlerini şöylece açıklarlar:

–Baba. . Senin haklı olduğunu hep kabul ediyoruz. Diyecek başka sözümüz yok. Ne yazık ki, Fenerdekilerin kilisemizin yüksek şerefini ve otoritesini koruyamadıklarını ve bile bile büyük bir hata yaptıklarını anladık. Yalnız sizden ricamız şu: Onların ihmal ettikleri kilise şerefini siz koruyun ve kurtarın.

Bunu için, ne gibi yardımda bulunmamızı ve patrikhaneye karşı nasıl bir cephe almamızı arzu ediyorsan hemen emret, yapmağa hazırız.

Papa Eftim, muhataplarının kendini hakkı teslim etmelerinden dolayı duygulanmış, öfke ve heyecanını oldukça yatıştırmıştır. Karşısında sıralanan ve patrikhaneye temsil ettiklerinden ve oraya kadar geldiklerinden, hiç şüphesiz ki, duydukları utanç ve nademetle yüzleri kızaran bu adamlar Papa Eftim, teselli edip gönüllerini aldıktan sonra bir

baba tavrıyla:

–Evlâtlarım, ben şimdiye kadar kilisemizin ve ona bağlı olduklarını bildiğim ortodoks dindaşlarımızın selâmet ve menfaatleri için çalıştım hep. Hâlâ da onun için çalışıyorum. Ölünceye kadar da, iyi bir çoban, ücretsiz bir er olarak durup dinlenmeden çalışacağım. İnanınız bu sözüme. Şahsi olarak beklediğim hiçbir istek ve beklediğim herhangi bir menfaat de yoktur. Evli olmayanlar, siz de bilirsiniz ki, yuva kıymeti ve çoluk çocuk muhabbeti nedir bilmezler. Bilmedikleri için de takdir edemezler. Bizim Fener papazları da tıpkı böyledirler işte!. . Merhamet ve şefkatleri hiç yoktur. Dünyayı ruhanî varlıklariyle hor ve hakir görmeye alışmışlardır.

Onaları daima baskı altında bulundurmak, her şeyin halktan doğduğuna ve halk sesinin hak sesi olduğuna gereği gibi inandırmak, halkın kuvvetini ve halka karşı olan görevlerini kendilerine anlatmak, halk onlara değil onları halka inandırmaya, alıştırmak, lâzımdır. Din işlerinde ve kilisede keyfi muamele yapmaktan kaçınmaları, hükümetin emirlerine aykırı hareketlerde bulunmağa kalkışmaları ve aksi takdirde bundan bütün ortodoksların her bakımdan rahatsız olacakları kendilerine anlatılmalı ve bu gibi hareketlerden sakınmaları mutlaka sağlanmalıdır.

Bu idia ve dileklerimin hepsi de birer olaya ve hattâ, muhtelif zamanlarda yaptığım tecrübelere dayanmaktadır ki, bunlar, bugün beslediğim olumsuz kanaatleri yaratmıştır.

Belki ben bu konularda yanılmışımdır. Bunları bir de siz ayrı ayrı deneyiniz bakalım. Şimdi benim size yapacağım tavsiye şu. Gidin onlara da benim şu iddia ve müdafaalarıma ve edindiğiniz kanaat ve verdiğiniz kararı söyleyin bir defa. Görecek ve anlıyacaksınız ne adamlar olduklarını hepsinin. Ne ise geçelim şimdi bunları da gelelim benim dileklerime.

Bu adamlar, hakkımda yersiz olarak verdikleri şu herkesin bildiği ve kimsenin de hoş görmediği kararı geri alsınlar. Bakın bugün pazartesidir. Ben önümüzdeki pazar gününe kadar bekliyeceğim. Şayet bu kararı, o güne kadar düzeltirlerse ne iyi. Ben ilk ve son âyinimi kilisede yaptıktan sonra çekip evime giderim ve eski halime dönerim. Buna namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz veriyorum size. Aksi takdirde, yâni kararı, düzeltmemekte ısrar ve inat ederlerse, pazar gününden itibaren yapmaya başlıyacağım âyinlerle, onların bu konudaki nüfuz ve yetkisizliklerini bu şekilde açıklar ve hepsinin şeref ve haysiyetlerini büsbütün kırarım ki, bu benim hakkımdır.

Aracı olmaktan ziyade, yapacakları tehdit ve baskıyla ellerini kırmak için gelen bu adamlar Papa Eftimin ellerini tekrar tekrar öperek çekilip giderler.

Fener papazları, Papa Eftimin tahmin ettiği üzere bu adamların sözlerini dinleme gereği bile duymazlar. Kararlarını Fener papazlarına kabul ettireceklerini ümit eden ve bunu Papa Eftime kesin olarak söz verdikleri halde, ye-

rine getirmeyen heyet üyeleriyle düştükleri durum karşısında oldukça hayal kırıklığına uğramışlardır.

Fener papazları bu durum karşısında , Papa Eftimin heyet üyelerini denemek, hattâ, onlarla eğlenmek maksadiyle, bu teklifleri yaptığı fikrini ileri sürerek, heyetin, tavsiye ve isteklerini yersiz bulup reddederler . Papa Eftimin patrikhaneden korkup çekildiğini, durumunu düzeltmekle uğraştığını, bildiklerini ve hakkında verilen afaroz kararı baki kaldıkça, kilisede âyin yapmaya kesinlikle cesaret edemiyeceğini söyleyerek ve bu tehdide inandıkları için heyet üyelerini, saflık göstermek ve Papa Eftim'e lâyık olmadığı kadar önem verip işi büyütmekle suçlarlar.

Belirtilen günde heyet üyelerinin gelmedikleri gibi olumlu veya olumsuz bir haber göndermeye de gerek görmediklerini anlayan Papa Eftim, Fener papazlarını, tekliflerine yanaşmadıklarını anlamakta geçikmeyerek ve tehdit mahiyetinde verdiği kararı uygulamaya karar verir.

Bir pazar günü, kendisiyle anlaşıp bağdaşmak imkânını göremediklerinden görevlerini terk ederek patrikhane yolunu tuttukları için, papazsız kalan Panaiya kilisesinde, gerçekten gösterişli bir âyin düzenler. Bu âyin, yalnız Galatalılardan değil, Beyoğlu ve İstanbulun muhtelif semtlerinde oturan ortodoks cemaatten büyük bir kalabalık katılır. Papa Eftimin okuduğu dualar, yaptığı vaaz ve nasihatler, kadın ve erkek bütün cemaat tarafından, kilisede o güne kadar benzeri görülmemiş, bir sakinlik ve mem-

nunlukla dinleyenleri coşturur.

Bu âyin sırasında iki Rum kadını, cemaate dönerek Papa Eftim'i kastederek.

–Anaksiyos!. . Anaksiyos!. .

Türkçesi "Lâyık değil, lâyık değil" diye bağırmaya başlarlar. Cemaat galeyana gelip kilisenin her yanından sesler yükselir.

–Lâyıktır, lâyıktır.

–Yaşasın, varolsun babamız Papa Eftim.

Bu çirkin hareketleriyle ve kıyafetleriyle hayasızca hareketlerinden iki namus düşkünü oldukları anlaşılan bu kadınlar dışarı atılır ve olay pek tabii olarak, cemaat tarafından büyük bir öfkeyle karşılanıp Fener papazları aleyhine bir hava yaratır.

Fener papazları tarafından tertiplenen bu tür komlolar Papa Eftimi cemaat huzurunda küçük düşürüp bu şekilde bezginleştirerek kiliseyi terkettirip, evine çekilmeye mecbur etmek için tekrar ettirilir. Fakat, bu tür sarkıntılık ve taşkınlıklar her defasında da cemaatin şiddetli müdahaleleri ve Papa Eftimin cesur müdafaalarıyla karşılaştığı, gibi cemaatin Papa Eftim'e karşı beslenmekte olduğu hürmet, saygı da o derecede artar. Cemaat sayısıda gün geçtikçe, patrikhanedekileri de çileden çıkartaçak, morallerini bozacak şekilde artarak, İstanbul Rumları arasında Papa Eftim ve Eftimcilik akımı gün gittikçe güçlenmeye başlar.

Türk ortodoksluğunun yaradılıştan taraflısı, yılmaz ve yorulmaz fedaisi olan Papa Eftimin, Panaiya kilisesini kendi merkez ve idealine kaynak ve özellikle Fener papazları ile mücadelelerini, gerektiği gibi anlamak için, 4 Eylül 1923 tarihinde broşür halinde yayınladığı beyannamesine, bakarak o günlerde Fener papazlarının neler yaptıkları daha iyi anlaşılır.

MUHTIRA

Sevgili ortodok kardeşlerim:

Siz kardeşlerim ile özellikle şu günlerde yapmayı gerekli gördüğüm şu sözlerime mübarek İncil-i şeriften bir âyet ile başlamak ve meşhur filozoflardan Arista Delyos'un bir sözünden de faydalanmak isterim. Aziz Pavlos, İbranilere gönderdiği ikinci mektubunda "Her isyan ve itaatsizlik lâyık olduğu cezayı bulur " buyurmuştur. Filozof Ariste Delyos da mübarek âyetteki hikmet ve hakikati "Sebepsiz bir şey yoktur" sözüyle belirtmek istemiştir. Binaenaleyh, şu âlemde, bütün vakıaların sebepleri ve verecekleri neticeleri bu kanuna bağlıdır.

Yine İncili şerifin hükmüne göre "Her insan ektiğini biçer" İşte, bin aciziniz de, şu yazılarımda Birinci dünya harbinde uğradığımız yenilginin sonuncunda işgale uğrayan İstanbul'da, birden bire şımarıveren Fener patirikhanesinin, İsa Mesihi emirlerine ve milli men-

faatlerimize aykırı olarak yürüdükleri yolları ve işledikleri suçları, ne de olsa bir ortodoks olduğum için, büyük acılar duyarak sizlere bildirmek ve bu sebeple Fener papazlarının başlarını bir halk darbesi indirmek isterim.

Fener papazlarının bir kısmı bilinen bir kısmı da bilinmeyen, nice nice fenalıkları, hele, hükümetimize karşı düşmanca cephe almaları, yalnız ben âcizinizi değil, siz ortodoksları da çok müteessir etmiştir bilirim. Bu sebepledir ki, bir çoklarımız Fener papazlarına karşı cephe almış bulunuyor, sırası geldikçe kendilerine karşı hoşnutsuzluğunuzu dile getiriyorsunu Bu hırs ve öfke sizlerin dini, milli duygu ve imanınızın eseridir. O geniş cübbeli sözüm ona büyük ve aziz metropolitleri, patrikhanemizin sakin havasını ve çevresini ne hale getirdiklerini ve bu yüzden biz ortodokslara neler kaybettirdiklerini , burada tekrar etmeğe bilmem gerek varını? Fener papazlarının, kan ve soy kardeşlerimiz olan Türk milleti aleyhindeki çılgınca takibe kalkıştıkları iğrenç siyaset ve hareketler yüzünden, hiç şüphesiz ki pek haklı olarak, uğranılan kayıpları ve sonuçları tekrar sayılıp dökülmeyecek kadar kara ve korkunç ve mağdurları da o nisbette çoktur değil mi? Güneşin ışıkları herhangi bir şekilde ne kapanabilir ne de unutulabilir!. . Bunları neden boş yere inkâr ile gizlemeye yalanlarla değiştirmeye uğraşalım. Bunu, zaten dinimiz de hoş görmez. Bilirsiniz ki, İncili şerifte şöyle bir âyet de vardır: .

"Kabahatlerini örten katiyen berhudar olamaz Fakat nedamet hisseden ve itiraf eyliyenler merhametle kaşılaşır. "

Bir adamın kabahatlerini kısmen gizliyerek hafifleştirmeğe, yada, büsbütün inkâr ile örtemeğe ve kendini suçsuz ve haklı göstermeye kalkışması da, hiç şüphesiz ki, bir suçtur.

Şimdİ esas konumuza gelelim. Bir taraftan hükümetlerimize karşı Fenerin aziz papazları (!) tarafından takınılan iğrenç tavırları da sulh-u salâh İncilinin aciz ve hakir bir hademesi olan benim, hükümetimize karşı olan sevgi ve bağlılığımın vatan ve milletin selâmeti ve saadeti için ettiğim naçiz hizmetlerim arasında, bir mukayese ve muhakeme yapalım. Bu esnada, da İncil-İ Şerif'in şu mübarek âyetini sakın hiç hatırdan çıkarmıyalım.

"Hiçbir şeyin görünüşüne aldanmayın. Daima, hakikatleri araştırmaya ve ona dayanarak kararlarınızı vermeye alışın. "

Muhakemesi yerinde olan herhangi bir kimse kesinlikle inkâr edemezki biz ortodoksların, Ulu Tanrı'nın ezeli ve ilâhî takdir ve tedbirinin eseri olarak, Türk hükümetinin idaresi altına verilmişizdir. Bizler, bu ilâhî takdire uyarak, aşağı yukarı beş yüz seneye yaklaşan bir zamandanberi hayatımızın, menfaatlerimizin ırz ve malımızın hâmisi bulunan hükümetimizin bütün emirlerini birer kul sadakat ve itaatiyle karşılayıp bağlı kalmak zorundayız.

Dünyanın her hangi bir yerinde hiç bir hükümet yoktur ki, kendi sadık ve itaate alışık durup dururken ve ortada her-

bangi bir haklı sebep yokken, tebaalarına zulüm ve gadirde bulunsun. . . Bunu, biz ortodoksların yüzlerce yıl refah içinde yaşamamızla, isbat ettik. Bilmem içimizde, saadetle geçen bu yüz yılları inkâra kalkışacak, Fener papazlarından başka, kimse varını dır?

Herkes tabii bulunduğu hükümette mutlu olsun. Çünkü, bütün hükümetler, Ulu Tanrının hak ve adaletine dayanır ve tapınır. Bunun tersi Ulu Tanrının emrine ve takdirine karşı durmak demektir. Bu, suçu işleyenler de, aleyhlerine verilmesi pek tabii olan hüküm ve kararları lâyık olanlardır. Hükümetler, iyi emeller ,ve niyetlere bağlı olan teşebbüs ve hareketler için değil, ancak yapılan kötülükler, ihanetlere karşı celâllenir ve gazaplanırlar.

Tâbi olduğun hükümetten korkmamak, hür ve serbest yaşamak ister misiniz?. . Onun dediğini yap, Mükâfatını muhakkak göreceksin. Çünkü, o da Ulu Tanrı tarafından bunu yapmakla görevli ve yükümlü tutulmuştur.

Müsaade buyurunuz artık aziz dindaşlarım da, şu bizlere başlık ve başkanlık, bütün ortodoks âlemine karşı da İsa'nın ahdi cedid sefinesinde kaptanlık ettikleri iddiasında bulunan Fener papazlarına bir soralım hele. . . Acaba şimdiye kadar mukaddes kitabımız olan mübarek İncil'in hükümetlerine uydular, bu suretle Türk millet ve hükümlerine uydular, bu suretle Türk milleti ve hükümetiyle, bu arada bizleri memnun ve hoşnut edecek işler ortaya koydular mı? Ne gibi sebeplerle Aziz Pavlus'un

emirlerine aykırı hareketlerde bulundular ve bu gibi hareketlerini kendilerinden sonra geleceklere neden bir örnek olarak ortaya koymadılar?

İnanınız sözüme dindaşlarım, ilâhi hükümleri umursamayan bu bedbahtlar, pek yakında Ulu Tanrının kahredici gazabına uğrayacaklardır hepsi de. Bilmem ki, bunlar, kendilerini haklı görmek için şuna, buna:

–Biz İncilin haricindeki işlerle fazla meşgul bulunduğumuz için mukaddes kitapları okumaya vaktimiz olmuyor mu diyecekler acaba?

Şu cihet, inkâr kabul etmez bir hakikattir ki, Fener papazları Hazreti Mesihin, bunca emir ve iradelerine yüksek idealine karşı çoktanberi arkalarını çevirerek, ancak dünya işlerine ve özellikle, şahsi menfaatlerine düşmüşler ve işte bugün bizleri sızlandıran ve kıvrandıran durumların ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Bir zamanlar gerçekten büyük ve kutsal olarak hepimizce tanımış bulunan kilisemizi bugünkü haline getirerek tıpkı bir entrika ocağına, bir siyaset bucağına çevirmişlerdir. Son durumumuz çok acı ve o nisbette can sıkıcıdır.

Her ne ise. . Benim kanaatime göre, Fenerin bu idrâksiz ve izansız papazları, bu yola bile bile ve ölçüsüz menfaatlerin ümit verdiği tatlı hayallere kapılarak bu yola atılmıştır. İşin en tuhaf tarafı da şurasıdır ki, bu teşebbüs ve hareketleri ile kilisemizin ruhanî mevki ve şerefini daha yükseklere çıkaracaklarına inanıyor ve başkalarını saadet ve rahata

kavuşturacaklarına inanıyor, başkalarını da buna inandırmağa, kendilerini birer kurtarıcı tanınacaklarını sevgi ve saygı gösterileriyle kucaklanacaklarını sanarak ve büsbütün şımarıyorlardı. Tuhaf değil mi aziz dindaşlarım. Bu başları dönük ve aklıselimleri sönükler, şimdiye kadar uğradıkları çeşitli başarısızıklar yaptıkları kepazeliklerin meydana getirdiği birbirinden acı sonuçlardan sonra, yine aynı yolda devam etmek için ihanet duygularını daha fazla şahlandırıyorlar. Allah, gazab ile yok etmek istediği kimselerin evvela aklı selimlerini alır ve kötü fikirlere kaptırır, sözünün gerçeği bir daha anlaşıla. Hem de çok yakın bir zamanda. Bu koca cübbelilerimiz iflâs edecektir. Fakat çok yazık ki, onların borçlarını Türk ortodokslarımız da ödeyecektir.

Acaba, tahminlerimde aldanıyor ve siz dindaşlarımı da aldatıyor muyum? Keşke söylediklerim bir iftiradan ibaret olsa ve korkularımız hep boşa çıksa!

Ancak tâbileri bulunmakla bir zamanlar şeref ve iftihar duyduğumuz Türk devleti yenilmiş durumda olması ve başşehrin işgal edilmesi ile artık yok olup tarihe karışacağını sanmakla ancak bizim akılları tamamiyle körelmiş olan Fener papazlarını yakışır. Bunlar, acaba Wilsonun kabul etmiş olduğu prensiplerini galip devletlerin birbiri ardına yaptıkları vaadleri okumadılar, duymadılar mı dersiniz? Görünüyor ki, Ulu ve âdil Tanrı'yı o kadar gücendirmişiz ki, kilisemizin gemisini kayalara çarpıp batırmak için,

dümencileri olan bu aziz ve büyük metropolitlerimizin akılarını iyiden iyiye köreltmiştir. Söyleyiniz aziz dindaşlarım, hatıra gelebilen daha başka bir ihtimal var mı? En büyük cübbeler giyen ve kendilerine birer aziz süsü veren metropolit efendiler, yoksa bunları size iftira mıdır? Asla ve haaaşa!. Bütün söylediklerim birer gerçektir kurtuluşa tekrara kavuşmak için biricik yol, bir an evvel yaptıklarınızdan pişman olarak mütareke günlerinden beri güttüğünüz kötü politikayı terketmek, hatta , hep bir ağızdan bütün suçlarınızı itiraf ile Ulu Tanrıdan ve bu arada, zavallı ortodokslardan af dilemektir.

Fakat, yapıyorlar mı, ya da yapacaklar mı bunu? Hiç de sanmıyorum. Çünkü, hâlâ da o şeametli yola devam etmekte ve hâlâ Türk hükümeti ve milletine çeşitli hile ve sebeplerle aldatmak için, şeytan ile iş birliği edip didinmekte inat ve ısrar etmektedirler.

Şunu, çok iyi bilmemiz lâzımdır ki, bugünkü Türk hükümeti öyle kolay kolay aldanmaz ve aldanmıyacaktır da. Çünkü, geçmiş zamanlarda olup bitenlerden edindiklerini bir ve tarafa bırakalım, şu yeni olayların onlara kazandırdığı nice bilgiler, aldanmalarına kesinlikle imkân bırakmayacaktır.

Fenerdekilerin, geçmiş zamanlardaki dine ve insanlık hislerine aykırı işlerinin, şimdi teferruatına girecek ve sizleri büsbütün düşürecek değilim şimdi. Fakat,mütareke devrinde yaptıkları çeşitli kötülüklerin, çeşitli ihanetlerin aşağıdaki sorularımla olsun yüzlerinizi • bütün millet

nazarında kızarmaktan, günahkâr başlarınızı yerlere eğmekten de kolay kolay pek geri doğurmayacağım doğrusu Cevap verin bakalım hele birer birer sorularıma.

1– Sizlere, Venizelos bile rahat oturmanızı, politikaya karşmamanızı ve Türklere daima hoş geçinip kendinizi sevdirmenizi tavsiye ettiği halde, İstanbulun işgale uğradığı o kara günlerin patirikhaneye o kocaman Yunan bayrağını çekmek ve Girit'ten gelen jandarmaları patrikhanenin baş köşelerine yerleştirmek doğru hareketler miydi? Zır delilerin bile atılamayacakları bu çirkin girişimlere sizleri sevkeden sebepler nedir? Bu yolsuz hareketin daha sonra meydana getireceği acı sonuçları hiç düşünmediniz mi? Yoksa hiç mi hatırlarınıza getirmediniz? Öyle görünüyor ki, sizler, Türkiyenin yirmi dört saat içinde, nam ve nişanından eser kalmıyacağına dair kulaklarınıza fısıldayarak iletilen söylentilere birer aptal gibi inandınız değil mi? Bu vaziyette, Fener patrikhanesini, kurmayı tasarladığınız yeni hükümetin merkezi yapmak, hepiniz birer kurtarıcı kisvesine sarınmak hülyasına kapıldınız yazık ki, bilgili adamlar olduğunuz halde hiç birinizden insanların görüşleri ve düşünceleri ne halde, hiç birinizden insanların görüşleri ve düşünceleri ne kadar çürüktür, babındaki Allahın kelâmını da mı hiç hatırlamadınız?

2– Aklınıza her geleni yapmak yetki ve kudretini kendilerinizde görerek,yenik sayılan hükümetimizle bütün ilişkilerinizi kesmek ve bunu iftihar ve alayişle ilan etmek

cesaretini, neye güvenerek, gösterdiniz? Bu hareketiniz bir hainlik değil de nedir bakayım?

3– Sizler gibi şımartılan ve ayaklandırılan İstanbul ortodokslarını telkinlerle yatıştıracağınız yerde, ruhani vazifelerinizin icaplarını terkle onları ateşleyip büsbütün kıştırtmanızı da iyi niyetlerinize mi mal edelim?

Ya, patrik kaymakamı Doretos'u Avrupaya göndermenize sebep ne di? Kırmızı masa etrafında toplanan dinlemeyeceklerini ve onlara, herkes mükellef olduğu görevle meşgul olsun, cevabını verecekleri, evvelceden düşünüp tahmin edecek kadar da akıl ve idrâkiniz yok muydu. Yoksa, kilise anayasasının, siyasetle meşgul olmayı, özellikle siz büyük cübbelilere menetmiş olduğunu, kapıldığınız tatlı hayaller arasında hep unuttunuz mu? Öyle ise yazıklar olsun!.

İş bu kadarla kalsaydı, hadi neyse der ve yapılan işin düzeltmesini beklerdik. Ya, Doretos cenapları ile yanındaki yardakçılarının Avrupa'da yaptıklarını ne diyelim? Daha ayaklarını konferans solonuna atmadan, âleme saltanatlarına göstermek ve şöhretlerini yükseltme için, şu veya bu başarılar kazandık,diyerek sağa sola yaptıkları açıklamaları yalan olduklarını bile bile inanır gibi görmeniz, Doreteos ile Trabzon metropolidi Hrisatosu bu düzme başarılarından dolayı göklere kadar yükseltmeniz yakışır mıydı sizlere? Biliyorsunuz ki, bu hareketlerinizle, Türklerin gazaplarını alevlendirdiniz ve dindaşlarımıza nice nice maddi ve manevi zararların gerçekten dayanılmaz

acılarını çektirdiniz! Netice ne oldu? Hiç. .

İstanbu ortodoksları pek değil ama, siz kara cübbeliler çok iyi biliyordunuz. Aklınızca ortodoksları sevindirip büsbütün şahlandırmak maksadiyle, meddahlığını yaptığınız Doreteos ile Hrisatos, sivil elbiseleriyle, Paris'in cadde ve meydanlarında, gazino ve zevk kaynaklarında, bol bol paralar harcayarak hem keyif çatmış, hem de, patrikhaneniz namına bir hayli de caka satmışlardır.

Bu, böyle olduğu halde, gönderdikleri mektuplar ve çektikleri telgrafnamelerle uçurdukları balonları, sizler de alabildiğine şişiriyor, adamlarınızı ve gazeteleriniz de şişittirerek, zavallı cahil ve gafil ortodokslardan kimini sevindiriyor, kimini de acı acı düşündürüyordunuz. Yalan mı bunlar?

Doreteos ile birlikte tertiplediğiniz o gülünç plândaki hayale dayanan saçma dileklerle, birlikte diyelimki işgalci devletlere kabul ettirebilmiş olsaydınız, bunlar uygulamaya imkânlarını bulabilecek miydiniz sanki? Tatlı hayallere kapılıp bunları tasarlarken, Türk milletinin yalnız ortodokslara değil, bütün Türkiye'deki gayri müslim unsurlara nazaran, daima çoğunlukta bulundukları, her bakımdan üstün oldukları olsun hatırlamadınız mı hiç? Bu çok garip ve acayip bir keyfiyettir. Çünkü siz kara cübbeliler, Osmanlı devletinin artık dünya haritasından silineceğini ve Türk milletinin de ürküp sinerek köleleşeceğini ummuş ve bunu da kafalarınıza koymuştunuz! Bu ha-

reketinizde, sizlerden, hiç birinin akıl ve idrâkten nasibini almadığını göstermekte ve bizleri de yalnız tenkit etmek değil, sırası geldikçe ayrı ayrı hepinizi hırpalama ve hesap sorma hakkını bahsetmektedir.

Ey!. . Fener'in yüzleri gibi özleri de kara sahte kahramanları. Hatırlarsınız ya, ilk teşebbüsünüzde hayâl kırıklığına uğradıktan, bütün dünyaya karşı rezil olmaktan da utanmadığınız aynı hayâle tekrar düşmek, patrik kaymakamı Doreteos'u ikici defa olarak bir de Londra'ya göndermek suretiyle göstermiş, bütün cihanı da kendinize güldürmüşsünüzdür. Hiç şüphe yoktu ki bu teşebbüsünüz de tıpkı önceki gibi suya düşecek ve hepiniz bir daha maskara olacaksınız. Bereket ki, Ulu Tanrının takdiri olan ecel yetişti zavallı ortodoksların imdadınıza da çekti elini ve eteğini Doreteos'un bu dünyadan. Bu söylediğim de yalan mı. Yalan ise size söyleyin bakalım açıkça Doreteos'u ne iş yaptığını ve ona olan yardakçılığınızı? Sakın çekinip korkmayınız ha. Çünkü, bugün, Cumhuriyet devrinde ve her zamankinden daha hür yaşıyoruz. Fazla olarak, işlenen eski suçlardan dolayı herhangi bir takibe uğramak korkusu kalmamıştır artık. Büyük ve asil Türk milleti bu suretle de alçak gönüllülüğünü bütün dünyaya göstermiş ve sizler gibilere büyük bir ibret ve edeb dersi vermiştir. Vermiştir ama, anlayan kim?

Hadi bunu da geçelim. Fakat, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında, Yunanistan'a iltihak ettiğinizi

ilân etmenize ve hele Mustafa Kemal paşanın etrafında toplanarak ölüm kalım mücadelesine başlayan Türklere karşı hareket teşebbüslerine girişmenize ne diyelim papaz efendiler? Her halde unutmamışsınızdır, zaferi Yunan ordusunun kazanması için geceli gündüzlü Allaha yalvaran ve bir taraftan da, bütün ortodoksların Yunan ordusuna katılması için çareler araştıran da yine sizlerdiniz değil mi? O vakitler, kendinizi, Yunanistan'ın meşhur ve tarihi kahramanlarından İrostıratos'a benzetiyor, onun gibi şöhret sahibi olmaya özeniyordunuz. O sıralar da, "Kendinin sevmediğini başkalarına yapma" babındaki ilâhi emri yine unutmuş, atılmayı göze aldığınız savaş için gerekli olan türlü hazırlıklara koyulmuştunuz.

Bunları açıklamakla inanınız ki büyük acılar duyuyorum. Fakat, o iğrenç olaylar ve yarattığınız kötü vaziyetler mecbur ediyor beni bunları açıklayıp birbiri ardına sıralamaya, Ne yapayım buna da sebebi olan sizlersiniz. Vebali hepinizin boynuna. Bu menfur hareketleri tertipleyen ve bunları yapılması için İstanbul ortodokslarını ardsız arasız körükleyen kara cübbeliler, hiç olmazsa, Fenerden kaldırıp Halkidikya'daki manastırlara gönderseydiniz. Ne yazık ki, bunu da yapamadınız. Bilâkis, aralarında yer aldınız ve halâ da kapıldığınız o kötü hayellerden kendinizi kurtaramadınız.

Trabzon metropolidi Hrisantos, sizler tarafından tertiplenen bir plân ve yine sizler tarafından verilen direktif

ve tavsiyelerle bu kötü teşebbüse girişmiştir ki, bu tebbüse de, kendisi ortodoksların Türkler tarafından, haklı olarak, imha edilmesine sebep olması gibi kanlı bir netice vermiştir. Biliyorsunuz ya? Büyük ümitlerle başvurduğunuz barış konferansında, bu meselede, bahis bile edilmedi.

Fesatçılıkta olduğu gibi, şarlatanlığı da sizlerce malüm olan Hrisantos, sizlere sık sık başarılar müjdeleri veriyor, Pontusluların Türk boyunduruğundan kurtulduğunu bütün dünyaya ilân ediyordu.

Ey!. . gülünçlerden daha gülünç kara cübbeliler! Bunu itiraf etmeseniz de kalbleriniz tasdik eder ki, bu biçimde yakıp alevlendirdiğiniz ateş, bütün Pontus Pontusculari yaktı. Bununla iftihar edebilirsiniz kıyamete kadar.

Pontus ve Pontusluların acı sonlarından bahsedilirken sizlerin ateşli bir fikir yoldaşınız olan Karavangelis'i hatırlamamak ve adını lânetle anmamak mümkünmüdür bilmem? Pontus teşkilâtının faal başkan ve aynı zaman da Amasya'nın metropolidi yâni ruhani reisi olan bu divanenin koca Türkiyenin göbeğinde çeteler teşkiline kalkışması, cübbeli efendilerimizin, izniyle olmuştur. Aman yarabbi cümlemize merhamet, eyle. Bunu yaptırmakta maksat ne idi? Nasıl olupda böyle bir divaneliğe cüret edildi? Teşkil ettirdiğiniz bu çeteler, hepimizin bildiği Türk kuvvet ve kudreti karşısında ne yapabilirlerdi ki?

Türklüğün kahredici, ezici çoğunluğunun bu çeteleri tükrükle boğacaklarını hiç düşünmediniz mi? Aferin siz-

lere! Bu suretle birçok cahil ve gafil ortodoksların ahret yolculuğuna çıkarmalarına güzel bir zemin hazırladınız. Bu da sizler için ayrıca iftiharı mucip birer vesiledir. Hiç durmadan övünün ve adamlarınıza övdürün kendinizi muhterem babalar!. .

Ah, mümkün olsa da, birer birer mamure olan Samsun köylerini her ortodoks ziyaret etse ve o canım mamureleri, siz kara cübbelilerin avanaklığı yüzünden, nasıl birer virane ve küllük haline geldiklerini gözleriyle bir görseler! Sonra da, bütün bu acıklı hale sebep olan aziz yoldaşınız metropolit efendinin, bütün bu yaptıklarına mükâfat olarak tarafınızdan Yanya metropolitliğine tayin edildiğini öğrenseler!

Akıl ve idrâkten mahrumiyetinizin mi, yoksa ihanete olan eğiliminizin mi bilmem artık derecesini gösteren hareketinizden birisi de hiç şüphesiz,Giritli Meletyos büyük bir debdebe ve alkışla patriklik makamına getirmenizdir. Bu hareketinizle, Pontus havalisinde yaktığınız ve uzun uzun körükleyerek parlattığınız yangına gazyağı döktüğünüzün bilmem farkında oldunuz mu o zaman? Methederek hemen hemen Allah mertebesine kadar yükselterek patriklik makamına seçtiğiniz Meletyos'un, bir Mason olduğunu ve Atinadaki Masonların bir âleti bulunduğunu söylersem o kara suratlarınız acaba kızarmaz mı? Merak eden, varsa onun, Kıbrıs'tan, Kudüs'ten, Atina'dan sorsun iyi biliniz ki alınacak cevap şu olacaktır:

–Meletyos Masondur, Şatafatlı nutuklarıyla alkışlanmasını seven bir adamdır. Fener patrikhanesinin Sen Sinotçuları, bu asılsız sözleri ve boş vaadleri ile şöhret kazanmak sevdasında olan Meletyosu, patriklik makamına girmekte, ötedenberi aradığı fırsatı ve geniş sahayı temin etmiştir.

Meletyos'un kendinize âlet edinerek kiliselerin birleşmesi, Türkiye'nin dünya haritasından silinmesi, ortodoks kilisesinin merkezi ve dini bir yola girmesi gibi hayâlhanenizde yaratıp yaşattığınız gayeleriniz nerede kaldı hani? Bir ata sözü vardır ki hiç ağızlarımızdan düşmez. "Manol sözler evler yapar. "

Nitekim, sizler de neticede Manolün durumuna düştünüz. Gayenizin divanece bir hayalden ibaret olduğunu gördünüz ve bütün ortodoksların nazarlarında büsbütün küçüldünüz. Gerçi bu, size lâyık bir ceza idi. Çektiniz ve zavallı ortodokslara da çektirdiniz. Onların günahları neydi sorarım size?

Güya ortodoksluğunu ihyası ve kilisemizin ilâsı için yaptığınız o tantanalı Panortodoks kongresi ne idi? Meletyos'un bundan maksadı ne idi diye araştıracak olursak tabi şahsiyeti ile ortodoks kilisesinin yükseldiğini diğer taraftan da, Türkiye'ye karşı tesirinin büyük olduğunu herkese göstermek idi. Sonuç yaptığınız bu kongrede verilen kararların, yazıldığı kâğıt üzerinde kalmasında ibaret oldu. O kadar gösterişlerle ile tertiplenen ve aranızda beğenilen bu karaların hiçbiri tatbik edilemedi. Sebep?

Çünkü, zalimler değişiklerden çok korkarlar. Kilisede Hazreti İsanın emirlerine muhalif olarak, hepiniz sandalye kavgasıyla eli meşgul iken ıslâhat ve itilâftan behsetmeniz doğru muydu? Kiliseyi siyasete âlet etmek sevdası mevcut bulundukça, kilisenin şöhret ve şerefinin yükseleceğini ummak da bir nevi budalalık değil miydi?

Zavallı ortodoks halkı. Sürüye yutkuna yutkuna bakan azgın ve aç kurtlara benzeyen, sizin gibi çobanların idaresi altında, kilise nasıl islâh olabilir ve hristiyanca ilerlemele nasıl mümkün olabirdi? Çalılardan direk dikenlerden üzüm toplamak mümkün müydü?

Çürük ağaçlardan hiç sağlam meyva alınabilir mi?

Ben birçok tecrübelerle şu kanaati edindim. Şimdiki büyük cübbelilerden iyilik beklemek, karada balık avlamaya ve denizde tavşan kovalamaya benzer. Binaenaleyh kilisenin şerefli ve mesut günlerin görmek istiyorsak eğer Fenerdekilerin, kendilerinin altın ve gümüş kadar kıymetli gördükleri, fikirleri red ve gayelerini düzeltmeliyiz.

Eğer gerek varsa ıslâhatı onlardan değil, halkın fikir ve müdahalelerinden beklemeliyiz. Gün gibi açıktır ki, Fenerdekiler, vaktiyle Sultan Fatih'in büyük bir cömertlikle kiliseye bağışladığı çeşitli imtiyazlar sayesinde, sadece kendi menfaat ve ihtiraslarını temine çalıştılar. Kiliseyi de, cemaatleri de şahsi şöhretlerine ve para sevgilerine birer âlet ve araç olarak kullandılar.

Bunları yalnız ben söylemiyorum. Bütün olup bitenlerin

şahitleri de aynı şikâyetleri her zaman ve her yerde tekrarlıyorlar, hem de gözyaşları akıta akıta. Ey ortodoks halk. Artık ayağa kalk iyileştirme istediğinin işlere biraz da kendin bak. Fenerdekilerin yüzünden uğradığın müsibetlere, katlandığın ıstıraplara bir an evvel son ver. Şimdiye kadar gösterdiğin sabır, yaptığın hürmet artık yeter Ey. . halk. Eline hemen kamçını al ve patrikhaneye dal. Kiliseyi ve ortodoksluğunu bu altın tellarıyla ve mesih tüccarlarının ellerinden , şerlerinden ve bilhassa, olumsuz cereyanlara büsbütün kapıldıktan hemen kurtar. Bugünkü durumlara aldırmayarak, yarın nedamet içinde çırpınıp kıvranmak, hiç de akıllı bir insanın kârı değildir.

Sözleri çok parlak, fakat, fiilleri o nisbette donuk ve bulanık bir adam olan patrik Meletyos muarız ve muhaliflerini alçatmak için kiliseleri birleştireceğinden ve ortodoks kilisesini on üçüncü kata kadar yükselteceğinden daima ve bol bol bahsederdi. Siz zavallı ortodoks halkı da, bu düzenbaz adamın aldatıcı, uyuşturucu haplarını büyük bir ümit ve iştahla yutar, şöhret ve sevinç hülyalarına dalardınız. O sırada, gerçi sizlerin yürekleriniz tatlı ümitlerin verdiği seviç ile çarpardı. Fakat, Anadolu ortodoksları da gözyaşları içinde feryat ve figan ederek çırpınırlardı.

Böyle boş sözlere ve aykırı teşebbüslere ne gerek? Şu kilise veya şu cemaatin menfaatleri için, Türkiye sınırları haricindekilerle birleşmeye ne lüzum var? Birleşmek istiyorsak evvâla kendi aramızdaki ayrılıkları, anlaşmazlıkları

kaldıralım ortadan. Sonra da söz birliği ile İncili şerifin hükümlerine, Hazreti İsa'nın emirlerine uymaya alışalım ve el ele verip anlaşmaya çalışalım. Fakat, bizim kara cübbelilerimiz bunu inanınız ki hiç istemezler. Çünkü, onlar, kendi refah ve menfaatlerini, hele, sorumsuz ve keyfi hareket istemektedirler. İsteriz deseler de sakın inanmayalım ve aldanmayalım. İşte misal meydanda dindaşlarım. Patrik Meletyos'un sözleri işlerine uydu mu ki? Bunca felâketlerin baş sorumlusu olan, bilgili ve becerikli diye göklere çıkarılan bu adamın kiliseye, ve bizlere ne faydası oldu? Bunun cevabı. Fenerdeki kara cübbelilerden her halde istemeyiz. Evet Evet büyük eseri olarak ,Türklerle sizlerin arasına, miras olarak bir nefret ve husumet biraktı. Eeey Fenerin büyük azizleri. Söyleyin bakalım, bu yalan mı?

En beklenilen sona kavuştuk. Lozan anlaşmasıyla patrikhanenin bütün imtiyazları lâgvedildi. Bizim kara cübbelilerin hayallerini süsleyen o muhteşem saltanat da, bütün dumanlanan ve kararan zihinlerinden silindi. Görünüşü hoş, fakat, gerçeği boş ve beyhude tahtların ve ünvanların gerek ve faydası ne ki? Zaten, İstabul, hükümet merkezliğinde çıkınca kilisenin şerif kanunları gereğince ruhani sınıfın ön safında bulunan birinci Episkopusun Ankara'da bulunması gerekir. Benim şahsi fikir ve kanaatim budur. Ortodoksların sırtına ağırlık olarak Fenerdeki asil saltanatın devamı için bu kadar ruhani ve cismani üyeyene

ne gerek ver. Üç Sinodikos yeterli değil mi?

Onların düzenledikleri Dünya ortodoks Konferansında dünyanın, kaderi ve geleceğini tayin edenler de üç kişiden ibaret değil miydi ki ? Bence, üç veya dört kâtip ile iki, üç hademe kâfidir. Fenere , düzineler ve ağır ücretlerle hiç bir işle meşgul olmayan ve bütün zamanını boş boğazlıkla harcayan sürülerle memurlara ne lüzum var?

Müterekeden sonra hükümetimiz, patrikhanenin tasfiye edilmesini, ihanetleri bilen kimselerin değiştirmesini, pek haklı olarak beklemiştir. Hattâ bunu, el altından tavsiye de etmiştir. Fakat, Fenerdekiler, kilise ve ortodoksların umumi menfaatlerini, kendi keyfi politikalarına feda etmek pahasına yine yanaşmamışlardır. Bu sözüm de mi yalan acaba?

Otodoksların geleceği ve çıkarlarıyla aynı zamanda da hükümetin milliyemizi memnun etmek için, mütareke ve işgal devrinde ihanet telâkki edilecek hareketlerde bulunan ve artık ilgililer tarafından kendilerinin kayırılması imkânsız olan metropolitlerin Aynaroz ve Nedeora gibi manastırlara gönderilmesi ve bu şekilde olsun Türk hükümeti ve milletin bir özür beyanı verilmesi gerekmezmiydi?

O derecede fenalıkların, daha doğrusu hainliklerin sorumlu ve faillerinin cezalandırılmaları gerekirken niçin Yunanistandaki ruhani dairelere, hem de şef olarak tayin edildiler? Bir despot mahvolacağına, onun uğruna yüz bin ortodoksun feda olması daha evlâ değil miydi. ? Gayet açık

şekilde suçlu olan ruhani reislerin, yaptıkları hainliklerden dolayı taltif edilir gibi yüksek payeli mevkilere getirilmek suretiyle himaye edilmeleri, ilgililer tarafından kendilerine karşı meydan okuma suretiyle tefsir edilmesi hiç hatırınıza gelmedi mi? Yazıklar olsun baştan aşağı hepinize!

Kara cübbelilerin yolsuz ve yakışıksız hareketleri hakkında şimdilik bu kadarı yetineceğim. Bunları da sayıp ortaya açtım ise, marifetlerinin gizli kaldığı ve kimseler tarafından bilinmediği için değil, ancak kabahatleri dolayısıyle kiliseye ve ortodokslara karşı büyük bir ağırlık olan o aziz babaların tehlikeli yolu hareketlerini açığa vurarak resmen protesto etmek için yaptım. Bunları bilmeyen yahut inkâr eden var mı ki? Asıl gayem ise bundan böylesi için olsun, daha acıklı teşebbüslerin önüne geçmek üzere; ortodoks halkın duruma zaman geçirmeden müdahale etmelerini sağlamaktır. "Her suç lâyık olduğu ceza ile karşılanmalıdır. " emrini unutmamak hepimizin için gerektir.

Ey aziz dindaşlarım iyi düşününüz. İşte ben sizlere yürek acısı ile, çalınması mutlaka ve mukadder olan tehlike çanının ipine sarıldım. Şimdiye kadar çektiklerimiz hepimize birer ibret dersi olsun.

Ey ortodoks cemaati! Açıkladığım bunca gerçeklerin inkâr ve saptırılması, şahlanan duygularınızın şeytani telkinlerle sakinleştirilmesi ihtimal dahilindedir. Fakat, sakın gevşek davranmayın ve aldanmayın. Cumhuriyet hükümetimizden, Fener yarasını esaslı bir tasfiye ameliyatı yaparak, tedavi

etmesini ısrarla talep etmek, yahut da, bu ameliyatı kendin yapmak senin hakkındır. Bu yaranın kangren olup da tedavisi imkânsız hale gelmesine meydan bırakma ve bu koca cübbelilerin yaptıkları divanece hataları, hainlikleri kendi kanınla ödemeye kalkışma. Hele, bunların, biz bir şey yapmadık demelerine sakın inanma! İlk yaratılan Adem babamızın kendisini yaratan Allah'ı, Havva anamızla yılanı da yarattığı için suçlu addetmek suretiyle isyanı, Ulu Tanrıya ne kadar dokundu ise, Fenerlilerin bu yolsuz ve yakışıksız hareketleri de ortodoks cemaatine dokunmuş ve hepsine karşı isyan olmuştur.

Fenerdekiler, işledikleri suçlarını ve yüklendikleri sorumluluğu idrâk etmiş olsalardı, her namus ve iffet sahibi bir insan gibi, patrikhaneden çoktan çekilirlerdi. Fakat, heyhat.

Gelelim şimdi, bunların sebep oldukları felâketleri önlemek için Ankara'da bizim yaptıklarımıza:

Muhtelif zamanlarda Fener patrikhanesinde meydana gelen bu çirkin olaylarla. Yanlarında bulunmakla zaten sıkıntılı olduğumuz halde, hepimizi kendisine bir yurttaş ve hattâ kardeş edinen, yapılan ihanetleri şiddetli mukabelelerle karşılaması; hiç şüphesiz ki, bir emri tabii idi. Hükümetimizin yerinde acaba İngiliz, Fransız veya başka bir hükümet olsaydı, Fenerdekilerin bu gibi taşkınlıklarına nankörüklerine seyirci mi kalırdı? Bu mümkün değildi.

O barışık dönemde Anadolu'nun ufuklarını kara ve kor-

kunç bulutlar kaplamaya başlamıştı. Ümitsizlik içinde çırpınan Türk milleti, aslan yürekli Kumandan Mustafa Kemal Paşa 'nın etrafında toplanmışlardı. İstiklâl ve milli hâkimiyetlerine kavuşmak için işgalci devletlere ve onlara kavuk sallamaya başlıyan işbirlikçilere karşı cephe açmışlardı.

İşte bu sırada, birden şımaran ve malüm ideâlleri peşinde koşmaya başlıyan Fenerlilerin giriştikleri hepsi de birbirinden daha divane teşebbüsleri yüzünden, Anadolu ortodokslarının da durumları günler geçtikçe zorlaşmaya başlamıştı.

İhanet ve melânetlerini gittikçe artıran Fener papazlarının fikir ve maksatları şuydu: Türk milletini gazaplandırarak Anadoludaki ortodoks hıristiyanlarına karşı hücuma geçirmek ve bunu sebep göstererek, Avrupadaki dost ve taraftarlarına, bu arada, o günlerde kendilerine biraz fazlaca güler yüz gösteren işgalci devletlere, Türlerin bu hareketini protesto ile aralarındaki aleytarlığı büsbütün körükleyerek kendi hesaplarına durumdan istifade etmekti Fakat, Ulu Tanrı Türkleri korudu ve onlara Türkler için uğraşa didine hazırladıkları kötü sonuçları kendilerine verdi.

Anadolunun birçok yerlerinde, İslâm ve Hıristiyan bütün halk, bir müddet iki ateş, yani, İstanbul hükümetiyle Anadolu'daki milli kuvvetler arasında kaldı. İlk günlerde hangi tarafın galip geleceği pek anlaşılmıyordu. Anadolu ortodoksları, aniden bir felâketle karşılaşmak korkusu içinde

çırpınıyor, derin derin sızlanıyorlardı.

Patrikhanenin Türkiye ve Türkler aleyhindeki teşebbüs ve hareketlerinden dolayı, Türk milletinin Türkiyede bulunan bütün Hıristiyanlar aleyhine cephe almalarından, taaruza geçmelerinden fena halde ürküyor ve Anadoludan herhangi bir yere çekilip gitmeyi bile göze alıyorlardı.

İşte Allah'ın bu haki kulu, âciziniz, o günlerde, Keskin'de bulunuyor ve Haldiyan metropolidine vekillik ediyordum. Hem cinsim bulunan bütün Anadolu halkının bu büyük elemlerinden dolayı ben de kan ağlıyordum. Fener patrikhanesindeki fesat ehline fırsat vermemesi için Ulu Tanrıya gece gündüz dua ediyordum. Fakat, büyük günahlarımız yüzünden, ne benim ve ne de benim gibi yalvaran kulların duaları Allahın yüce huzuruna kadar ulaşamıyordu. Bu sebeple de, vaziyet gittikçe korkunçlaşıyor, halk da ümitsizlik içinde bunalıyor, bütün ümitler habire kararıyordu.

Yetkisiz ve âciz bir papaz olduğum için, dindaşlarımla birlikte sürüklenmekte olduğumuz sonucun korkunçluğunu hep düşünüyor, çeresizlik içinde kıvranıyordum. Nihayet bir gün, büyüklüğüne ve kudretine inandığım Ulu Tanrının bağışladığı bir ilham ile kendimi toparladım. O güne kadar hiç duymadığım ve bilmediğim kutsal bir ses bana şu hitapta bulunuyordu:

–Eftim ne duruyor ve kimi bekliyorsun? Kalk, korkma hiç. Umumi kurtuluş uğruna çalış. Eğer kardeşinin bir felâkete

uğrayacağına anlar da kendisini aydınlatmak ve kurtarmaktan kaçınırsan onun kanını senden alacağım.

Bu hitabı, saydım ve aczime , zayıfladığıma bakmayarak ve mukaddes kilisemi, aziz dindaşlarıma dolayisiyle millet ve vatanıma hizmet için, yollarını sapıtan Fener papazları ile mücadeleye atıldım. Benim bu mukaddes savaşımı, muhaliflerimden bazıları, benim, şöhret ve mevki kazanmak hırsiyle bu mücadeleye atıldığımdan bahisle aleyhime propaganda yaptıklarını işitiyorum. Böyle bir divanelik, yapmayacağımı, biraz aklı olan ve biraz da beni tanıyan kimseler bilirler. Öylesine korkunç bir devirde paraya, şöhrete veya diğer hangi bir menfaate kim bakardı ki? Karşılaşması yüzde yüz muhakkak olan o korkunç felâketin, genel ve şahsi acıklı sonuçlarını düşünerek herkes tirtir titriyor, canını kurtarabilmek için didiniyordu.

Benim gibi bir sıradan birinin Fenerin büyük devlerine karşı, Hazreti Davut ile Golat misali boy ölçüşmeye kalkışmasını garip ve tehlikeli bulunanlar ve bu teşebbüse gülenler yok değildi gerçi. Fakat hemen söyliyeyim ki, bunu ortaya atan şaklabanlar da, Fenerin o cübbeleri gibi yürekleri de kara papazları ile bunlara körü körüne yardakçılık eden sekiz on insan müsveddesiydi.

Bunların verdikleri hüküm ve ileri sürdükleri fikirlere bakılır ise, benim bu işe karışmaklığım, ruhani büyüklerime karşı büyük bir itaatsizlik ve affedilmez bir hata imiş meğer! Bu işde ben mi yanıldım, yoksa onlar mı? Bunu siz dindaşlarımın takdirlerine bırakıyorum.

Ben bu kutsal vazifeyi idrâk ve takdir eden bir insanım. Uykuda olan bir kimsenin evini ve kendisini ateşlemekten kurtaran bir kimseyi hor görmek, kötülemek, o kimsenin ve evinin yanmasını hoş görmek, kadar iğrenç bir harekettir. Halbuki ben bir yabancının evini, onu ve evini yanmaktan kurtardığım için tenkit ediliyorum. Kiliseye ve cemaate ait işlere Arhiereaslar ile patrikhaneden başkasının müdahaleye hak ve yetkileri olmadığı iddiasını kabul etmek gibi köhne fikirlerin taraftarlığını gütmekten uzaklaşmalıyız artık. Çünkü, işte bir defa olaylar gösterdi ki, başımıza gelen bunca felâketlere sebep, ruhanilerimizin bilir bilmez dünya işlerine ve hele siyasete karışmalarıdır.

Cemaat ve kilise genel vekili sıfat ve yetkisi ile değil ben, en aşağı tabakada addedilen sivil bir dindaşımız bile, bu yolsuz hareketleri ve özellikle millet ve vatana ihanet derecesinde görülenler protesto ederek, tenkit etmek hak ve yetkisine sahiptir. İşte ben âciziniz de, gücümün yettiği kadar müdafaa için uğraştam. Bunun için de, yolunu şaşıran Fenerlilerle devamlı savaştım. Sözü boş yere yere uzatmaya gerek yok. Hizmetlerimi birer birer ve uzun uzun sayıp dökmenin, kendimi övmeme ve övdürmek istememe yorumlanacağını bildiğim için bundan çekiniyor ve gerektiğinde hakkımda iyi veya kötü bu yolda hizmetimi gören bilen eş ve dostlara bırakıyorum. Fakat, sırası gelmişken burada birkaç konudan bahisle siz dindaşlarım biraz daha aydınlatmayı gerekli görüyorum.

Mücadelemin ilk günlerinde kendime merkez edindiğim,

Keskin kasabasının, Ankara Sivas yolu üzerinde bulunması ve milli hareketlerle ilgili kişilerin devamlı bir uğrak yeri olması, beni çok faydalandırmıştı. Bu sebeple, her seyatlerinde uğradıkları ve mutlaka bir veya bir kaç gece misafir kaldıkları bu kasabada, birçok kişi ile tanışmak, Türk milletine karşı olan sevgi ve bağlılığımı kendilerine anlatmak ve teveccühlerini kazanmak fırsatlarını kolayca bulmuştum. Fakat, o sırada, harp halinde bulunduğumuz Yunanlıların ortodoks koruculuğu göstermeye kalkışmaları ve hele, Fenerdekilerin de, gerek milli hükümete muhalefetle, Anadolu'da gizli gizli faaliyete başlamaları yüzünden, sayıları yüz binlere varan Türk ortodoksları da şüpheli bir duruma düşmüş bulunuyorlardı.

Siz de takdir edersiniz ki, bu durum faaliyetimi ne de olsa güçleştiriyor. Birçok hayırlı teşebbüslere girmeme az çok engel oluyordu.

Ulu Tanrıya çok şükür ki, birçok hususlarda ben âciz kulundan büyük yardımını esirgememişti. Savaşın daha ilk günlerde bile kazandırdığı başarılarla beni sevindirmiştir. İlgili büyüklerimiz de beni bir hayli sevindirmiştir. Keskin'deki evimde misafir edip teveccühlerini kazadığım günün seçkin ve nüfuslu şahsiyetlerinden birçokları beni işlerde arabulucu olarak görevlendirmişti ve başarı zemin ve sebeplerini önüme sermişlerdi.

Bu şekilde kazandığım teveccüh ve itimadın sonucudur ki, Türk ortodoksları ve diğer Hıristiyan cemaatleri hakkında, yaptığım müracaatlar kabul edilmiş ve hepsinin de arzu ve

ricam dairesinde halledilmesine izin gayri resmi bir mevki verilmişti. Fakat göze batmaya başlamıştım artık.

Bir taraftan, milli hükümet erkânının ve memurlarının hakkında göstermekte oldukları teveccüh ve yardımı çekemeyip çok görenler, bir taraftan da, patrikhanenin gizli yardakçıları tarafından olumsuz telkinlere katılıp, benimle kavgaya yeltenenler aleyhimde yaptıkları propagandalardan halkı ve hükümeti benden soğutup uzaklaştırmak yolunu tutmuşlardı. Hattâ, bunlardan bir grup, düzenledikleri bir isnat ile, beni istiklâl mahkemesi huzuruna suçlu olarak çıkarmak başarısını da kazanmışlardı.

Çok şükürler olsun ki, tevkifimden üç gün sonra çıkarıldığım İstiklâl mahkemesinin yüksek huzurunda yüzümün akıyla beraat kararı alarak çıktım ve beni mahvetmek için uğraşan hasımlarımdan her birini, süt dökmüş suçlu kediler gibi, etrafımdan kaçışıp uzaklaştılarını görmekle ferahladım.

O sıralarda, bütün Anadolu Hristiyan cemaatleri,İstiklâl mahkemesinin hakkımda verdiği adil karardan son derecede duygulanmışlar ve artık bütün geleceklerini eline vermekte sakınca görmedikleri milli hükümetimize sımsıkı bağlanmışlardı. Bu arada, Fener patrikhanesiyle mevcut bütün ilgilerini tamamiyle kesmişlerdi.

Anadoluda kurulması için gerekli teşebbüslere girişmek üzere bulunduğum Türk ortodoksları patrikhanesini desteklemek için gruplar halinde etrafıma toplanmışlardı. Fakat, bu gayeme erişmek ve cemaatin bu isteklerini yerine

getirmek için, kendime evvelâ ruhani ve salâhiyetli bir sıfat edinmek lâzımdı ki, bunu da beni bu işe memur etmek suretiyle milli hükümetimiz sağlamıştır. Bu yüksek lütufkârlığın bağışladığı kuvvetle hemen işe girişerek hedef ve gayemi bir beyanname ile bütün ortodoks âlemine açıkladım.

Bu ilk beyannamenin , hiç bir şekilde tenkit ve itiraza uğramadan, kabul edilmesi, daha doğrusu, hiç de ummadığım seviçli bir hava yaratmasını cesaretimi bir kat daha arttırdı ve gösterilen bu umumi ilgi ve taraftarlık beni, bütün Anadolu ortodoks cemaati tarafından teklif olunan genel vekil ve murahhaslığı kabul etmek zorunda bıraktı.

Merkez Türk ortodoks cemaat ve kilise heyetlerinin, beni umumi vekil ve murahhaslığa seçmeleri , her şeyden önce sadece kendi şahsi menfaat ve saltanatlarını düşünen Fener papazları tarafından , tabii hiç de hoş karşılanmadı. Hepsi de hırslarından kudurmuş ve beni yok etmek için çareler araştırmaya koyulmuşlardi ki, bu kuduruklukları hâlâ da devam etmekte, İstanbul ortodoksları arasında aleyhime bir cereyan uyandırmak için geceli gündüzlü uğraşmaktadırlar.

Hele, yeni teşekkül eden Kayseri Türk ortodoks patrikhanesinde cemaat ve kilise heyetleri tarafından yapılan ilk tarihi kongrede, Anadolu Türk ortodoks cemaat ve kiliselerinin genel vekil ve muhrahhaslığının, hem de geniş yetkilerle, bana verilmesi ve bu tayin keyfiyetinin milli hükümetçe resmi şekilde kabul edilmesi Fenerdekileri büsbütün çileden çıkarmış çoğunun akıllarını başlarından

almıştı.

İşte, teşebbüslerimiz günden güne ilerlemekte ve hasıl olan iyi neticelerle bütün Anadolu Türk ortodoksları son derecede sevinmekteyken cephelerdeki milli kuvvetlerimiz, herkes tarafından özlenen ve sabırsızlakla gözlenen muzafferiyeti kazandı. Yunan ordusu panik halinde geri dönüp kaçmaya başladı. Fakat, Fener patrikhanesinin o birbirinden hürmetli, sayılı ve o nisbette de azılı Türk düşmanı azizleri, Türk milletinin gösterdiği bu mucizeden de ibret almadılar. Bir türlü akıllarını başlarına toplayamadılar. Sapıklıklarına eskisi gibi, hattâ, eskisinden daha şiddetli olarak devam ettiler.

Muzaffer Türk milleti, hiç şüphe yok ki, pek haklı olarak Fener patrikhanesinin temelinde yıkmak, o megalo ideacıları köklerinden kazımak istiyordu. Lâkin, patrik Meletyos ile onun etrafına toplanan ve Melatyos'un bütün emir ve isteklerine, âdeta kavuk sallarcasına,bel bağlanan kara cübbeliler, bu tehlikiye gösteremiyor ve dayandıkları kuvvete güveniyorlardı.

Aradan biraz daha zaman geçtikten sonra, patrikhanedekilerin güvene güvene abandıkları o koca dallar yavaş yavaş kurumuş ve hemen kırılmağa yüz tutmuştu. Bizim aziz babaların hepsi de topyekün hayal kırıklığına uğramış, kurdukları kâşaneler, saltanatlar hep birden yanıp yıkılmıştı.

Çünkü, I. Dünya harbirini o birbirinden daha ateşli galipleri, Türk milletinin kazandığı o hiç de umulmayan

büyük zaferi karşısında mağlüp ve mahçup bir vaziyette, İstanbul'dan hemen çekilip uzaklaşma mecburiyetinde kalmışlardı. Tabii ki, bu sonuç karşısında Fener patrikhanesinin sahte ulları, aziz müsveddeleri de hamisiz kalmışlar, ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Daha doğrusu, daldıkları derin uykudan uyanmış, gördükleri rüyalardan ayılmışlardı.

Yıllarca düşüne düşüne kurdukları o büyük projeler suya düşmüş, besledikleri kurtuluş ümitleri gibi şahlanan saltanat hevesleri de gereği gibi sönmüştü. Vaktiyle kapıldıkları hayallerin verdiği cüret ile yabancı bayraklarla patrikhaneyi süslerken duydukları zevkin tatlılığı derecesinde acı düşüncelere düşmüşlerdir. Sözün kısacası, hepside aman dileyecek ve uzanan kurtarıcı bir eli öpecek hale gelmişlerdir.

O güne kadar varlığı ile övündükleri, himaye ve şefaatine güvendikleri o bilinen kartalın kanatları kırılmıştı artık. Hükümete başvurmak, işlenilen suçların affı temenisinde bulunmak kararını da vermişlerdi. Fakat, kirli yüzleriyle bunu yapmak cesaretini bir türlü gösteremiyorlardı. Sonunda bu yüzsüzlüğü de yapmışlar ve milli hükümetten af temennisinde bulunmuşlardı.

Ankaraya yapılan bu müracaat üzerine, milli hükümetimiz,arabuluculak görevini âciz şahsiyetim tarafından yapılmasını uygun görmüştü.

Bu görevi, Fenerdekilerin düştükleri derin ve korkunç ucurumdan çıkmalarını pek arzu istekli olmadığım istemeye

istemeye kabul ettim. Hemen İstanbul'a geldim ve Fenerdekilerle temasa geçtim.

Milli hükümeti razı etmek, patrikhanenin manevi varlığını kirleten lekeyi silmek için, ihanet derecesindeki suçlara o bilinen papazları patrikhaneden uzaklaştırmak, memurlar arasında esaslı bir tasfiye yapmak gerekiyordu. Evet, bizzat biz kendimiz hükümetin teklifiyle değil, aslında yabancı tâbiiyetinde (Meletyos Yunan vatandaşları) bulunduğu bilinen Meletyos ile beraber suçlu bütün metropolitleri, kapı dışarı etmek gerekliydi. Hükümetin bu konuda emrini veya herhangi bir işaretini beklemeksizin bu vazifeyi yerine getirmek zarureti vardır. Bu meseleyi, zaten Yunan hükümeti ve özellikle Venizelos da telgrafla defalarca patrikhenedekilere bildirmişti. Halbuki, bu tavsiyeyi de bizim aziz babalar hiç de hoş karşılaşmışlardı.

Patrik Meletyos'un düşürülüp İstanbul'dan uzaklaştırmaya mecbur bırakılmasından sonra, Fenerdekilerin boyun eğmeleri ve af dilemeleri bakımından, bu tasfiyeyi kendilerinden derhal yapmaları, bu müracaatlarını büyük bir alçak gönüllükle kabul etme nezaketini göstermiş olan hükümetimize karşı, pek yerinde oldu. Fakat, nedense buna yanaşmadılar! Türk hırs ve hışmına hedef olan ve bu yüzden birçok hristiyan büyük elem olan ve çileler çekmelerine zemin hazırlayan bu babalar, bir türlü gururlarını kıramadılar ve girecekleri hak yolunun başında, ayak dirediler ve duraladılar.

Fener papazlarının bunu yapacaklarını sandığım ilk

günlerde bilseniz ne kadar sevinmiştim. Çünkü, ilk temasında çok mülâyim bulduğum bu kara cübbeliler, iki üç gün sonra, benimle giriştikleri temasta pişman olmuşçasına bana dirsek çevirdiler. Arzu edilen barışa benim aracı olmamı yersiz bir müdahale saydılar ve bu hususta yetki sahibi olduğum hakkında benden belge istemeye kalkıştılar. Nihayet, hırçınlaştılar, türlü hakaretler, hile ve gizli teşebbüslerle şahsıma taaruzdan da kaçınmadılar. Bunların bana saldırışları bakımından değil, hükümetin gösterdiği alçakgönüllülük ve hoşgörüsüne karşı sapıklıklarına devam etmede gösterdikleri cüreti hayretle karşıladım ve bundan çok da acı duydum. Şahsi şerefimi ve gururuma kırdım, her birine ayrı ayrı tekrar ricalarda bulundum. Fakat, bir türlü inatlarını kırdırıp dediğim yola getiremedim hiç birini! Artık, yapacak bir iş kalmadığına hükmederek Ankaraya dönmek kararını verdim ve bu kararımı o günlerde hiç de peşimi bırakmayan gazeticilere de, teessür ve teessüfle söyledim.

Giriştiğim bu arabuluculuk teşebbüsü olumlu bir şekilde sonuçlandırmadan Ankaraya döneceğimi gazetelerde okumayan veya diğer kanallardan haber alan İstanbul ortodoks cemaatleri temsilcilerinden bazıları, ayrı ayrı müracaatla, gördüğüm bu iğrenç muameleden çok acı duyduklarını bildirdiler ve muzaffer Türk ordusunun İstanbula girmek üzere bulunduğu o günlerde, İstanbul'a ortodokslarının başında bulunmak üzere geri dönüşümü geçiktirmemi ısrarla rica ettiler.

Bu arada, Fener papazları üzerinde etki yapacaklarını ve hepsini benimle anlaşmaya mecbur bırakacaklarını da ayrı ayrı vaad ettiler. Bunlardan bazıları da, Fenerdekilerle bu mesele üzerinde konuştuklarını ve hattâ bu konuda kendilerinden söz aldıklarını da rica ettiler.

Cemaat başkanlarının bu ricalarını kabul ettim. Vaadlerini de inanır gibi göründüm ve hareketimi geciktirdim. Kendileriyle özel şekilde temas ettikten ve tekrar atılacağını kendileriyle bütün teferruatiyle açıkladığım fikirlerimi fiili yardımlarını sağladıktan sonra, bir gün tekrak patrikhaneye gittim. Patrik Meletyos'u, ortodoks kilise ve cemaatleri genel vekil ve murahhası sıfatıyle azlettim.

Türkiye topraklarında yaşamayan metropolitlerin Sen Sinod meclisiyle olan alâkalarını kestim. Sözlerine inanılabileceğini ve diğerlerine nisbeten geçmişlerinin ve ilgilerini temizliğini, cemaat reislerinden öğrendiğim metropolitlerden yeni bir Sinod heyeti teşkil ettim ki ben, Fener Patrikhanesinin umumi vekilliği bu heyet kararıyla vermişti. Yeni Sen Sinodla bu suretle anlaştıktan ve yetkili makam tarafından tasdikli vekâletnamemi de aldıktan sonra, aramızda yapılan anlaşma ve verilen sözlere inanarak Ankaraya gittim.

Lâkin "kötü adam mağlup oldukça daha kötüleşir" sözünün doğruluğunu ve büyüklüğünü tasdik eder gibi, Fenerliler yine kötülüklerini gösterdiler. Benimle anlaştıklarına yine pişman olmuş olacaklardı ki yine homurdanmaya, teşebbüslerimi baltalayacak hareketlere el birliği ile

çalışmaya başladılar Bu durum karşısında milli hükümetimiz haklı olarak, artık bunlardan nefret etti ve büsbütün yüz çevirdi. Tıynetlerinin icaplarını göstermek ve böylece ne adamlar olduklarını daha iyi açıklamalar için de kendilerini serbest bırakmak hal ve hareketlerine uzaktan seyirci kalmak kararını verdi ve beni tekrar İstanbula gönderdi.

Fenerin bu kendini bilmez azizleri, evvelce sözleştiğimiz şeyleri verdikleri namus ve şeref sözlerine unutmuşlar, bu defa da, hükümetin açıklamaları ve izni dışında yeni bir patrik seçimi yapmaya kalkışmışlardır.

Onları bu yanlış fikirden vazgeçirmek ve kötü yoldan çevirmek için çok çalıştım. Fakat, bir türlü sözlerimi diletemedim. Beni aldatmak suretiyle bir emri vaki yaptılar. Kadıköy metropolidi Girigoryos'u patrik seçtiler. Girigoryos efendi, hiç şüphesiz ki, kendilerini için iyi bir adam ve ideal bahsinde becerekli bir yolda, olabilirdi. Fakat, o günlerde Fenerliler tarafından birdenbire azizler arasına yükseltilen bu adam hükümetçe istenilmeyen ve güvenilmeyen kişilerden biri idi. Bu güvensizliğin sebeplerini kendisi de bilir ve onun o mevkie getirenler de bütün teferruatile bilirler.

Bizce, Panayotatos ve İkomenikos denilen ve hükümetçe de ancak bir başpapaz olarak bilinen bu adamın hükümete danışılamadan ve özellikle izni alınmadan hoş karşılanmayacağı biline biline patriklik makamına getirilmesi, kimseler inkâr edemez ki, çok büyük bir suç idi.

Hele, Fener papazlarının topyekün sözlerine itimat olunmayacak ve ıslâhları kabil olmayacak kimseler olduğunu isbat edecek açık bir deliliydi.

Fakat, hükümet, kendilerini büyük gören ve daima böbürlenen bu başı dönükleri, ancak öküzün kuyruğundaki sinek kadar önemsiz gördüğü için, bu küstahlıklarına da önem vermedi. Yanlız, Girigoryos'un patrik tanınması için, utanmadan yapılan müracaatları reddetmekle yetindi.

Vaziyet bu derece kötü bir halde iken, Fener kara cübbelilerin, hükümetin kendilerine karşı aldığı muhtelif duruma hiç aldırış etmemek ve cemaate karşı da patrikhaneyi güllük gülistanlık, işlerin de her zamanki gibi yolunda olduğunu göstermek gibi bir hokkabazlık yaptılar ve sinodokosların her biri iki yüz ellişer ve patrik de iki bin lira maaş alıp hepsi de yan gelip keyiflerine baksınlar!.

O sırada hüküm sürmekte olan umumi buhran arasında yaptıkları bu israf yeterli değilmiş gibi, bir takım mevcut olmayan asılsız ruhani daireler icad ederek bunlara birer metropolit tayin etmek suretiyle sınır ve sahalarını genişletmeye ve bunları maaşları tutarından bir kısmını da, esasen çektikleri darlık içinde kıvranmakta olan, ortodoks halkın sırtlarına yüklemeye kalkıştılar.

Kilise şöhret ve şerefini, kara cübbelilerin bolluğunda ve hele, maaşların dolgunluğunda arayan bu adamlardan sorarım! Ortodoks halk, Fener papazlarının imareti midir? Sonra, yetersiz metropolitlerin ve episkoposların artırılmasında fayda nedir? Eeey gidi Kaloyeros mer-

hametsizliği, binlerce dindaşlarımız yiyecek kuru ekmekten mahrumken, Fenerin siz büyük azizleri bol bol maaş almaya ve hattâ aldığınız maaşı da azımsayarak arttırmak için çeşitli sebepler uydurup hazırlamakla meşgulsünüz değil mi?Ne ise hadi bunu da geçelim de sözümüze devam edelim.

Fenerliler büyük bir inat ve ısrarla takip ettikleri bu yollardan, her birini ayrı ayrı ikaz ederek hattâ, ellerini öpüp yalvararak, geri çevirmek imkânlarının kalmadığı itikadını bu suretle ve kesin olarak edinince, ortodoks kilise ve cemaatları yetkili vekili sıfatiyle ikinci bir teşebbüse daha atılmak zorunda kaldım. Akli selim sahibi olan herhangi bir kimsenin bana:

–Ne vazifen senin. Bunları ıslâh etmek sana mı kaldı . Otur oturduğun yerde?

Diye soru sormaya ve mücadelemden dolayı beni tenkit etmeğe hakkı var mı? Böyle bir sorguyu yapacak ve işine karışmaya kalkacak kimse, herhalde zavallı bir budala olmalı. Çünkü, Fenerlilerin dümenini ellerinde bulundurmak istedikleri ve bir kayalığa çarpıp batırmaya yeltendikleri geminin içinde ben de, ailem ve birçok hısım ve akrabam ile birlikte bulunmaktayım hattâ, teknenin sorumlu müdürüyüm. Yapacağı hamle, belki de, fazlaca cüretkârane olacaktı,

Türk hükümeti, benim, bunlara karşı sükütuma ve hattâ biraz yavaş ve yumuşakça davranmana ne mâna verirlerdi? Benim durumumu her akı-ı selim selim sahibi olan takdir

eder ki, örs ile çekiç arasında kalmış gibi bin tehlike karşısındayım.

Yapacağım hamleli hareketin, bir takım halim selim ve kendilerinden herhangi bir fenalık beklenmeyen malum satıcıları Peter'in hanesi pazar yeri haline koymalarında gazaplanan Hazreti İsa'nın onları kamçı ile kovmasından daha ağır va daha zalime olduğunu hiç de sanmıyorum.

Hiristos efendimizin bütün günah sayılan hareketlere karşı son derecede mülâyım ve merhametli davranmasına rağmen eski İsrail'in büyük cübbelerini bazı aykırı hareketlerinden dolayı çok ağır darbeler ile ezdiğini de bu arada unutmuyalım hani. Hristos İsus bunu ne için yaptı? Bunun sebebini de hatırlayalım. Görülür ki tarih tekerrür aynı vakalar aynı neticeler doğurur. İşte misaller meydan da. .

Son teşebbüsümün de istediğim sonucu vermediğini görünce, artık, beni bir âlet gibi kullanmak isteyen patrikhanede kalamaz, suretleri suretlerine hiç benzemeyen bu papazlarla birlikte çalışamazdım tabii. Derhal vekâletlerinden istifa ederek, bu dinsiz ve namus düşkünlerinin topluluğundan nefret duyarak ve tiksinerek ayrıldım. Gerçi geçimimi temin edecek, onlar gibi herhangi bir gelirim irat ve akarım yoktu. Verdikleri vekâlet maaşına hakikaten muhtaçtım. Fakat, bu yoksulluğumun derecesinde de sağlam ve manevi bir karakter sahibi idim. Vermekte oldukları paraya karşılık bu maneviyat hokkabazlarına yardakçılık edemez her dediklerine baş eğip evet diyemezdim. Patirikhaneden

çıkarken aklıma gelen şu atalar sözünü tekrarlayarak teselli buldum:

"Günahkârın yağı ile başı yağlanmasın. "

Hemen ilâve edeyim ki, istifam, patrikhanenin bu aç kurtlarını çok sevindirmişti. Benden kurtuldukları için değil ha! Maaşımın kendilerine kalışından. Hiç taaccüp etmeyiniz bana, sözüm inkâr kabul etmez bir hakikattir. Çünkü, patrikhaneyi terkettiğimin ertesi günü, benden kalan parayı kendi aralarında taksim ile maaşlarını arttırmışlardı bu aç kurtlar.

Hükümetimiz, Fenerdekilerin bana yaptıkları bu yeni kaypaklık üzerine, bunların ıslahı hal etmelerinden ümidini kesmiş ve istifamı büyük bir soğukkanlılık ve sakinlikle karşılamıştı. Zamanın siyaseti ve nezaketi icabı, bu kara cübbelileri yola getirmeyi, müsait bir zamana tehir etmişti. Fakat, hükümetin o günler için gösterdiği bu kayıtsızlığı bizim başı dönükleri, kendi hesaplarına müsbet, fakat hükümet hakkında menfi bir telâkki ile karşılamışlardı. Bu sakinlikten istifade ile, güya hükümet ile anlaşıp barıştıklarını alttan alta cemaat heyetlerine fısıldarken bana da uçlarını törpüleyerek sivrilttikleri oklarını çevirmişler, akıllarınca beni sindirmeğe yeltemişlerdi bu divaneler!. .

Bu kara cübbeliler, eski politikalarına devamla inat ve ıslarla devam etmeleri yüzünden Türkiye'de kalan ortodoksların durumlarını tehlikeye düşüreceklerini hiç akıllarına bile getirmemişlerdi. Bu kayıtsızlık ve izansızlıklarıyla de bunların kendi şahsiyetlerinden başka

bir varlık tanımadıklarını, kendi menfaatleri, uğruna otodoksların huzur ve istikballerini daima fedaya alıştıklarını açıkça göstermişlerdi.

Bu ruhani zalimler, şaytani plânlarına iğrenç entrikalarına diledikleri gibi devam hususunda bir engel gördükleri beni de, bu işlere karışmayacak bir vaziyete düşürmek yolunu tutmuşlardı. Nihayet bir gün, vicdansızcasına ruhani sıfatımı almak kararını vermiş, beni aforoz etmişlerdi. Efâlinıiz itibariyle böyle bir cezaya benim mi yoksa topyekün kendilerinin mi lâyık olduğunu hiç düşünmemiş ve bu kepazece hareketlerinin bir gün böylece açıklanacağını ve kara yüzlerinin büsbütün karartılacağını hatırlarına bile getirmemişlerdi.

Şimde soruyorum bu maneviyat hokkabazlarına

1– Şayet ben suçlu isem sizlerin yolsuzca hareketlerinizi âleme açıklamak ve hepinize o malüm darbeler indirmeden evvel, ne için cezalandırmadınız beni? Buna engel olan sebep ne idi acaba? Mademki ben suçluydum. Ne diye hükümet nezdinde beni patrikhanenin genel vekili tâyin ettiniz? Bu memuriyeti, benden intikam almaya yol açılsın olmam için mi verdiniz? Eğer, namuslu ve haysiyetli insanlarsanız kabahatim hakkında halkı aydınlatınız. Benim manevi ölümüme niçin ve ne sebeple dolayı kastettiğiniz halka ilân ediniz. Vatan ve milletimin hakiki menfaateleri ile yakında ilgilendiğim için mi, yoksa, şahsi düşmanınız olduğum için mi beni hıristiyanlık âlemine karşı karalamak istediniz?

Acaba, halâ o kokmuş ve köhne fikirlerinizde ısrar ederek, kilis ve cemaatin kendinizden ibaret bulunduğu ve binaenaleyh , gayri meşru muamelelerinize muhalefet edenleri kilise ve cemaatin düşmanı tanımakta devam edebilecek misiniz? Alem o kadar aptal ve hissiz mi ki, sizin yolsuz ve kanunsuz afarozlarınızdan korkarak, size köle gibi boyun eğeceğini ve karşınızda secde edeceğini mi sanıyorsunuz?

Benim, sizin aleyhinizde yazıp açıkça protesto ettiğim gibi, siz de, benim hakkımda aynı şekilde hareket edin ki, halk gerçeğin, ne olduğunu anlasın. Hıristiyanlığa ve kilise kanunlarına muhalif olan hareketlerinize karşı yaptığım tenkit ve itirazlara, böyle afarozlarla değil, akli ve mantıki savunmalarla karşıma çıkın. Hepinize defalarca verdiğim raporlardan benim muamelelerime , hiç şüphesiz ki, bütün tafsilât ve teferruatı ile vakıf bulunuyorsunuz. Bunları yayımlarsanız herkes okusun ve hükmünü ona göre versin. Bu hareketinizi minnet ve şükranla karşılayacağım.

Hakkımda verdiğiniz gülünç afaroz kararının beni ıstırabı sevkettiğini sanıyorsanız, hemen söyliyeyim ki aldanıyorsunuz. Çünkü, ben Cenabı Allahın takdiriyle kilise ve cemaatimizin, sizler gibi nefislerine ve menfaatlerine tapan kimseler tarafından idare edildiklerini görmekten daha çok kederlenmek ve acı duymaktayım. Fazla olarak cemaatin hakkınızdaki düşünce ve hükümetlerinden de, sizin bana uygunsuz ve çok gördüğünüz, ruhani sıfatım ve dini terbiyem gereği utanmaktayım.

Sizler,hani o mahut bayrağımızın üstüne, şöhret ve men-

faate tapanlar, cümlesini çoktanberi işlemiş ve bunu beğenip benimsemiş bulunmaktasınız.

Bugünkü Fener patrikhanesine karşı muhalif ve karşı bir cephe aldığımı ilân ve delilleriyle isbat ettiğiniz için, sizlere sonsuz derecede müteşekkir ve minnettarım.

Çünkü, bütün cemaat ve hattâ ortodoks âlemi, sizlerin kötü hareketlerinizle, birçok mukaddesatı tahrip ettiğinizi her zaman ve her yerde söylüyor, sizleri topyekün affedilmez birer suçlu görüyor. Şu hale göre benim size karşı olan muhalefet ve muarazamı itiraf ve ilân etmeniz, onlara benim hareketlerimin akıllıca olduğunu gösterir ki, bu da benim için paha değmeyecek ve kirletmek istediğiniz şerefimi yükseltecek derecede kıymetli bir şahittir.

Ey!. . Fener'in sayın azizleri, söyleyin gerçekte de böyle değil mi? İnanınız ki, eğer sizler gibi zengin olsaydım, bana karşı yaptığınız şu hizmetten dolayı hepinizi ayrı ayrı hediyelerle memnun ederdim. Ne yazık ki, değilim. Fakat, şimdilik teşekkür sunmakla yetineceğim kusura bakmayın artık.

Hulâsa olarak şunu da söyleyeyim ki, hareketleriniz hainicedir. Değil genel ortodoks cemaatleri ve kiliseleri genel vekili sıfatiyle yetkili bir ruhani olarak, hattâ yalnız Laikos bir dindaşınız da olsaydım, sizlerin bu haline hareketlerinizi yine telin eder ve dindaşlarımı da böylece yine tesir eylerdim.

2-Acaba, Türk milletinin ortodoks hristiyanlar yüzünden değil de, sadece bunu bahane gibi ileri sürülmekte olduğunu

iddia edebilir misiniz ? Etseniz de bundan büyük yalan olabilir mi? Sorarım size aynı kin ve garaz diğer gayri müslim unsurlara karşı neden gösterilmiyor? Evet savaş esnasında açlıktan, bakımsızlıktan ve bu arada askeri sebeplerle tehcir olunmaktan çok çektik. Hattâ yalnız bizler değil. Türkler de çekti malüm ya ? Dağ üzerinde bulunan şehir kolay kolay gizlenemez. Uğradığımız felâketlerin başlıca ve biricik sebebi sizler olduğunuzu inkâr ve yukarıda bahsettiğim iddianıza iştirak edecek, sizler gibi ahmaklar çok yoktur bu memelekette iyi biliniz bunu.

Fenerdekilerin takip ettikleri yanlış politikanın zararlı sonuçlarına haksız maruz kaldığımızı da iddia ve şikâyete pek de hakkımız yoktur hani. Firavun, Hazreti Musa'ya karşı reva gördüğü muamele ve hareketlerinden dolayı, hiç şüphesiz ki Ulu Tanrının emrine itaatsizlik etmiş oluyordu. Halbuki, bu yüzden Firavun'un avenesiyle halkı olan bütün Mısır halkı felâkete uğruyordu. Bunun sebebini şu vecize açıkça gösterir.

Başta bulunanların dine olan bağlılıkları başında bulundukları halkı daima yükseltir. Namus ve fazilet düşkünlüğüde halkı o nisbette alçaltır.

İşte yine tekrarlıyorum. Türk milletine, bizler lâyık ve kendilerinin tamamiyle tatbikini bile bile ihmal etmelerini bir lütuf saymalı ve kendilerine minnettar kalmalıyız. Fenerdekiler gibi kabahatlerini inkâr tevil eden yahut da başkaları üzerine atanlar her halde nefrete ve lânete lâyık kimselerdi.

Türk milleti ve hükümetinin Yahudilere herhangi bir kötü muamelede bulunduğu şimdiye kadar işitildi mi ? Yahut, Yahudiler tarafından böyle bir olay ve iddia edildi mi? Bütün cihanda istenilmeyen ve hakaret edilen Yahudilere, Türk milletinin sempati beslemesine ve güleryüz göstermesine, buna karşılıkla biz ortodokslara yan bakmalarına sebep nedir acaba?

Yazıklar olsun hepinize ey kara cübbeliler ki, hükümet ve Türk milletiyle kendi dindaşları arasında iyi münasebetler,tesis eden hahambaşı kadar da akıl ve idrâke sahip değilmişsiniz, Bunun içindir ki, bir an evvel patrikhaneden çıkarılıp birer tarafa atılmağa lâyık ve müstehaksınız

4– Dindaşlarımızın gözlerinden düştüğü umumi hoşgörüden yoksun kalışına neden hırslanıyor ve hırçınlışıyorsunuz ey azizlik mukallitleri. On iki resulleni ve onların zamanındaki büyüklerin de sizlerinki gibi rütbe ve imtiyazları, daima üstün tutuyorlardı Kuru bir ekmek ile nefislerini oyalıyor fakat, İncilin şerifin fakir hizmetçileri olmakla gurur değil ,iftihar ediyorlardı.

İşte görüyorsunu ki, bugünkü hristiyanlık âlemi, bu gün bile ağız birliğiyle onları takdis ve rahmetle yâdetmeğe devam ediyor. Bu suretle şöhretleri ezelileşiyor. Eğer sizler de bunlar gibi olmak, hürmetle anılmak istiyorsanız İncili şerifin o mübarek hâdimlerini imrenerek taklit ediniz.

5– İlâhi kelâmlar, kudsi ilham ve telkinler ile halkı, sabır ve tevekküle sevkedecek vaızlarınız nerede? Esirlikten daha

fena bir duruma düşürdüğünüz halkı teselli etmek hatırlarınıza gelmiyor mu?. . Ulu Tanrının kullarını her konuda aydınlatan ve daima teselli edin, fermanı ilâhisini sizler, yalnız büyük perhiz ayına münhasır bırakıyorsunuz. Onu da, angarya kabilinde ve yüzeysel tarifi dairesinde vaaz etme ruhani vazifenizin esası ve icabı değil midir?

Episkopos Prezvideros, bu yolda hareket, vaaz ve nasihat etmezse dindaşların halleri nice olur? Bunu hiç mi düşünmüyorsunuz?

6- Amerikadaki dindaşlarımız tarafından Türkiyedeki ortodoks muhacirlerine bir yardım olmak üzere gönderilen paraların dağıtılmasında büyük suistimaler yapıldığı, İstanbul ortodoksları arasında teessür ve teessüflerle söyleniyor. Eeey patrikhanenin ışıksız fenerleri!. . Bu söylenenler hakikat mi yoksa iftira mıdır? Patrikhaneyi hakiki bir din mercii sanarak ve sizleri gerçekten birek mübarek aziz tanıyarak aldanan yahut da, hepinize sıkı sıkıya bağlanmış görünerek ağızlarını tatlalandırmak, birer külah kapmak sevdalarına kapılan bir sürü kimseleri bu parayı dağıtmaya görevlendirdiniz Bunlara, başkan, yardımcı sekreter, kasiyer ünvanlarını takarak etek dolusu paralar verdiniz. Maaşlarından başka türlü türlü entrikalarla anaforlanmak yollarını bulan bu adamları top yekün bol varlıklı, irat ve akar sahibi birer adam haline getirerek şımarttınız. O kadar ki, bu yaratıklar, dağıtmaya görevli oldukları paraların hesabını ne sizlere, ne de halka vermek tenezzülünü bile göstermediler. Söyler misiniz, bu müsaadekârlığınızın se-

bebi neydi? Şimdi bunları sizden sormama itiraz ile, belki de bu işlere ne diye karışıyorsun diyeceksiniz? Unutmayınız ki, ortodoksların yetkili bir vekiliyim. Bu sıfat ve yetkili haiz olmasam da ortodoks cemaatinin bir ferd olarak da sormak hakkına sahibim. Cemaatsiz yâni biz siz, sizlerin hiçbir lüzum ve önemsiz olmadığını, hiç şüphesiz ki hepiniz bilirsiniz. Fakat, ne yazık ki, gururlarınız bunu itiraf etmenize engeldir.

Mateos'un yazdığı İncilin yirmi üçüncü babında, meşhur olmalarına sebep olacak ve Panierotatos'lu ve Pana Yodatos Payelerine erişecek hiçbir değerleri ve hizmetleri bulunmayan, bütün hayatlarını altın almakla geçiren kimseler hakkında, çok ibret alınacak bahisler vardır. Bizim Fenerin başı dönükleri ne yazık ki bunlardan habersizdir. Bu sebepledir ki, bütün arzu ve istekleri yok yere şöhret kazanmak ve para sahibi olmaktır. Nice yüz senelerce patrikhanenin kasasına giren ve yekünu milyonlara erişen bunca paralardan ihtiyat olarak, az bir miktar olsun, arttırılması ve icabında hayırlı işler için sarfedilmek üzere bir bankaya verilip saklatılmış mıdır acaba? Ne münasebet!.. Bunu düşünen bile olmamıştır içlerinde, milyonlarla parayı, idrâksizlik potasında eritmişlerdir.

Patrikhanenin her şeyinden sorumlu oldukları halde, sorumluluk tanımayan, alabildiğine, daha doğrusu kendi menfaatlerine çalışan bu kara cübbelilerimizin, para arttırmalarından ve saklamalarından vazgeçtik, üstelik Londra'daki Ruhban mektebinin binasını bile sattılar ve be-

delini olduğu gibi yuttular! Sonra da, Heybeliadasındaki mektebi de, aynı şeklide kapanası boğazlarından geçirmeğe kalkıştılar! Fakat, her nasılsa bunu yapmaktan kaçındılar da, mektebin tahvillerini satmak suretiyle bir hayli paracıklar edindiler. Bu paraların da sarf mahallerini elbirliğiyle gizlediler. Çok korkuyorum ki, bu durum böyle devam ederse, bir gün kiliselerdeki kıymetli süslemeleri, tarihi ve mukaddes emaneti de üçer beşer satacaklardır bu gözleri doymayanlar!

Şayet herhangi bir sebepten dolayı darlık çekiyorlarsa, bunun sorumlusu ayrı ayrı bizzat kendileridir. Çünkü, israfa alışmışlar, lordlar gibi yaşamak hevesine kapılmışlarıdır. Bu israfı yapacaklarına, patrikhaneyi yoksulluk içinde kıvrandıracaklarına, ne olur, sanki, metropolit efendilerimiz ayrı ayrı yuvalandıkları kâşaneleri terkederek patrikhane odalarında ve hep bir arada oturmak, bir sofrada karınlarını doyurmak feragat ve fedakârlığını gösterseler? Bu suretle patrikhaneye umumi masrafını yüzde yetmiş derecesinde azaltmak lütfunu esirgemeseler?

Bunu, yâni metropolitlerin kardeşçesine bir yerde oturmalarının ne kadar faydalı ve gerekli olduğunu memur da tavsiye etmemiş midir?

Fakat, Fenerin bu gibi emir ve nasihatlere kulak vermeyen ve üç günlük ömürlerini hoş geçirmeyi daima düşünen despotlarının bu feragat hatırlarına ve işlerine gelir mi hiç? Onlara böyle bir teklif, yüzlerine karşı küfür edilmekten daha ağır gelir! Çünkü , hepsi de baştan aşağı Hiristos mu-

habbeti ve hürmeti yoktur.

Bir arada geçinemezler. Çünkü zevk ve keyiflerini istedikleri gibi sürmeye bu topluluk engel olur! İncili şerifde buyrulur ki, "Akılsızlar gibi değil, akıllılar gibi hareketi kendilerinize şiar edininiz ve vakitlerinizi hayırlı ve faydalı işlerle geçiriniz. Zira, şer ve fesat ile geçirdiğiniz günler hepinize şirindir.

7- Sizin hükümete karşı düşmanca hareketlerinize âlet olmaları yüzünden bir çok öğretmenler biliyorsunuz ki, son zamanlarda öğretmenlikten atıldılar. Hepsi de ayrı ayrı felâketlere maruz kaldılar. Bunların içinde düştükleri yoksulluk yüzünden aç gezen ve ölümünü memnuniyetle bekleyenlere baş çevirirsiniz. Çünkü, hiç birinizde merhamet ve şefkat denilen mefhumların zerresi bile yoktur. Yalan mi bu da? Sorarım size bu gibiler hakkında ne gibi tedbirler aldınız? Hangilerine el uzattınız?

Yazıklar olsun, büyüğünüze ve küçüğünüze hep! Bu gibi hareketlerinizle Hazreti İsanın kitabında lânete uğrayan Yahudi ruhbanlarına benzettiniz kendinizi! Çünkü, İncili şerifte zilletle vasıflandırılan meşhur (Lazaros) u taklit eder gibi yiyerek, içerek bol bol eğlenerek yaşıyor, hiç şüphesiz ki, bütün gözlere batıyorsunuz.

Yazıklar olsun hepinize ki, İsrailin İsusunun kıymetli kanıyle hatât olmuş koyunlarını kıymadan kurban etmek istiyorsunuz değil mi? Utanarak söyliyeceğim ey koca cübbeliler! Sizler Hiristos'un büyük emrilerine aykırı ola-

rak, onun gibi cemaatine, onları istediğiniz gibi nefsinize hizmet ettirmek istiyorsunuz.

Yine yazıklar olsun sizlere ey Fenerin baş hainlerleri! Rahatınız, menfaatiniz uğrunda ortodoks sürüsünün feda edilmesini arzu ediyor ve bunun için uğraşıyorsunuz! Ve Hiristos gibi kendilerinizi cemaat uğruna feda etmekten kaçınıyorsunuz! Hiç şüphe yok ki, gökyüzünün üçüncü katına kadar yükselen sizler, inanınız ki, hem de pek yakında, cehennemin dibine kadar indirileceksiniz. Çünkü, lâyıksınız buna. .

Sevgili dindaşlarım. .

Bu koca cübbelilerin iç yüzlerini ve son zamanlarda yapıp ettiklerini, şu risalem ile huzurlarınıza kısaca serdim. Artık aldanmayan, kendinizi aldatmaya ve bunlara eskisi gibi yaltaklanmayan ve kavuk sallamayan hiç gerek yok. Çünkü şimdiye kadar meydana gelen olaylar ve sonuçlar açıkça gösterdi ki, birer ruhani başkan addettiğiniz bu başıbozuklar tarafından yapılan çeşitli yolsuzlukların yarattığı ve yaratacağı kötü sonuçların maddi ve manevi zararlarını sizler yükleneceksiniz. Bir kimsenin kendi büyükleri aleyhine hareket geçmesi, gerçi hiç de görülmez. Böyle olmakla beraber, kötülüklerin en iyisi, sözüne uyarak cezalandırmanız herhalde lâzımdır.

Şimdi, cemaat, vakit geçirmeden hemen kalk. Bütün kudret ve kuvvetinle bu durumu düzeltmeğe bak, Kötülerden hiç bir iyilik beklenilmez. Harekete geçmek ve faaliyet göstermek zamanı gelmiştir artık. İşte sizleri irşat etmek ve

hamle yolunu göstermek suretiyle vakıaları muhakeme edin ve kararınızı bir an önce verin. Ulu İsus Hiristosumuzun inayeti ve büyüklerin büyüğü Tanrı'nın muaveneti cümlemizle beraber olsun. Hepimize her işimizde başarılar ihsan eylesin. Amin. . "

Papa Eftim birer broşür şeklinde bastırıp dağıttırdığı bu beyannameleri , ortodokslardan bir çoğuna daldıkları gaflet uykusunda uyandırmış ve uyanık olanların da cesaretlerini artırmıştır.

Hemen hemen her gün, pek çok dindaşları Papa Eftim'i ziyarete geliyor ve açılacak mücadelede bir dayanak olmak üzere Türk ortodoks merkez kilisesinin artık meydana getirilmesini rica ederler. Tam bu esnada, Papa Eftim, Sen Sinod âzalarına açık bir muhtıra yazarak kamu oyunu bir defa daha aydınlatmıştır: Muhtıra şöyledir:

Şerefli efendiler,

Siz, benden hem büyük ve hem de daha çok bilgili olduğunuz halde, bu kadar sathi surette düşündüğünüze, o kadar bilgisizce aykırı bir yolda yürüdüğünüze, gerçekten şaşırıyorum.

Sizin dayandığınız kuvvet her ne de olsa, dehşetli suretle aldandığınız ben hakirden öğreniniz. Bu aldanışınızı gözü kör olanlar bile görüyor. Zira meselenin iç yüzünü benim idrâk ettiğim gibi idrâk etmeniz ve etrafınızda meydana gelen durum görmeniz gerekirken siz âdeta karanlığa doğru yürüyorsunuz ki, ben gidişinizi doğrusu hiç beğenmiyorum.

Yürümekte olduğunuz şu karanlık ve sonu meçhul yol ile halkın rahatını da kilisenin vakar ve haysiyetini de tehlikeye düşüreceğinizi görüyorum. Bunun için meshebimizin kurucusu, halâskarımız Hiristosun mukaddes adına size rica ediyorum, artık elverir! Kendinize gelin ve keyfiyeti, iyi ve ciddi surette düşünün. Hiç olmazsa ruhani sıfatınızı gözönüne alınız.

Benim kahir şahsımı hürmetle anmanızı, beni sevip halime acımanızı da istemiyorum. Benim için her ikisinin de bir kıymeti yoktur. Yanlız benim yürüdüğüm yolun pek açık ve güneş gibi açık olduğunu, samimi surette ikrar ve kabul etmenizi isterim. Nitekim patrikhaneye ilk ziyaretimi esnasında aramızda yapılan konuşmada, hareketimi, ve yolumu takdir buyurmuştunuz.

Şimdiki maksadınızın ne olduğunu ve gittiğiniz yolda bilâhare nereye varacağınızı, size bir kimse sormuş olsa tatmin edici bir cevap vermeğe kadir olamayacağımızı eminim. Bilâkis benim gayem ve gittiğim yol gayet açıktır.

Mukaddes kitaplarımızı mütalâasından ben kesin bir fikir edindim ve bu fikrimi bütün açıklığıyla ilân ettim, Yani , biz ortodoks hıristıyanların yaşadığımız bu memleketin, idare ve hâkimiyetini Cenabı Hak, Türk Hükümetine tevdi buyurmuştur. Bunun aksini düşünmük ve aykırı yol tutmak, Allahın gazabına muciptir.

Hata (Pavlosun Romalılara hitap ettiği mektubun 13 cü babı okunsun) istirahatımızı tekrar haleldar olması da, takdiri ilâhi iktizasındandır. Maamafih, siz, bugüne kadar

tuttuğunuz yolu takip ettiğiniz meslekle tâbi bulunduğumuz Türk Hükümetinin hiddetini, itibarını ve ademi itimadını, hem kendi aleyhinize ve hem de ortodoks halkı aleyhine bozdunuz. Sizinde ortodoks halkının da Türk milletinin ve hükümetinin emniyetsizliğini davet eden kişilerin isimlerini, ayrı ayrı söylemeye gerek görmüyorum. Zira artık bütün dünyaya malüm altında ve kimin teşkile tanzim ve neşredildiğini siz bilirsiniz.

Patrikhanenin hükümetle ilişkisini kesenleri, mekteplerden, devletin dili Türkçe'yi çıkaranları, bir ibadet yeri olan kiliselerin içinde hükümet aleyhine heyecanlı nutuklar verenleri, Türk milleti aleyhine ateşli ve çirkin sözler söyliyenler, İstanbul'da ve kutsal yerlerde de Yunan Bayrağını çekenleri, velhasıl, mütareke esnasında Türk milleti ve Türk hükümeti aleyhine taşkınca tezahüratta bulunanları da, daha iyi siz birlirsiniz.

Bu gayri dini ve gayri insanî hareketlerin hepsi, hekesçe malum olup, tarafınızdan da inkâr edilemez bir keyfiyettir.

Vaziyet bu merkezde olduğuna, göre Müslüman ve Hristiyan halkın arasında açmış olduğumuz bu derin uçurum ne suretle ve ne gibi vasıtayla kapanabileceğini ve bulunduğumuz elemli ve ümitsiz durumun düzelmesinin neye bedel olacağını size soruyorum.

Kilisenin en yüksek makamlarına, Türk hükümeti tarafından sevilmeyen, Türk hükümetini gücendirmiş ve Türk milletinin hissiyatını rendice etmiş şahısların bulunmasına izin vermek suretiyle bugünkü durumun

düzelmesi mümkün müdür zannediyorsunuz?

Sizlerden her biriniz, kendi kendini çok iyi bildiği gibi, Türk kamu oyununda her biriniz hakkında ne merkezden olduğunu da tabiidir ki bilirsiniz.

Bu vaziyet böylece uzadıkça ve bu hareketiniz devam ettikçe, daha çok şeyler öğreneceğinize ve şahit olacağınıza, hepiniz de emin olunuz. Mademki, sizin lekeli vaziyetinizle, şimdiki durumunuza mümkündür, tuttuğunu yanlış ve karanlık yolda devam etmekteki ısrar ve inadı, acaba neye yormalı?

Ey Allahın hademeleri ve akılsel koyunları halis çobanları, size yalvararak soruyorum. Kilisesine ve cemaatine karşı zerre kadar sevgisi olan çobanlar, böyle mi düşünmelidirler?

Ben zannediyorum ki, vatan, millet ve kilisenin menfaatti uğruna her şeyi feda etmeniz gerekirdi ve etmelisiniz de. . Çünkü, mademki kendi şahsınızla durumun düzelmesini imkansız görüyorsunuz, eğer ihtiraslarınıza ve menfaatinize esir değilseniz, bir müddet için nefisperestliğinizi feda ederek kilisenin idaresini şimdiye kadar haklarında bir ihbar vuku bulmamış geçmişi temiz kişilere terkederseniz kiliseye ne gibi zarar gelebilir? Bilâkis bu gibi geçmişi lekelenmemiş şahıslar vasıtasiyle durumun düzelmesine ümit vardır.

Emin olunuz ki, bu suretle gözlerinizi kapatmanız, gerçeği açıklamaktan çekinmeniz kilise ve milletin uğruna nefsinizi feda etmekten istinkâf etmeniz ve sırf inadınızda ısrar et-

menizle kilise tarihinde iyi hatıralar bırakmıyacaksınız.

Zira bu çetin ve zor durumun gittikçe vehamet kesbedeceği gün gelecek ki, (bugün ise yakındır) size arzı ihtiramat ve muhabbete eden hıristiyanlar dahi, sizin tavrı hareketlerinizden dolayı vukua gelecek büyük felâkete dayanamayarak aleyhinize ayaklanmaya mecbur kalacaklardır.

Siz, bayağı ve menfaatperest gayeler takip ederek ve kendinizi aldatarak, benim müstakim yol olan hattı hareketlerimi yanlış yorumlamakla yetkiniz yokken sıfatı ruhaniyemin refine kalkıştınız.

Ben, bu mukaddes vatan, millet ve kilise menfaati uğruna yaptığım müdahaleye devam ettikçe, siz beni afaroz ettiğiniz gibi, hayatıma da kastedip beni öldürtmek teşebbüsünde de bulunacağınıza hiç şüphe etmiyorum. Halbuki sizin bana yaptığınız ve yapacağınız her kötülük, benim mukaddes mücadeleme karşı hiç birinin önemi yoktur. Ölümü de katiyen nazarı itibare almam. Keşke bu mukaddes gaye uğrunda canımı versem.

Bununla beraber, size önceden söyler ve ciddi surette sizi temin ederim ki, ben ölmüş ve ortadan vücudum kalkmış olsa bile mukaddes prensiplerim, kanaatlerim ve programım ölmeyeceklerdir. Bugün olmazsa bile, her halde ve mutlaka bir gün galip gerek, tam bir muvaffakiyetle neticeleneceklerine dünya ve bütün ortodoks alemi şahit olacaktır. İşte o zaman ortodoks kilise ve cemaati ve bu mukaddes vatanın evlâtları beni kutlayacak ve porgramımın

uygulanmasına engel olup meydana gelen kötülüklerin sorumlusu sizleri lânetle anacaklardır. Kilisenin tarihi sizi nasıl anacağını acaba hiç hesap ediyor musunuz?

Şu halde baştan sona kadar size şifahen söylediklerimi ve yazdıklarımı gözününe almakta inat ettiğiniz müddetçe, olacağını şüphesiz bildiğim fenalıkların önüne geçmek için, mukaddes hedefimin başarısı konusunda gereken tedbirleri almak zorunda kalacağım. Bu yâni "İyi ve mukaddes maksat, vasıtaları azizler", sözüne göre, kullanacağım tedbirler yüzünden meydana gelecek sonuçlar için Allan indinde ve insanlar nezdinde sorumlu siz olacaksınız.

Hulâsa, benim mukaddes ve kurtuluş programın tatbiki mukarrerdir. Bunun icrasına hiçbir şeytani kuvvetin karşı geleceğini asla tahayyül etmem. Zira vatani, milli ve dinidir ve Allah yardımcımdır.

Müslüman ve hristiyan vatandaşlar arasında yarattığınız düşmanlık ve güvensizlik bana şu kesin kanaati veriyor. Türk milleti ve hükümeti, benim vatani proğramımı icrasını ve Müslüman Türklerle barışarak hükümetle iyi ilişkiler kurmaktır. Türkiyede yaşayan biz hristiyanlardan bekliyor. Şimdi tekrar ediyorum, Barış, birlik ve düzenliğe temin edecek olan benim proğramım ve mutlaka icra planına girecektir. Bunun icrasına engel olup sebepler göstereceğiniz hususun da sizin hesabınız acı duyuyorum. Dua ediyorum. Rabbim sizi aydınlatsın.

Binaenaleyh, size tekrar ve son defa olarak rica ediyorum, bu defa olsun kendinize gelin, bırakın şeytani bir illet olan

şu inadı, gururu ve kıskançlığı ve her meşkülü halleden Rabbimizin ulu rahmetiyle iyi düşünün, kendinize acıyan da kötülüğe âlet olmayın, bilâkis kurtuluşunuza mucip olan programımın icrasına yardımcı olunuz.

Size, reisi ruhaniliğinize (Arhereaslığınıza) yemin veririm ki, her durumda tereddütsüz bunu yapınız ve sizden bunu yapmanızı bekliyorum. Aksi takdirde size önceden haber veriyorum bu da son defa olmak üzere bütün mesuliyeti üzerinize tahmin ederek, arzu edilen vatan ve milleti kurtaracak mukaddes hedefimin icrası hususunda şiddetli tedbirler almak zorunda kalacağım.

Beyoğlu Tarlabaşı 3-3-924

Umum Anadolu Türk Ortodoks Kilise ve Cemaatleri Umumi Vekil ve Murahhası Türk, "Muhadenet" Cemiyeti Reisi Papa Eftim

IV. BÖLÜM

BAĞIMSIZ TÜRK ORTODOKS PATRİKHANESİNİN İSTANBUL'DA AÇILMASI

Papa Eftimin, bu ültimatom mahiyetindeki muhtırası Fenerdeki papazları oldukça rahatsız etmiştir. İki gün sonra, İstanbul Rumlarından bir çoğunun gruplar halinde Papa Eftimi ziyaret ederek, o günlere kadar birer mübarek aziz tanıdıkları patrikhane papazların bütün entrikalarını açıkladığından ve İstanbul ortodokslarını gereği gibi aydınlattığından dolayı teşekkür ve tebrik ederek alkışlamakla ve kendisine katılmakta oldukları haberleri de duyulmaya başladığında büsbütün çileden çıkmışlardır.

Günler geçtikçe İstanbul ortodokslarından büyük çoğunluğun ilgi ve sevgilerini kazandığını yapılan ziyaretler ve gönderilen mektuplardan anlayan Papa Eftim, artık kararını kesin olarak verir. İstanbulda ilk Türk ortodoks kilisenini açmak ve bu şekilde Fenerdekilere, tahammül ede-

meyecekleri kadar şiddetli bir darbe vurmak teşebbüsüne atılacaktır.

Bütün mücadelesinde daima tedbirli ve temkinli ve özellikle, hedefine varmak için atılacağı teşebbüsleri kanuni müeyyidelere dayandırmaya prensip edinen Papa Eftim, bu yeni teşebbüsünü olumlu bir şekilde sonuçlandırmak için, önce fikir ve hedefine taraftar olan dindaşları ile anlaşmayı gerekli bulur. Bundan hareketle 6-6-1924 tarihinde, Panaiya kilisesinde bir kongre yapar. . İstanbulun muhtelif semtlerinden oturan İstanbullu ortodoks cemaat heyetlerine aslen Anodululu olup İstanbul'da yerleşmiş bulunan Türk ortodoksların üyeleri, büyük kitleler halinde bu kongreye katılırlar.

Kendisine karşı besledikleri sevgi emniyet ve güvenin gereği olarak da Papa Eftimi, kongre reisliğine uygun görürler. Söz alan bütün murahhasların istekleri şu noktalar üzerinde toplanmıştı.

1- Fener patrikhanesiyle kesin olarak dine ve dünyaya ait bütün ilişkilerin kesilmesi.

2- Kayseride önceden kurulmuş olan Türk Ortodoks Merkez Kilisesinin İstanbul'a nakledilmesi bu kilisenin başkanlığına Papa Eftim'in getirilmesi.

3- Ortodoks kilisesinin bağımsız olması ve bu bağımsızlığın hükümet tarafından tasdikine ait gerekli muamelelere hemen başlanılması.

4- Panaiya kilisesinin, Türk ortodoksluğunun merkezi olarak tanınması.

Hiçbir kongreye benzerine rastlanılmayan bir sakinlik ve ağır başlılıkla devam eden müzakerelerde bu istekler tamamen kabul edilerek hemen faaliyete geçilme kararı verilir. Bu karardan sonra seçilen heyet de aldığı yetki ile, kongrenin kararını ve bu arada Papa Eftim'in İstanbul Türk ortodoks kilisesinin başkanlığına ittifakla seçilmiş olduğunu Ankara'da yetkili makamlara ve İstanbul valiliğine sundukları istidalarla bildirirler

Papa Eftim, artık bütün Türk Ortodoksların umumi ve ruhani başkanı sıfat ve yetkisiyle Panaiya kilisesine resmi bir şekilde yerleşmiş ve başka birçok teşebbüslere de girişmek için çalışmaya başlar. Papa Eftim, başarısı ile büsbütün şaşırttığı Fenerin kara cübbelileriyle arası yeniden açılır. Gururları kırılan, maneviyatları sarsılan Fenerliler, denize düşen yılana sarılır kabilinden, karşılıklı teşebbüslere ve entrika çevirmeye yeniden başlar. Bir taraftan adamları kanalıyla kışkırttıkları Fenere bağlı Rumları Papa Eftim'e musallat etmişlerdir. Ayrıca bir kısım adamlarını da gruplar halinde, Galata kiliselerinin Papa Eftimin elinden kurtarmak için görevlendirirler. Bu arada, Rumlara ait olduğu beyaniyle, bu kiliselerin Papa Eftim ile taraftarlarının elinden alınıp patrikheneye teslim edilerek Papa Eftim ile bütün Papa Eftimcilerin de cezalandırılması talebiyle başkanlık ve Adalet bakanlığına başvururlar.

Fakat, bütün bu girişimleri hiç bir sonuç vermemiştir. El altından zorbalıkla Papa Eftimi tehdide kalkan Fener taraftarları Papa Eftimin has adamları ve ateşli taraftarlarından gördükleri karşılık üzerine dağılmak zorunda kalmışlar, bazıları da Papa Eftim'den af dileyerek Papa Eftimciler arasına katılırlar.

Diğer taraftan Başbakanlık ve Adalet Bakanlığıyla diğer ilgili makamlar, müracatlarının kabulünü yersiz ve lâikliğe aykırı bir müdahale gerekçesi bularak yapılan müracatları topyekün reddetmiştir.

Bütün bu girişimlerin istenilen sonucu vermemesinden dolayı uğradıkları hayal kırıklığının tesiriyle endişelenen Fener papazları o sıralarda, Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelişinden ümide kapılırlar. O günler patrikhanenin kara cübbelileri ve bu günkü heyeti arasındaki düşünce farklarını ve aralarında şimdiye kadar anlaşma hasıl olamamasının başlıca sebeplerini göstermesi sebebiyle Türk milleti için, önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu sebeble çok dikkat edilerek ve Papa Eftim'in dünkü ve bugünkü hasımlarıyla ve muhalifleri arasındaki fikir ve hedef ayrılıklarının ayrı ayrı mukayese edilerek kesin bir hükme varılmasın da , fayda vardır. Çünkü kilise kongresinin oy birliğiyle alınmış olan aşağıdaki kararlarına rağmen Fener patrikhanesinin megolo-ideacıları entrikalarına devam etmek için Papa Eftim'in yeniden mahkemeye vereceklerdir. Oy birliğiyle alınan kararların esasları şunlardır:

Madde1- Müstakil Türk Ortodoks Kilisesi başpapazlığına bağlı Türk Ortodoks Kiliselerinin hüküm ve kumandası, bağımsız kiliseye mensup cemaatlerin kilise daimi reisi başpapazın tahtı riyasetinde toplanacak genel kurula aittir.

2- Yönetim Kurulu başkanından ayrı on iki üyeden eksik toplantı yapamaz.

3- Genel kurulun kararlaştırılan toplantıları her sene Aralık ayının ilk günüdür. Olağanüstü olarak toplantıya gerek duyulduğunda başkan tarafından belirtilen resmi izinle kilise ilânı usulü ile, yönetim kurulu toplantıya davet edilir. Gerektiğinde bağımsız kiliseye mensup on iki kişinin yazılı isteği üzerine, başkan yönetim kurulu toplantıya davete mecburdur.

4- Müstakil Türk Ortodoks cemaatleri tâbi bulundukları Türkiye devletinin içinde azınlık hukuku adı altında, kendilerine Türk müslüman vatandaşlarından ayrı bir hak tanımadıklarından, sırf dini müesseseden ibaret olan kiliseleri için, ayrı bir cemaat teşkilâtının varlığına gerek kalmadığı ve esasen bir mezkür nizamnem, ile her nevi maddi ticarettin dışında bir ibadethane olan kiliseler, mütevelli heyeti adında ücretsiz ve gayrı mesul bir heyetin seçilmesini sağlayacaktır.

5- Kiliseler bağımsız başkanı başpapaz tarafından cemaat adına nezaret ve nizamname ahkâmı üzerine kumanda edileceğinden yegâne temsilci ve tek mütevelli, Türk ortodokslar adına başpapazdır.

6- Başpapaz kaydı hayat şartıyle ruhani ve cismani kilise anayasasına göre, genel ortodoks cemaati tarafından seçilen ve tayin keyfiyetinin açıklanması için hükümete bildirilmesi ve hükümet tarafından seçimin tasvibi, dini ve vatani menfaat gereği olması zaruridir.

7- Papazlar ve Diyakoslar, başbapazın göstereceği lüzum üzerine, Türk ortodoks hristiyanlarının genel kurul toplantılarında kaydi hayat şartıyla seçilirler ve başpapaz tarafından da kilisede takdis ve tayin edilirler.

8- Başpapaz, papaz ve Diyakoslar kaydi hayat şartıyla seçilme ve ruhani sıfatı kazandıktan sonra bu sıfatların alınması, azledilmesi sadece tâbi bulundukları Türkiye cumhuriyet hükümeti mahkemelerinden, aleyhlerine verilecekkarara bağlıdır.

9- Papazlar ve Diyakoslar bir hata ve sorumluluklarından dolayı kararlaştırılan bir zaman için (üç ayı geçmemek üzere) Başpapaz tarafından ruhani görevinden el çektirilirler. Fakat, görevden el çektirildikleri zaman içinde, sorumluluklarından dolayı mahkemeye verilmişler ise, mahkeme sonuçlarına göre ruhani vazifelerinden mahrum kalırlar.

10- Ruhani memurların dini elbiseleriyle sokaklarda, çarşı ve papazlarda, dükkân ve kahvehane gibi umumi yerlerde dolaşmaları ve oturmaları kesinlikle yasaktır.

11- Ruhani memurlar kiliseden dışarı medeni kıyafetle ve

mevkilerine uygun olan her yerde gezip oturmakta ve meşru ticaretlerle meşgul olmakta serbestirler. Saç ve sakal mecburiyeti yoktur.

12- Papazların her ay başında kutsal su ile eski ve köhne âdete göre, ev ve dükkân, sokak ve çarşılarda dolaşmaları kesinlikle yasaktır. Ancak Türk ortodoks hristiyanlarından sivil şahısların el ile dokunmaları dinen caiz olmayan ve onların çok temiz olarak muhafaza edilmeleri papaz ve diyakosların dini vazife ve borçları gereğinde olan kutsal eşyalar dini ayinlerde diyakoslara teslim edilir ve kayboldukları takdirde kendileri mesul tutulurlar. Sivillerin dokunmalarından dinen mahzur olmayan diğer eşyalar kandilcilere teslim olunur ve kaybolmalarından kandilcileri sorumlu tutulur.

13- Başpapaz her ay başından kiliselerin bütün eşyasını teftiş ve kontrol ederek sonuçtan kilisede cemaati haberdar eder.

14- Kiliselerin ötendenberi maddi idarelerini sağlayan tabak (Disko) usulü ile cemaatten para toplamak gayri meşhur ve kanuna aykırı olduğundan, yasaktır.

15- Kilisede papazlar, diyakoslar, müezzinler ve kandilciler bilâ maaşsız çalışırlar. Düğün, vaftiz, nikâh, cenaze, Lidurgya, Evheleon, Ayazmos, Baraklisis v. s. ait cemaat tarafından, ihtiyari olarak yapılan bahşişler ile idarelerini temin ederler.

16 Kiliselerin zeytinyağı, mum, elektrik ve günlük vesaire gibi ufak tefek masrafları için, her kilisede birer kutu bulundurulacak ve mezkür kutulara cemaat tarafından isteğe göre atılacak teberruattan bu masraflar sağlanacaktır. Bu kutular her ay başında, baş papaz tarafından umum müstahdemler huzurunda açılır ve gelirden kilisenin masrafları ayrıldıktan sonra, artan miktarı müstahdemlerin arasında payraştırılır.

17- Başpapaz haneye bir tahsisat verilmediği ve başpapazın kararlaştırılan maaşı kesilmesi durumunda kiliselere ait gelirlerin icar bedelleri bu hususa tahsis edilir. Mezkür akaretleri mülken satmak şartı ile başpapazın adına kiralıyarak hasılatından başpapazhaneye ve istihdamlarına lüzum gördüğü ruhani ve cismani memur, kâtip vesair hademe ücretlerini ve diğer masraflarını ve kendi şahsi idaresinin yeterine göre temin eder.

Zeyl: Birinci maddeye yönetim kurulunu oluşturacak cemaat kelimesi, müstakil kiliseye mensup yirmi yaşından yukarı erkek ve kadın Türk Hıristiyan ortodoksları diye anlaşılır.

Yukarıda kongrenin kararı ile tanzim edilen kilise tüzüğünün kara cübbeliler üzerinde yarattığı ümitsizliğe, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen cevabın, büsbütün arttırdığı zehabına kapılan ve artık faaliyetine gereği gibi devam için bir engel kalmadığını sanan Papa Eftim, o sıralarda Fenerliler tarafından aleyhine açılan dava ile karşılaştığında hayal kırıklığına uğrar .

Yetkili makamlar tarafından kendilerine tebliğ olunan Mustafa Kemal Paşanın kanuna uygun cevabına da inanmayan Fenerliler, yakın adamları olan ve kendilerine yaltaklanıp ve yardakçılık yapan birkaç avukatın teşvikiyle Papa Eftim aleyhine, kiliseleri gereksiz ve gerekçesiz olarak işgal ettiği iddiasıyla bir dâva açarlar.

Fakat, Fenerlilerin büyük ümit besledikleri bu teşebbüs de, sonuçsuz kalacaktır. Çünkü, mahkeme , ortada bir işgal olayı görmemiştir. İstisnasız bir kilise hakkında, gereksiz işgalin söz konusu olamayacağı ve ancak kilise idaresini deruhte edecek kimsenin uhdesinde mütevellilik görev ve yetkisinin bulunması gerektiği sonucuna varmıştır. Yapılan incelemeler sonunda Papa Eftim'in bu sıfat ve yetkilere haiz olduğu anlaşılması üzerine açılan gereksiz işgal dâvasının reddine karar verilir.

İstek ve hedeflerine kanuni yoldan kavuşamadıklarını gören Fenerlileri, bu defa da, her zaman yaptıkları gibi zorbalığa başvururlar. Ellerinde ve emirlerinde bulunan palikaryalarla, Papa Eftim'i tehdit ederek kiliseyi terketmek mecburiyetinde bıraktırmak için, Panaiya kilisesine saldırıya kalkışırlar. Giriştikleri çeşitli saldırılar her defasında Papa Eftim taraftarlarının çetin müdafaaları ve hattâ, mukabil taarruzları ile püskürtülerek ve zorbalar kilise çevresinden uzaklaştırırlar.

Fenerlilerin bu sahada da başarısızlığa uğramaları pek tabiidir. Çünkü, bu kara cübbeliler, kendi kiliselerinde, ev-

lerde ve hattâ rastgele bir yerde Papa Eftim ve Türk ortodoksluğu aleyhine, çirkin ve iğrenç küfürler edip, yakışıksız isnatlarda bulunmak suretiyle, kendilerine az çok taraftar olan ortodoksları da patrikhaneden ve kendilerinden uzaklaştırırlar. Bu yüzden patrikhaneden elini ve eteğini yavaş yavaş çekmeğe başlayan bu ortodokslar, diğer tarafta Papa Eftimin yaptığı âyinlerde, cemaatin ilgi ve güvenini kazanacak şekillerde vaaz ve nasihatlerde bulunduğunu, hasım ve muhalifleri olan kara cübbelilerde taraftarları hakkında, kötü sözler söylemek, yerine onların düzelmeleri için daima Ulu Tanrıya yalvardığını cemaatine sabretmeleri, sükün ve itidali kesinlikle terketmemeleri hakkında telkinler yaptığına şahit olurlar. Bu sebeple Papa Eftime karşı yüreklerinde samimi bir sevgi ve Türk ortodoksluğuna karşı bir istek uyandığını hissetmeye başlarlar.

Bu sevgi ve isteğin tesiriyle de, gruplar halinde Papa Efim'e yaklaşırlar. Papa Eftim'in dürüstlüğü ve hassasiyetine hayatında sadeliğe, muhtaç olanlara gizli gizli yaptığını sezinledikleri iyiliklere hayran olurlar. Onun ruhaniyet ve faziletin bir timsali olduğuna inanarak yalnız şahsına değil, idealine de sımsıkı bağlanırlar. Bu sebeple İstanbul ortodoksları arasında uyanan Papa Eftim'e sevgi ve taraftarlığı günden güne artar. Papa Eftim lehine gelişen bu akımın gittikçe gelişmesi karşısında, daha önce şiddetli biçimde kendine saldıran Fener patrikhanesi ve ta-

raftarlarınca bu defa en azından ona saldırmama, aleyhinde konuşmama biçiminde taktik değişikliğine sebep olur. Ancak, bütün bunlara rağmen özellikle Rumlarda Rum milliyetçiliğine olan duyarlık daima ortodoksluğun bir adım öünde yer alır. Bu seble sürekli olarak Türk ortodoksluğu ile Rum ortodoksluğu üzerinde hassasiyetle durarak, bunları tefsir ve tahlile tabii tutarlar. Bunun yanında Fener Papazlarından aldıkları cesaretle taşkınlık yapıp Papa Eftim'i kastederek. Rumları Türkleştirmek için uğraştığı iddia etmeye başlarlar. Bu iddalarını ispat içinde propaganda yaparlar. En sonunda bir takım aydınlar bu konudaki düşüncelerinin ne olduğunu açıkladıklarında, bu iddialarda Fenerdekilerin aleyhine sonuçlanır. Çünkü, gazete sütunlarında yer alan tartışmaya katılanlardan pek çoğu Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan ve Türkiyede oturan bütün hıristiyanların ırk, cins ve mezhep farkları gözetilmeksizin Türk toplumu içinde bulunmalarının ve Türk vatandaşı sayılmalarının anayasa hükümleri içinde bulunduğu ve hükümün de Türkiyedeki bütün hristiyanlar tarafından minnet ve memnuniyetle karşılanarak kabul olduğunu ileri sürerler. Bu girişimlerinin de sonuçsuz kaldığını gören ve tutarsızlıklarına rağmen, Rumluk tez'inden vazgeçmeyen, Rum aydın ve milliyetçileriyle, ruhani sıfatlarına yakıştıramayan Fener papazları bu defa da her ortodoks olana Rum denilmesi gerektiği tezini gündeme getirirler. Kendilerince bir hak ve sözde bir başarı ka-

zaıımak için, bu konuyu dinî bir mahiyete büründürmeye çalışırlar. Bu tez'i savunmaya çalıştıkları sıralarda, nüfus cüzdanlarındaki milliyet hanesi hükümetin kararı ile, kaldırılınca, tezleri resmi düzeyde anlamına yitirse de, tezlerini savunmaya devam etmişlerdir. Nitekim bundan hareketle tezlerini resmî bir şekil vermek için, nüfus cüzdanlarındaki din hanesine, hristiyan değil de Rum kelimesinin yazılması yolunu tutarlar.

Fener papazlarıyla, taraftarları bir yandan megolo idealarının mücadelesini verirken öte yandan da herhangi bir mahfelde veyahut da evlerinde yaptıkları özel toplantılarda Papa Eftim konusu açıldığında taraftarlarını rencide etmemek ve geleceğe yönelik plânlarının devamı açısından şöyle konuşmaktadırlar:

–Evet, Papa Eftim çok iyi bir adamdır. Son derecede merhametlidir. Hele namusuna ve doğruluğuna hiç diyeceğimiz yoktur. Hazreti İsa'nın bütün vasıflarını ve tam manasıyla bir havariyundur. Fakat, şu Türklük dâvasını bıraksa ne iyi olacak. Çok yazık ki, patrikhanedekiler bu adamı idare etmek kabiliyetini bir türlü gösteremediler. Eğer idare edebilseydiler onu bu davadan vazgeçirmek mümkündü.

Biçiminde Papa Eftimi methetmeğe başlarlar. Bu takım işi daha da ileriye götürerek, Papa Eftimi, Fenerdekilerden gizli olarak, çeşitli sebeplerle sık sık ziyaretine giderler. Akıllarınca, Papa Eftim'in gönlünü alarak Türklük davasından vazgeçirebileceklerini ümit ederler.

Diğer taraftan Papa Eftim, bu ziyaretlerle uygulamak istedikleri manevraları, gerçek niyet ve gayelerini çok iyi idrâk ettiğinden eline geçen bu fırsatlardan ideali yönünden mânevi faydalar sağlamaya çalışır. Bu gizli ziyaretçilere karşı, çok nazik davranır, gösterdiği iltifatlarla, adeda kendilerinden geçerler. Ağzından Fener papazları aleyhine tek kelime bile çıkmaz. Bunlara muhatapları söz açıldığında ellerini kaldırıp ve karşısındakileri hüzünlendirecek bir sesle:

–Ulu Tanrı, diyordu. Onların ve onlara uyanların günahlarını af etsin. Çok yazık ki bu azizler ne yaptıklarını bilmiyor, bu günkü durumlar karşısında hangi yolu takip edeceklerini bir türlü tayin edemiyorlardır. Kutsal ruh, onları bir an evvel irşat ve tenvir etsin inşallah.

Ziyaretçilerin söz arasında Fener papazlarının tenkit etme girişimlerini de hoş görmeyerek dekikoduya meydan vermemektedir. Papa Eftim'in göstermekte olduğu bu dürüst ve herkesi imrendiren tavırları nihayet, 1925 yılının sonlarını doğru, bazı Fener papazları üzerinde de iyi tesirler yaratmaya başlar. Onlar da, birer birer ve birbirlerinden gizli ziyaretlerle Papa Eftim'le temas etmek, akıllarınca patirkhane hesabına teşebbüslere geçmek yolunu aramaya başlarlar. Bunların çoğunun ne niyetle olduklarını çok iyi bilen ve ziyaretlerindeki maksadı sezinlemekte hiç de güçlük çekmeyen Papa Eftim, bunları da hoş görüyle karşılar. Kendisine yaptıklarını unutmuş gibi davranarak hepsini şaşırtır. Hattâ; bu ziyaretçiler arasında Papa Panaredos

Tıranda adında bir Arhimandiris ile Kileobas adında bir Diyakosu aydınlatarak kendisine bağlar ki bu iki papaz kısa bir zaman sonra Papa Eftimciler arasında yer alarak Papa Eftimin'in ideali lehinde dindaşları arasında, hararetli biçimde propaganda yapmaya da başlarlar. Daha başkalarının da yakınlık göstermeleri, bilinen ideal üzerinde sık sık görüşmek istemeleri Papa Eftim'i daha üç beş papazın da kendisine katılacağı ümidini kuvvetlendirir. Fakat, tam bu sıralarda Papa Eftimin en amansız ve insafsız düşmanlarından biri olan Girigoryosun ölümü, idealine kavuşmaktan başka bir şey düşünmeyen ve başka hiçbir şeye değer vermeyen Papa Eftim'in nisbeten yolunu açar. Aynı zamanda, Papa Eftimle görüşerek aralarında hemen hemen bir anlaşma hasıl olmak üzere bulunan bir kısım papazları da, hiç şüphesiz ki, kendi menfaatleri bakımından Papa Eftimin artık gayelerine kavuşacağı hükmü ile bir hayli ümitlendirir.

Bu papazlar, gayesine gereği gibi yaklaşan Papa Eftim meselesinin artık kolay hallolunacağını ummaktadırlar. Yeni seçilecek patrik hakkında, Papa Eftimin fikir ve mütelâasının kralcı Yunanlılar tarafından sorulacağı muhakkak görülmektedir. Sadece bu papazlar değil, sayılı ve hatırlı Rum eşraf ve itibarlı kimselerin de aynı kanaati taşımaktadır. Bu akımları ve kanaatleri günü gününe haber alan Papa Eftim ise:

–Evet, Kostantinos patrikliğe lâyık bir zattır. Onun Sen

Sinod meclisine de zaten ben getirmiştim diyerek tatmin edici bir açıklamada bulunmaktan kaçınır. Çünkü Papa Eftim, aradaki ihtilâfın kendi isteği doğrultuda halledeceğini, Kostantinostan beklememektedir. Bu konuda Papa Eftimin düşüncesi hayli farklıdır.

O, bu hususdaki düşüncelerini herkesten gizliyerek ve açıklamak için uygun bir zaman kollamakta, diğer taraftan da gerçek maksadına uygun imkânlar araştırmaktadır. Aslında bir çoklarının maksat ve niyetlerinden emin olmadığı halde, Fener papazları da bu maksada yöneliktirler. İdeal itibariyle hiç biriyle birleşemiyeceğini ve kendileri hiçbir işbirliğine gitmeyeceklerini kesin olarak bilmektedirler.

Fener papazlarının Venezelist ve kralcı olan iki grubundan, o sıralarda oldukça kuvvetli görünen kral taraftarı, Papa Eftimin de isteğine uygun olduğu kanaati ile Kostantinos üzerinde özellikle durmaktadırlar

Nihayet, bu grup başarılı olma çarelerini bularak, ve Konsantinosu patrik intihap ettirmeyi başarır. Fakat, o sıralarda Yunanistanda iktidar da mevkinde bulunan ve bu intihaptan hiç de hoşnut olmayan Venizelistler Yunanistan'ın İstanbulda bulunan mübadele komisyonu nezdinde, gerçekten büyük bir maharetle yaptıkları gizli müracatlar ve ortaya attıkları sebeplerle, mübadele komisyonunu ikna ederek isteklerini kabul ettirmeye muvaffak olurlar. Patrik Kostantinosu mübadeleye tâbi tu-

tarak, patriklik makamından ve Türkiyeden uzaklaştırırlar. Bu plânı gizlice başardıktan sonra da, patrikliğin Türkiye tarafından mübadeleye tâbi tutulduğunu Yunanistanda ilân ederek büyük ve uzun süreli bir kamuoyu oluştururlar.

Bu biçimde bilinen Yunan ve Rum entrikasıyla atlatıldıklarını kısa zamanda anlayan Türk mübadele komiysonu durumu hükümete bildirir. Hükümet, bu ihbar üzerine gerçekten zor bir durumda kalmıştır. Yapılan yanlışlığın önleme çarelerini araştırmaya başlar. Fakat günün siyaseti gereği o günlerde İstanbul'dan ayrılmak üzere bulunan Fener başpapazlarından Erdek metropolidi Ağatankelosun, mübadelenin dışında kalmak suretiyle, Fener patrikhanesine karşı olağan üstü bir yakın alâka gösterir.

Hükümetin bu hoşgörüsü patrikhanenin büyük küçük bütün papazlarının aşırı derecede sevindirir ve yapılmakta olan yersiz ve çirkin dedikodulara da son verir. Bu olayların meydana geldiği sırada İstanbul vilâyeti ile Fener patrikhanesi, arasında ara bulucu bir rol oynaması papazlardan çoğunun, Papa Eftime daha çok itibar kazandırır.

Papa Eftim, gösterilen bu yakınlıktan, samimiyetine pek de emin olmamakla beraber bu papazlarla gizli olarak müzakerelerde bulunarak gördükleri bu lütuf ve hoşgörü kendilerinin de hükümeti memnun edecek tarzda ıslâh et-

meleri gereğini ifade ederek bir taraftan da, Kostantinostan boşalan patriklik makamına, kimin aday gösterileceğini öğrenmeye çalışır.

Seçilen yeni patrik için Fener papazları arasında yeniden şiddetli bir mücadele başlar. Sen Sinoddaki metropolitlerden hepsi de, patrik olma sevdasına kapılmışlar ve birbirleriyle mücadeleye başlamışlardır. Bu sebeple yanaşarak, gönlünü alıp, mücadelede kendi saflarına çekmek için Papa Eftim'e yüzüne gülmeye, muavenet ve muzaharetini teminde âdeta birbirleriyle yarış edercesine kendilerini birer ateşli taraftar gibi göstermeye çalışmaktadırlar. Hepsi de, teşebbüsleriyle Papa Eftim tarafından desteklendiği takdirde, yüzde yüz patriklik makamına ulaşma kanaatiyle onun teveccühünü kazanmak için çabalamaktadırlar.

Papa Eftim de, edeali yolunda beklediği anın yaklaştığını sezerek çalışmalara girişir. Bu sebeple her temas ettiği patrikhane mensubuna Türk ortodoks kilisesinin o günlerdeki vaziyetini kudret ve kuvvetini anlatarak, ortodoks cemaatine, kiliseye kazandıracağı faydaları düşünerek, muhataplarının ihtiraslarını alabildiğine ateşlendirir.

Onlar da, patrik olmalarına yardım ettiği takdirde idealinin tamamiyle gerçekleşeceğine yardım edeceklerini vadederek Papa Eftim'i aldatmaya çalışırlar.

Bu mücadele içinde Yunanistan'da boş durmayarak o da işe

karışmanın yollarını aramaktadır. Bu sebeple Fener patrikhanesi çevresinde, kiliselerde ortodoksların çoğunlukla teşkil ettiği semtlerde, hattâ, okullarda bile akla, hayale gelmeyecek şekilde propaganda yaparak kendilerine karşı olan dostluğundan bağlılığından emin bulunduğu ve patriklik makamına kavuştuduğu takdirde her istenileni yaptıracaklarını hesap ettikleri Kadıköy metropolidi Vasilyosun seçilmesine uğraşmaktadırlar. Hemen hemen aynı hesaplar içinde olan plânlardan olmak üzere sonuçta isteklerine kavuşacaklardır. Patriklik makamına Vasilyosun getirilmesini sağlarlar. Fakat, Vasilyos'un mütareke ve işgal günlerinde, Amerikada çıkan Eksilsiyör gazetesinde, Kemalist Türkler aleyhinde birçok çirkin yazılar yazmaya ve bundan ötürü pek tabii olarak Türkler arasında aleyhine kin ve garaz beslenilmekte olması bunları bir hayli düşündürmektedir. Hiç şüphesiz ki, Vasilyos'un intihabı keyfiyetinin hiç de hoş karşılanmıyacağını ve yapılacak intihabın hükümet tarafından fes olunacağı takdir ve tahmin etmektedirler.

Vasilyos'un patrik seçilmesine muhalif olan papazlar da bu mahzuru sebep olunacağı menfi durumları, biraz da mübalâğa ile büyüterek ileri sürüyor, yetkilerin bu teşebbüslerinden vazgeçirmeye ve kendi namzetlerini kabul ettirmeğe uğraşırlar.

Fakat hiç biri de, din işlerini siyasetlerine âlet etmeyi öteden beri âdet edinen bu adamlara söz geçirmediklerini görerek

ve birer birer Papa Eftime dönerler. Temaslarını sıklaştırıp, sevgisini ve itimadını kazanmak suretiyle patriklik makamına kurulmak hayali peşinde koşmaya devam ederler. Papa Eftim, Fener papazlarının kendine karşı gösterdikleri bu teveccüh ve yakınlığın, tamamıyla plânlı birer gösteri olduğunu bilmekle beraber, gerektiği biçimde davranmaktan çekinmez.

Her biri ayrı ayrı birer patrik olmak için plânlar yapıp, bunun içinde Papa Eftim'i kılavuz gibi kullanmağa çalışan bu ihtiraslı Fener papazlarının iğrenç olduğu kadar da gülünç olan hallerine, sadece Papa Eftim değil, onların ne olduklarını gereği gibi bilen taraftarları da seyretmektedir. Diğer yandan Papa Eftim idealinin gerçekleşmesi için düzenlenmiş olduğu son plânının gereği olarak bu papazlarıdan bir kaçını da kendi safına çekerek, bu fırsatı kaçırmamak için çalışmaktadır.

Papa Eftim, bilindiği gibi Fenerli Sen Sinodcular tarafından tatbik edilen afaroz cezasıyla papazlık sıfatı ve yetkisi elinden alınmıştır. Bu haliyle kilise kanunları gereğince ruhani işlere karışamaz hattâ, episkoposhık ve alelâde bir papazlık bile yapamazdı. Giriştiği bu yeni mücadelede başarılı olabilmek için, bu ruhani sıfat ve yetkiye tekrar sahip olması gerekmektedir. Patrikhanedekilerin yeni bir patrik seçimi keyfiyetinde anlaşmayarak birbirlerine karşı cepheler açmaları ve Vasilyos'un patrik adaylığını ısrarla isteyen ve bu isteklerini birçok sebepler ileri sürerek devamlı

müdafaa eden Yunan mahfilleri ile de aralarının açılmaları yüzünden, ne yapacaklarını şaşırdıklarından hepsi durumu kendi lehine çevire bilmek için çareler ararken, öte yandan Papa Eftim de sabık Kayseri metropolidi (Amorisyos) ile esaslı surette anlaşmış bulunmaktadır.

Amorsiyos daha önce Sen Sinodcular tarafından Kayseri metropolitliğinden azl ve ıskat edilmiş ve İstanbul'da yaşamaktadır. Fakat, Sen Sinodçular tarafından patrikhaneye sokulmayarak ruhani işlere karıştırılmamaktadır. Bu sebeple Fenerdekilere muhalif olarak, idare tarzlarını ve şahsi hareketlerini şiddetle tenkit etmektedir. Bu arada, Türk ortodoksların o günlerde patrikhaneye karşı aldıkları menfi durumun çok haklı olduğundan sözederek, Papa Eftimle taraftarlarını methetmekten de çekinmez. Amorsiyos, bu haretlerini patrikhanedekilere kırgın ve kızgın olmaktan ziyade, vaktiyle Papa Eftimden gördüğü büyük bir iyiliği karşılık yapmaktadır.

Papa Eftm'i ilk defa Ankara'dan İstanbul'a geldiği ve patrikhanenin mümessil ve murahhaslığı görevine tayin edildiği zaman Fener papazlarının şiddetli itirazlarına aldırmayarak Amorsiyos'un patrikhaneye yerleştirmiştir. Bundan dolayı aralarındaki dostluk kuvvetlenmiş ve samimiyet peyda olmuştur.

Papa Eftim bir müzakere esnasında Visiliyos'un seçimesini fesih ve kendisini patrik seçilmesini fikrinde olduğundan

bahseder. Bu bahisten çok memnun olduğunu gördüğü muhatabına, patrik olduğu takdirde, İstanbul'da mevcudiyeti Türkiye Cumhuriyeti hükümeti erkânınca son derecede önemli olduğunu Türk ortodoks kilisesinin tanınmasını ve episkoposluğa da kendisinin tayin olunmasını başlıca şart olarak, ileri sürmüştür.

Birkaç defa tekrarlanan gönüşme ve müzakerelerde, Amorsiyos, kendisinin patrik seçildiği takdirde bu dilekleri yerine getirmeyi görev bildiğini bildirir. Fakat Papa Eftim, rastgele bir sözden ibaret olan bu teminata ilgililer tarafından pek güvenilemeyeceğini ileri sürerek, bağımsız Türk Ortodoks Kilisesinin patrikhanece tasdik edilip tanınması keyfiyetinin, patrik seçiminden sonraya bırakılmasını uygun görmektedir . Ancak kendisine verilecek episkoposluk payesinin, her durumda seçimden evvel gizlice yapılması teklifinde bulunur.

Amorsiyos bu teklifi de memnunlukla kabul eder. Papa Eftimin delâletiyle vaktiyle mübaldeleden kurtulan ve bu yüzden kendisine karşı minnettar bulunan Erdek metropolidi Kirillos ve Adalar metropolidi Ağatankelos'un yardımlarını sağlaya bileceğini söyler. Bu zemin üzerinde aralarında anlaşmaya varırlar.

Gerçekten aradan fazla bir zaman geçmeden, Amarsiyos, verdiği sözü yerine getirir. Kirillos ile Ağatankelos'un da katılmalarını sağladığı ruhani ve gizli bir toplantıda Papa Eftime yapılan aforoz cezasını kaldırarak episkoposluk pa-

yesiyle usul greğince takdis edilip ruhani sıfatı iade edilir. Bu takdisi teyit ve tasdik yollu tanzim ve imza edilen mazbata, çok özel bir durum gerekmedikçe kimseye gösterilmemesi ve durumun gizli tutulması şartıyla Papa Eftime verilir.

Bu şekilde, Papa Eftim haksız olarak elinden alınmış ruhani sıfatını alarak isteği arzusuna kavuşuyor ve artık Fener papazları ile boy ölçüşüp istediği gibi savaşabilmek için mahrum bulunduğu ruhani kuvvet ve salâhiyeti de kazanmış olur. Amorsiyos'a verdiği sözü yerine getirmek için, gerçekten ateşli biçimde çalışmaya koyulur. Fakat, hükümetin patrik ve patrikhane meseleleri ile kesinlikle ilgilenmediğini ve Fener papazlarının da Amorsiyos'un patrikeliğe seçilme teklifine hiç yanaşmadıklarını gören Papa Eftim, durumu Amorsiyos'a, bildirerek patrik meselesi ile meşgul olmaktan vazgeçerek bütün çabasını kurduğu bağımsız Türk Ortodoks Kilisesinin ihyasına adar.

Bağımsız Türk ortodoksluğu yolunda iyi niyeti ve azmi hiç ara vermediği gayretin mükâfatı olarak Papa Eftim'in kavuştuğu bu mazhariyet, hiç bir Papaza nasip olmamıştır. Kilise tarihinde bunun bir örneğine yani kilise kanunu gereğince cemaat tarafından istenerek ve sevilerek seçilmiş bir ruhaniye rastlanmadığı Papa Eftim'in hasımları olan bir kısım Rumlar tarafından söylenilmekte ve Papa Eftim de her bakımdan bu mazhariyete lâyık olduğu da bu söylentilere gurur ve iftiharla ilâve edilmektedir.

Gerçekten Papa Eftim, Türk ortodoks cemaat ve kiliseleri tarafından seçilmiştir. Bu seçime, siyasi olayların gereği olarak, İstanbul ortodoks kilisesini temsil eden cemaat ve kilise heyetlerinden, yalnız dört ruhani daire katılmamıştır. Fakat, diğer daireler bu seçime isteyerek katılmışlar ve gösterdikleri ilgi ile, Papa Eftimi başkanlık mevkiine yükseltmeyi kendilerine dinî ve millî vazife saymışlardır.

Dinî âyinlerine zaten serbetçe devam etmekte olan Papa Eftim, bilinen metropolitler tarafından takdim ve başpiskoposluğu tasdis edildikten sonra bir pazar günü 1926 yılı Martının üçüne ve ortodoksların büyük bir yortusununa tesadüf ediyordu–âyin esnasında İstanbul Türk Ortodoks Kilisesinin episkopos sıfat ve ünvanına sahip olduğunu kilisede hazır bulunanlara uygun biçimde duyurulur. Bunu öğrenen ve çok büyük ve hayırlı bir müjde almış kadar sevinen cemaat, hep bir ağızdan:

–Buna lâyıksınız aziz babamız.

–Sağ ve var ol sen başpikoposumuz.

–Cümlemize mübarek olsun Türk ortodoksluğumuz.

Diye tezahüratta bulunarak Panayia kilisesinin kubbesini çınlatarak ve Papa Eftimi'de uzun uzun alkışlarlar. Bu candan gösterilere, patrikhaneye mensup oldukları halde, o günlerde birer, ikişer Türk ortodoksluğuna katılan ve idealini kabul ederek Papa Eftime boyun eğen bir kısım papazların da katılmaları cemaatin sevincini artırır. Panaiya

kilisesi o gün, Türk ortodoks cemaatine benzerine hiç rastlanmayan mukaddes ve ruhani olduğu kadar da ve milli bir gün yaşar.

Tabii ki, yapılan bu olağanüstü debdebeli âyin ve hele bütün cemaat tarafından Papa Eftime karşı yapılan tezahürler Fenerdekilerin kulaklarına daha o gün erişir. Aldıkları bu haber karşısında patrikhanenin azamet ve gururlarını bir türlü bırakmayan Fener papazları adeta çileden çıkarlar. Bu âyine, Papa Eftime karşı yapılan alkışlara, patrikhaneye bağlı olduklarını bildikleri ve her bakımdan kendilerine inanıp güvendikleri bazı papazların da katılmaları kinlerini daha da alevlendirir.

Dinî bir merci'i ve merkez olduğu halde dört duvarı arasında sık sık çevrilen çeşitli entrikaların tertiplendiği bilinen patrikhane binası o günden sonra bir anarşi ve fitne yuvası haline gelir.

Patrikhaneyi dört yanından saran kara cübbelilerin ruhanî nüfuslarını kıran mevcut durumlarını ve geleceklerini kararlan Türk ortodoksluğu akımını bastırmak, Papa Eftini'i ortadan kaldırmak çarelerini araştırmağa, başlarlar. Bu arada, Papa Eftimin ve Fener patrikhanesini ele geçirmek maksadıyla bu macereya atıldığından, afarozunun kaldırıldığı, episkoposluğunun tasdik ve takdisedildiğinin yalan olduğundan, kendisinin evli ve birkaç çocuk sahibi olması sebebiyle esasen episkoposluğa tâyininin kilise kanununa göre imkânsız bulunduğundan bahsederek Papa

Eftimin iddialarını tekzip yolu propagandalarla İstanbul ortodokslarını aldatmaya ve Papa Eftimi akıllarınca karalamaya girişirler.

Fakat, Papa Eftim'i yalancılıkla suçlamaya kalkışan bu Fener Papazları, patrikhane adına yaptıkları bu propagandalar arasında episkoposların evlenemeyeceklerini ve evli olan papazların hiçbir şekilde episkoposluğa terfi edemiyeceklerini söylettirmek suretiyle kendilerini yalancı durumuna düşürürler. Çünkü, Panortodoks kongresinde, birçok dinî konular arasında episkoposların da evlenebilecekleri kararının verildiğini, bütün dünya ortodoksları bildiği halde, böylesi bir yola başvurmuşlardır. Bu hareketleri, hiç de dalgınlık ve unutkanlık eseri değildir. Bilâkis, gafil ve cahil yerine koydukları halka önem vermemeye ve her dediklerine el bağlamayı, birer uşak gibi kullanma alışkanlıklarının senelerdenberi devam etmekte bilinen örneklerindendir.

Bu, asılsız iddia ve iftiralarla yetinmeyen entrikacı Fener Rum papazları ve çevresi, entrikalarını artırmak Papa Eftimi ve kendisine katılan papazlarla halkı, Rum ortodoksluğunu terkettikleri bahanesiyle hepsinin afaroz edilmesine karar verirler. Bu kararı diğer halk ve cemaatlerin ideallerini kırmak için hemen yerine getirirler. Düzenledikleri afaroznameyi, patrikhaneye bağlı diğer kiliselerde, halka okutup ve sanki bu yaptıkları olaganüstü büyük bir işmiş gibi Rumca gazeteler kanalıyla ilân ederler. Bununla da yetinmiyerek, aleyhine hırsızlık ve suiistimal

dâvaları açarak Papa Eftim'i teşhir ve terzil etmeğe de kalkarlar. Kendilerine, köleler gibi baş eğen papazları ev ev dolaştırarak ve Papa Eftimin Rumları Türkleştirmek, dinlerini değiştirmek, kiliseleri camiye çevirmek gibi iddia ve isnatlarla Papa Eftim'i lekelemeye, ortodoks halkı aleyhine çevirmeye çalışırlar.

Papaz cübbesine bürünen bu Rum fitneleri gün geçtikçe bu çirkin faaliyetlerini artırarak, sadece Papa Eftim ve taraftarlarını değil, kendilerinden yavaş yavaş yüz çevirmeye başlayan ortodoksları da korkutmaya başlarlar.

Arkalarına aldıkları Rumca gazeteler de bunlara destek verir. Rum basını Fener papazlarına yardakçılık ederek yazılarıyla ortodoksların zihinlerini bulandırmaya çalışır.

Papa Eftim, Fener papazlarının ve yardakçılarının, Rum basınıyla diğer hasımlarının iftiralarına karşı kendini müdafaaya bile gerek duymaz. Sadece muhaliflerinin bu derece alçalmalarından, menfaatleri uğruna insanlık ve dindarlık mefhumlarını hiçe saymalarından çok müteessir olmuş ve bunların kurtuluşu için Ulu Tanrıya dua etmiştir.

MİLLİ KİLİSE'NİN KURULUŞU YÖNÜNDE KİLİSEDE DİL REFORMU

Papa Eftim Ulu Tanrının büyük yardımına dayanarak kilisesinde ruhani görevi vazifesini gereği kusursuz yapmak, bu şekilde hakkında beslenilen iman ve itimadı artırmaya yönelmiştir.

Papa Eftim, Hakkın inayetiyle meydana geldiğine inandığı Türk Ortodoks Kilisesinin geleceğini ve yaşamasını çeşitli feragat ve fedakârlıklara katlanarak sağladıktan sonra, millî idealinin gereği olarak, bütün kutsal âyinlerde okunan duaları ve ilâhileri Türkçeye çevirmeye yönelir. Bunu yapmak ve Türk ortodokslarının çok hoşlanacaklarını kesin olarak bidiği, bu ilginç çalışma devam ederken bir taraftan da, kimselere sezdirmeden hazırlıklara başlar.

Nihayet, bu millî idealini gerçekleştirme kararını verir. Bunun için bir gün, âyin sırasından önce bestelediği ilâhi ve dualardan bir kaçını, yavaş yavaş ve cemaatin yüreklerine ruhanî bir zevk vererek okumaya başlar. Sonuç tahmin ettiği gibi olur. Gerçekten cemaat, bu ilâhileri büyük bir huşu ile dinlemiş ve duaların her cümlesini sevinerekTürkçe olarak:

–Amiiiin, amin.

Diyerek sevinç ve memnuniyetle tasdikler.

Papa Eftim'in bu hareket ve teşebbüsü kısa zamanda Rum ortodokslarının ve Rum papazlarının dikkatini çekmekte gecikmez ve kara cübbeli Rum papazları sonsuz derecede öfkelendirir. Patrikhanenin havası, önceden olduğu gibi yine gerginleşir. Bütün şitdetiyle esmeye başlayan fitne fırtınası her yanı bir anda hakimiyetine alır. Rum gazeteleri yine iftira kampanyası başlatarak, Papa Eftim'e karşı ateş püskürüp ve bu teşebbüsünü acımasızca eleştiriye girişirler. Bilinen fitne kaynağından aldıkları direktifle Papa Eftimin

bu başarısını da benzerleri gibi çarpıtarak,

"Grek dili ile yazılan dualar ve ilâhilerin Türkçeye çevrilmeleri ve kilisede okunması, büyük ve yetkili makamlar tarafından, dinin icablarına hiç uygun düşünmemekte ve cemaat tarafından hoş karşılanmadığı gibi bu durum cemaatı kiliselerden soğutacağı muhakkak görülmemektedir. addeliliyor. Eğer, Papa Eftim, bu teşebbüsünde ısrar ederse dua ve ilâhilerini dinleyecek cemaat bulursa, adını kilisenin aziz bilginleri ve mübarek babaları arasına katmak gerekir," demektedirler.

Papa Eftim, kendine yöneltilen bu tür kampanyalara aldırmadan, milli yolda hedefine ulaşmak için aykırı şartları altında tek başına çalışarak istediği başarıya ulaşır. Türk ortodoksları onun bu girişimini de diğerleri gibi, takdir ve hürmetle karşılar. Türkçe yapılan âyinlerden daha fazla ruhanî haz aldıklarını, okunan Türkçe ilâhilerin hislerinin daha iyi tercümanı olduğunu edilen Türkçe dualardan da gereğe gibi duygulandıklarını, kiliseye devamlarını daha fazla sıklaştırmak, her âyinden sonra Papa Eftim'i kucaklamak ve başlarında taşımak suretiyle hem Papa Eftim'e ve ideallerine, Türk ortodoksluğuna karşı olan sevgi teveccüh ve bağlılıklarını ispat ederler. Bu sebepledir ki, o günlerde olduğu gibi, bugün de hâlâ Türk ortodoks kilisesinde âyinler, dualar Türkçe yapılmakta ilâhiler de Türk musikisi makamlarıyla icra edilmektedir.

Papa Eftim artık bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi'ini

varlığını ilkelendirmiş ve kuvvetlendirmiştir. Türk ortodokslarının milli ve dinî egemenliklerini sağlamıştır. Kendi varlıklarını köhne ve hayat ideallerine' büyük bir tehlike ve düşman olarak gören Fener papazları ve Rum ortodoksluğu taraftarları kopardıkları yaygaralara, Papa Eftim'in önem vermediğini görünce, çalışma sistemlerini değiştirmeye başlarlar.

Bu değişiklikle harekete geçen Fener Rum Papazları ilk iş olarak, bu millî dava ve cereyanın başında bulunan Papa Eftim'in, büyük miktarda paralar vermek suretiyle davasından vazgeçirme yoluna başvururlar. Anlaşılacağı üzere takdik gereği o güne kadar savrulan iğrenç küfürler, yapılan tehditler yerine cazip teklifler ve vaadlerde bulunmaya başlarlar. Fakat, Papa Eftimin, çeşitli eller tarafından sunulan banka çeklerini reddederek Fener entrikacılarına yüz vermemesi Fener papazalarını hayrete düşürür.

Fakat, uğradıkları bu hayal kırıklığı ile atıldıkları bu savaştan dönmeyi yenilmiş duruma düşmeyi, gururlarına bir türlü yediremezler. Yeniden bir araya gelerek tehditlerle, maddi teklifler ile bir türlü yola gelmeyen Rum ortodoksluğuna karşı aldığı cepheyi terk etmeyen Papa Eftimi, başka bir şekilde sindirmek ve Türk ortodoksluğu akımına böylece son vermek için yeni entrikalar hazırlamaya girişirler. Bir kısım zengin Rum milliyetçileri de bu plânı gereği gibi uygulaya bilmek için ortaya koydukları yüksek miktarda finansla desteklenir.

Bu plâna göre:

1- Papa Eftim ile yirmi nüfustan ibaret aile ve akrabası evlerinde ve sokakta, küfürler ve taaarruzlarla Patrikhenenin büyük ücretlerle tutulmuş adamları tarafından devamlı surette taciz edileceklerdir.

2- Türk Ortodoks Kilisesi taşlanacak soydurulacak ve kiliseye girip çıkanlara çeşitli sarkıntılık yapılacaktır.

3- Türk ortodoksluğu için çalışanlar ile Türk ortodoksluğuna mensubiyet iddia edenlerin evlerine papazlar gönderilecek, kendilerine ve ailelerine Türk ortodoksluğu aleyhin telkin aleyhte papaganda yapılacak Papa Efimden uzaklaşmaları ve Türk ortodoks kilisesine sokulmamaları tavsiye edilecektir. Buna rağmen yola gelmeyen ve Türk ortodoksluğunda kalmayı ısrar edenlerin aileleri aralarına, yuvalarını yıkacak tarzlarda nifak sokacak, ücret ile çalıştıkları Rum kurumlarından attırılacak, bağımsız olarak iş sahibi olanlar da boykot edilecektir.

4- Papa Eftim'in kiliselerine devam etmede inat ve ısrar edip yapılan uyarılara rağmen Türk ortodoks kilisesine devam edenlere, Türk ortodokslarından olup yanlarında çalıştırdıkları ve iş verenlere bu arada, Papa Eftimin verdiği konferanslara gidenlere, hareketlerin yanlışlığı ve Rum ortodoksluğunun icaplarına aykırılığı münasip şekillerde anlatılacak ve bu gibi hareketleri yapılacak nasihatlarla sağlanacaktı. Verilen nasihatları dinlemiyenler de

Papa Eftime yapıldığı gibi afaroz edilmekle cezalandırılacaklardır.

Ancak, Papa Eftim'i ve çalışma arkadaşlarını, Türk ortodokslarını ve Türk ortodoksluğuna eğilimli olanları korkutmak amacıyla giriştikleri bu Bizans entrikası ümit ettikleri sonucu vermediği gibi, tam tersine zaman içinde sönerek, Bunların yardakçılığını yapan varlıklı Rum milliyetçilerini de o nisbetle mücadeleden usandırmış ve finans kaynaklarını kesilmiştir.

Fakat, Fenerin kara cübbelileri ile taraftarları baştan beri kapılmış oldukları megalo idea hayallerini uğradıkları bu son başarısızlıkda vazgeçirmemiştir. Bu zümre yine Papa Eftim savaşına hem de bütün şiddeti ile devam etmek, Papa Eftimi ezmek ve Türk ortodoksluğunu zihinlerden tamamıyle silmek için herhangi bir fedakârlıktan çekineceğe hiç benzememektedirler.

Papa Eftim de, birbiri üzerine karşılaştığı bu uygunsuz hareketlere delice teşebbüslere âdeti olduğu üzere önem vermemekte kendisinde yılgınlık şöyle dursun yorgunluk bile görünmemektedir. Hasım ve muhaliflerini çıldırtmak için faaliyetleri bir kat daha artırarak yeni ataklara girişmektedir. O günlerde, Papa Eftim'de şöyle taktik izler.

1- Kilisesinden başka münasip ve müsait bir yeri bulunmadığı için kilise avlusundaki başpapazlık dairesindeki büyük bir odayı, özel toplantılara tahsis edip ve buraya

ocak adını vermişti. Her pazar günleri kilisedeki âyinden sonra, bu odada toplantılar tertip ediyordu. Bu toplantılara iştirâk edenlere;

A-Türk yurdunda dil ve duygu birliğinden,

B–Millî birliğin sarsılmaz bir kuvvet olduğundan.

C–Cumhuriyet rejiminde ekalliyet ve ekalliyet haklarının lüzumsuzluğundan, bu aykırı hakların yurda ve bu haklara güvenen ekalliyetlere vereceği zararlardan.

Sözeden konferanslar veriyor, muhataplarını gereği üzere aydınlatıp ve ikaz etmektedir.

2– Her hususta kendisi de büyük bir yoksulluk içinde feragatle yaşamakta bulunmasına rağmen, müracaat ederek dertlerini anlatan yardım dileyenlere, cinse ve mezhep farkına bakmadan hepsine imkânların nisbetinde maddi ve manevî yardımda bulunur.

3– Yoksul durumuna rağmen, muayyen ücretlerle tutuğu adamların hasımları ve muhaliflerinin içine adam sokarak bunların şahısları, teşkilâtları, idealleri, vatan ve Cumhuriyet hükümetine karşı besledikleri emeller ve atılmak istedikleri teşebbüsler hakkında, muntazam ve esaslı bilgiler toplayarak, Ocakta adamlarını dinliyor ve hepsine gerekli direktifler veriyordu.

4– Hasım ve muhaliflerinin Türk ortodoksluğu aleyhine açtıkları ve cephede çalışan hainlerin menfi faaliyetlerinden bahisle, muhataplarına sabır ve sebat, metanet ve itidal tav-

siye ediyordu. Hayatta maruz kalınan her zorluğun kötülüklerin tehlikelerin ancak bu faziletlere uyarak üstesinden gelineceğini neticede, muvaffakiyete muhakkak kavuşacağını vadederek ümitlerini kuvvetlendiriyordu. Bu arada, düşmanlardan alınacak intikamın onların kötülüklerine aynı kötü şekilde karşılık verilerek değil, bilâkis, iyilik ile, utandırmak suretriyle alınmasının ilâhi bir emir olduğunu hatırlıtarak bu emre uyana kötülük yapmaktan kaçınmalarını sağlıyordu.

Papa Eftim her pazar günleri ve bazen de muntazaman devanı etmekte olduğu bu toplantılarda yaptığı telkinler, tavsiyeler ve özellikle, muhtaç kimselerden hiç de esirgemediği yardımlarla her taraftan memnuniyetle karşılanmakta dır. Türk ortodoksları bunlardan fazlasıyla duygulanmakta ve ve Papa Eftim ile, bir iki defa görüşüp konuşanlar kendisini takdirlerle karşılayıp benimsedikleri idealine hayran sımsıkı bağlanmaktadırlar.

PAPA EFTİM VE FENER PAPAZLARI

O günlerde, Galata Ayanikola Kilisesinde meydana gelip kısa bir zamanda çevreye yayılan bir olay Papa Eftim hakkında beslenilen sevgi ve saygıyı genelliştirecek seviyede artmasına sebep olur. Türk ortodoksluğu camiasına katılıp katılmamakta tereddüt eden Galata ile civarında oturan bir çok Rumlar da bu sebeple ile Papa Eftimin hayranları

arasında yer alarak ve idealine bağlanırlar. Olay şöyledir.

Galatadaki mahallelerden birinde ve bir evde, son nefesini vermek üzere can çekişmekte olan bir hastanın yakınları gece yarısından sonra, Aya Nikola kilisesine giderler. Uyandırdıkları papazlardan birinin zahmet edip evlerine kadar gelmesini ve hastaya dinî telkinatta bulunmasını ağlayarak, rica ederler.

Fenerdekilerden gördükleri terbiye ile yetiştikleri için kıymet vermedikleri halktan hoşlanmayan ve onları her vesile ile daima horlamaya alışan bu ruhsuz papazlar, gelenlerin kendilerini uykularından uyandırmak cüretini gösterdiklerinden onları fena halde hırpalayıp hakaret ederek, merhamet ve şefkât hislerinden mahrum birer fener yetirştirmesi oldukları ispat ederler.

Gördükleri bu insanlığa aykıra muameleden dolayı Ayanikola kilisesinden kırgın olarak çıkan bu zavallı adamlarıdan birinin hatırına, bulundukları sokağın az ilerisinde bulunan Panaiya kilisesine uğramak, her tarafta iyiliği söylenen Papa Eftim'e baş vurmak gelir. Kiliseye girip yatağından kaldırdıkları Papa Eftim'e dertleriyle birlikte Ayanikola'da başlarında geçenleri anlatırlar.

Gelenlerin dileklerini derhal kabul eden ve Ayanikola kilisesinde gördükleri kötü muamelenin yarattığı üzüntüleri verdiği tesellilerle gidermeye çalışan Papa Eftim, papazlardan birini bu iki yürekleri yanık olan kişilerle birlikte hastanın evine gönderir.

İstenilen dini merasim bu papaz tarafından yapılır ve hasta da buna müteakip ruhunu teslim eder. Hastanın öldüğünü ertesi sabah haber alan Ayanikola papazları, cenaze merasimini ve defin ayinini yapmak üzere hiç utanmadan gece hakaretlerle kiliseden kovdukları hasta sahiplerine başvururlar. Pek tabi, bu müracaatı, ruhani vazifelerine düşkünlüklerinden değil bu sebeple koparacakları paraya olan sevgilerinden yapıyorlar. Hasta sahipleri, papazların taleplerini, kabul etmeyince, bu defa küstahlıkla onları tehdit etmeye başlarlar.

Ayanikola papazlarının bu zorbalığını, o sırada bir yakınında öğrenen Papa Eftim işe müdahale ederek, cenazeyi kendi kilisesinin papazları tarafından kaldırılacağını ve bunun içinde ücret alınmayacağını belirtir. Bu sırada Papa Eftimin bu mücadelesini haber alan Hiristos kilisesinin papazları da bu işe karışır. Cenazenin kendileri tarafından kaldırılacağını ileri sürerler. Bunun üzerine, Papa Eftim, Hiristos kilisesi papazlarına, gönderdiği bir mesajla Ayanikola papazlarının cenaze sahiplerine gece yaptıkları çirkin hareketi, kendisine yapılan müracaat üzerine hastaya dinî telkînatta bulunmak üzere kendisi tarafından bir papaz gönderdiğini bildirir.

Fakat, Hiristos papazları arada hasımlığın gereği olarak, Papa Eftim'in gönderdiği adamı hakaret ederek kovarlar. Bu çirkin hareket sinirlenen Papa Eftim kilisenin bütün papaz ve diyaskosları ile Hiristos kilisesine gider. Papa Ef-

timin öfkeli biçimde kiliseye girişini gören kilise heyeti, papayı hürmetle karşılayıp ve kilise salonuna alırlar.

Bu esnada Papa Eftim, gelişinin sebeplerini anlatıp gönderdiği adamına yapılan hakareti şahsına yapılmış telâkki ettiğini ileri sürerek bunu yapan papazın hemen kendisinin özür dilemesi talebinden bulunur.

BİR ZİYARETİN ARDINDAN

Heyet, Papa Eftimi her bakımından haklı bularak suçlu papaz ve kilise adına tarziye vererek gönlünü alırlar. Daha sonra fazlasıyla sevip saydıkları Papa Eftime iyi niyet gösterisinde bulunmak amacıyla kiliseyi görmek ve bir episkopos sıfatiyle teftiş etmesi rica ederler. Papa Eftim, memnun bir eda ile:

–Hay hay. . Hazır gelmişken o vazifeyi de görelim.

Diyerek ve gösterilen hürmet ve teveccühe teşekkür ederek ricalarını kabul eder.

Heyet üyeleri kiliseyi açmak ve teftiş hazırlığında bulunmak üzere salondan çıkarlar Papa Eftim de gelecek haber üzerine beklemeye başlar.

Aradan bir müddet geçmesine rağmen gelecek haberin geciktiğini gören Papa Eftim, pek tabii olarak endişelenir. Kiliseyi teftişten vazgeçip, kendi kilisesine dönmek üzereyken kapıda heyet üyelerinden biriyle karşılaşır ve kendilerini neden beklediklerini sorar

Adam bir suçlu gibi çekinerek, "kendilerini afetmelerini, çok acı bir durumla karşı karşıya kaldıklarını " söyledikten sonra, gözlerini nemlendirerek ilâve eder.

–Yazık, çok yazık, Meğer halkın temsilcisi olan bizlerin hiç kıymet ve önemimiz yokmuş!. . Bir papaza bile sözümez geçmez oldu. Yazıklar olsun buna sebebiyet verenlere!. . Sizin geldiğinizi gören papazlar, kilisenin anahtarını kandilcilden alıp ortadan kaybolmuş. Papazı, bu hareketinden dolayı patrikhaneye telefon açıp şikayet ettik, Teessür ve teessüf ile söyliyeyim papazın bu hareketinin, evvelce patrikhaneden verilen gizli bir emrin gereği olduğunu öğrendik. Üstelik bu hareketinden dolayı papazı şikâyete kalkıştığımızdan dolayı da bir hayli azarlandık!.

Bundan dolayı çok üzüldüğü anlaşılan Papa Eftim durduğu kapı önünden geri dönerek ve hırslı ve tez adımlarla ilerliyerek evvelce oturduğu yere gelir. Ve ne yapması gerektiğini düşünmeye başlar. Bu hareketi hazmedemiyeceği bilinen ve orada mutlaka bir şeyler yapacağı beklenilen Papa Eftim, sonunda

Karşısında kıvranıp duran heyet üyelerine diğer üyelerinde da solana çağrılmasını, ister

Biraz müddet sonra, heyet üyeleri karşısına sıralanıp Papa Eftim mânalı ve biraz da sert bakışlarını, âzaların gittikçe solgunlaşan yüzlerinde gezdirdikten sonra;

– Evlatlar, hepiniz biliyorsunuz ki ben bugün kilisenize

teftiş için değil yapılan haksızlığı ve hakareti düzeltmek için geldim. Arada çıkan anlaşmazlığı hallettikten sonra kiliseme dönmek üzere iken, ziyaret ve teftiş arzusunu sizler istediniz. Bu isteğiniz görüyor ve takdir ediyorsunuz ki, küçüğünü düzeltmeye çalışırken, daha ağır ve çok çirkin bir kabalığa maruz kaldım.

Bu hakaret benim şahsımda ziyade, kutsal idealimize ve prensiplerimize karşı yapılmıştır ki, bunu af edemem. Bununla beraber, siz ki halkın temsicilerisiniz ve bizim kilisemize de bir taahhütname ile bağlı bulunuyorsunuz, Bu hareket hiç şüphe yok ki aynı zamanda sizi de içine almaktadır. Bineanaleyh, bizim ve sizin haysiyet, şeref ve ruhani nüfuzumuzu korumak bana farzolmuştur bu vaziyette.

Ben herhangi bir dedikoduya meydan vermemek için, bu Galata kiliseleri yetkili temsilcilerin tarafından tamamıyla bana teslim ve tevdi edildiği halde ben bu nankörlüğü yapan papazların rahatlarını şimdilik bozmamak için, yalnız Panaiya kilisesini lüzumuna binaen işgal ettim ve bunların işgalini bir müddet için de geçiktirdim.

Papazlarını da, bizi veya Fener patrikhanesini tercih etmek hususunda serbert bıraktım. Bu insanca hareketim ile her şeyi, tabii cereyanına terkettiğimi zannederim ki, isbat ettim. Fakat, bugün madem ki hıristiyan kilisesi papazı bu kaba hareketi ile Fenerlilere bağlı kalmayı tecih ettiğini açıkladı. Şu halde, bize ait olan bu kilisede yeri kalmamıştır. Kararımı söyliyeyim şimdi size.

Çok tecrübe ettiğim Fenerlilerden bir zerrecik olsun iyi niyetlerinin olmadığını gerçi bilirim. Fakat, şu vesile ile bir tecrübe de sizin vasıtanızla yapalım. Hemen söyliyeyim ki, bu tecrübe de olumsuz netice verecek hiçbiri anlaşmaya tenezzül etmiyeceklerdir.

Şimdi Fenere gidin. Aziz babalarınıza söyleyin. Kiliseyi kilitleyip giden papazı hemen anahtarla birlikte size teslim ederek buraya göndersinler, kilise açılsın. Teklifiniz veçhile onu bir gözden geçireyim ve papazlığını da kendi papazlarından birine vereceğim. Hadi gidin ve alacağınız cevabı ban, mümkün olduğu kadar çabuk getirin. Ben burada bekliyeceğim sizi.

Papa Eftimin sözlerini haklı gören ve kabul eden heyet üyeleri toplu olarak Fener patrikhanesine giderek durumu ilgililere bildirirler öte yandan Ayanikola ve Hıristos kiliseleri papazlarının yaptıkları bu münabetsizliklerin halk tarafından tiksinilerek karşılandığını da önemle belirtirler. Fakat, hakkı teslim etmek gibi bir niyetleri hiç de şanlarından olmıyan kara cübbeli papazların heyet üyelerini korkaklık ile suçlayıp bundan dolayı hepsinin görevine son verileceği tehdidi ile kovarlar.

Gördükleri muameleden ötürü öfkelenen ve Papa Eftimin tahammülündeki isabeti takdir eden heyet üyeleri, Hıristos kilisesine gelerek olanları olduğu gibi Papa Eftime anlatırlar. Papa Eftim, adamları ile birlikte, o geceyi Hıristos kilisesinde geçirir. Bir aralık Galata merkez he-

yetini kiliseye davet edip yaptığı kısa bir konuşmadan sonra, kapısının kilidini kırdırıp açtırır. Demirbaş eşyaları tesbit edip, merkez heyetinden güvendiği itimat ettiği kilise kandilcisine teslim eder.

Diğer taraftan da kendi kilisesinden getirttiği bir papazı bu kiliseye tayin ederek ertesi sabah gösterişli bir âyin düzenler. Ayin sırasında Ayanikola papazının hasta sahiplerine karşı ve Hıristos papazının da Papa Eftim karşı yaptıkları çirkin muameleler ve yapılan şikâyete karşı Fenerdekilerin tavırları halka anlatılarak, Hıristos kilisesinin de Türk ortodoks başpiskoposluğu tarafından idare edileceği açıklar. Bunu, dinî bir müjde olarak karşılıyan cemaat, Papa Eftimi yaşasın Türk ortodoksluğu çığlıklarıyla karşılarlar Hıristos kilisenin de Papa Eftimin idaresine geçmesi, kilise heyet ile kilisenin bellibaşlı cemaatinden hemen hemen yüzde sekseninin Türk ortodoks topluluğuna girmesi, Fenerdeki papazları adeta çılgına çevirir ve Papa Eftim'e karşı giriştikleri savaşı her yönden şiddetlendirerek entrikalarını daha da kuvvetlendirirler. Bu entrikacılara yapılan cömertçe verilen bahşişlerin miktarı karşısında cüretlerini ve aynı zamanda patrikhaneye olan bağlılıklarını pekiştirecek derecede artmasına neden olur.

Ayanikola, Hiristos ve özellikle Panaiya kiliseleri kapılarında, Galata sokaklarında, Papa Eftim'in, ikâmet etmekte olduğu Tarlabaşı civarında Türk ortodokslarla Rum ortodokslar arasında karşılıklı saldırılar başlar. Ancak

bütün bu yapılan saldırılar Fener taraftarlarının her defasında yenilgisiyle sonuçlanır.

Hiristos kilisesinin işgali ve Türk ortoksları topluluğuna ilhakıyla Papa Eftim büyük bir gerçekle karşı karşıya gelir. O da, her el uzatacağı kilisede Fenerin yardakçılığına alışmış olan papazların kiliselerini terk ederek, Fenerdekilere sokulup sığınacaklarını ve kiliseyi kendine bırakacaklarını iyiden iyiye anlamasıdır. Bu kanaat, onun milli gaye ve arzularının uyanmasına sebep olur. Bundan hareketle Galatadaki diğer kiliselere el atmayı onları da Türk ortodoksluğu topluluğuna katmaya karar vererek gizlice hazırlığa girişir.

Papa Eftim'i bu ve buna benzer başarılara kavuşturan başlıca âmil de, Fener tarafından zamanında aforoz edilmiş olması dır. Aforozun dini bir ceza hem de çok ağır bir ceza olduğunu bilen ve Papa Eftimin faaliyetlerini beğenen, yaptığı sayısız iyilikleri gören ve işitenlere özellikle Fenerdekilerin birbirinden acı hışımlarına uğramakla beraber, hiç birine karşı hürmetsizlik etmediğini, patrikhanenin manevi varlığına karşı olan bağlılığını daima muhafaza ettiğini takdir eden halk ona, bu aforoz cezasını bile türlü yakıştıramamakta, bu işin içinde bir entrika olduğun kanaatine varıyor ve altan alta bunun sebeplerini araştırmaktadır.

Aldıkları bilgi ve şahidi oldukları olaylar belgelere dayanılarak iddia olunan bir takım suistimallere ait ri-

vayetler halkta uyanan olumsuz kanaatleri sürekli artırır. Bu yüzden de Fenerdekilerden soğuyup uzaklaşıyor ve Papa Eftime her gün daha da ısınıp sokulurlar.

Fener papazları işledikleri bu büyük hatayı çok geç olmakla beraber, o günlerde anlamakta geçikmezler. Papa Eftim'in Fenerdekileri alt etmek için, kendileri tarafından eline verilen bu silâh kullandığını kavramışlar ve o günlerde yine aynı silâh ile karşı hücuma geçmek hazırlığında bulunduğunu da haber alırlar. Bu hataların tamir etmek imkânının mevcut olmadığına görerek telâşlanırlar. Yeniden biraraya gelip konuşmaya ve kendilerini aşırı derecede sarsmakta olan ve daha da sarsacağına şüphe bulunmayan Papa Eftim meselesinden kurtulmak için çareler araştırmaya başlarlar.

Papa Eftim, yeniden teşebbüsüne, tesadüfen ele geçirdiği Hiristos kilisesinde iki papazla iki diyakosu takdis etmekle girişir. Âyin esnasında da, bir vesile bularak her hangi bir ortodoks kilisesini ziyaret etmekte serbest bulunduğundan ve bu serbestliği kendisine ve bütün Türk ortodoks vatandaşlara, cumhuriyet kanunlarının daima bir hak olarak vermiş olduğunu da açıklar. Bu arada aforoz cezasının daha evvelki teşebbüslerin de olduğu gibi kendisine yardımlar ve kolaylıklar sağlıyacağını da münasip bir üslübla anlatır. Papa Eftimin bu sözleri bazı soysuzlaşmışlar tarafından kısa zamanda Fener papazlarına ihbar edilir.

Fener papazları böylelikle Papa Eftim'in önceden tahmin et-

tikleri gibi yeni teşebbüslere atılacağını ve bu meydan diğer kiliselere de el atacağını hissederler. Bu tür girişimlere mâni olabilmek kudret ve kuvvetinden mahrum bir durumda bulunduklarını gereği gibi öğredikleri için endişeleri büsbütün artar.

Çünkü, İstanbulun herhangi bir semtinde oturan diğer ortodokslardan hiç bir farkı olmayan Türk ortodoksları tarafından davet üzerine Papa Eftim de her ortodoks kilisesine serbestçe girebilirdi. Buna engel olmaya da imkan yoktur. Engel olmak içinse ancak zorbalık yapmak gerekmektedir. Böylesi bir zorbalığa da Papa Eftim ve Eftimciler, aynı şekilde karşılayacaklar ve şiddetli kavgalar olacaktır. Tabii, hükümet de güvenliği sağlamak için duruma müdahale edecek. Neticede, bu kavgaya sebeb olanlara Fener taraftarları olduğu anlaşılacak, olaya sebep olanlarsa cezalandırılacaktır. Aynı zamanda , Papa Eftim isteğine kavuşacak ve onu girdiği kiliseden çıkarmak mümkün olmadığı gibi, Fenerliler de o kiliseden de çekilmek zorunluğunda kalacaklardır.

Böyle olacağını tahmin etmekte güçlük çekmeyen Fenerliler, kararsızlık içinde olmalarına rağmen yine de kendi hesaplarına hayallerinde yaşattıkları menfaate kavuşacaklarını umarak Papa Eftim aleyhine yeniden bir takım davalar açmaya girişirler. Fakat bu davalar da tıpkı eskileri gibi herhangi bir sonuç vermez. Mahkemeler Papa Eftimin hakkını teslim ederek, verdikleri beraet kararları

ile, Fenerdekilerin umutlarını söndürür.

Bu olayların olduğu tarihlerde Yunanistan, Türkiye ile bir dosluk anlaşması imzalar. Fenerdekiler bu anlaşmaya sözde taraftar gibi görünerek, dört elle sarılarak, bundan faydalanmak için el altından Yunanlılara başvururlar. Yunan hükümetinin Türkiye hükümeti nezdinde yaptığı girişimde nisbeten rahat bir nefes alırlar. Çünkü, Türk hükümeti o sırada Papa Eftime, teşebbüslerini bir müddetiçin askıya almasını emreder. Papa Eftim de, iki devlet arasındaki dostluk anlaşmasına taraftarlar bulunduğu için, teşebbüsünden vazgeçerek mücadelesinin şeklini değiştirir, Daha önceden, cemaat ve kilise heyetleri tarafından Türk ortodoks kilisesine bağlılığı ilân edildiği için o günlerde ele geçirmek üzere olduğunu Galatadaki Ayanikola kilisesinin, müstakil Türk Ortodoks Kilisesine bağlılığını gösterecek bir hal çaresini Fenerlilere kabul ettirir. Kilise gelirinin bir kısmının iseTürk ortodoks topluluğuna tahsis edilerek, her ay muntazaman yetkililere verilmesi teklifini, Fenerdekiler kabul etmek zorunda kalırlar. Böylelikle Papa Eftimin artık mücadele edemiyecek bir hale geldiğine inanan Fenerliler, Papa Eftim engelini tamamıyla ortadan kaldırıp Türk ortodoksluğunun kökünü kazıyarak Rum ortodoksluğunun tartışmasız tek yetkili kurum haline gelmesi için bazı yeni tedbirler alırlar. Bu tedbirler ile, kaleyi içinden zorlamak ve Eftimcilerarasına ekecekleri fesat tohumları ile aralarını açıp birbirlerine yolunu tutarak

bu yolda bir hayli de başarılı olurlar. Fenerdekiler, kendilerinin kazanamıyacakları bu başarıyı Dimitro Zaharos'e Kostantin Teofanidis adında iki Yunan komitecisinin idare ettiği gruba yaptırırlar.

Dimitro Zaharos aslen Kavalalıdır. Yunanlıların Sofyada çalıştırdığı gizli bir istihbarat ekibini uzun müddet idare etmiştir. Türk hükümet ile dostluk anlaşması yapıldıktan sonra, kendi ifadesine göre, artık bu gibi işlerle uğraşmayıp rahat yaşamak için İstanbul'a gemiştir. Fakat, gerçek hiç de öyle değildir. İstanbul'a gelir gelmez Fenerdekilerle irtibat kurarak fanatik derecede Rum ortodoksluğuna ve bu münasebetle de Papa Eftim ve Türk ortodoksluğuna şiddetle karşı olmakla tanınmış bazı Rum milliyetçileri ile elele vermesinden, kendisinin özellikle Papa Eftim ve taraftarları ile uğraşmak için İstanbul'a Fenerdekiler tarafından getirildiği yetkililer tarafından kısa zamanda tesbit edilir.

Kosntantin Teofanidis de aslen Korfolu ve ateşli bir Venizelist taraftarıdır. Yunanlılar arasında Kontrespiyonaj sahasında faaliyetleri ile şöhret bulmuştur. Uzun zaman Trakya ve Makedonya'da çalışmış, Venizelist muhaliflerine düzenlediği entrikalarla birbirlerine saldırtarak ve hepsini bozguna uğratıp dağıtmıştır.

İstanbul'a sahte bir pasaportla tütün eksperi hüviyetiyle "Nikola Filekston" adı ile gelen Kostantin günlerini patrikhanede geçirir ve Fenerin sayılı adamlarından olması se-

bebiyle Papa Eftim ve taraftarlarının azılı aleyhtarlarından Barba Çorbacıoğlu ve Kiryoka Satirokis ile gizli temas etmekte olduğu da yetkililer tarafından kısa zamandan öğrenilmiştir.

Fenerdekilerin son teşebbüsünde şahsen Papa Eftim ile uğraşmaya onu devirmekle ezmekle görevlendirilen ekibi, Dimitro Zaharos, yerli ve Yunanlı Rumlardan ve kullanacağı işte az çok görgü ve bilgisi olanlardan teşkil eder. Bunlar birer koyu Papa Eftimci taraftarı gibi Türk ortodoksluğu hüviyetine bürünerek kurnazlıkla ayrı ayrı Papa Eftime yanaşmaya başlarlar. Çok kısa bir zaman da Papa Eftim'in güvenini kazanırlar.

Bu entrika çetesi zamanla Papa Eftim'i o derecede kendilerine inandırırlar ki Eftim'in idealinin adeta gönüllü fedaileri olurlar. Bu ikiyüzlü samimiyetten uzak inançlarıyla Papa Eftim'e Türk ortodoksluluğunun bütün İstanbul Rumluğuna kabul ettirilmesini özlediklerini, gereği gibi bildikleri patrikhane papaz ve adamlarının üçer beşer yok edilmesi için kendisinden dört gözle emir beklediklerini söylerler. Sonuçta, Eftim'in samimiyet ve idealine bağlılığından yararlanarak onu patrikhaneyi bile yakıp yıkması için kışkırtırlar. Papa Eftim'in bunlara karşı olan tavrı da görünüşe göre, kendilerine karşı emniyet ve güven beslediğini hissettirecek biçimdedir. Ancak Eftim, Fener entrikacısı bu çetelerin gösterdikleri aşırı derecede ilgileri, cesaretleri, Türklüğe olan sevgilerini bağlılıklarının geregi

sanarak onları taktirler ile karşılamakta fakat, garip bir hisle onların kışkırtmalarına dikkat etmektedir.

Bunlar, Papa Eftimden gizli olarak, papazları ile meşgul olmaktadırlar. Bu konuda özellikle Papa Eftimin çekmekte olduğunu bildikleri yoksulluktan istifade ederek papazlara ve kiliseye gerektiği gibi bakmadığını ileri sürerler. Papa Eftimin külliyetli miktarda parası olduğunu, bu paraları yok yere harcadığını ve bir çok kimselere el altından dağıttığı iddialarıyla papazların zihinlerini bulandırarak kendisine karşi isyan etmeye ve Fenerdekilere ilticaya teşvik ederler. Hattâ Fener patrikhanesinden aldıkları paraların bir miktarını bu papazlara vererek onları kazanmaya çalışırlar.

Bütün bu faaliyetler gerçi Papa Eftim üzerinde istedikleri tesiri göstermemiştir ama, papazları, Papa Eftimden soğutmaya, Türk ortodoksluğu hesabına çalışmaktan caydırmağa ve birbirini müteakip Papa Eftimin yanından uzaklaştırmağa sebeb olmuştur.

Papa Eftim, papazlarının bu gidişlerini çektikleri sıkıntı ve yoksulluğa sebeb olarak görmüş ve inancının gereği onları haklı bularak ve özürlü sayar. Hepisine güveni olduğu için bu hareketlerinden hiç de şüphelenmediği gibi, kendisine herhangi bir kompla kuracakları ihtimalini de aklına getirmez.

Papazlarını yanından ayrırıp uzaklaştırarak ile Pap Eftimi, manevi yolda tek başına bıraktıklarını bunu da kendileri için büyük bir zafer sayarak şımaran, aynı zamanda ken-

disini bir türlü istedikleri yola getirmeyi başaramamaktan dolayı gururları kırılan bu Fener çeteleri, Papa Eftim yolundan şaşırtmak ve ters hedeflere yöneltmek faaliyetlerini daha da sinsileştirerek devam ederler Bu yoldan olmak üzere, Papa Eftim'in kendilerine kıymet verdiği ve yardımcıları olduklarını bildikleri Türk ortodoks kilisesi idare üyelerinden avukat İstimat Zihni ile Damyanos Damyanidisi, Zamba oğluna ve Papa Dopulosa el atarlar.

Karakterleri zayıf, Papa Eftim'e ve edealine bağlılıkları da o derece yüzeysel olduğu daha sonra anlaşılan bu adamlar daima dürüstlüklerini, Türk ortodoksluğunun gelişmesi için çalışmayı millî bir vazife saydıkları iddia etmelerine rağmen, Fener patrikliğinin yardakçıları olan bu çetelerin teşviklerine kapılmakta geçikmezler. Artık bundan böyle ihanet durdurulmaz biçimde devam edecektir.

Çeşitli sebepler bahane ederek Eftim'in birer birer yanından uzaklaşan bu adamlar nice iyiliklerini gördükleri Papa Eftim'e karşı cephe açarak herkesi hayret ve ibret içinde bırakırlar.

Bu gibi aykırı hareketlerde bulunanlara kötü gözle bakmaktan ve kötü sözlerle kalblerini kırmaktan kaçınmayı insanlığın ve papazlığın gereklerinden sayan ve buna alışan Papa Eftim, çok güvendiği ve kendisine sırdaş edindiği bu adamları kendisinden uzaklaşmalarını, Fenerdekiler tarafından yapılan afaroz biraz yoksulluk ve hep birlikte çekilmekte olan geçim sıkıntısından kaynaklandığını hükmetmektedir.

Aksi hükümler vermekten, insanlığının ve kadirbirliğinin gereği olarak kaçınır Hâttâ, bu adamların bir gün geri geleceklerini ve kendisine yardımda yine devam edeceklerini ümit ederek bir zaman da bekler. Fakat gelmediklerini ve özellikle kendisini ziyaret etmek nezaketini bile esirgediklerini görünce yedek üyeleri göreve çağırarak, üyelikleri tamamlayıp faaliyetine devam eder.

Avukat İstimat Zihni ile diğerleri de, kısa bir zaman sonra Fener kara cübbelilerinin kara emellerine âlet olarak yeni Fener cephesinde Papa Eftim'e karşı muhalefete geçerler. Bunların Papa Eftim aleyhine ayaklanmaları Fenerdekileri sonsuz derecede sevindirerek, artık bu savaşın parlak bir zaferle sonuçlanacağına inanırlar. Kaleyi ümit ettikleri gibi, içinden fethetdiklerine inan Fener çeteleri, İstimat Zihni ile arkadaşlarını destekleme yarışına girişerek Papa Eftim engelinin tamamiyle ezileceğini ve hiç hoşlanmadıkları Türk ortodoksluğu cereyanının da birdenbire söneceğine inanmaktadırlar.

Bir gün avukat İstimat Zihni ile diğer heyet üyeleri bir mektupla Papa Eftime müracaatta bulunarak kilise defterlerindeki gelir ve gider hesaplarını sorarlar. Bu müracaat ve soru pek de iyi bir niyetle yapılmadığını anlamakta güçlük çekmeyen Papa Eftim, gönderilen bu mektuba cevap vermeyi gereksiz görür. Fakat, kaynağı belli Fener'in telkinlerine uyarak Papa Eftim ile çatışıp çarpışmayı göze alan İstimat Zihni ile arkadaşları yaptıkları

bu müracaatı Papa Eftim'in cavapsız bırakmasının bir tenezzül meselesi olduğuna aldırmayıp Panaiya kilisesine giderek herhangi bir sebep göstermeden araştırma yapacaklarını söylerler.

Bunların maksat ve kararalarını akıllarınca kiliseye yapacakları bu âni baskın şeklindeki hareketlerini daha önceden haber alan Papa Eftim bu dönekleri her zaman ve bütün düşmanlarına ve muhaliflerine, hattâ, kendisi hakkında hainee niyet ve maksatlarını bildiği düşmanlarına yaptığı gibi güler yüzle karşılar. Onun bu yumuşak tavrını korktuğuna yoran muhatapları, idare heyeti üyesi olduklarını bu sebeple hesapları inceleyeceklerini küstah biçimde ifade ederler.

Muhataplarının bu istek iddialarını büyük bir sükunetle sözlerini hiç kesmeden sonuna kadar dinleyen Papa Eftim söze başlamadan önce anlayana pek çok şeyler ifade edecek kadar mânalı şekilde bakışlarını, yüzlerinde ayrı ayrı gezdirdikten sonra, her zamanki ciddi tavrıyla:

–Hesaplarımız bildiğiniz ve bıraktığınız gibi muntazam olarak tutulmaktadır. Araştırmayı gerektirecek herhangi bir sebep de yoktur ortada. Olsa da, bunu araştırmaya sizin yetkiniz yoktur. Çünkü, görevinizi sebepsiz olarak terkederek kilisemizden uzaklaştığınız gibi bir senedir de uğramadığınız için, yerlerinize yedek üyeleri alarak çalışmaya devam ettik. Binaenaleyh, sizleri, eskisi gibi idare heyeti üyesi olarak kabul etmekte ve ileri sürdüğünüz di-

lekleri yerine getirmek zorunda değilim efendiler" der.

Papa Eftim'in bu sözlerine cevap vermekte zorlanan ve ne de olsa birazcık sıkılarak ayrılırlar. Fakat İstimat Zihni ile arkadaşları, bağlı bulundukları karanlıklar kaynağı Fener'in gösterişli azametli ululanına karşı verdikleri sözü yerine getirmek ve Papa Eftimin şerefini lekelemek, mevkiinden düşürmek için, Cumhuriyet savcılığına başvururlar. Bu dilekçelerde Papa Eftimin ikiyüzlü bir adam olduğunu Türk dost ve taraftarlığı kılığına bürünerek millet ve hükümete hoş görünmeye uğraştığını ve aynı zamanda el altından Yunanlılarla da anlaşıp onlardan aldığı direktifler doğrultusunda gizli gizli çalıştığını belirtirler. İddialarına delil olarak da mütareke devrinde İstanbul limanında bulunan Kılkış krüvazöründe papazlık ettiği herkesçe bilinen hain iki Yunanlıyı koruyup yanına aldığını gösterirler. Yaptıkları bu isnatlara ilâve olarak Papa Eftimin eline geçirdiği kiliseye ait bir hayli parayı şahsi ihtiyaçları için harcadığından bahsederler.

Herkes tarafından Papa Eftimin çok itimat ettiği adamlarından biri olarak bilinen ve Papa Eftim'i terkedip özellikle, Türk ortodoks topluluğundan çekildiği zamana kadar avukat İstimat Zihni'nin, Papa Eftim aleyhinde yaptığı bu şikayetleri yetkili makamlar ihbar kabul ederler. Her iki makam da derhal harekete geçer. Yapılan soruşturmalar, incelemeler neticesinde her iki dilekçedeki ihbar ve iddiaların tamamen asılsız ve tezvirattan ibaret

olduğu anlaşılarak ve verilen beraet kararı ile, Papa Eftimin şerefi bir defa daha aklanır.

Avukat İstimat Zihni'nin Fener papazlarına yaranmak yolunda Papa Eftim kanalıyla sağlayamadığı külâhı, onların lütfu olarak kapmak hayaliyle girişiği bu ihanet olayı ile, Papa Eftim'inin haklı olarak mahkemeden aldığı beraat kararı kısa zamanda duyulur. Bu olay iyi niyetiyle ve idealine bağlılığının ödülü olarak kazandığı bu parlak zafer, Papa Eftime yeni bir faaliyet ve mücadele yolu açacaktır. Bundan sonra Fener Patrikhanesinin kara cüppelilerin kırkırtıcı teşviklerine ve onların tatlı vaadlerine kapılarak Fener'dekilerin idare ettikleri entrika savaşına katılan papazlar yaptıklarından pişmanlık duyarak birer birer geri dönmeye başlarlar. Bu papazları kendisine yapılan ihaneti ve bu yüzden Fenerdekilerden yüz çevirip soğuyan Feriköy papazları da Türk ortodoks Kilisesine katılırlar Bu olayları öğrenen İstanbul Rumlarından pek çoğu, grup grup Papa Eftimi ziyaret ederek idealini taktir ve takdis ederek topluluğuna katılırlar. Papa Eftime karşı yapılan saldırılar ve haksızlıkları takibeden günlerde garip bir tesadüfle, idealine öteden beri düşman oldukları ve ele geçirdikleri her fırsattan istifade ederek ona saldırdırmayı kendilerine görev bilen Fener papazlarının en azılıları da kısa aralarla birbirlerini takipederek , kimi kalp krizinden, kimi ani felçlerle ölerek bu dünyadan göçüp gitmeleri, mutaassıp ve maneviyatla kıymet veren bir kısım ihtiyar Rumlar

tarafından bu olayların ilahî bir takdir eseri olduğunu hükmüne vararak oldukça manidar bulunur.

Bu tür yorumlarını da rastgeldiklerine her yerde söyleyerek kendilerince gerekli gördükleri hak ve hakikat propagandasına girişirler. Bu propaganda, Fenerlilerin saldırıya yönelik devamlı propagandalarını kısmende olsa durdurarak, o günler için altetmiştir. Papa Eftim'in manevi şeref ve kuvvetini daha da yükseltir.

İstanbul'un Rumlarla meskun bütün mahalle ve semtlerinde Papa Eftime lehinde uyanan ve yayılan hayranlık, sevgi havası, baştan aşağı Fenerdekilere çarparak fena halde sarsmış ve bunaltmış durumdadır. İstimat Zihni, bundan sonra kazandığı başarının verdiği şımarıklıkla kendinden başkasını küçük görmeye, tavırlarını sertleştirmeye başlarlar. Bu tavrını da ilk önce Papa Eftim'e yöneltilerek, Papa Eftimden yaptığı hizmetlerden bahsedilmesine hiç tahammül göstermiyerek onu alaylı gülümsemelerle karşılarlar. Papa Eftimi aydınlatan ve mücadele sahasına atılması için kışkırtan kendisi olduğunu ve onu yıprattığı gibi, sonunda, lâyık olduğu şekilde artık kımıldanamıyacak duruma getirdiğini açıkça ifade etmekten çekinmez. Pek tabi bundan en çok etkilenen de Sen sinod meclisi üyeleri olur. Papa Eftim'e karşı fanatik muhalif olan metropolidlerin ardarda ölümleri karşısında yapılan yorumların kamuoyu üzerinde bıraktığı tesir ve intibalar Sen Sinod üyelerini bir zaman da olsa sessizliğe sürükler. Ancak

bu geçiçidir. Çünkü bu olayların ardısıra Papa Eftim lehine genel bir hava oluşmuştur ve Eftim bu sıralar Balıklı Hastanesinin Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesine intikali için uğraşmaktadır.

ESKİ DOSTA İSTİMÂT'IN İHANETİ

Papa Eftim bu uğraşında da haşarılı olur. Yetkili makamlar, hastahane mütevelli heyetinin seçilmesi için gösterilen sebebleri haklı bularak, seçimin yapılmasını uygun bulur. Hastahanenin ellerinden gitmek üzere olduğunu anlayan Fener entrikacılarıyla onların yardıkçıları bu defa yeni heyet içinde yer almak için kulise başlarlar. Bunların içinden Fener işbirlikçisi İstimat Zihni'de vardır.

Daha önceden Papa Eftim'e yaptıklarından dolayı, bizzat Eftim'e gidemeyeceğini, Eftim'in kendini affetmeyeceğini inanan İstimat Zihni, yine geçmişte Eftim'in kendisine tanıştırdığı Ankara'daki dostlarına başvurur. Başvurduğu dostları kanalıyla CHP ile ilişki kurarak, Papa Eftim ile kendisinin barıştırılması ricasında bulunur. CHP hükümetinin içişleri Bakanı olan Şükrü Kaya kanalıyla İstanbul valisi Fazıl Bey'den aldığı bir tavsiye mektubuyla İstanbul'a döner.

Vali yadımcısı, Balıklı Hastanesi mütevveli heyeti

seçilmesine ilişkin görüştüğü Papa Eftim'e, İstimat Zihhi'nin Ankara'dan getirdiği tavsiye mektubunu vererek, CHP'li Şükrü Kaya'nın isteğini belirtir. Papa Eftim, Şükrü Kaya'nın isteği hususunda hayli tereddüt gösterirse de, yapılan ısrarlar karşısında kabul etmek zorunda kalır. Yapılan seçimle İstimat Zihni, Papa Eftim'in listesinden heyete seçildiği gibi, aynı zamanda hastahane idare başkanı da olur. Bunun ardından yine Papa Eftim'i tavsiyesi ile Türk ortodoks cematinin temsilcisi sıfatıyla CHP'nin Eskişehir milletvekilliğine seçilir. Kısa zamanda İstimat Zihni'nin elde ettiği makam ve mevkiler artık Papa Eftim'e ihtiyacı olmadığını göstermiştir. Sadece göstermekle kalmamış eski ihanetine yeniden kaldığı yerden devam etme hakkını da vermiştir. Bunun için, Fener patrikhanesinin direktifleri doğrultusunda harekete geçerek, Balıklı hastanesinin idaresini tamamen kendi kontrolüne alıp, hastahanede Eftim'e bağlı olan başta doktor Yusuf patriki olmak üzere Eftim'in adamlarını hastahaneden uzaklaştırır. Böylelikle Fener Rum patrikhenesini marifeti, CHP'nin delaleti ve yerli ihanet şebekelerinin işbirliğiyle Balıklı Hastanesi, Fener entrikacılarına teslim edilir. Tabi bu arada bir çok okul ve değişik amaçlı binalarla bu liste hayli kabarır Bütün bunlarla yetinmeyen Fener patrikhanesi önceden defalarca denediği ama başarılı olamadığı Türk ortodoksluğunu ve papa Eftim'in yıkmak için yeniden Türk ortodoksları arasında casuslar sokarak, cemati parçalama faaliyetine girişir. Bu

yöndeki faaliyetler içinde Fener'in satın aldığı İstimat Zihni, Türk ortodokslarının değil , Fener patrikhanesinin ve Rum cemaatinin temsilcisi olarak çalışır.

Papa Eftim, bütün bu olanlara karşılık hiç bir şiddet gösterisine başvurmadan ve terbiyeden ayrılmadan, İstimat Zihni, Danmyanos Damyanidis ile benzerlerinin el altından çevirdikleri entrikaları açıklayarak onların tiynet ve mahiyetlerini herkese tanıtarak kendisine karşı açtıkları savaşı terketmek mecburiyetinde bıraktırır.

Bunlardan bazılarına da, verdiği nasihatler ve yaptığı telkinler sonucu yaptıklarından nedamet ettirerek tekrar cemaati arasına katar. Bundan böyle kilise teşkilâtına ve Türk topluluğuna, bu gibi kimselerin bir daha sokulmalarına meydan vermemek ve ebedileştirmek için gereken tedbirleri almak faaliyetine girişir. Bunun için başından beri düşünüp tasarladığı ve hazırlamaya çalıştığı plânlarını uygulama sahasına koyar. Bundan hareketle Türk ortodoks cemaatini tertiplediği büyük bir toplantıya davet ederek Kiliselerine ve aralarına Fener papazlarının soktuğu casususlar ve bozgunculerla, bunlara uyup bozgunculuğa yeltenenlerin yaptıkları uygunsuzlukları sebep oldukları zararları ve çektikleri büyük ve ağır zorlukları bütün detaylarıyla anlattıktan sonra, bu gibi durumların bir daha meydana gelmemesi için gerekli olan tedbirleri tek tek açıklarlar Bu konuşmadan kendilerine ve Türk ortodoksluğuna sarsılmaz bir iman ile bağlı baş papazlar bulunması gerektiğini be-

lirterek ilerideki günlerde bulunmama ihtimaline karşı akrabaları arasından papazlar yetiştirmek niyetinde olduğunu söyler.

Akrabalarından bu kutsal görevi yapmaya lâyık gördüğü amcazadesi ile yeğenini ve o sıralarda yüksek tahsilini bitirmek üzere bulunan oğlunu bu papazhklara aday göstererek cemaatin oylarına başvurur. Toplantıdan bulunan bütün cemaat ile beraber yüz kırk üç heyet âzası oy birliğiyle Papa Eftimin gösterdiği adayları kutsal ve ruhsal işyarlığa yetkili ve lâyık görerek seçilmelerini uygun görüp kabul ederler. Papa Eftim, bu şekilde kilise kanununa uygun olarak aldığı bu genel kararla amcazedesi Sokrat Ermiş, yeğeni Nikolaya Doran adlarını vererek papazlığa ve oğlu Yorgiyi de Turgut adı ile diyakosluğa tayin ederek ruhani bir âyin ile üçünü de tadis eder.

Papa Eftimin ölümü millî bir ideali eseri olan Türk ortodoksluğunun ancak bu şekilde çöküp yok olacağı ümidi ile bekleyen muhalif ve düşmanlarına onun bu icratı müthiş bir darbe olur. Papa Eftimin, bu kutsal yolda devam etmek için, artık dıştan yoldaş aramaya da ihtiyacı kalmamıştır. Gerek şahsını ve gerekse Türk ortodoksluğunu, Fenerdekilerin ihanetlerine âlet olacak idealsiz, şahsiyetsiz ve menfaat düşkünü papazlardan ebediyen kurtarmıştır.

Papa Eftim'in bu faaliyetlerinin sonucu olarak, Eftim'in yanında bulunan papazlar bu icraattan sonra birer ikişer kiliseden uzaklaşmaya ve tekrar Fenerlilere sokulup

yanaşmağa başlarlar. Kara cübbeliler de bu papazları sanki Papa Eftimden çalınmış bir mal gibi içlerine alarak saklarlar. Hattâ, aforozlu bir episkoposun yanlarında uzun müddet çalışmasını ruhanî bir leke saydıkları için her birini ayrı ayrı takdis ederek cemaatlerinin gözlerini boyarlar.

Papa Eftim bu şekilde, iç bozgunculardan, casuslardan ve bunların yüzünden meydana gelebilecek olan olaylardan kurtulur. Kilisesinde görev yapabilecek sadık ve samimi adamlarıyla sakin bir şekilde kilisesinin teşkilâtını düzenlemeye ve temelleştirmeye başlar.

SONA DOĞRU

Artık, bundan böyle Fenerdekilerle bambaşka bir cephede yeniden mücadele etme imkanına kavuşmuştur.

Papa Eftim, kendine merkez edindiği Galatadaki Panaiya kilisesini, BağımsızTürk ortodoks kilisesi olarak göstermekle beraber, yeri geldikçe Fenerdekilerle aramızdaki ihtilâf dinî değil, millîdir şeklinde beyanatlarda bulunur.

Fenedekiler de bu beyanatı, "Herhangi bir kilisenin bağımsızlığa sahip olabilmesi, ancak merkez kilisenin yani patrikhane tarafından tasdik edilmekle mümkündür" diye cevaplandırarak.

–Bir gün gelecek, Papa Eftim'in mutlaka Fener pat-

rikhanesindekilere boyun eğmek zorunda kalacağını ummaktadırlar.

Kara cübbeliler, o sıralarda Papa Eftimin mücadeleyi terkederek kilisesinde sessiz ve hareketsiz kalmasından dolayı bu düşüncelerinin gerçekleştiğini sanarak Papa Eftim'in hemen hemen aman dilemek mecburiyende kaldığı bir duruma düşündüğüne inanmışlardır.

Papa Eftim ise, bu seslere kulak vermeden kilisesi için de her durumdan yararlanarak cemaatine İstanbul Türk ortodoks kilisesinin başpiskopos sıfat ve yetkisiyle ruhanî vazifesini yürütmeye devam eder. Çünkü ortodoksların bir gün hakikatleri bütün çıplıklığı ile anlıyacaklarına, sabırla o günün gelmesini beklemektedir. Fenerdekiler günler gelip geçtikçe Papa Eftim'in bu durumunu çok görmeye, dinî vazifesine devamından en sonunda yine kuşkulanarak, onun kendileriyle yine uğraşmak için fırsat beklediği kanaatine kapılırlar. Gizliden gizliye yine aleyhte propagandalara başvurarak Papa Eftimi kötülemeye girişirler.

Fakat, Papa Eftim ihtiras ve kinleri yükseltme eğilimi gösteren Fenerlilerin bu hareketlerine karşı hiç ilgi göstermiyormuş gibi davranır. . O sıralarda Patriğin ansızın ölümü Fenerdekileri yeniden seçim işleriyle megul olmaları ve yine çeşitli entrikalara girişmeleri Papa Eftimin, sakinliğini bozmak zorunda bırakır. Hattâ yeni patrik seçmini hakkında fikir ve kanaatini öğrenmek üzere müracaat eden gazetecilere oynanan oyunları anlatmak ve düşüncelerini

açıklamaya gereği hissederse de vazgeçer Yapılan müracaatlar ve ısrarlı sorular karşısında kararından dönmemek için de hayli mücadele eder. Sonunda bu işlere karışmak gereğini, bir Türk ortodoks olmak sıfatiyle, hissetmediğini açıklayarak gazetecilerin sorularını önleyerek meydana gelen olayları sükün ile karşılamayı daha uygun görür. Fener Papazları bu arada hayatı oldukça karanlık Maksimos'u patrik seçmişlerdir.

Fenerdekilerin Maksimos'u patrikliğe seçmeleri Türk kamuoyunda haklı olarak bir takım endişelerin doğmasına sebeb olur. Bu endişeler tabii olarak gazetecileri kuşkulandırarak hepsinin yine Papa Eftim'e gitmelerine sebeb olur. Papa Eftim bu başvuruları önceden olduğu gibi, nazik bir şekilde karşılar. Yapılan ısrarlara ve baskılara rağmen Maksimos'un seçilmesi lehine ve aleyhine herhangi bir söz söylemez. Bu işe kendisinin karıştırılmaması ve kendisinden hiç bahsedilmesini rica ederek herkesi şaşırtır. .

Papa Eftimin bu suskunluğuna sebep, o zamanında dünya siyasetinin karışıklığı ve hassasiyetidir. Çünkü, İkinci Dünya savaşında zaferle çıkan Ruslar, Türkiye'ye karşı almayı düşündükleri yeni durum ve tedbirler arasında, ortodoks âlemini kendi etrafında toplamak planı vardır. Rumların, bu konuda büyük bir rol üstleneceğine inanan Ruslar, Fener patrikhanesindekileri avlamak ve istediği gibi oynatmak istemektedirler. Bunun için de, el altından Fenerdekilerle ilişkileri geliştirip hepsine ayrı ayrı kıymet ve-

rerek birer birer ele geçirmeye çalışmaktadırlar. Diğer taraftan ise önceden patrikhane tarafından afaroz edilen Bulgarlarla barışmaya afaroz keyfiyetini ortadan kaldırmağa çalışmaktadırlar ki, kısa bir zaman içinde bu girişimlerde başarı kazanırlar. Başta Patrik Maksimos olmak üzere metropolitleri kandırarak Sovyet sistemi arasında bunlara birer yer sağlanır.

Sovyetlerin yaptığı bu tür çalışmaların sonucu kazandığı bu adamları, Bulgarlarla barıştıkları gibi, yıllardan beri yapılan aracılık ve başvurulara rağmen kaldırılmamasında ısrar edilen afarozdan da Bulgarları kolaylıkla kurtarırlar.

Ruslar, bu aradaYunanistana el atıp Yunanistanı da kendilerine kazanmak için Fenerdekilerin manevi nüfuzundan yararlana bileceklerini hesap ederler. Onun için gizli ve geniş bir faaliyete girişirler. Hükümet bu teşebbüsü ilk zamanlarda fark edip, patrikhanedekileri Ruslara âlet olmalarını engellemek için gerekli teşebbüslere girişir. Bu derecede hassas bir ortamda Papa Eftim bu işe karışmayı gazetecilere beyanat vermeyi uygun bulmayarak hükümetin girişimlerine yardım etmeyi uygun görür.

Ancak patrikhanedekiler, hükümetin gösterdiği iyi niyet ve yaptığı tavsiyelere rağmen, ihanete uygun yapıları gereği bu yoldan dönmedikleri gibi Ruslarla ilişkilerini de devam ettirirler. Fenerdekiler, o günlerde, Papa Eftimin bu işlere karışmasını, ortalığı karıştırmasını hükümetin girişimlerini açığa vurmasını çok istemektedir. Çünkü bu şekilde

hakkında beslenilen saygı ve güveni kaybedeceğini ve sonunda korumasız bir duruma düşeceğini ümit etmektedirler.

Bu yolda o sıralarda, Yunanistanda yapılacak seçimleri takip etmek için Yunanistan'a gitmek üzere Romanya yolu ile İstanbula gelen bir Fransız gazetecisini, emellerine âlet etmek isterler.

Bu gazeteci Papa Eftime musallat olur. Fenerdekilerin emellerini daha doğrusu çevirmeye kalktıkları entrikaları önceden haber alan Papa Eftim, gönderilen Fransız gazetecisini kabu etmekle beraber, beyanat istemesine meydan vermeden başından savar.

Fakat gazeteci Papa Eftimin yakasını bırakmaz. Evine ve bürosuna hemen hemen her gün uğramayı alışkanlık haline getirir. Sonunda bir gün evinde hanımının dil bildigisinden yararlanarak sorularını hazırlayıp Eftim'e sunar. Bir emrivaki karşısında kalan Papa Eftim de soruları cevaplandırmak zorunda kalır sorular şöyledir:

1-Şark ortodoks kilisesinin yani Fener patrikhanesinin son durumu nedir?

2–Patrikhane ile kiliseniz arasındaki ihtilâfın sebebi nedir?

3-Patrikliğe seçilen Maksimos ile seçim tarzı hakkındaki fikriniz nedir?

Patrikhanenin genel durumunu üç sorunun içine sığdırmak zekâsını gösteren gazeteciye, soruların cevaplarını

hazırlayıp bir hafta sonra vereceğini bu arada da yetkililer danışarak ve sorular istediği gibi hazırlamak imkânına kavuşur. Bir hafta sonra İngilizce ve Fransızcaya çevirttiği cevaplarını gazeteciye şöylece sıralar.

"Birlik ifade eden Hıristiyanlık, birliğini kurması için genel bir kiliseyi ve merkez bulunması her halde şarttır. Dünyada mevcut bütün hıristiyan cemaatler ve kiliseleri 1053 tarihine kadar Romadaki merkez kilisesine bağlı idi. Fakat, bu tarihte, şarktaki Hıristiyan cemaat ve kiliseleri, Roma merkez kilisesindeki papazların kilise anayasasına aykırı hareket ettiklerini iddia ile, İstanbula yeni Roma adını verdiler ve yeni bir merkez teşkil ettiler. Bu suretle Hırsitiyanlık doğu ve batı yönünden ikiye ayrıldı.

Doğu ortodoks kilisesi adını alan kilisenin detayını küçük Asya ve Balkanlarda bulunan yüz sekseni mütecaviz ruhani daireler ve kiliseler teşkil ediyordu. Balkan ve birinci dünya savaşlarının sonlarında Türkiyeden ayrılan Balkanlardaki hristiyan cemaati Yunan, Sırp, Bulgar ve Arnavutluk kiliselerine bağladılar. Bu suretle, merkez kilisesi artık yalnız Türkiyedeki hıristiyanları temsil edebiliyordu, İstanbul patrikliğini de kilise kanununa göre, Anadoludaki cemaat ve kilise temsilcilerinin İstanbul'cemaat ve temsilcileriyle birlikte seçmeleri gerekirken Fenerdeki papazlar, bu kanununu hiçe saydılar ve patrigi kendi başlarına seçmeye başladılar. Sonunda, kanununa aykıra olarak patrikliğe seçtikleri meşhur Meletyos zamanında da, kilise kanununun seçime ait

hükümleri gibi diğer hususlara ait hükümlerini de ayak altına alıp terkettiler ve bu arada, dini ve kiliseyi siyasete âlet etmek marifetini göstermekten de çekinmediler. Bütün ortodoks cemaatlerinin temsilcisi sıfatıyle Türkiye hükümetiyle olan münasebetlerini kestiler ve Yunanistana iltihak ettiklerini bütün dünyaya ilân ettiler.

Bu şekilde Doğu ortodoks kilisesinin asırlardan beri koruyucusu olan Türk milletine ve bu arada Anadoludaki hristiyan cemaat ve kiliselerine karşı ihanet ettiler.

Fener papazlarının bu çok çirkin olduğu kadar da kanunsuz ve şuursuz hareketlerine karşı Doğu meclisi hükümetin izniyle yaptıkları seçimde bütün Anadolu cemaat ve kiliselerini geniş bir yetkiyle temsil etmek görevini Keskin metropolitliğinin vekkâletinde bulunduğum sırada bana verdiler ve Fenerdekilerle ilgim kesildi"

Bu demeci özet olarak Papa Eftim, gazetecinin isteği üzerine, demecin dayandığı kaynakları da göstererek kopyalarının hattâ resimlerinin alınmasına da izin verir. Fransız gazetecisi bu demeci aynen gazetesinde yayınlayacağını ve demeci içeren gazeteleri de 15- 5- 1946 tarihine kadar kendisine göndereceğine söz vererek Papa Eftimi ayrılır. Papa Eftim sözkonusu demecin yayınlanacağı gazeteleri beklerken bu Fransız gazeteci Papa Eftimden aldığı bu bilgileri belgelerin kopya ve fotograflarını Fenerdekilere satarak hayli miktarda para alarak gider. Fenerdekiler, kavuştukları başarıdan gerçekten

çok faydalanırlar. Papa Eftimin bir takım gizli belgelerin kısmen kopyalarını kısmen de fotoğraflarını elde eder. Bu başarılarından dolayı son derecede sevinmelerine rağmen, ele geçirdikleri belgelerin içeriğini en yakın adamlarına bile açıklamaktan çekinerek büyük bir itina ile gizlerler.

Ancak, ele geçirdikleri belgelerle ve fotoğraflardan nice sırlarının çevirdikleri çeşitli entrikalarının Papa Eftim tarafından tesbit edildiğini öğrenmiş olmalarına fena halde öfkelenmekle birlikte aşırı derecede de ürkmüşlerdir. Ayarladıkları kendileri gibi Bizans artığı adamları kanalıyla Papa Eftim'in idealini benimseyerek etrafına toplanan taraftarlarını ve Türk ortodoks cemaatini çeşitli vaadler ve özellikle dinî ve manevî telkinlerle kandırmaya çalışırlar. Bunun için kendileri gibi entrikacı olan papazlar kanalıyla Papa Eftim ile ilişkide bulunmanın ve onun kilisesine devam etmenin affedilmez derecede büyük bir günah olduğu propagandasına girişerek manevî bir savaş açarlar. Papa Eftimin kilisesinin din dışı bir bina olduğunu ve Türk ortodoksluğunun uydurma bir mefhumdan ibaret bulunduğunu iler sürerek Galata Rumlarını Papa Eftim'i ve Türk ortodoksluğunu terketmeleri için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Zamanın C. H. P hükümeti ve C. H. P'nin kendilerine gösterdiği anlaşılması güç olan ilgi ve alakadan destek alarak, Fener patrikhanesine bundan sonuna kadar faydalanır.

Bu yolda hareketle bir kısım taraftarlarına hükümet erkânı

ve partinin nüfuzlu kişilerin ile temaslar kurdurarak, Papa Eftim aleyhine bir cereyan uyandırmaya çalışırlar. Halka karşı yaptıkları gibi, tertipledikleri çeşitli tezvirlerle hükümeti de aldatmağa uğraşıyorlardı.

Fenerdekiler girişikleri bu suretle atıldıkları teşebbüste başarılı olurlar. Nitekim C. H. P. erkânı ile. Hiristos kilisesini, Papa Eftim'in elinden alarak patrikhaneye iadesi hususunda da anlaşırlar. Sonuç olarak, Fener Patrikhanesinin bin bir hile, entrika ile yapıp başaramadığını, C. H. P iktidarı, Fenerle işbirliği yaparak başarır.

Şartların gereği ve hükümete karşı beslediği güvenin eseri olarak o güne kadar sesiz kalan Papa Eftim'inde artık sabrı taşmıştır. Bu sebeple o güne kadar sakladığı gerçekleri ortaya dökmek ve bildiklerini açıklamak zorunda kalır.

Daha önce Fransız gazetecisine verdiği fakat, o gazetecinin mesleğinin ve insanlığının şeref ve haysiyetini hiçe sayarak aldığı büyük bir para karşılığında Fenerdekilere sattığı demeçleri Türkçe gazetelere vererek ve Fenerdekilerin niyetlerinin neler olduğunu, bütün acılığı ve açıklıyla ortaya serer Buna karşılık Fenerdekiler de, o güne kadar Rumca gazetelerle yüzlerce defa tekrarlatıp yazdırdıkları yalanları, isnad ve iftiraları yineden tekrarlatmağa, Papa Eftim'in yazdıklarını yalanlanma karalama kampanyasına başvururlar.

V. BÖLÜM

BİTMEYEN SENFONİ VE 2. TURGUT EREN EROL

Fener Rum Patrikhanesinin entrikalarıyla bir ömür boyu tek başına boğuşmak zorunda kalan 1. Eftim Eren Erol Bey'i bunca zaman taşıyan bedeni ve beyni 1960'da isyan eder. Kısmi felç geçirir. Ömrünü feda ettiği ve "Davam... Davam..." dediği bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin bağımsızlığını koruması ve Türk düşmanı Fener papazlarına karşı durabilecek güçte bir sese ihtiyaç vardır. Bu ses Papa Eftim'in büyük oğlu Turgut Eren Erol Bey olacaktır.

Türk Ortodoks kilisesi tarihine, Papa II. Eftim Dr. Turgut Eren Erol namıyla geçecek olan şahıs 1920'de Ankara'da doğar. Babası papa Eftim'in yanında, Boğaziçi (Feyzati) Lisesi'nde hocası üzerinde olan ünlü Türkçü fikir ve edebiyat adamı Nihal Atsız onun için sonsuz bir feyz kaynağı olur. Boğaziçi Lisesi'ni bitirdikten sonra iki yıl Saint Benoit Li-

sesi'ne devam eden Turgut Bey, aynı zamanda babasından ilahiyat dersleri almaktadır. Nitekim, Papa Eftim, Türk Ortodoks Kilisesinin yaşaması için, ölümünün ardından yerini doldurabilecek dini bir liderin seçilmesi ve takdis edilmesi hususunda çevresinde yeğenlerinden Sokrat (Ermiş olarak değiştirir) Nikola (Duran olarak değiştirir) ve oğlu Turgut'tan başka kimsesi yoktur. Bunları takdis edip papaz yapar.

Turgut Eren Erol, geleceğin Türk ortodoks patrikhanesine papa olmak üzere, Feyzati Lisesi'nde okuduğu yıllarda ruhaniliğin ilk basamağı olan diyagos olarak ruhban sınıfına girer. 1937'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine giren Turgut Eren Erol, bir yandan tıp eğitimini, diğer yandan ilahiyat eğitimiyle, kilise işleriyle uğraşmaktadır. Askerliğini Merzifon'da yedek subay olarak yapan Turgut bey terhisinin ardından ihtisas yapmak için Amerika'ya gider. 1955'te Amerika'da (New York Mentefiore Hastanesinde) iki yıl kalarak anestezi uzmanı olarak Türkiye'ye döner. Döndükten bir yıl sonra yeğenleri Ermiş ve Doran takdis edilirken, Turgut Bey'de episkopos olarak takdis edilir. Bu arada evlenen Turgut Eren Erol'un "Timur" adında bir oğlu olur. Kilise ve okul eğitimi sırasında İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rumca öğrenen Turgut Eren Erol bey, 1968'de Papa Eftim'in ebediyete irtihali üzerine yerine geçerek görevi üstlenir.

Dr. Turgut Erenerol beyi'de babası Papa Eftim gibi adeta bir sfiklos'un çilesi beklemektedir. Nitekim 1960 ihtilali bu çilenin ve bu yolun başlangıcı olur. Papa Eftim daha sağken bu mücadelenin içine giren Turgut Bey için en talihsiz

dönem DP ve Menderes hükümeti dönemiyle, bu dönemi takiben Süleyman Demirel hükümeti dönemi olur.

DP ve Menderes hükümeti dönemine ilişkin görüşlerini Turgut Bey şöyle dile getiriyordu. "Demokrat parti dönemi bizim için en berbat dönemlerden biri oldu. Adnan Menderes o dönemde Athenagoras'ın ayağına gidip elini öptü. Athenagoras'ın kılıcının iki taraflı kesiyordu. O zamanlar Menderes, Athenagoras'ın elini öperek Amerikadan hep dolarları alacağını zannetti. O dönem de, bütün olup bitenler, idaredekilerin yanlarına bile yaklaşılamazdı."

Ne var ki, Rum papazın elini öpmeye ayağına kadar giden sadece Menderes değildir. Türk Tarihinde Menderes, papazın ayağına giden ikinci hükümet başkanıdır.. Ondan önce 1878 senesinde 1. Meşrutiyetin ilanından sonra, Sadrazam Mithat Paşa Patrikhaneyi ziyaret ederek şöyle bir beyanat verir. "Patrikhaneyi ziyaretim fevkalade ve yeni bir olay olarak görülmemelidir. Kanunu-i Esasi icabıdır. İlk defa patrikhaneyi resmen ziyaret eden bir Sadrazam olduğumdan dolayı iftihar ediyorum. Patrikhaneye ziyaretlerime devam edeceğim." (Journal De Constantinople, 18 Ocak 1878)

Mithat Paşadan sonra hiç bir Osmanlı Sadrazamı bu tür bir ziyarette bulunmaz, ta ki Adnan Menderes'in ziyareti açık, Turgut Özal ve avanesinin gizli ziyaretlerine kadar.

Osmanlı yetmiş beş yıl sonra 'Athenagoras'ın elini öpen Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes'in bir şükran nişanesi olarak verdiği beyanat ise şöyledir: "Yüksek şahsiyetinizi ve patrikhaneyi bugün ziyaret ettiğimden dolayı kendimi bahtiyar hissetmekteyim. Ankara'yı ziyaretiniz

esnasında rahatsızlığım dolayısıyla sizinle görüşemediğim için üzüldüm. Bazan bir insanın çok arzu ettiğine ulaşamaması kısmetin bir cilvesidir.

O gün yapamadığımı bugün sizleri makamınızda ziyaret ederek yapıyorum. Bu günü tarihi bir gün olarak telakki ediniz. Bu ziyaret hepimizin birlikte yürüdüğümüz demokrasi prensipleri yolunda her merhale teşkil etmektedir. Sayın Selanik metropoliti ilk görüştüğümüz zaman belirttiğim gibi eskiden dinler insanları ayıran ve birbirleriyle mücadeleye sevkeden amillerden birini teşkil ediyordu. Bugün vicdan hürriyeti prensibi sayesinde dinleri insanlık ideallerine hizmet etmektedir.

Bu günkü ziyaretimle aynı zamanda Rum cmaaatine selamlarımı ve sevgilerimi takdim etmiş oluyorum. Hepimizin temiz, bir ruhla memleket hizmetine iştirake hazır bulunduğumuza kaniyim.

Patriklik makamını sizin gibi yüksek ve mütekamil bir şahsın işgal etmesinden dolayı büyük memnunluk duymaktayız" (6 Haziran 1952)

1960 İHTİLALİ VE ALPASLAN TÜRKEŞ

1960 İhtilaline kadar Fener Patrikhanesinin sorgusuz sualsiz Türkiye'de at oynattığı dönemdir. 60 ihtilali olduğunda, papa Turgut Eren Erol bey, askerlerin askerce hareket edecekleri kanaatinden cesaret alarak Ankara'da askerlerle görüşmeyi düşünür. Alpaslan Türkeş Bey, Başbakanlık görevini yürütmektedir. Ancak, hemen gidip görüşmek yerine bir müddet işlerin yerli yerine oturmasını

bekler. Nihayet kararını verip Ankara'ya gider. Ankara'da Turgut Eren Erol Beyi, Albay Alpaslan Türkeş karşılar. İhtilalin akabinde, Türk Ortodoks Kilisesine karşı Türkeş'in tavrını Eren Erol şöyle anlatır. "Bize en olumlu davranan politikacı Alpaslan Türkeş olmuştur. Anakara'da Başkanlıkta Albay üniformasıyla beni Alpaslan Türkeş karşıladı. Sarıldı öptü. Buyrun oturun Turgut Bey dedi. "Babanın oğlu geldi" dedi. Hemen konuya girerek durumumuzu sordu. Kısaca konuyu anlatmam üzerine "Hiç durmayın burada, gidin bir teşkilat şeması çıkartın hemen getirin" dedi. Biz oradan ayrılıp otele dönüp hazırlıklara başladık. Ertesi sabah gazetelere baktığımızda adeta şok olduk. Çünkü Türkeş ve arkadaşları ihtilal komitesinden tasfiye edilmişlerdi." Bunun üzerine hemen meclise giden Turgut bey, Türkeş beyi arkadaşlarıyla birlikte bulur. Gazetelerdeki haberden söz etmesi üzerine Türkeş "sen söylediğimi yap ve bitirir bitirmez gel, beni mecliste bul" demesinden cesaret alarak Turgut bey, Türkeş bey'in direktifleri üzerine teşkilat şşemasını hazırlamaya koyulur. Hedefi, Türk ortodoks kilisesini çalışır hale getirmek, Fener patrikhanesinin entrikalarına engel olmaktır. Nihayet teşkilat şemasını hazırlayıp Ankara'ya giden Turgut Bey Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Türkeş Bey'i bulur. Birlikte meclise gelirler, kendilerini kapıda Muzaffer Özdağ karşılar. Ancak teşkilatın hazırlanmasında maddi açıdan epeyce zorlanan Turgut Beyin durumu anlatması üzerine Türkeş Bey, "ben sizden teşkilat istedim. Bu patrikhanedir denilebilecek bir teşkilat. Turgut bey, bu tür işlerde paranın önemi yoktur. Bu bir ideal meseledir." diyerek Muzaffer Özdağ konunun Cemal Gürsel'e iletilmek üzere randevu alınmasını ister. Ce-

mal Gürsel'le temas kurulamaz, konu orada bulunan Ekrem Acuner, Mehmet Özgüneş, Ahmet Yıldız arasında tartışmaya açılır. Mehmet Özgüneş'in patrikhaneye ilişkin sorusu üzerine fikrini beyan eden Papa Turgut Bey'in fikri, Batı'nın göstereceği tepki yüzünden itibar görmez. Ancak kendilerine maddi manevi destek verileceği belirtilir.

14'LERİN SÜRGÜNÜ VE SONRASI

Olayların hızlı akışına engel olmak mümkün değildir. Aradan bir kaç gün geçmeden Turgut Bey yeni bir haberle sarsılır: "14'lerin tutuklanıp sürgüne gönderilmişlerdir". O günleri ise şöyle anlatır Turgut bey; "Hemen bir taksi çevirip doğru Bahçelievler'e gittim. Gazeteler Türkeş ve arkadaşlarının Bahçelievler'de olduğunu yazıyordu. Her taraf tomsonlu subaylarla çevriliydi. Oradan Meclise geldim, durum oradada farklı değildi. Ekrem Acuner'le görüşmeye çalıştığımızda mümkün olmadı. İstanbul'a dönmekten başka çarem kalmadı. Acuner'e bir mektup yazıp İstanbul'a döndüm"İstanbul'a döndükten sonra Acuner'e bıraktığı mektuba binasen Ankara DTCF'den Rıfkı Melul Meriç, Turgut Bey'e gelerek kendisinin hükümet tarafından gönderildiğini, konu hakkında bir rapor hazırlamasını söyler ancak bu rapordan da hiç bir sonuç çıkmaz.

NE KALSIN NE ÖLSÜN POLİTİKASI

Türkiye devletinin, Mustafa Kemal dönemi hariç Türk Ortodoks Kilisesine karşı tavrı en iyi biçimiyle ne ölsün, ne de kalsın politikası olmuştur. Türk Ortodoks Kilisesi tarihi

baştan sona Türkiye Cumhuriyeti devlet yöneticilerinin lazım olduğu zaman kapısına koşulan, işleri bittiğinde ise sanki böyle bir müessese yokmuşcasına varsayılan bir kurum olarak görülmesidir. Baştan itibaren görüleceği üzere kah, Papa Eftim'in faaliyetleri durdurulmuş, Fener Patrikhanesi'nin entrikalarına alet olunanarak mahkemeye verilmiş, kah İstiklal madalyası sahibi papa Eftim'in muharip gazi maaşı kesilmiş, kah Türk ortodoks patrikhanesinin feshi istenmiş, ama en gaflet ve dalalet içinde olanı ise, Papa Eftim üç defa dini kilise yetkilerine dayanarak Fener patrikhanesinin mumu söndürmesine (geçersiz hale getirmesi) karşılık, Türkiye yetkilileri Fener'in mumunu yeniden yakmışlardır. İşin ilginç yanı odur ki, bütün bu davranış biçimlerini sergileyenler yeri geldiğinde, amansız bir haçlı düşmanı kesilen milliyetçi muhafazakar yöneticilerin olmasıdır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti yönctici zihniyetindeki bu çarpıklık bu kadarla da kalmamaktadır. Mesela, laiklik kisvesine bürünen ve milliyetçiliği kendinden menkul bir kısmı yöneticiler Türk ortodoks kilisesine karşı en laik tavırlarını takınırken, diğer tarafta Fener Patrikhanesinin ihya edilmesi, yolunda, protestan kilisenin kurulmasında laikten asla bahsetmemekte, hatta onların sözcülüğünü yapmaktadırlar.

Bütün bunlara rağmen Papa Turgut Eren Erol Bey çalışmaktan usanmaz Ancak her çabasının boşuna gideceğini bile bile devam eder yoluna. Bu sonuçsuz çabalardan biri de 1965'te Kmal Satırla olan görüşmelerinde meydana gelir. Türkiye yetkililerinin Türk Ortodoks Kilisesine ne ölsün ne kalsın politakları açısından örneklerden sadece bir tanesidir.

İşin bidaiyetinde Mustafa Kemal'in Başbakan Celal Bayar'a bir bir direktifi vardır. Celal Bayar'a "Papa Eftim'in kilisesine (Türk Ortodoks Kilisesi) Başbakanlığa bağlansın. İleride başka kurumlar falan işen içine karışmaya kalmasınlar" der. Bundan hareketle Turgut bey, Kemal Satırla görüşür. Kemal Satır meseleyi dinledikten sonra, önce konuyu Başbakanlığa götüreceğini söylemesine rağmen, ardından hiç alakası olmadığı halde Turgut Bey'i Maliye Bakanı Ferit Melen'e gönderir. Turgut Bey, kendilerinin Başkanlıkla muhatap olacağını Maliye Bakanıyla işlerinin olmayacağını söylemesine rağmen Satır'ın ısrarıyla Ferit Melen'le görüşmek zorunda kalır. Tabi, Satır, Turgut Bey'e kendi söyleyemeyeceğini Melen'e söyletecektir. Ferit Melen, Turgut beye Ahmet Yıldız'ın teklif ettiği kiliseye bütçe bağlanması gerektiğini haber vermesinin ardından bu konuda görüşünü dile getirir. "Bu olmaz". Melen'in gerekçeleri şöyledir: ! - Türkiye devleti laik bir devlettir. 2 - Türk ortodoks kilisesine bütçe ayrılırsa Rum, Ermeni ve Yunan azınlıklara da verilmesi gerekir. " 3- Eğer Türk Ortodoks Kilisesinin dergi gibi bir yayın organı olursa, bu dergi kanalıyla dolaylı olarak yardım yapabiliriz.

Melen'in bu gerekçelerine Turgut Bey fena halde içerlemiştir. Pervasızca " o kadar saçma laflar ettiniz ki" demesi üzerine Melen, Turgut Bey'in sözünü kesmeye çalışır, ama Turgut Bey, şimdi ben söyleyip siz dinleyeceksiniz" deyip konuşmaya başlar. "Laiklikten söz ettiniz. Bu devletin laik olduğunu takdir edemeyecek kadar tahsilim kıt değil. Laikliği anlamayan biri varsa o da sizsiniz. Laiklik şu anda karşınızda oturuyor. Siz müslüman Türk, ben hristiyan Türküm. İşte bu lakilkliktir. Türk müslüman vatandaş da,

hristiyan Türk vatandaşın değil mi? İkincisi, Rum, Ermeni ve Yahudiler konusunda en baştan hatalısınız. Onlara da yardım elini uzatmalıydınız. Ama merak etmeyin onları çağırsanız da gelmezler. Üçüncüsü, Anladığıma göre bize dolaylı yollardan para vermeyi teklif ediyorsunuz, bu yolla vereceğiniz paraya lanet olsun istemem. Benim istediğim, açıkça Millet Meclisinden çoğunluğun oyu ile geçmiş, Türk gazetelerine manşet olacak bir bütçedir." dedikten sonra gerekçelerini de tek tek açıklar. Turgut bey'in gerekçeleri, devletin böylesi bir girişimde bulunması her şeyden önce Türk düşmanı ekalliyetlerin akıllarını başlarına toplaması yönünde bir ilaç olacak, Türk Ortodoks Kilisesi ciddiye alınarak cemaat kazancaktır. Diğer taraftan çok daha önemlisi, böylesi bir hareket, CIA ajanı Athenagoras'a tam anlamıyla bir darbe olacaktır. Çünkü hala o günlerde ABD başkanı Johnsan'a mektup yazarak, Türkler'in Fener Patrikhanesi ve cemaati üzerinde baskı yaptığından bahisle, BM'ler teşkilatına şikayette bulunmaktadır.

Turgut Bey'in konuşması bittikten sonra Ferit Melen samimiyet ve saflıkla aynen şunları söyler: "demek ki biz politika değiliz Turgut Bey "Bu sözler üzerine eyvah çekme sırası Turgut Bey'e gelmiştir. "Eyvah "deyip ilave der "Eğer politikacı değilsen ne duruyorsun bu makamda?" Melen konuyu hemen Başbakalığa götüreceğini söyleyerek kalkıp gider. Gidiş o gidiştir.

TÜRK'ÜN MAKUS TALİHİ VE DEMİREL

Türk Ortodoks Patrikhanesinin mücadele tarihinde DP ve Menderes hükümetiyle, AP ve Demirel hükümetini takiben

ANAP ve Turgut Özal hükümetleri tam anlamıyla ardarda gelen talihsiz hatta tarihsiz dönemlerdir.

Turgut Bey, Demirel'den müteaddit defalar randevu telebinde bulunur (altı defa) Hiç bir randevusuna olumlu cevap alamaz. Bu konudaki düşüncelerin şöyle özetlemekte Turgut Bey; "Sülcyman Demirel'den altı defa randevu istedim alamadım. İstediklerimi, veremeyeceğini, daha doğrusu bana "ne "Evet" ne de "Hayır" diyemeyeceği için çıkar yol olarak randevu vermemeyi uygun gördü!

Ancak, Turgut Eren Erol randevu verme lüfunda (!) bulunmayan sayın Demirel, Papa Jean Paul'ü Türkiye'yi ziyaretinde devlet protokolüyle karşılamakta herhangi bir sakınca görmediği gibi, bu protokel Türk ortodoks patrikhanesinin tek yetkisi Turgut Eren Erol Bey'in katılmasını da önleyecektir. Pek tabi Turgut Bey'in protokle katılması, şahsi bir gösteriş arzusu değil, şahsında Türk Ortodks Kilisesi'nin hristiyan cemaati nazarında resmiyet kazanması yolunda fevkalade politik bir başarı olacaktır. Demirel iktidarı zamanında cereyan eden ziyaret ve bu ziyarette Türk Ordotoks Kilisesi'ne karşı tavır şöyle gelişir. Papanın Türkiye'ye ziyareti öncesi hükümete haber verir. Hükümet çevrelerinin hazırladıkları protokol listesine papa Turgut Eren Erol alınmaz. Listenin hazırlanmasında Fener Patrikhanesinin gönlünü hoş tutmak esas alındığı bellidir. Fakat Turgut bey, çağrılmamasına rağmen Papayı karşılamaya karar verir. Bu konuda yürüttüğü fikir "Nasıl olsa ben Türk Ortodoks Kilisesi'nin lideriyim. Mevkim, Papa'nın ziyaretinde onu karşılamamı gerektirir . Papa uçaktan indiğinde elini sıkacak - bu demektir ki, Türk ortodoks ki-

lisesi resmen tanınmış olacak - Yahut beni görmemezlikten geçip gidecek. O da onun bileceği bir iştir" biçimindedir.

Papanın gelmesine iki gün kala Emniyet Müdürlüğünden bir telefon gelir Turgut Bey'e Emniyet, Papa'nın ziyareti konusunda fikirlerini sormak bahanesiyle, karşılamaya katılıp katılmayacağını öğrenir. Emniyetten gelen telefon kapandıktan hemen sonra "papayı karşılamaya gitmeyeceksiniz" emrini tebliğ ederler Turgut bey'e. Turgut Bey dini olduğu bildirilen ve bir din adamı tarafından gerçekleştirilen bu ziyarete Türk Ortodoks Kilisesi lideri Turgut Bey katılamaz. Diğer taraftan Fener Rum Patrikhanesi Süleyman Demirel ve İhsan Sabri Çağlayangil başta olmak üzere Türkiyeli politikacılar Papa'yı gerektiği biçimde ağırlarlar. Yapılan, Türk Ortodoks Kilisesini yok saymak ve Athenegoras'ın gücünü perçinlemektir.

Papa Turgut Eren Erol Bey, babası Eftim'den aldığı kutsal mirası bir ömür boyu nice mihnetler pahasına Türk milletinin aziz varlığı adına taşır. Kıbrıs meseleninde, Makorios'la, Athenegoras'la, Batı Trakya ve Ayasofya meselesinde Yunanistanla Amerika ve Avrupalı Rumlarla savaşır. Türkiye Cumhuriyetinden destek değil, köstek olmamalarını istemektedir. Onun Türklük ve Türk Dünyası için son çabası, ömrünün ahirine rastlayan yıllarda yıkılan Sovyet Rusya'sının hristiyan Türk halklarını bir kilise, bütün Türk halklarını "Kızıl Elma" bayrağı altında toplamasına yönelik olmuştur. Bu yoldan olmak üzere Turgut Bey'in vefatından kısa bir süre önce Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın düzenlediği bir toplantı da (1991 Haziran) Gagauz Türkleri Cumhurbaşkanı Stefan To-

paloğlu ile geleceğe ilişkin müzakerelerde bulunmuş, aradan fazla bir zaman geçmeden ebediyete irtihal eylemiştir.

Turgut Bey'i son yolculuğunda kendini seven Türk milletinin isimsiz kahramınlarıyla kendini geç de olsa anlayan bir avuç devlet erkanı uğurlamış. 31 Yıl bıkmadan, usanmadan tam bir Türk milliyetçisine yakışır biçimde Türkiye'ye ve Türklüğe hizmet eden Turgut Bey'e son yolculuğunda, İstanbul Müftülüğü Türk'e yakışan bir alicenaplık göstererek onu Fatiha ile uğurlamıştır.

ÜÇÜNCÜ ZAMAN BAŞLANGICI VE SELÇUK EREN EROL BEY

Koca Türk, Turgut Bey'in 8 Mayıs 1991'de vefatı üzerine bu kutsal ama o kadar da garip davayı Papa Eftim'in ikinci oğlu, Turgut Bey'in kardeşi (Papa 3 Eftim) Selçuk Eren Erol Bey üstlenecektir. Selçuk Eren Erol Bey, 1926'da İstanbul'da doğar. Ağabeyi Turgut Bey gibi Boğaziçi (Feyzati) Lisesi'nde Nihal Atsız Bey'in rahle-i tedrisinde geçer. Papa Eftim tarafından daha gençlik yıllarında ruhani adaylığa hazırlanan Selçuk Bey, 1956'da Diyakos olarak takdis edilmiş bulunmaktaydı. 1991'de Turgut Bey'in yerine bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi Patriği görevini üstlenen Selçuk Bey, Türk İstiklal savaşıyla başlayan kutsal mücadele bayrağını zafer burcuna dikmek için kızı sevgi Eren Erol, oğlu Paşa Eren Erol ile birlikte mücadeleye devam etmektedirler.